

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NEDL TRANSFER

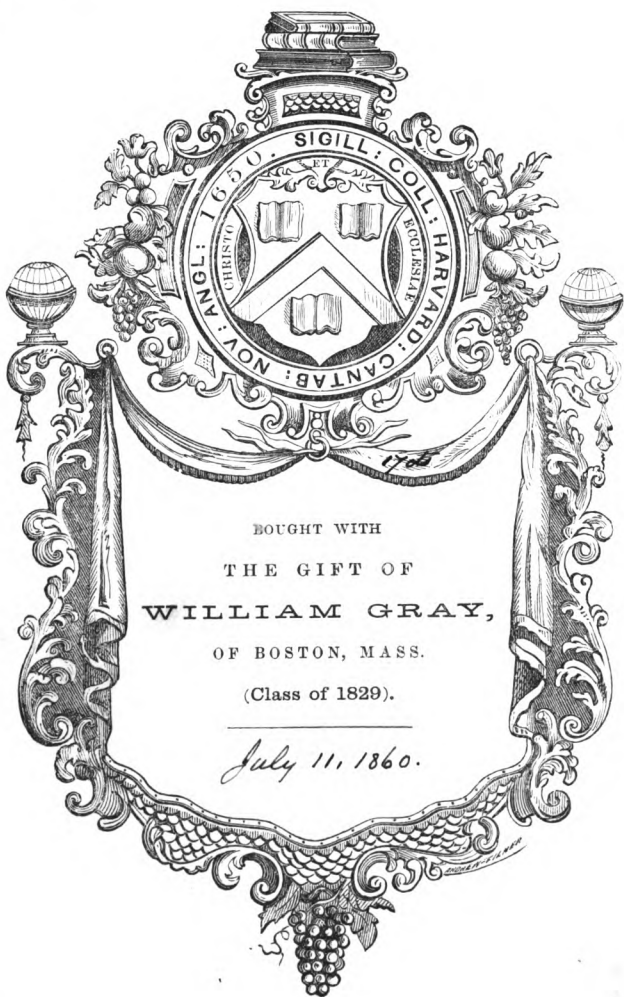

HN 3U2K 9

9.847

rare

KPE 2654

7.

a

10

©
HUBERT ANGUETI, GALLI,

, E P I S T O L Æ

Sir Philip Sydney
Ad PHILIPPUM SYDNEIUM,

EQUITEM ANGLUM.

David
Accurante D. DALRYMPLE, de HAILES, Eq.

E D I N B U R G I,

Ex officina A. MURRAY et J. COCHRAN.

Veneunt Londini apud J. MURRAY, Bibliopolam in vice
vulg. dict. *Fleetstreet*.

M D C C L X X V I.

1 7 7 6

~~ALL 144.30~~

KPE 2654
✓

1860. July 11.

Gray's and

17

VIRO HONORATO,
SYDNEIO STAFFORD SMYTHE,

EQUITI,

SCACCARII DOMINI REGIS,

APUD WESTMONASTERIUM,

BARONI CAPITALI,

SYDNEIIS ORTO,

HUBERTI LANGUETI EPISTOLAS

AD PHILIPPUM SUUM

D. D. C. Q.

DAVID DALRYMPLE,

VIRORUM ERUDITORUM,
De HUBERTO LANGUETO,

T E S T I M O N I A.

PHILIPPUS MELANCTHON.

Cum igitur hic Hubertus Languetus, Burgundus, in Italiam rediret, ut bibliothecas inspiceret, potissimum ei literas ad te dedi, quem sciebam viros bonos, doctos, et moderatos, libenter complecti; nec vero plus ei meum testimonium quam suam virtutem apud te virum excellentem sapientiâ prodesse volo. Ubi audias, statim intelliges, et Polyhistora esse, et virum prudentem, modestum, pacis et concordie publicæ amantem, integrum, ac dignum benevolentia bonorum virorum, quare tu eum iudicio tueberis et ornabis. Alienus est a factionibus, nec circumfert negotia periculosa patri; sed historiarum monumenta in bibliothecis quaerit, quâ in re ipsi non defutura esse doctorum officia spero: tuam vero benevolentiam non solum propter causam peregrinationis, sed propter ipsius prudentiam, integritatem, morum suavitatem, et eruditissimos sermones, spero erga eum fore eximiam.

b

Bene

vi De H. LANGUETO Testimonia.

Bene et feliciter vale. Calend. Junii, anno
1555.

Epist. i. 63. Ad Cardinalem Bellaium Episcopum Parisiensem, p. 166.

IDEM.

Ubi cum Langueto collocutus fueris, delectaberis non solum sermonibus ejus, qui sunt pleni prudentiæ, sed etiam modestiâ, quæ in hoc viro, quamquam pene totam Europam vidit et multa cognovit, singularis est. Diliges igitur eum et propter multarum rerum cognitiones, et propter optimos mores.

Epistola ad Johannem Baptistam Hencelium, Consulem Augustanum.

IDEM.

Sunt sæpe auditi sermones Philippi Melancthonis, prædicantes Huberti probitatem, et studium veritatis, et prudentiam, et explicatam cognitionem atque scientiam earum rerum, quarum periti et sibi laudem, et aliis utilitatem acquirere consueverunt.

Joachimus Camerarius, de vita Philippi Melancthonis, p. 346.

JOHANNES

JOHANNES WOLFIUS.

Hubertus Languetus, vir virtute, ingenio, et experientiâ, clarissimus.

In epistola, R. Guagini Annalibus præposita, anno 1577.

JOACHIMUS CAMERARIUS.

Neque ego audiivi ullum alterum, qui tam prudenter, et certo, et planè, dilucidè disertè exponeret quicquid narrare instituisset. Non ille in hominum nominibus falli, non indiciis temporum errare, non confundere rerum negotiorumque feriem. Erat autem in eo singularis sagacitas in notandis naturis hominum, et conjiciendo quousque suoapte ingenio deferretur, et quæ esset voluntatis inclinatio. Consiliorum etiam solertissimus æstimator, et eventuum futurorum provisione admirabilis.

De vita P. Melancthonis, p. 345.

GASPAR PEUCERUS.

De rebus externis me prolixè docuit Languetus, et quantum recentioribus scriptoribus singulis tribuendum sit, accuratè monuit. Judicium hujus viri maxime facio, propter dexteritatem, rectitudinem, et plurimum rerum usum. Non enim cog-

novi hætenus quenquam, cui cum historiis veteribus omnibus ac recentibus ipsa regna Europæ sæculo nostro notiora sint.

Præf. ad lib. 5. Chronici Carionis.

PHILIPPUS MORNÆUS PLESSÆUS.

Huberti Langueti, V. C. toto orbe Christiano imprimis noti, obitum doluerunt qui noverant omnes. Ego quem unice venerabar parentis loco, unice deflevi. Ut vero animum recolligere licuit, subibat subinde mentem illud Esaïæ, cap. 57. "Justus obiit, nec est qui animum advertat; sublatuſ est pius, nec est qui intelligat creptum esse eum malo, ut introducatur in pacem." Languetus hic noster quis fuerit, pauci nostrâ ætate rogabunt, quia plerique norunt; at nosse debent omnes, qui omnium utilitati, si quis unquam, consuluit: debent præsertim posterî, quorum nemo studiosior vixit. Dicam quod sentio, et vero quod res est. Certavit in hoc viro cum pietate doctrina, cum conscientia scientia, cum natura ars, cum disciplina rerum usus: nemini mundus melius cognitus, ex mundi perlustratione, unum didicerat mundi contemptum; nemini etiam mores hominum magis pervii; in tam multiplici interim cognitione, tantum morum simplicitatem nemo non mirabatur. Ne pluribus; is fuit Languetus, quem plerique videri volunt; is vixit, quemadmodum optimi mori cupiunt; et porro,

porro, vitam optime actam, mors optima, placidissima; mors in Christo beatissima, et beatissimæ vitæ proxima, laude et gloriâ coronavit. Ego certe, quod mihi unum superest, hominis memoriam colam, dum vivam.

De veritate Religionis Christiana, Pref.

JACOBUS AUGUSTUS THUANUS.

Hubertus Languetus, Vitellii in Æduis natus, vir doctissimus, et humanissimus, ac rerum Germaniæ, in qua fere totam vitam contrivit, et ubi mihi arcta cum eo amicitia fuit, peritissimus, et summus Joachimi Camerarii amicus. Cum Augusto, Saxoni Septemviro, operam suam addixisset, et præcipui consilarii officio apud eum diu defunctus, in suspicionem venisset, quasi epexegetis de cœna Domini à Gaspare Peucero, et aliis, juxta Helveticam Confessionem disseminatæ, consilio participasset, ab ea aula discessit, et se ad Arausionensem contulit; apud quem dum gravissimis negotiis explicandis, quibus par illius animus erat, sedulo incumbit, morbo correptus, anno Domini 1581, climacterico suo, prid. Calend. Octobris, Antuerpiæ decessit.

Hist. lib. 74.

IDEM.

Argentina Badam ventum, ubi Thuanus, Languetum vacuum nactus, ita mordicus per triduum
ci

x De H. LANGUETO Testimonia.

ei adhæsit, ut ab eo divelli non posse putaretur; ita candor hominis illum ceperat, insigni probitate, iudicio non solum in literis, sed in publicis negotiis, quæ totâ vitâ sub variis principibus magnâ fide gesserat, præditi; ad hæc, rerum Germanicarum callentissimi, ut Germanos ipsos res patrias suas doceret.

Thuanus de vita sua, lib. 2.

GERARDUS VOSSIUS.

Vir multiplici eruditione ac præclarâ rerum cognitione et experientiâ præstantissimus. Extant epistolæ ejus, — quæ jam prodire in vulgus, nihil minus quam vulgari elegantîâ exaratæ.

Commentar. de rebus gestis D. Fabiani à Dohna.

JOHANNES BODINUS.

Languetus Gallus, literis æquè ac totius Europæ peregrinatione nobilis.

Method. Histor. c. 5. p. 83.

LUDOVICUS CAMERARIUS Joach. F. Joach. N.

Languetus ingenui pectoris et erga liberalia ingenia intrinseci affectus imprimis effudit in Philippum Sydnæum Anglum, tandem Ulissingensem Gubernatorem; ad quem complures epistolas scripsit, tantâ doctrinæ copiâ, et tot honestæ institutionis

tutionis præceptis refertas, ut vix putem in eo genere aliquid extare simile. Scribit Cicero, se Cyropædiam et contrivisse legendo, et Scipionem Africanum nunquam deposuisse de manibus, non ad historiæ fidem, sed ad effigiem justî imperii compositam. Ego hanc pædiam, quâ Languetus Sydnæum, tam piè, eruditè, et paterno prorsus affectu, ad virtutis et honoris gradus instruxit, fere ausum comparare cum Pythagoræ aut Socratis sinceritate et sollicitudine, quâ discipulos suos ad veram philosophiam et beatam vitam, ut illi putabant, duxerunt.

In epist. dedicat. Baroni à Dohna inscripta, et epistolis Langueti ad J. et J. Camerarios, præposita, anno 1646.

GISBERTUS VOETIUS.

Qui ingenium, intentionem, studia, et conatus Langueti penitus perspectos velit, is legat Epistolos ad Sydnæum, &c.

Disput. Theolog. p. 4. p. 244.

CLAUDIUS SARRAVIUS.

Habeo præ manibus pusillum volumen Epistolarum Huberti Langueti, popularis tui; quod quanti faciam dicere vix, ac ne vix quidem, possim: nemo ita familiariter, ita purè scribit. — Editus est libellus iste Francofurti, in officina Gulielmi Fitzeri Angli, anno 1633.

Epistole ad Salmasium, p. 71.

HUBERTI LANGUETI

EPISTOLÆ

A D

PHILIPPUM SYDNÆUM.

I.

HABEO tibi gratiam, quod literas ad me Posonio dederis, testes tuæ erga me benevolentia, et gaudeo meas commendationes tantum ponderis apud Doct. Purkircherum habuisse, ut tibi ea humanitatis officia præstiterit, quæ tuæ virtuti, ac morum suavitati, debentur. Ego eo nomine hic ipsi egi gratias, ac testatus sum me plus ipsi debere, quam si illam ipsam humanitatem mihi exhibuisset. Sed habeo quod de te conquerar : nam non credebam te de me tam male sentire, ut non audeas mihi tua consilia concedere. Metuebas forte ne tibi in itinere struerem insidias. Discedens hinc, dixisti te non ultra triduum abfuturum. Jam vero, instar aviculæ, quæ caveæ clatras perrupit, exultas, ac hinc inde vagaris, immemor fortassis amicorum, nec satis præcavens periculis quæ in ejusmodi itineribus sæpenumero occurrere solent. Laudo quidem generosum illud tuum studium videndi multorum hominum mores et urbes, (ut loquitur poeta) ; nam eâ maxime ratione formatur judicium,

A

et

et redduntur affectus nostri sedatiores: sed doleo te non habere cum quo in itinere de variis rebus ~~sermões~~ *sermões* miscere possis, et qui te mōres ac instituta hominum ad quos venis doceat, ad doctos viros deducat, et interpretis officio, ubi est opus, fungatur. Ejusmodi itineris comitem tibi forte procuravissem, si me tui instituti consciū esse voluisses. Hæc ideo scribo, quia de te sum sollicitus: ob generosæ istius tuæ indolis pulcherrimos flores, qui (ut spero) suavissimos variarum virtutum fructus olim proferent. Doct. Purkirchero venturo ad te Neapolim (non quidem illam Syrenum cantu nobilitatam) dedi has literas, ut tibi præberem occasionem meditandi in itinere, qua ratione amicorum accusationes diluere possis. Conisbæus tuus jam transvolavit Alpes: nam ante octiduum discessit à nobis. Bene vale, et ad nos redi.

Viennæ, 22. Sept. 1573.

II.

Quantā curā et sollicitudine, immo quanto metu, me liberaffes, si semel atque iterum ex itinere ad me scripisses. Non requirebam operosas literas, sed quæ tantum continerent, “Hoc die huc incolumes pervenimus,” vel aliquid simile. Meministi quam obnixè id à te discedente petierim. At inquires, parum tua refert id te scire. Ubi pervenero Patavium vel Venetias, tum demum ad te scribam. Potuisses et illud alterum præstare; et si id fecisses, magno me beneficio à te affectum esse judicassē. Malo tamen credere te in neminem incidisse cui literas ad nos perferendas traderes, quam vel te parum curasse quid promiseris, vel jam remissiore esse factum tuum erga me amorem, quem vehementem fuisse quum à nobis discederes,

cederes, testatæ sunt illæ tuæ lachrymæ, quæ vix permiserunt ut mihi valediceres. Hoc facile condonabo, et quicquid postea adversus me committes, modo caveas ne cupiditas multa discendi et explorandi te in aliquod periculum præcipitet. Meministi quam sæpe, et quam sancte mihi promiseris, te fore in ea re cautum. Id si non feceris, accusabo te, quod non constanter observaveris ea de quibus inter nos convenerat, nec poteris inficiari te contra jus amicitiae nostræ in ea re fecisse. Parum quidem esset me offendere, at cogita quam graviter peccares in præstantissimum tuum parentem, qui spes omnes suas in te conjecit, qui quum adhuc sit florente ætate, sperat se visurum maturos fructus variarum virtutum, quarum se fore feracissimam tua indoles omnibus promittit. Fremit jam Sathan, quia suum regnum labefactari videt, quum nec in Gallia, nec in Belgio res ei ex animi sententia succedant: quare non est dubium, quin ministros suos ad sævitiam sit excitaturus; nam hactenus existimavit se eâ solâ ratione posse suum imperium tueri et defendere: quare non dubito, si te istorum fidei commiseris, quin id cum majore tuo periculo facturus sis, quam superioribus annis fortè fecisses. Ignosce meo erga te amorî, qui cogit me hoc tibi sæpius in mentem reducere. Sed hæc seria omittamus. Mito ad te epistolam Petri Bizarri Perusini, ut in admirandam ejus eloquentiam perpetuo intuearis, et eam tibi imitandam proponas. Jam intelliges quam imprudenter feceritis, quod tantas virtutes non estis satis admirati, nec eo honore quo decuit profecuti. Invidistis vobis immortalitatem, cui vos hic suâ eloquentiâ consecrasset, si vestrâ fortunâ uti scivissetis, et occasione quæ vobis offerebatur, bene merendi de tanto viro. Quanto rectius nos Saxones, qui unâ horâ plus sapimus quam vos totis quindecim annis? statim enim intelleximus quibus artibus comparari pos-

fit ejus benevolentia, et occasionem arripuimus. Profer mihi aliquem tuum popularem de quo tam magnificè sentiat, quam de eo sentit ad quem scriptæ sunt literæ, cui eas furripui, ut te iis bearem ac exhilararem. Vide igitur ut ita utaris ne crabrones irrites, et nobis turbas excites. Tibi tamen licebit flores aliquos decerpere, quibus ornes tuas literas, si quando scribes ad authorem, quem judico maximè dignum qui suis coloribus depingatur. Misi tuas literas ad Mag. Dominum Suendum, et petii ab eo ut rescriberet, quod spero eum facturum. Bene vale, et tuos meo nomine saluta.

Viennæ, 19. Novemb. 1573.

III.

Miror quas causas poteris adferre pertinacis tui silentii, si de te conquestus fuero, ac te negligentiae accusavero: nam adhuc nefas esse puto, vel quidem suspicari te tam cito mutasse animum, et alieniorem à me esse factum, cum non sim mihi conscius me ejus rei causam aliquam tibi præbuisse. Cum præterierit mensis à tuo discessu, nec dum quicquam literarum ad nos dederis, non possumus non esse tuâ causâ solliciti, et metuere ne quid adversi tibi acciderit. At hoc est inter leges amicitiae, ut amicos nostrâ causâ sollicitos, quantum in nobis est curâ et sollicitudine liberemus. Si scirem te eo pervenisse quo contendebas, essem animo quietiore et tranquilliore: nunc vero mihi perpetuo obversantur frigora, pluviae, montes, flumina, ipsæ denique Alpes, et quicquid tibi in itinere molestiam aut periculum adferre potuit. Cum jam te meâ operâ juvare non possim, idque unicum mihi supersit ut tibi bene precer, id sane facio ex animo, et tuam incolumitatem

mitatem ardentioribus votis commendo Deo quam meam. Sed vide ut et tuam et meam existimationem tuearis apud eos qui te hic noverunt et amant : cum enim, confusus tuis promissis, ipsis dixerim, te quæcunque tibi in itinere accident ad nos scripturum, et etiam quicquid de tuis rebus constitues ubi in Italiam perveneris, et videant te nihil eorum facere, rident meam simplicitatem, eo quod crediderim me tantum à te fieri, ut ejusmodi molestias mei causâ suscipere velis. Non tamen possunt hæc convellere vel labefactare meum judicium de tua constantia, etiamsi non ignorem eam esse ingenii et conditionis meæ tenuitatem, ut nihil sit in me quod ad mei amorem te invitare potuerit, nisi forte id unicum, quod sciveris me admirari et suspicere illam summam spem quam apud omnes qui te norunt de tua virtute concitas. Sed faceffant suspensiones quas omnes delere poterit vel unica lineola ex iis literis quas adhuc spero te ad nos daturum. Interea libet credere te adhuc esse nostri memorem, ac scire me hic propenso fuisse erga te animo, et cupidum tibi gratificandi, et inserviendi. Ubi certo scivero quonam perveneris, et ubi decreveris consistere, quædam interdum de rebus publicis meis literis aspergam, quamvis, tibi versanti in illa luce urbis Venetæ, nihil possit esse ignotum eorum quæ ubique terrarum geruntur. Volui te de quibusdam monere antequam à nobis discederes, sed quia tam certo affirmabas te ad nos reversurum, judicavi satius esse ea in tuum reditum differre : ubi vero scivero te mutasse sententiam, scribam ea si nanciscar aliquem, cui meas literas tuto committere possim. Bene et feliciter vale, et fac ut aliis possim persuadere te adhuc esse nostri memorem ; nam quantum ad me attinget, ego de ea re nequaquam dubito. Saluta amicos.

Viennæ, 27. die Novemb. 1573.

IV.

Ternas antea literas ad te dedi, quæ, si sunt tibi redditæ, ex iis potuisti deprehendere, quam anxius tui causâ fuerim, et quam impatienter tulerim, quod de tua valetudine et successu in itinere nihil scriberes. Non potui me cohibere, quin te accusarem liberius forte quam decuisset me facere : sed quia intelliges me variis affectibus æstuantem, et tui causâ perturbatum in eas accusationes prorupisse, spero te facile condonaturum quicquid à me in ea re est peccatum. Hoc enim tibi persuadeas, eo progressum esse meum erga te amorem, ut non solum te diligam, sed etiam tui causâ omnes qui tibi necessitudine aliquâ sunt conjuncti, et quamvis antea mihi fuerit chara tua patria, in qua aliquandiu suaviter vixi, et multorum benevolentiam erga me sum expertus, meus tamen erga ipsam amor tale jam incrementum cepit, ut, si quid feliciter ipsi contigisse audiam, non minus afficiar ac gaudeam, quam si id patriæ meæ contigisset. Sed quid me tam anxie excuso, cum adhuc acriores literas meditarer, quum mihi sunt redditæ eæ quas sub tuum adventum in urbem Venetam ad me dedisti, quæ illam animi nubem dicufferunt, ac me plane bearunt, cum ex iis intellexerim te incolumem ac mei memorem eo pervenisse quo contendebas. Mihi etiam perplacuit, quod promittis te nullam ad me scribendi occasionem prætermisurum. Sed vide ut præstes id quod promittis. Gaudeo te expertum vera esse quæ tibi de Comitis Hanaviensis, et eorum qui apud ipsum vivunt, humanitate prædixeram. Volui meis literis tantum tibi præbere occasionem conveniendi eos quos judicavi virtutem in quolibet homine amare et admirari, non dubi-

tans

tans quin tuis moribus eos tibi facile conciliare posses : nec quicumque pervenies deerunt boni viri qui te benevolentia complectantur, si modo à te ipso non desciscas, nec in alium hominem transformeris. In prioribus meis literis scripsi, decimum septimum diem Januarii dictum esse regis Polonici inaugurationi, ad quam fiunt ingentes apparatus Cracoviæ. Jam do operam ut tibi amicos ibi conciliem, ut, si forte animum nondum mutasti, quando eo venies, non desint qui humanitatis officia virtute tuâ digna tibi exhibeant. Existimamus Poloniae Regem ad fines Imperii jam pervenisse, sed tamen id nondum possumus certo affirmare. Misit huc legatum, qui Imperatorem ac Regem Hungariæ ad inaugurationis celebritatem invitaret. Peto à te ne quid apud me dissimules, et si quid aliud de tuis rebus constituisti quam hic constitueras, ut id mihi significes. Non expeto ut quicquam in mei gratiam facias quod tibi non fore jucundum aut utile existimes : nec volo te ullâ mihi factâ promissione esse obstrictum, præterquam eâ qua pactus es te habiturum diligentem curam tuæ salutis et incolumitatis, nec obsecuturum tuæ cupiditati, aut eorum sermonibus qui elevabunt pericula in quæ te conjiceres, si venires ad ea loca de quibus sæpe sumus collocuti. In hac unica re summo jure tecum agam, et nisi id quod promisti præstiteris, conquerar de te apud communes nostros amicos, apud quos tibi grave esset tuæ existimationis jacturam aliquam facere. In aliis rebus de meo jure cedam quantum voles, et ero erga te indulgentissimus. Ego per hyemem nequaquam hic mansissem, nisi spes videndi te, aut saltem per literas ex propinquo colloquendi, me detinuisset. Ago maximas gratias Dn. Conisbæo, quod mihi vestrorum hominum benevolentiam conciliet, prædicando mea erga ipsum officia, quæ nulla extiterunt. Vellem me in ejus gratiam aliquid facere posse

posse dignum istâ humanitate. Saluta eum, obsecro, meo nomine, ac etiam Dn. Bruschettum, cui me eo nomine plurimum debere existimo, quod te istuc incolumem perduxerit. De pecunia, quæ vestro hospiti bis est numerata, consulo ut ita agatis. Scribat Dn. Conisbæus literas ad vestrum hospitem, in quibus totam rem ut est gesta explicet, et eas curet converti in linguam Germanicam. Si aliquid habet frontis, id rependet quod à vobis iniquè exegit. Ego quia hanc rem non intelligo, quam nec in literis tuis fatis explicas, luderem operam si de ea cum ipso agerem: expectabo itaque vestras literas. Peto à te ne ineptas literas quas ad te soleo scribere, cuiquam ostendas. Scribo absque delectu quicquid mihi suggerit animus variis modis affectus, et mihi fatis est si id apud te consequar, ut credas nihil esse mihi charius te. Rogo ut mihi perscribas iudicium tuum de iis ad quos tibi literas dedi. Bene vale.

Viennæ, 4. die Decemb. 1573.

V.

IN prioribus tuis literis scripsisti te nullam ad me scribendi occasionem prætermisurum. Id si feceris, præstabis mihi officium longe gratissimum; nam ex nulla re jam maiorem voluptatem capio quam ex tuis literis. At in alteris tuis literis accusas meum de te iudicium, et miraris me dubitare de tua constantia in observandis promissis. Quæ promittuntur amicis eo modo quo promissisti te ad nos reversurum, possunt salvo jure amicitiae non præstari, si quæ causa interveniat ob quam non sit commodum ea præstare. Itaque si mutares consilium, non propterea esses accusandus inconstantiae. Ideo autem scripsi me existimare te mutaturum

taturum sententiam, quia rex citius inaugurabitur quam credideram, et hybernæ tempestates te forte deterrebunt. Peto autem ne indulgeas suspicionibus, et ne credas, spēm et opinionem quam de tua virtute concepi posse labefactari: nam ita altè radices egit in animo meo, ut concuti non possit, nedum inde evelli. Si quid non satis caute scripsi, rogo ut id ascribas animi mei perturbationi, quæ sanè fuit maxima antequam scirem te istuc incolumem pervenisse. Scripsi in alteris meis literis Imperatorem et Regem Hungariæ invitari ad inaugurationem Poloni, et hic esse juvenem Polonum eam ob causam missum: quem cum audirem valere ingenio, dedi operam ut ipsi innotescerem. Innotui facile, ac etiam factus sum familiaris, et (ut spero) amicitiam cum ipso contraxi. Quod quidem eo cupidius feci, quia et ingenii elegantia, et morum suavitate, ac etiam dignitate formæ, tibi non absimilis videretur; nec est multis annis te major. Dedit operam literis in Italia, et præcipue delectatur historiarum lectione, et præsertim earum quæ res vicinas nostris temporibus referunt. Splendidâ familiâ ortum esse indicant cultus corporis, et numerus ministrorum. Quorsum hæc? Dicam. Feci apud ipsum tui mentionem, tuos mores et tuos natales ipsi descripsi, et dixi me adhuc sperare te ad inaugurationem regis venturum Cracoviam, et petii ab eo ne in te gravaretur ea officia conferre quæ tuæ virtuti debentur. Statim exarsit tui amore, et dixit mihi, Si potueris ei persuadere ut ad me divertat, dabo operam ut nec ipsum nec te ejus rei pœniteat. Vides paratum tibi esse hospitium, et offerri occasionem innotescendi multis præstantibus viris, et (ut spero) contrahendi amicitiam cum aliquibus. Conjicio ex tuis literis, Venetæ urbis ornamenta non respondisse tuæ expectationi. Nihil tamen habet Italia cum iis conferendum: quare si ea fastidis, reli-

B

qua

qua tibi fordebunt. Sed miraberis hominum ingenia et prudentiam : sunt sane homines acuti et ingeniosi, sed tamen sunt inter ipsos plurimi qui plus habeant in fronte quam in recessu, et plerumque nimiam ostentatione suam sapientiam corrumpunt, ac fiunt putidi. Etiam si nostri Germani sint ingenio minus versatili, gravitate iudicii forte non multum ipsis cedunt. Verum cum tot annos abfuerim ab Italia, non est meum ferre de iis rebus iudicium, sed tuum audiam ubi ad nos redieris. Quæ de rebus publicis habeo, deinceps tibi significabo, ut interdum habeas materiam scribendi ad illustrem tuum parentem, et colloquendi cum amicis : sed vide ne cuiquam meas literas ostendas. Aiunt Moschum irrumpere in Lithuaniam cum sexaginta millibus armatorum, jamque esse ad oppidum Polotzko, quod ante undecim annos Lithuanis eripuit. Misit et alias copias in Livoniam, sed iis nequaquam numero pares. Non deerit novo regi materia ad exercendam suam virtutem, quamvis sane Moschus inique agat : nam ante paucos menses sunt factæ unius anni induciæ inter ipsum et Polonos : sed qua constantia observet pacta, vestri negotiatores sunt sæpius experti. Imp. sperat se impetraturum à Turcis induciarum prorogationem, immo sunt qui dicant ipsum jam impetrasse. Nondum de rebus omnibus transactum est inter Turcas et Venetos. Sunt qui scribunt, Turcas velle Venetis quædam oppida extorquere. Certum est inter ipsos adhuc de regendis finibus disceptari, et Turcas agere insolenter. Hispanus videtur facere quiddam indignum suâ maiestate, et quod minime respondet illis magnis spebus quas concepisse visus est de occupanda Constantinopoli : quo jam misit legatum qui pacem aut inducias à Turcico Imp. petat, à Bassis vero pecuniâ redimat. Sed hanc rem difficiliorem reddet successus Joannis ab Austria in Africa, alias Turcarum

rum læderetur existimatio. Hic videmur deinceps velle minus assentari Pont. Rom. quam antea; Ordines Austriaci jam hic conveherunt; qui inter ipsos puriorem religionem profitentur, petitori sunt ab Imp. ut ipsis templum in hac urbe concedat ad sua sacra peragenda, et sperant se id ab eo impetraturos. Aiunt etiam eum constituisse pellere hinc omnes monachos Italos. Relinquentur igitur vacua monasteria: nam ne unum quidem monachum Germanum in hac urbe esse dicunt: Jesuitæ enim putant se gravi injuriâ affici si tali nomine compellantur. Poloniæ rex tandem à suis est avulsus, et, ut existimo, ante quinque aut sex dies trajecit Rhenum: discessit enim Nanceio 24. die superioris mensis. Nostra misera Gallia ruit alto à culmine; vos vero estis nostræ insanix otiosi spectatores, et ex nostra ac Belgarum, vel potius Hispanorum, stultitia facitis questum. Albanus non valde triumphans tandem deserit Belgium. Credo quod nihil pejus eum habet quam quod aliqui supersint ejus sævitix. Successor ejus simulat magnam animi moderationem. Edidit jam pulchrum specimen suæ sapientix: nam inscripsit signis militaribus, "Debellare superbos." Parturient montes: texuit sua retia crassiore filo, et propterea paucas aves iis involvet. Promittit impunitatem iis qui se ipsi crucifigendos tradent. Orangii res non sunt malo loco; nam tanti faciunt eum Hollandi et Zelandi, ut suam salutem in ejus incolumitate consistere credant, et propterea non permittunt ut se bellicis periculis objiciat: sed volunt ut præsit ipforum consiliis, et quæ sunt agenda aliis mandet. Si animo meo indulgere vellem, nullum ad te scribendi finem facerem. Iterum peto ne cuiquam ostendas meas literas, in quas temere conjicio quicquid mihi in mentem venit, ita ut sint in iis pauca quæ inter se cohæreant, et forte eadem sæpe repeto: nam non memini eorum quæ antea

ad te scripsi. Bene vale, et amicos saluta, et præsertim Illustrēm Dn. Comitē Hanaviensēm si ad ipsum es reversus.

Viennæ, diē Brumæ 1573.

VI.

DEdisti primo ad me Venetiis literas humanissime scriptas. In alteris vero quibus ad meas priores respondebas, conquerebaris me tuæ constantiæ diffidere. Jam vero nihil prorsus scripsisti; ita ut videris meam in scribendo libertatem velle ulcisci silentio. Forte ea quæ ad te scribo non eo modo accipis quo à me scribuntur. Scripsi me metuere, ne splendore ac elegantia rerum Italicarum captus, ac aliis regionum illarum illecebris, Germaniam et Sarmatiam fastidias. Conjicis ex iis verbis me de te aliter sentire quam debuerim, nec fatis fidere tuæ constantiæ, cum tamen nihil minus cogitaverim, nec aliud quam tecum jocari voluerim, ut solet fieri inter amicos. Scribis me non debere dubitare quin ad conventum Polonicum sis venturus, cum id mihi promiseris. Ego vero nec urgeo promissum, nec consulo ut venias: nam tibi esset incommodum denuo transgredi Alpes. Dissuasi quidem tibi iter Italicum; cum viderem appetere hyemem, ante ejus finem sciebam inaugurandum Regem Polonicum, quoniam cupiebam te esse illius inaugurationis spectatorem: nam multa ibi vidisses quæ tibi non fuissent injucunda cognitu, nec credo te suscepti laboris pœnituisse. Si quis cupidus multa discendi, ex me quæreret, quænam ipsi præcipue investiganda censerem, responderem, ea quæ non sperat se facile ab aliis discere posse. Pauci autem (imo fere nulli) ex vestris hominibus ita norunt res Polonicas ut

te

te recte de iis edocere possint, si quando cupias eas intelligere. Hujus regis electio eas apud vos celebriores reddet, aut saltem efficiet ut plures de iis inquirant : quare forte olim te male habebit, quod tibi majorem earum peritiam non comparaveris. Nequaquam etiam pœnituisse te vidisse splendorem aulæ Polonicæ, qui certe est magnus, et in moribus illius gentis quædam non improbasses, et forte plus humanitatis ibi fuisses expertus quam hic fueris. Pulchrum et dulce est scire ea quæ alii ignorant, et jam video navigationes vestrorum hominum, per mare glaciale, aperuisse vobis multa de Moschis et Tartaris, ac etiam de Persis, quorum antea eratis prorsus ignari : quæ qui valent inter vos ingenio, solent exteris hominibus narrare, cum magna sua et audientium voluptate, ac etiam vestræ gentis gloria. Pervagatus sum plerasque orbis Christiani provincias, sed nullius itineris mihi est jucundior recordatio, quam illius quod ad extremum Septentrionem suscepi : multa nam ibi vidi quæ nemo in nostris regionibus docere me potuisset ; nec etiam credidissem si ex alio audivissem. Quamvis hic nihil esset mihi dulcius tuâ consuetudine, nunquam tamen consului ut hic maneres, sed hortabar te ut in Misniam et Saxoniam proficiscereris, et Regis Polonici adventum ibi expectares, ac earum regionum mores et consuetudines interea observares, et cum bonis viris amicitiam contraheres. Vides igitur me non spectasse mea commoda cum iter Italicum tibi dissuaderem. Conquestus sum aliquoties te nihil de tua valetudine ex itinere scripsisse : at hoc debes ascribere meo erga te amoris, et sollicitudinis de te : nec sane me ejus rei pœnitet ; imo iterum conqueror, quod jam ad me nihil scripseris, eum tamen promiseris te non passurum ut quisquam tabellarius istinc ad nos veniat tuis ad me literis vacuus. Petii ne temere ea Italiæ loca adires, in quibus non
essēs

esses futurus extra periculum, idque sæpius repetli, et omnium maxime exaggeravi. Quis est autem cui non sit gratum amici officium, qui ejus causâ sit sollicitus et metuat, etiamsi non subsit justa causa ejusmodi metus et sollicitudinis? Sed vide ne denuo mihi succenseas, ob hanc meam libertatem, quam mihi extorquet summus meus erga te amor, et crede me quidem suspicere et magnificere natalium tuorum splendorem, et reliqua bona quæ natura et fortuna in te benigne et liberaliter contulerunt; sed tamen in amicitia respicere tantum ad excellens illud tuum ingenium, studium virtutis, et insignem probitatem, quæ in te elucet. Quod si nanciscerer pauperculum adolescentem qui te moribus et ingenio referret, ego profecto eum in filium adoptarem, et mearum rerum hæredem relinquerem, nec mea referre putarem ex qua gente esset natus. Nostræ autem hujus amicitie uberem fructum me percepisse judicabo, si antequam moriar audivero te auctum dignitate et authoritate, florere in patria, ac præmia tuâ virtute digna esse consequutum. Bene vale,

Viennæ, 18. die Decemb. 1573.

VII.

NOnnihil commoverunt me literæ quas ad me secundas dedisti, cum videreris offensus meis accusationibus, ex quibus potius conjicere debuisti quanto te amore prosequar, et quam sim de tua salute sollicitus. Sed id magis perturbavit me, quod alterâ septimanâ nihil à te literarum accepi: jam primum enim mihi redduntur eæ quæ quinto die hujus mensis à te sunt scriptæ; nam verebar ne silentio ulcisci velles injuriam qua te affectum putabas; qua prænâ vix mihi graviolem infligere potuisses. Mi dulcissime fili, (jam enim

enim libet te eo nomine compellare), nullas hæcenus opes magnopere expetivi, nec dedi operam ut adipiscerem, præter amicitiam eorum in quibus studium et amorem virtutis vigere animadverti: nec mihi defuit in ea re successus; nam contraxi amicitiam cum non paucis, ex qua fructus mihi gratissimos percipio: verum tui amor longe altius quam cujusque antea in animum meum penetravit, quem totum ita occupavit, ut solus in eo dominari, et quasi tyrannidem exercere, conetur. Ne mireris ergo me commoveri, si vel minima mihi occasio detur suspicandi te aliquid de tua erga me benevolentia remisisse. Si tu nactus esses gemmam tanti pretii, ut in ea maximam partem fortunarum tuarum consistere crederes, an non merito metueres ne quis tibi eam interverteret? Pergratum est mihi quod denique promittas te nullam scribendi occasionem prætermittiturum, et quod prædices tuam in scribendo diligentiam: nam dicis te binas tantum à me literas accepisse, ternas vero ad me dedisse. Quod si in eo gloriari licet, ego jam septimo ad te scribo, et hæcenus ternas tantum à te literas accepi. Operam tuam recte et utiliter collocabis, si te scribendo diligenter exerceas interea dum abes à patria: nam ubi eo redieris, nequaquam id tibi concedetur. At nisi consequutus fueris facilem in scribendo facultatem, carebis fere præcipuo fructu tuorum studiorum et laborum, et minus commode poteris colere amicitias cum exteris hominibus contractas: nam cum natura te totum ad humanitatem effinxerit, existimo te esse ita affectum, ut eas immortales esse cupias. Noster Rex Poloniæ tandem longum vale dixit suis quarto die hujus mensis in oppido Lotharingiæ Blamont: nam mater, frater Alençonius, Dux Lotharingiæ, et alii proceres, ipsum eo usque deduxerunt. Inde profectus est Sarburgum, Palatinopolin (cujus surgentia mœnia salutavit) Tabernas, Haganoam,

Haganoam, Weiffenburg, Landavium, et Spiram. Duodecimo die hujus mensis trajecit Rhenum ad Spiram, et est profectus Heidelbergam ad Electorem Palatinum, qui est imbecilliore valetudine. Miserat obviam Regi in Blamont usque filium Christophorum, quem sunt comitati, Senior Comes Hanaviensis, et Ludovicus Nassaviensis. Illustrissimus meus Princeps (ut audio) excipiet ipsum magnifice Torgæ. Ob eam rem habet apud se Ducem Casimirum generum suum. Fuissem spectator illius pompæ nisi me tui amor detinuisset hic, ubi malo esse, ut à te literas crebro accipiam, et te videam si forte in Poloniam iveris, et quæ potero officia tibi præstem. Comitatus Regis Polonici divisus est in tres turmas; quarum primam ducit Mareschalcus Retzius; postremam Nivernensis; in media Rex habet secum Principem Condæum. Dies decimus septimus proximi mensis dictus erat ejus inaugurationi, quam necessario rejicient in mensem Februarium, cum jam sit impossibile Regi venire Cracoviam ante finem Januarii. Imperator mittet eo legatum Ducem à Teschen, ex familia Monsterbergensi, quem puto esse pronepotem Georgii Pogebatii Regis Bohemiæ. Rex autem Hungariæ mittet Braunerum, tibi notum. Splendida erit legatio: nam puto istos habituros ad quadraginta aut quinquaginta rhedas, et magnum numerum equitum: nam tota fere nobilitas harum regionum tam insigni spectaculo interesse cupit. Rex Hung. et Arch. Ernestus perendie hinc sunt ituri Pragam, ut regni Bohemici conventus peragant: in quibus de regno jam non agetur (ut audio) sed de conferenda pecunia. Reversuri sunt huc rursus sub initium Februarii: nam sub illud tempus convenient Posonii ordines regni Hungarici. Sub initium hujus mensis huc scriptum erat ex inferiore Germania, Reginam vestram diem suum obiisse: de qua re cum esset incerta, nolui

ad te scribere ne te turbarem. Jam vero scriptum est ad me Heidelbergæ rumorem illum esse falsum, et Palatinum Electorem nuper ab ea literas accepisse. Scribitur jam Regem Scotiæ sublatum esse veneno, quod sane nollem, sed spero fore falsum rumorem hunc. Salutat te officiose Dominus Vulcobius, et petit ut tuæ valetudinis rationem habeas. Quoniam scripseras te non tamdiu mansurum Venetiis, videtur nescio quid metuere. Legatus Gallicus in suis ad ipsum literis ostendit se præclare de tuo ingenio sentire, et agit ipsi gratias quod ex ipsius literis habuerit occasionem contrahendæ tecum amicitiae. Pulchrum est laudari a laudato viro, ut ait Hector ad parentem. Vide ut utrique gratias agas, et ut aliquo officio tibi devincias istum Camillum Crucium, qui nostras literas procurat, quem peto ut meo nomine salutes, et ei mea officia deferas, etiam si me non noverit. Ego omnes amo qui erga te sunt officiosi. Saluta Dominum Bruschetum et Dominum Conysbæum. Hæc scripsi dormituriens.

Viennæ, 24. die Decemb. 1573.

VIII.

ACcepi literas quas ad me dedisti 19. die superioris mensis, quæ quidem fuerunt mihi pergratæ, cum nihil à te proficisci possit quod mihi non sit gratissimum: sed ex iis conjicio, quod fueris suspicatus me subdubitasse de tuâ constantia in colenda amicitia inter nos contracta. Obsecro te ne id in animum inducas: nam scio nihil tale in generosam tuam naturam cadere posse, nec etiam puto me præbuisse tibi causam mutandi tui erga me animum. Aliquoties quidem conquestus sum quod ex itinere nihil scripseris. At ejusmodi querelæ à nullis sæpius usurpantur quam ab iis inter

C

quos

quos est summa amicitia, et nihil aliud sunt quam vehementis amoris indicia: nec credas te posthac ab iis fore immunem: nam erunt tela quibus te feriam, et ulciscar injuriam quam putabo mihi à te fieri, si de tua in scribendò diligentia aliquid remiseris, vel te in periculum aliquod conjeceris. Ut autem scias quid à me tibi sit expectandum, volo tibi fêrre legem qua soleo amicos placare, si quando adversus me commovetur, aut mihi succensent. Lex est, ut mihi liceat tecum libere jocari, te monere, accusare, tecum expostulare, et quicquid mihi in mentem veniet ad te scribere. Quoniam autem vel ipse aer Patavinus te jurisconsultum reddidit, scis jure cautum esse, quod quisque juris in alium statuerit ut eodem ipse jure utatur; ego non solum volo subire legem quam tibi fero, sed etiam quidvis aliud in me tibi permitto, præterquam me odisse. Ludam interdum tecum ejusmodi literis quales fuerunt eæ quæ te commoverunt, ut tibi præbeam occasionem exercendi te, et scribendi varii generis epistolas, dum meas accusationes refelles, aut me vicissim accusabis: quod genus exercitii multum in se utilitatis habere creditur. Petis ut tibi significem quomodo stylum formare debeas. Recte facies meo judicio, si utrumque volumen epistolarum Ciceronis diligenter legeris, non solum ob Latini sermonis elegantiam, sed etiam ob res gravissimas quæ in illis epistolis continentur: nusquam enim melius explicatæ sunt causæ quæ rempublicam Romanam in exitium præcipitaverunt. Multi putant esse utilissimum deligere aliquam ex epistolis, et eam vertere in alium sermonem, postea, remoto à se libro, eam denuo in Latinum sermonem convertere, deinde, inspecto libro, videre quam prope ad genus dicendi Ciceronis accesseris. Sed cave ne delabaris in eorum hæresim qui putant summum bonum consistere in imitatione Ciceroniana, totamque vitam in

ea conterunt. Quod iter tuum Polonicum in aliud tempus rejicias non solum probo, sed etiam antea scripsi me suadere. Utinam tibi contingat quod de Hanauiensi Comite speras. Ea res tibi omnes itineris molestias levaret, et mutuis colloquiis erudiretis vos, et oblectaretis. Si hic haberentur venalia Plutarchi opera, ego nulli pecuniæ parcerem quo possem desiderio tuo satisfacere. Quoniam video Dominum Volcobium eo scriptore maxime delectari, non ausus sum ab eo petere exemplar quod habet. Si tamen jufferis, excutiam verecundiam, et petam. Ubi cœperis legere Ciceronis epistolas, forte non requires Plutarchum. Laudo quod aliquid studii impendas astronomiæ, cujus qui sunt prorsus ignari cosmographica intelligere non possunt. Qui vero legunt historias sine cognitione cosmographiæ, videntur mihi non ab similes iis qui noctu iter faciunt. Ea de quibus te monere volui sunt ejusmodi ut non sit tutum ea literis committere, nec mihi tua errata (ut scribis) præbent ad eam rem materiam, sed potius tua virtus, quæ propediem (ut spero) fiet ita conspicua, ut tua facta et dicta plurimi sint observaturi: quare videndum tibi erit coram quibus de rebus vestris loquaris. Erras si existimes te posse placare invidiam virtute, cum nulla re magis irritetur. Sed de hac re plura quum conveniemus. Soleo me interdum oblectare apud humanissimum nostrum Abondium aspectu tuæ imaginis, sed statim do ejus rei pœnas: nam renovatur mihi dolor quem ex tui discessu sensi. Exemplum epistolæ de electione Polonica quod tibi ostendam, non puto me habere; sed si ejusmodi ineptiis delectaris, dabo operam ut habeas orationem, quam nomine aliquot principum Germanicorum habuimus ad Regem Galliæ ante triennium; in qua sunt quædam ita libere dicta, ut in tumultu Parisiensi valde metuerim, ne ea res esset mihi exitio. Miror quis hæc tibi

dixerit quæ de Turcicis fœderibus scribis. Non videtur satis peritus rerum is qui voluit Turcas et Hispanos conjungere fœdere, vel Turcas, Anglos, Polonos, et Saxones. Qui veniunt Constantinopoli dicunt, fieri Imperatori certam spem prorogationis induciarum; sed nonnihil durioribus conditionibus quam antea. Venetis etiam spem factam pacem cum Turcis tandem coalituram. Hispani etiam dant operam ut pacem quovis pretio redimant, quos sane (ut nihil dissimulem) nollem fieri voti compotes: nec enim vobis, nec iis qui in Gallia et inferiore Germania puriorem religionem profitentur, id utile fore crederem. Archidux Ernestus profectus est Pragam ad peragendos Regni Bohemici conventus. Regem Rodolphum hic detinuit febricula, quæ simul cum catarrho corripuit eum die natalis Christi sub finem prandii. Ex disciplina Hispanica pridie abstinuerat à cibo, et sacris illis nocturnis interfuerat. Audio morbum jam esse factum leniorem. Dominus Vulcobius salutat te officiose, et petit ut excuses eum quod jam ad tuas literas nihil respondeat; nam ipsi jam in Galliam et Poloniam fuit scribendum. Si me ames, peto ne istam scribendi consuetudinem intermittas. Non possum dicere quantâ me voluptate tuæ literæ afficiant. Ego tibi et tuis felicem hunc annum præcor.

Viennæ, Calend. Januarii 1574.

IX.

JAM ex nostra amicitia percipio suavissimos fructus, quia video te amari ab iis quibus maxime cupiebam ut placeres: Accepi literas ab illustri Comite Hanauiensi et à clarissimo Domino Welspergero; quorum uterque te laudibus in cœlum effert, et sibi tuam amicitiam

tiam gratulantur, mihique agunt gratias quod fuerim ejus tanquam conciliator. Vide autem ut ipsis in amore respondeas, et tuam ac meam existimationem tuearis, et bonorum virorum judicio de te satisfacias; et cave, ne laudum dulcedo ita te incantet, ut persuadeas tibi te jam ad virtutis metam pervenisse, aut in eo studio satis sudasse, in quo opus est, ut te quamdiu vives exerceas; nam nullam aliam metam habet quam finem vitæ per decus actæ. Pergendum est igitur quo te tua fata vocant; quæ, siue sint læta siue tristia, virtute erunt moderanda. Sed vide quo me abripiat tui amor. Gaudeo quod tandem constitueris migrare Patavium, urbs est tranquillior Veneta, et ad studia aptior. Antequam discedas Venetiis, da operam ut tibi, vel munusculo aliquo, concilies Camillum istum, qui literas nostras procurat: nam nollem literas quas ad me scribis mitti legato Ferrerio hanc ob causam. Perrotus, qui apud ipsum vivit, (quem puto ipsi literas ostendisse quas de te ad fratrem ejus scripseram) scripsit mihi nuper, me facturum rem gratam legato, si interdum de rebus publicis scribam ad ipsum, quem aiebat, in mei gratiam, paratum esse quælibet officia tibi præstare, cum intelligat quanto amore te prosequar. Ego sane ipsum propter virtutem colo et magnifacio; ac etiam eo nomine me plurimum ipsi debere agnosco, quod humaniter te exceperit, et libenter ei gratificarer ac infervirem. Sed (ut nosti) colo amicitiam cum Domino Vulcobio, qui nullam prætermittit ad ipsum scribendi occasionem. Si itaque scriberem, metuerem ne Vulcobius suspicaretur, me aut velle videri plus sapere quam ipsum, aut etiam aliqua scribere quæ non aperiàm ipsi, cujus munus est scribere in aulam de rebus Germanicis. Sunt et aliæ causæ quæ me à scribendo deterrent, quas non est opus recensere, sed esset utile te scire: nam et id esset postea tibi usui. Quæ ad te scribam de rebus

rebus publicis poteris ipsi interdum significare, si ita tibi videbitur, dummodo non dicas te ea à me habere. Mi charissime fili, da operam, obsecro, ut in Latinæ linguæ pronuntiatione quædam mutes. Nihil est tam arduum quod ingenio assequi non possis. Ea res parum habebit in se laboris. Poteris uti operâ Delri, hominis suavissimi, qui ludendo et jocando tecum id perficiet. Puto Regem Poloniæ jam pervenisse in suum regnum. Superavit Albim sub finem superioris mensis: quare deponendæ tibi sunt cogitationes omnes de ejus inauguratione; ad quam si accessisses, fecissem aliquid quod (ut credo) tibi non fuisset ingratum; sed id scribere nolo, ne existimes me tibi assentari velle. Hac facit iter ingens numerus fidicinum, histrionum, mimorum, scurrarum, et hujusmodi nebulonum, qui ex Cracovia profiscuntur. Bene vale.

Viennæ, Sept. die Januar. 1574.

X.

Valde perturbarunt me tuæ literæ, in quibus scribis, te non esse satis firma valetudine, ac etiam solito tristiores. Obsecro te ut rationem habeas tuæ valetudinis, nec tantum temporis tribuas tuis studiis. Fuge istas lacunas, quibus nihil est inamœnius, ubi quis vidit ea, quæ in urbe sunt spectatu digna. Miratus sum, te tamdiu hære in isto perpetuo strepitu, et fœtore, cum præsertim scribas, te nondum contraxisse familiaritatem cum quoquam, cujus consuetudo magnopere te delectet. Propera igitur Patavium, ad tuum Comitem Hanaviensem, et ad alios bonos viros, qui te unice diligunt, et tuam consuetudinem mirifice expetunt, ut nuper ad te scripsi: nam Comes Hanaviensis dedit ad me literas, quæ nihil nisi verum et fraternum

ternum erga te amorem spirant. Dominus Welspergerus propemodum te non minus amat, quam ego. Da operam, ut fias ipsi maxime familiaris, quo possis eum de tuis rebus liberius consulere. Est vir integer, et multarum rerum peritus, et qui procul pericula prospicit; ad quæ accedit summa humanitas et animi moderatio. Constituit D. Comitem deducere ad ea Italiæ loca, quæ sine periculo adiri possunt, et postea huc venire. Cave ne negligas occasionem te adiungendi ipsis comitem in eo itinere; nam nec jucundius, nec tibi magis conveniens fodalitium deligere possis. Sed mature tibi danda erit opera, ut sis instructus rebus omnibus ad illud iter necessariis, ne quæ difficultas se objiciat, quando id erit perficiendum, quod decreveris. Si aliquid in ea re potero, tu novisti, quo sim erga te animo. Pecuniâ certe meâ, quantulacunque illa sit, tibi ut tuâ uti licebit; et si usus fueris, existimabo me beneficium à te accipere, et tum demum credam te intelligere, quanti te faciam, et quantus sit meus erga te amor. Hæc ideo dico, quia scio non raro accidere iis, qui procul à patria peregrinantur, ut negligentia eorum, qui res ipsorum procurant, pecunia ad ipsos missa suo tempore non reddatur, idque interdum esse in causa, ut res suas ex animi sententia instituere non possint. Depono ex animo inaugurationem Poloniæ, nec crede fabellis tui Bellebovii. Jam hinc decesserunt legati, quos Imperator, et Rex Hungariæ eomitit. Scripsi antea, me existimare regem Poloniæ Albim trajecisse sub finem superioris mensis, quod habebam ex ore Imperatoris, qui dixerat coram plurimis, id ad se esse perscriptum. Sed erratum fuit ab iis, qui scripserunt. Quintâ die hujus mensis venit in Salinas Saxonicas, ubi diem unum quievit. Inde abest Torga octo aut novem miliaribus Germanicis, quam alluit Albis, et ibi junctus est ponte. Eo puto regem pervenisse octavâ

octavâ die hujus mensis; et, quantum possum conjicere, jam attingit sui regni fines, aut saltem non procul ab iis abest. Utinam non sint vera, quæ de rege Scotiæ scribis: nam idem etiam ex aliis locis huc est perscriptum. Deus bone, quantæ turbæ illis in locis exoriantur! quibus haud dubie vos involvemini. Quam cuperem, jam tecum colloqui: novisti enim quod sit periculosum, talia literis committere. Hæc res te etiam movere debet, ut tibi caveas diligentius. Si quid magnum apud vos moveri intelliges, consulo ut omnino in Germaniam redeas: nam non putarem, te vel istic, vel usquam in Italia tutum fore; si quid de ea re postea audies, rogo, ut id ad me perscribas, ego vicissim ad te scribam quæ habeo, ac etiam quid putem tibi esse faciendum. Quæ de rege Sueciæ scripsisti, puto non esse vera; sed de ejus uxore quæ est Polonica, tale aliquid antea audivimus. Forte sperat se ex professione religionis pontificiæ impetraturam ab Hispanis Ducatum Barrensem, et Rossanensem Comitatum, qui ad matrem ejus Bonam Sfortiam pertinuerunt. Miror Suecorum simplicitatem, qui putant, se posse ea ratione fallere Hispanos, quibus peculiare est simulatione et pretextu religionis hominibus illudere. Cura ut literæ, quas ad D. Comitem et ad Welspergerum scribo, ipsis reddantur; et rogo, ut de tua valetudine diligenter ad me scribas, et eam adhuc diligentius cures. Bene vale.

Viennæ, 15. die Januarii, 1574.

XI.

GAudeo, quod tandem constitueris, te conferre Patavium, ubi poteris facile nancisci commodius hospitium, quam Venetiis; et, ut spero, habebis jucundiores

diores sodales, cum quibus te exhilaras, et de tuis studiis colloquaris. Rectissime fecisti, quod initia Astronomiæ didicisti; sed non consulo, ut in eo studio ulterius progrediaris, quod multum habet difficultatis, nec tamen inde magna utilitas ad te reditura esset. Nescio an sit consultum, ut animum adjicias ad geometriæ studium, quod quidem est pulcherrimum, et maxime dignum liberali ingenio; sed cogitandum tibi est, quæ sit tua fortuna, et quam cito avellendus sis ab isto otio literario; quare breve illud tempus, quod tibi superest, oportet te totum impendere in res maxime necessarias. Voco autem res necessarias quas turpe est ignorare eos qui illustri loco sunt nati, et quæ postea tibi ornamento et præsidio esse poterunt. Geometria quidem magno usui esse potest viro nobili, in muniendis et oppugnandis urbibus, in castrametationibus, et in omni architecturæ genere; sed certe opus erit tibi multo tempore ad tantum discendum, ut ex eo utilitatem percipias; nam judico ineptum esse plurimarum artium initia ad ostentationem potius, quam ad usum, discere. Præterea, cum naturâ sis parum hilaris, studium illud te adhuc tristiores reddet; et quia in eo opus est vehementi animi intentione, absumuntur eâ re spiritus vitales, et animales, et corpus plurimum debilitatur, et quo præstantiora sunt ingenia, eo sunt amores illi intentiores, et propterea magis nocent: tu vero, ut novisti, non es corpore admodum robusto. De Græcis literis, quid consulam, nescio, cum studium illud sit pulcherrimum: verum, metuo, ne tibi desit tempus ad id persequendum; et quantum ei temporis impendes, tantum decedat studio Latinæ linguæ, quæ, etiam si habeatur minus elegans quam Græca, est tamen tibi magis necessaria ejus cognitio. Itaque in ea re, ut dixi, non audeo tibi quicquam consulere. Suadeo autem ut primo discas quæ sunt maxime necessaria, et tuæ for-

D

tunæ

tunæ conveniunt. Jam habes quatuor linguarum notitiam. Si ludendo tantum de Germanica disceres, ut eam utcunque intelligeres, recte (meo iudicio) tuam operam collocares. Cognitio nostræ salutis, quam nos docent sacræ literæ, nobis est maxime necessaria. Post illud studium, nullum tibi utilius esse iudico, quam illius partis Philosophiæ moralis quæ docet quid sit justum vel injustum. De historiarum lectione, quare maxime formatur iudicium, non est quod tecum agam, cum tuâ sponte ad id studium feraris, et in eo jam feceris magnos progressus. Sed forte obrundo te aliis rebus occupatum, his meis prolixioribus literis. Moneo autem ut habeas diligentem curam tuæ valetudinis; et caveas, ne eam nimis studiis affligas. Nihil immoderatum est durabile; nec satis est mentem esse sanam, nisi habitet in corpore sano. Cum sis naturâ minus hilaris, quærendi sunt tibi sodales quorum honestâ consuetudine exhilareris. Illustris Dn. Comes Hanaviensis, et tota ejus familia, te singulari amore prosequitur. Consulo, ut ipsis familiarissime utaris. Non deerunt et alii boni viri, qui, si amicitiam eorum experas, habebunt id pro beneficio. Quamdiu non mutabis animum, ubique terrarum invenes qui te ament, et tibi humanitatis officia exhibeant. Quoniam Imperator putatur iturus Pragam intra duos menses, jam incipio metuere, ne sim adeo infelix, ut mihi non liceat te videre quum redibis in Germaniam; quare nihil mihi acerbius contingere posset. Quod si mihi ex animi sententia omnia ita eveniant, ut adhuc tuo conspectu fruam, mihi tamen non licebit diu frui. Quantum autem dolorem mihi allaturus sit tuus discessus prævideo, et ei libenter occurrerem; sed nihil mihi venit in mentem quo occurrere possit, nisi forte tua effigies levamen aliquod mihi attulerit. Quamvis ita sit animo meo insculpta, ut mihi perpetuo obversetur,

tur, peto tamen, ne tibi sit grave tantum meæ cupiditati indulgere, ut eam ad me mittas vel adferas, quando ad nos redibis: quam etiam ideo cupio habere, ut ostendam iis, quibus indico quid de tua indole sentiam, et quam spem de tua virtute conceperim: nam existimantes, non posse in aliquo esse tot animi dotes, quin aliqua earum indicia in corpore, et præsertim in facie, elucescant, omnes magno videndi te desiderio capiuntur. Hoc tamen ita à te peto, ut tibi sit liberum, sine ulla mea offensione, id mihi denegare; nam nollem à te quicquam petere quod tibi ingratum fore putarem. Potuit nuper tantum apud me conspectus illius tuæ effigiei, quæ est apud nostrum Abondium, ut reversus domum hos versiculos scripserim quos ad te mitto; cum tamen à prima adolescentia totum illud scribendi genus non exercuerim. Volo me propinare tibi deridendum, et dicere meos versiculos non videri mihi ineptos, et propterea cupere ut inscribantur tabellæ, quam curabis pingi, si satis sit in ea vacui spatii. Ago maximas gratias D. Bruschetto, pro humanissimis ejus literis, ad quas respondissem si tantum mihi fuisset otii; sed profecto ego fui occupatissimus; et interea dum hæc scribo mecum est præstantissimus vir Doct. Andreas Paulus, Illustr. mei Principis consiliarius, vir præstanti ingenio, et mihi amicissimus, qui te nunquam visum amat, et tibi sua officia defert, ac te salutat. Bene vale.

Viennæ, 22. die Januarii 1574.

XII.

GAudeo, quod te tandem extricaveris ex molestis illis negotiis, quæ te tamdiu Venetiis detinuerunt: nam existimo satius esse ut istic vivas, sive ad animi
D 2
culturam,

culturam, five ad valetudinem tuam, respicias : et spero tibi fore facilius nancisci sodales, quorum honestâ consuetudine te oblectes, et istam tuam interdum nimiam tristitiam discutias. Vide ne tantum temporis tribuas culturæ animi, ut valetudinem negligas, vel etiam offendas ; ne similis fias viatori, qui longo itinere dat quidem operam ut ipse bene habeat, equi vero sui nullam rationem habet. Scripsi nuper quid de tuis studiis mihi videretur. Cogitandum est tibi quæ sit tua conditio, quæ non permittit ut in literarum studiis consenescas : imo brevissimum est illud tempus quod tibi ad eam rem superest : quare videndum est tibi, ne tam multa simul complectaris, ut alterum alteri sit impedimento. Quamvis nihil sit tam arduum et difficile, quo non possit penetrare illa excellens vis ingenii tui ; opus est tamen diuturno tempore ad varia ita discenda, ut ex iis utilitatem possis capere, quod tibi nequaquam concedetur ubi ad tuos redieris : nam erunt tibi, si non prorsus abjicienda, intermittenda tamen tua studia. Discce igitur maxime necessaria, et quorum cognitio ad vitam recte instituendam et transigendam est utilis, et memineris ad te pertinere illud Poetæ. “Tu regere imperio populos,” &c. et ad eam rem plurimum conferre, hominum multorum, ut ait ille, mores et urbes considerasse : quod tibi minus licebit, ubi in patriam redieris, quam literis incumbere. Optarem, ut antea scripsi, te posse consequi tantam Linguae Germanicæ peritiam, ut intelligas quæ audias et leges : nam eam perfecte addiscere non posses, nisi multo tempore ac labore. Habetis plurimum commercii cum gente Germanica ; cujus jam in orbe Christiano præcipua est auctoritas et potentia ; quam haud dubie majorem adhuc reddet nostra et aliorum vicinorum populorum stultitia. Mihi videtur pene ridiculum, quod vestri homines tantopere affectent in lingua Italica eloquentiam, cum

cum ab Italis nulla quod sciam commoda percipiat, ipsi vero à vobis plurima; quare deberent ipsi potius linguam vestram addiscere. Sed forte metuitis, ne non possitis ipsis persuadere ut vestram pecuniam accipiant, nisi sitis valde facundi. Vide, mi dulcissime Sydnæ, ut tecum nuger; sed quia jam est animus impulsus, volo et aliquid aliud nugacius addere. Nescio, quo meo malo fato, superioribus diebus incidi in suavissimos duos scriptores; quorum alter describit Galliam, alter vero Angliam. Is, qui describit Galliam, nominatur Robertus Coenalis, Abrincensis Episcopus, homo ineptissimus et indoctissimus. Alter vero judicaret se magnâ à me affici injuriâ, si eum nominarem Anglum, cum se Cambrum, et non Anglum esse, sæpius clamet. Nomen est Humfredus Lhuid, homo quidem, si non doctus, saltem multæ lectionis; sed qui interdum de rebus ita judicat, ut non raro visus sit mihi carere sensu communi. Miserum Hectorem Boecium et Polydorum Vergilium ita flagellat, ut, etiamsi graviter peccaverint, medicina tamen modum excedere videatur: Bene autem tecum agitur, quod tui progenitores ex Gallia originem duxerint: nam dicit Saxones, à quibus Angli descendunt, fuisse tantum piratas et latrones. Scis Germanicos scriptores spoliassè nos miseros Gallos Imperio, quod dicunt nunquam apud nos fuisse. Expeditionem Hierosolymitanam Godefridi Bullionii dicunt suam esse, et novos et veteres Græcos et Latinos nugari, qui scribunt, Gallos toties irrupisse in Italiam, et, incensâ Româ, penetrasse usque in Græciam et in Asiam; cum isti omnes haud dubie fuerint Germani. Verum tantum abest, ut iste bonus Cambrus tantis nostris calamitatibus afficiatur, ut etiam nobis insultet: nam illum incendiarium Brennum, quem propter sacrilegia et tristem exitum, nonnulli Germani nobis reliquerunt, nobis eripit, et in Cambrum transformat. Sed audi miserandum

dum hominis fatum, vel potius vindictam divinam : nam existimo, Vulcanum, pro detecto uxoris adulterio, voluisse referre gratiam Apollini; adhuc irato Brenno, et omnibus ejus fautoribus, ob commissum Delphis sacrilegium ; cum dormitabundus lectionem boni Cambri in multam noctem protraxissem, nescio quomodo accidit, ut flamma librum corripuerit, ita ut bona ejus pars exusta sit, antequam incendium restinguere potuerim : nam nondum erat compactus. Ea res me initio utcunque commovit : verum ubi ad me redii, cœpi ridere, existimans, bene esse mecum actum, ademptâ mihi occasione tempus inutiliter terendi in ejusmodi ineptiis. Parum autem abfuit, quin ad te miseri mei Cambri ambustas reliquias miserim, ut juberetur tuum Griffinium, ejus popularem, parare ei exequias, tu vero risu parentares. Sed obsecro, manda Griffinio, ut ei scribat epicœdium linguâ Cambricâ, et ad me mittat. Archidux Ernestus jam ad nos redit, re (ut aiunt) infectâ, ob quam in Bohemiam fuerat missus à parente. Bohemi nolunt pacisci cum filiofamilias, sed cum eo qui possit non solum accipere quod offertur, sed etiam aliquid largiri. Necessè itaque erit, ut imperator ad ipsos proficiscatur, quod puto eum facturum sub finem Martii. Utinam sub illud tempus venires ad nos. Iremus una Pragam usque, et forte ulterius ; et perlustraremus ea quæ spectatu sunt digna in Moravia et Bohemia, et in itinere tempus colloquiis falleremus, quæ forte non essent tibi futura ingrata : mihi vero gratissima. Sed hæc tibi scribo, et non aliis. Aiunt regem Poloniæ pervenisse Posnaniam. Dies quintus proximi mensis dictus est exequiis Regis Sigismundi Augusti, et decimus inaugurationi novi regis. Mitto ad te ineptias, quæ cito parient tibi fastidium. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, 28. die Januar. 1574.

XIII.

EST mihi gratum, quod in literis tuis prodideris quam sis cupidus ulciscendi injuriam quam existimas à me tibi esse factam, quum te accusavi ob semel intermissam scribendi consuetudinem: quod tamen à me merito est factum, nisi forte nos fefellit is, cui literas tuas procurandas tradere soles. Sed audi vestros jurisconsultos dicentes, crimina purgari innocentiam, et non relatione criminum: si enim ego peccarem, tu propterea non excusareris à peccato. Cave autem, ne mihi denuo præbeas occasionem accusandi te neglecti officii in scribendo: nam si id feceris, ego te inclementer accipiam, nec ejusmodi peccatum tibi unquam condonabo. Gaudeo contractam inter te et Dominum Comitem amicitiam tam feliciter coalescere, et ad vos tertium accedere Dominum Baronem Slavatam, qui ad me nuper literas dedit, testes summi ipsius erga te amoris. Quod vero scribis, te (post divini numinis cultum) summam felicitatem constituere in colenda amicitia cum bonis viris; dignum est laude; et si id feceris, nunquam te ejus rei poenitebit: cum (ut ait ille apud Ciceronem) amicitia sit sal et condimentum vitæ. Natura erga te benigna tantum tibi indulgit, ut possis quoscunque voles amicos tibi deligere: nemo enim erit, in quo sit aliquid virtutis, qui non existimet, se beneficio affici, si à te ad amicitiam inviteatur. Ubi vero thesaurum ex amicis tibi comparaveris, senties quantum sit in ea re suavitatis, ac etiam quantum præsidii, si forte aliquando contingat, te iniquioris fortunæ procellis concuti et agitari: quod quidem, oro Deum, ut avertat; sed tamen ejusmodi casibus sunt præcipue obnoxii ii quorum virtus maxime

xime eminet : nam (ut est in vetere dicto) virtutis est
 semper comes invidia, eique perpetuo infidiatur. Ex
 tua quidem gente præcipue deligendi tibi sunt amici,
 ut cum iis vitam suaviter transigas ; sed tamen, si se ex
 aliis gentibus offerant, quibus aliquid virtutis inesse vi-
 deas, iis nequaquam via ad tuam amicitiam occlu-
 denda erit : ejusmodi enim amici raro sunt simulati,
 cum in amicitia ad sua commoda non respiciant, et sæ-
 penumero offerunt se ipsis occasiones benemerendi de
 amicis ; et præsertim hoc infelice nostro sæculo, quo
 sæpius vidimus præstantes viros extorres et profugos
 ex patria, ideo tantum, quod sceleratis factiosorum
 hominum consiliis subscribere noluerint. In patria
 nunquam deerunt plurimi qui se tibi esse amicos di-
 cant, præsertim ubi fueris ad dignitates evectus ; sed
 cum multi reperiantur, qui sint tantum amici fortunæ,
 cumque ea animum mutant, danda erit opera, ut tales
 à veris et sinceris amicis discernere possis. Proxime
 ad te scripsi, quid de tuis studiis mihi videretur. Ob-
 secro, ut aliquid tentes in emendanda tua pronuncia-
 tione. Nihil erit excellenti tuo ingenio impossibile.
 Senties aliquid molestiæ initio ; sed mihi crede, non e-
 rit opus multo tempore ad eam rem perficiendam ; et
 quia pauci ex vestris hominibus id curant, eo plus
 gloriæ inde reportabis. Delige tibi virum doctum,
 cujus pronuntiatio tibi probetur, et quotidie per dimi-
 diam horæ partem, solus cum eo colloquere de va-
 riis rebus. Sume tibi initio solius literæ A pronuncia-
 tionem emendandam ; et mone tuum, ut quotiescun-
 que non recte pronunciabis te reprehendat, ita ut quo-
 tiescunque reprehenderis, pro pœna, seu multa, num-
 mulum, vel quid tale pendas. Ego certo scio, quod
 intra quinque aut sex dies, senties, te non male ope-
 ram collocasse, et ad reliqua persequenda alacrior fies.
 Ei qui esset durior ingenio, id forte non consulerem ;
 tu

tu vero potes quicquid vis : quare non est, quod mihi objicias, tuum verficulum, qui ait, naturam semper recurrere : nisi enim præstiteris id quod à te peto, ego voluntatem et negligentiam tuam accusabo, et non naturam innocentem. Vix præterierunt duo menses ex quo ad me cœpisti scribere ; et tamen tam parvo tempore tantum scribendo profecisse mihi videris, quantum alius vix toto anno proficeret. Diligenter observavi te loquentem nostrâ linguâ, sed vix unquamprehendere potui te vel syllabam unicam non recte pronunciare. Obsecro, mi charissime Sydnæe, ut id in mei gratiam tentes ; quod ubi perfeceris, in te nihil habebunt quod reprehendant vel etiam maligni censores. Ignosce autem meo amori, qui cogit me tibi forte esse molestum hæc inculcando. Misi ad te orationem, cuius apud te mentionem feceram, potius ut explerem tuam cupiditatem, quam quod mihi digna videretur quæ à te legeretur ; et certe est divulgata, me inscio, et valde ægre ferente. Noster stationarius rex tandem pervenit in suam Poloniam salvus et incolumis. Ejus inauguratio est rursus rejecta in decimum septimum diem hujus mensis ; dum hæc scriberem, audiui rursus differri in vigesimum primum diem. Quæ de Moschovitæ in Lithuaniam irruptionibus dicuntur sunt falsa. Princeps ipsorum mittit ad Polonum splendidam legationem : nam dicitur esse mille equitum. Legati sunt ad Smolenskum, quod est ad Borysthenem, ubi expectant literas commeatûs, seu salviconductûs, ut vocant ; quas audio jam ad ipsos missas. Putantur aucturi de pace, vel de induciis. Imperatoris valetudo est paulo incommodior. Laborat ex calculo, et fastidit cibum. De infelice nostra Gallia, quid aliud dicam quam illud Petrarchæ, " Pace non trovo et non " ho da far guerra." Qui dicunt aliquot urbes Hollandiæ sese dedidisse novo præfecto Belgii, illi valde

E

errant :

errant: nam puto ne unum quidem anserem ipsi deditum esse. Instaurat magno studio classē, ut Midelburgensibus suppetias ferat, qui omnium rerum inopiā laborant; sed id non sine pugna perficiet; nam Gucufii sunt ad ostium Scaldis, qui videntur esse cupidissimi conferendi manus. Ipse Princeps Arausiensis est Flissingæ, ut ex propinquo omnia rectius constituere possit. Bene vale, et me ama, ac amicos saluta, et sis memor eorum quæ de tua effigie scripsi.

Viennæ, 5. Feb. 1574.

XIV.

TU sane te virum præstitisti, et quidem egregium.

Quam insolenter mihi insultasti in postremis tuis literis, imo, quam atrociter minatus es, cum tamen nullam ejus rei causam haberes, ut tu ipse fassus es, qui in iisdem literis culpam agnovisti, et deprecatus es? Jam vero miror qua fronte sis crimen tuum excusaturus, cum in illum eundem scopulum tam cito impigeris, quem meo naufragio factum infamem mihi objiciebas. An non metuis, ne tota querelarum et accusationum plaustra in te effundam? Judicabo sane non solum ingenium et industriam, sed etiam ipsum cœlum Patavinum, conferre ad eloquentiam, si hanc maculam potueris eluere. Jam me utcunque continebo, nec meas querelas ad amicos deferam; sed si semel adhuc tale facinus perpetraveris, ego commovebo cœlum et terram, et tibi indelebilem notam inuram. Sed forte has meas accusationes parvi pendis, quia scis te apud communes amicos plus valere gratiâ quam ego valeam, et tibi præsentī facile fore ea diluere quæ ego absens objiciam. Quam vereor, "Ne patiar telis vul-
"nera facta meis." Nam omnes, qui ad me istinc scribunt,

scribunt, ita sibi gratulantur tuam amicitiam, et te tanto amore complectuntur, ut incipiam metuere, ne in eo mihi male consuluerim, quod dederim operam, ut eximia tua suavitas et virtus multis innotesceret. Quam enim essem infelix, si istorum amor te ita abriperet, vel potius mihi eriperet, ut vel mei oblivisceris, vel in amicitia tua obscurum aliquem angulum mihi tantum relinqueres? Fuisset mihi utilius te rediisse ad illos tuos horridos hortulanos, apud quos ante annum vixisti, quam istuc esse profectum, ubi tot elegantes homines reperisti, quorum tibi mores magis placuerunt quam mei; et forte convulserunt illam gratiam, qua ante hac apud te valui, aut saltem me valere belle simulasti. Sed errant isti tui amici, si existimant me passurum, ut id mihi ab ipsis eripiat, quod antea, si non meâ industriâ acquisivi, saltem tuâ humanitate et liberalitate sum consecutus. Miror te in posterioribus tuis epistolis nullam prorsus facere mentionem tui ad nos reditûs, quod tamen antea solebas semper facere. Non audeo dicere, te captum splendore et illecebris rerum Italicarum nos et nostra fastidire, ne mihi succenseas, sicut antea fecisti: sed tamen si quam causam habes ob quam tibi mutandam esse sententiam existimes, vellem te mature id mihi significare, ne inani spe tui reditûs me frustra pascam, et vehementius doleam ubi me meâ spe falsum animadvertam. Sæpius quidem est huc scriptum, ut antea tibi significavi, Poloniæ Regem inaugurandum 21. die hujus mensis: jam vero incipiunt nonnulli de ea re subdubitare, et suspicari celebritatem illam in Aprilē mensem rejiciendam esse. Si quid tale accideret, ego consulerem ne eam occasionem negligeres: nisi forte apud te statuisti non redire in has regiones. Hic etiam speramus, sub illud tempus Regem Rodolphum designandum patri successorem in Regno Bohemiæ.

Verum ubi quid certius de iis rebus habuerimus, id ad te statim scribam. Tibi interea perlustranda essent ea Italiæ loca quæ adire decrevisti, ne quid iter tuum remorari possit, quando erit opus festinatione. Scripsi antea, si quam difficultatem rei pecuniariæ sentias, te posse uti illâ exiguâ quam habeo tanquam tuâ, quod adhuc tibi significo. Proficiscitur ad vos bibliopola Gallus, quem vidisti; cui dedi literas ad Dominum Comitum. Petii ab eo, ut te conveniret, et tibi indicaret quis hic sit rerum status et Cracoviæ, unde recens rediit. Scripsi etiam ad Magnificum Dominum Ferrerium, legatum Gallicum, ut agerem ei gratias, pro humanitate quam tibi exhibuit, et quod curaverit mihi significari, se, in mei gratiam, libenter tibi in pluribus rebus gratificaturum. Insero etiam meis literis quas causas habeam quare non sæpius ad ipsum scribam. Bene vale.

Viennæ, 13. Febr. 1574.

XV.

Nisi metuerem ne te ferociorem redderet mea deprecatio, dicerem me nuper in te accusando paulo fervidiorem fuisse, et peterem id mihi à te condonari: nam literas tuas postea accepi: sed tamen post discessum tabellarii, cui meæ fuerant traditæ, à Domino Vulcobio. Verum siue tuâ siue alterius negligentia factum est, ut eas tardius acceperim, iudico me recte fecisse, quod vehementiore illâ accusatione ostenderim tibi, quam non sim futurus erga te indulgens si in scribendo non præstiteris illam assiduitatem quam mihi promisisti. Non parum me impulerunt ad te accusandum literæ quas postremas à te acceperam, quæ nihil nisi minas spirabant: nam metuebam ne mea indignatio

Indignatio defervesceret, nisi eam statim in te effunderem; et quo recentior erat accepta à te injuria, eo jucundior erat voluptas quam vindicta adferebat: longe enim aliter affectus sum quam vos Itali, qui acceptas injurias soletis ita alte animis vestris insculpere, ut nonnunquam earum memoria per multos annos non minus vos torqueat quam vultur miserum illum Prometheum Caucaſi rupibus alligatum. Sed hæc jam omit-
tam, quoniam spero te ita præmonitum, daturum operam, ne mihi denuò præbeas occasionem tecum ex-
postulandi. Puto jam ad vos perveniſſe famam pugnæ navalis, qua victi sunt Hispani à Gueusiis. Commendator expertus est, quantumvis magnam sapientiam multitudine stultorum obrui posse. Sunt qui dicunt Hispanos amiſſe quatuordecim naves, alii dicunt quatuor et viginti, alii etiam plures. Intra paucos dies habebimus de iis certiora. Multi sperant pacem in Gallia, et quidem ejusmodi pacem quæ finem imponat malis cum quibus per tot annos conflictantur. Utinam isti non fallerentur suâ spe; sed nihil adhuc video quod mihi persuadeat ipsis esse assentiendum. De itinere Regis Polonici certiora tandem habuimus: nam sunt hic quidam miſſi ab ipso ad Imperatorem, qui Germanorum humanitatem mirifice prædicant; sed non præferunt diverſoria Polonica iis quæ sunt ad Ligerim. Putant Regem veniſſe heri Cracoviam, et perendie inaugurandum; quod etiam publice significatum fuit Cracoviæ sexto die hujus mensis. Tartari rursus irruerunt in ditionem Principis Moscovitarum; cui multum faceſſunt negotii: Rex autem Sueciæ quoddam ejus oppidum obſidet in Livonia. Scribunt ex Anglia, Comitem Desmond Hibernum, qui ob religionem per aliquot annos detentus fuit in carcere, eo effracto, evaſiſſe, et magnos tumultus excitaſſe in Hibernia. Dicunt Anglos, qui erant in Hibernia, auſos cum

co

eo congregari, fuisse caesos, et in eo conflictu multos ex nobilitate periisse; inter quos nominantur duo filii Baronis ab Hunsdon, qui est Reginae propinquus. Regina revocavit in Angliam Morganum tribunum, qui Principi Arausiensi toto hoc bello militavit. Reverso in Angliam cum sex cohortibus militum, numerata sunt stipendia quae ipsi à Principe debebantur. Postea iussus est quantâ posset celeritate in Hiberniam proficisci. Cecilius per duos fere menses graviter ægrotaverat quum scriptae fuerunt literae; nec tamen adhuc convaluerat. Conventus ordinum, seu parlamentum, (ut nos loquimur), indictum ad quartum diem huius mensis, rejectum est in decimum nonum Aprilis. Studia Geometriae et linguae Graecae, de quibus scribis, sunt haud dubie pulcherrima; sed metuo ne tibi desit tempus ad ea persequenda. Aristoteles est quidem praestantissimus author; sed plerumque est adeo brevis et acutus, ut etiam iis qui totam vitam in lectione ejus contriverunt videatur obscurus. Plutarchus et alii ejusmodi scriptores videntur magis convenire tuis rationibus: nam cum parum tibi supersit temporis ad studia, nihil debes tribuere iis quae non potes persequi, ne tantundem decedat iis quae sunt maxime necessaria. Nihil quidem est tam difficile, quo non penetrare posset illa divina vis ingenii tui, si tibi in literis senescere concederetur: verum tu alio advocaberis statim ubi in patriam redieris. Vereor ne hæc sæpius repetendo tibi sim molestus; in qua re peto ut mihi ignoscas, nec etiam quod soleam liberius tecum joculari ægre feras. Id facio, ut animum fessum et patriæ calamitatibus oppressum recream, sola enim mihi superest recordatio nostræ amicitiae quae me oblectet. Ago tibi maximas gratias, quod de effigie tua tam liberaliter promittas. Ego tibi omnia fausta et felicia precor.

Viennæ, 19. die Februarii 1574.

XVI.

XVI.

JAm ex meo erga te amore percipio suavissimos illos fructus quos semper expetivi et speravi, cum videam eos, quos ob virtutem plurimi facio, te effusissime amare et laudare : literæ enim, quas jam ab ipsis accepi, vehementissimum ipsorum erga te amorem spirant, et nihil fere aliud quam tuas laudes continent : ad quas Dominus Comes adjicit, se tantum fructûs et voluptatis ex tua consuetudine percipere, ut si quid votis perfici posse speraret, nihil magis optaret quam rationes vestras ferre, ut una perpetuo viveretis. Ego vero eo in me effero, quod fuerim conciliator istius vestræ amicitiae, aut saltem ejus contrahendæ vobis occasionem præbuerim : nam morum similitudo, et idem in vobis virtutis studium, eam conciliavit. Quamdiu, mi dulcissime fili, à teipso non discesseris, nusquam deerunt boni viri qui te ament, et erga te sint officiosi : et si in prima adolescentia tua virtus tam suaves fructus tibi parit, quid credis futurum post viginti aut triginta annos, si illud præclarum tuum institutum constanter urseris ? Quæ de Walsynghamo scripsisti sunt mihi gratissima. Gaudeo bonum et præstantem virum, et cujus benevolentiam erga me sum expertus, tulisse aliquod præmium laborum quos pro republica sustinuit ; et laudo Reginæ prudentiam : nam sibi et suo regno nullâ ratione melius consulere potest, quam si tales viros ad reipublicæ administrationem adhibeat. Scripsi in postremis meis literis quædam de rebus Hibernicis, quæ cuperem non esse vera. Rationes Hispanorum magis ac magis turbantur in inferiore Germania : nam ab ipsis etiam Gallis videntur sibi, post acceptam illam cladem, aliquid metuere : jam enim
urbes,

urbes, quæ ad Galliam spectant, validioribus præfidiis quam antea firmant. Quam ridiculum autem est quod ingenio superati sint ab Hollandis, quorum simplicitas ab omnibus ridetur, imo quorum stupiditas olim in proverbium abiverit? Auris Batava! Scribam stratagemam: Duas naves ita instruxerunt iis rebus, quæ conspici poterant, ut viderentur Hispanicæ. Sic instructæ, tanquam fugientes hostem, quantâ potuerunt contentione navigarunt ad eum locum in quo erat statio classis Hispanicæ, ejus auxilium quanto poterant clamore implorantes. Persequebantur eas aliquot naves Gueusiorum, displodentes multa majora tormenta, perinde ac si cupidi fuissent eas ita conquassandi ut mergerentur: verum suis tormentis nullos globos inferuerant. Hispani existimantes sibi fore ignominiosum, et socios judicatuos parum in ipsis esse præsidii repositum, si paterentur naves istas in suo conspectu ab adversariis opprimi, eduxerunt classem ex portu, ut iis, quos suos existimabant, suppetias ferrent. Facto pugnæ initio, duæ illæ naves fugitivæ quæ se ad classem Hispanicam receperant, depositâ larvâ, cœperunt uno impetu plurâ tormenta displodere, et multum damni intulerunt Hispanis; qui, inopinato casu territi, de fuga potius, quam de pugna, cogitaverunt. Captæ sunt undecim ipsorum naves, et abductæ Flissingiam. Quot mersæ fuerint, nondum scio. Julianus Romerus, miles veteranus, fuit ductor classis Hispanicæ; qui, cum videret navem qua vehebatur circumventam ab hostibus, de ea defiliit, et in vicinam insulam enatavit. Sunt qui scribunt, Midelburgum fecisse deditionem; alii dicunt, posse adhuc aliquot dies subsistere; Hispanosque restaurare classem, ut illi subveniant. Scripsit ad me Genève Perrotus, ad quem tibi dederam literas. Dolet tibi non esse datam occasionem tibi gratificandi. Quantum possum ex ejus li-

teris

teris conicere, ibi sperant pacem in Gallia coalituram. Rex Poloniæ venit Cracoviam, 18. die hujus mensis. Inauguratus est 21. Præstitit jusjurandum quod soliti sunt præstare reges qui ante ipsum regnarunt; cui hoc tantum fuit additum: "Pacem et tranquillitatem inter
 " diffidentes de religione tuebor et manu tenebo." Nostri Galli non valde prædicant Polonorum humanitatem. Interrogabam nuper quendam hominem factum, qui inde ægrotus huc venit, quare in tantum periculum se coniecisset. Respondit, se metuisse ne ibi moreretur, quoniam existimet nullam inde esse viam ad cælum, quæ sit trita. Ego non ita contemno tuum Cambrum, ut tu scribis; nam, nisi esset in ipso aliquid ingenij, non posset tam insigniter ineptire. Non tantum autem nolo tibi, aut tuo Griffinio, eripere vestrum Brennum, quamvis dicatur fuisse meus popularis, Senones enim ascribuntur Burgundiæ; sed etiam vobis permitto ex historia Gallica aliquot ejusmodi latrones deligere, quos in gentem vestram adoptetis: vel potius deligite ex iis qui sunt superstites, et ut succubis utamini ad infitionem in vestra Cambria, ubi existimo esse multas infrugiferas arbores. Puto superesse adhuc aliquos in Germania ex posteritate istius vestri Brenni: nam scribunt nuper spoliatum fuisse summum templum Colonienſe, quod fuit totius Germaniæ, sicut Delphicum Græciæ, opulentissimum. Sunt qui æstiment ea quæ inde fuerunt ablata centies mille aureis. De tuo Brenno tamen tibi etiam transigendum erit cum Domino Jacobo, cum is sit Burgundus. Tu tandem ad literas tuas attexis elegantem calumniam, vel potius caudam vulpinam, ut me, vel Cambrum, vel forte utrumque, committas cum meo Delio, cum ex literis meis colligis, ipsum scribere omnes Saxones esse latrones aut piratas: nam scribit de iis Saxonibus tantum qui fuerunt Anglorum progenitores: milites enim

nim Saxonici nostrâ ætate sunt magis religiosi; et putant sibi obtemperandum esse Christo, dicenti, "Alter alterius onera portate", præsertim cum incidunt in mercatores quibus loculi sunt graves pecuniâ. Postea insultas Hubertis, cum tamen nullos habueris tui amantiores in Germania. Cave tibi ab illo Huberto, venatorum divo tutelari, quem Erasmus dicit esse terribilem, eo quod sit armatus furore, quem immittit sui numinis contemptoribus. Salutavi Dn. Vulcobium et Bouchetollum tuo nomine. Sunt tui amatissimi, et te resalutant, ac expetunt tuum ad nos reditum; in qua re si ipsis obsecutus fueris, tu me perpetuo beabis. Rogo ut Illustrem Dominum Comitem, et reliquos amicos, salutes officiose meo nomine. Rescribam ipsis ubi aliquid nactus fuero otii: nam jam plane obruor, et tamen non possum facere finem nugandi tecum. Jam hic habeo tabellarium ex nostra aula, per quem rescribendum est mihi ad plures. Jam etiam cogor mittere Francofurtum tot epistolas ad amicos, qui ex variis locis eo venient, ut mihi necesse sit noctes aliquot infomnes transigere. Bene vale,
Viennæ, 26. Febr. 1574.

XVII.

TU reversus ad tuas Venetias, tanquam ex sublimi loco despiciens, nobis insultas; repetisque illam veterem tuam cantilenam de tua negligentia, quam dicis injuste à me fuisse accusatam. Postea adjicis recriminationem, et rides bonos illos viros, Bartolum et Baldum, quos dicis descendisse ad commune Italarum sepulchrum. Credo, quod non multis diebus postquam ita tibi placuisti, acceperis à me literas, quæ istam tuam voluptatem pulchre deterferunt. Cœperat
me

me poenitere, quod paulo vehementius ad te scripsissem; sed jam magis poenitet me quod poenituerit. Brevi ex tuis literis intelligam, quam suaviter illæ meæ titillaverint. Jam dubito, an sint vera ea quæ de tumultibus excitatis in Hibernia, et clade à vestris accepta, ante aliquot dies ad te scripsi. Quidam enim jam scripsit Antuerpiâ, recens solvisse ex Anglia quingentos milites, partim Gallos, partim Anglos, qui ad Principem Orantium navigaverint; seque fuisse in Anglia quum isti solverunt: quod non existimo vestros permisso fuisse si Hibernico bello essent impliciti. Ad hæc accedit, quod nullis postea literis confirmata sunt ea quæ de illo bello huc perscripserant Hispani; quæ, si essent vera, haud dubie ea sæpius repetivissent; cum præsertim in iis suis rebus parum secundis vicinorum res adversas in censu suo ponant, et maxime eorum qui texuerunt hanc telam, cui sunt ita irretiti, ut dum conantur se explicare, magis ac magis se involvant. Inter ejusmodi autem textores vos Dominos Anglos primas partes obtinere, nec ipsi dubitant, nec quisquam alius: nec satis est vobis excitasse tantum incendium, nisi etiam, suppeditatis subinde fomentis, detis operam ne restinguatur. Si non habes commodum hospitium Patavii, poteris habere Mediolani in arce, si libet eo excurrere. Hispani irritati suâ clade, fortiter conviciantur Anglis, Germanis, et Gallis, tanquam authoribus suorum malorum; et dicunt omnes esse hæreticos, et dignos qui vivi comburantur. Fortuna autem tam crudeliter sævit in bonum illum Commendatorem, ut cum omnes hæctenus crediderint eum multum valere sapientiâ, de ea re jam moveatur ei quæstio: eo quod coegerit configere suos clamantes se esse impares hostibus, et mare esse procellis et tempestatibus turbatissimum. In hoc tamen nequaquam est suæ sapientiæ oblitus; quod se extra aleam et periculum pug-

næ collocaverit, et Neptunum ac bellatores furentes procul à terra spectaverit. Liber Anglicus, quem mihi hic ostendisti, conversus est in linguam Gallicam; cui etiam plura sunt addita à quodam, qui conatur diluere crimina de quibus Regina Scotiæ accusatur. Habui apud me per aliquot dies exemplar, quod puto missum fuisse ad Imperatorem; cujus bonam partem legi. Obsecro, mi charissime Sydnæ, et obtestor te, per nostram amicitiam, ut caveas ne quis sciat te ejusmodi scripta apud te habere. Valde doleo quod tecum non sim plura de iis rebus locutus ante tuum discessum; et ob eam causam, et alias eo pertinentes, ita cupio tecum colloqui, ut, si ullo modo mihi liceret, ad te statim excurrerem. Crede mihi in Monarchiis virtutem sæpius esse exitio iis qui sunt illustri loco nati, quam vitium. Ejus rei non est opus petere exempla ex veteribus historiis, quot enim nobis suppeditare potest solius Henrici Octavi vita; et ut nihil apud te dissimulem, vestra gens his malis videtur fuisse maxime obnoxia; sed nos eam palmam vobis jam eripuimus. Sed vereor, ne post non multos annos tales tragoediæ apud vos in theatrum reducantur, cum sint qui materiam ad eam rem præparent. Ego oro Deum, ut tua virtus tibi ac patriæ tuæ sit salutaris. Sed de iis alias. Mihi est gratissimum quod pronunciationem tuam emendare constitueris: nam nihil aliud tibi defuit ad summam laudem et suavitatem præter hoc unum, et diligentiam in scribendo ad me. Ne moreris tuorum popularium judicia in ea re, sed potius exterorum, quorum causâ Latinæ linguæ usum tibi comparasti: imo ego consulo ubi in patriam redieris, ut adjungas tuis fratribus præceptorem externum, qui eos in literis instituat. Si interdum ad Dominum Vulcobium scriberes, recte faceres. Est tui amantissimus. Salutat te officiose noster Abbondius. Scripsit etiam
nuper

nuper ad me Doct. Andreas Paulus, cujus nomine te antea salutavi, ut tibi denuo significarem, ipsum esse tui amantissimum, et cupidissimum tibi gratificandi. Jube saltem ut eos tuo nomine resalutem. Bene vale.

Vienæ, 5. Martii, 1574.

XVIII.

TU non satis attente legisti meas literas ad quas jam respondisti, cum existimes me ideo tam graviter tecum exposulasse, quia de tuo ad nos reditu dudum nullam in tuis literis mentionem feceras. Causa meæ exposulationis fuit prætermisum à te scribendi officium, ut tunc arbitrabar, nam nullas à te literas acceperam; sed tamen postea animadverti, id non accidisse tuâ culpâ; nam accepi tuas literas post discessum tabellarii, cui meæ erant traditæ. Quare me jam utcunque pœnitet, quod paulo durior erga te fuerim, cum præsertim non commoverim tibi bilem, ut sperabam me facturum. Sed quid est opus tam accuratâ excusatione; cum si tunc non peccasti, antea peccaveris, aut postea peccabis; et sic non potui non recte facere quum te accusavi. Video tibi tantum esse otii à tuis rebus, ut etiam aliena curare possis; et laudo quod de mea existimatione sis ita sollicitus. Admones me officii, et scribis te mirari quod non respondeam ad literas eorum qui sunt mei amantissimi. An putas me non videre quo hæc spectent, aut tuas artes non intelligere? Quam tibi esset gratum, si tantum temporis scribendis ad alios literis impenderem, ut mihi deesset ad scribendum tibi: nam ita haberes occasionem discendi à conventionem quam inter nos iniimus, cujus forte te jam pœnitet, quia piget tam sæpe scribere. Verum ego te constrictum teneo, et dabo operam, ut,
velis,

velis, nolis, cogaris pacta observare, aut insignem tuæ existimationis jacturam apud communes nostros amicos facere. Gaudeo, quod contraxeris notitiam cum clarissimo Domino Doct. Zindelino, cujus eruditionem, prudentiam, et integritatem, omnes, quibus cum eo familiaritas intercessit, mirum in modum prædicant. Da igitur operam ut sæpe cum ipso sis, et ut ex ejus amicitia fructum percipias. Nullâ re magis formatur juvenum judicium quam consuetudine ejusmodi hominum, quorum judicium de variis rebus audire possunt. Quæ de Montmorancio scribis, antea non audi vi; sed quo magis scelerata et flagitiosa sunt quæ inde adferuntur, eo facilius credo esse vera: nam existimo animos contaminatos illo immani facinore, cujus tu et ego fuimus spectatores, agitari furiis, et in suam ac aliorum perniciem impelli. Non est opus ipsis alio carnifice quam suis moribus, illi satis eos punient. Meministi quid tibi de iis rebus dixerem quum te à nobis discedentem deducerem. Ego sum adhuc in ea sententia, ac mihi videntur omnia eo inclinare. Quamdiu non mutabimus mores, eandem semper fortunam experiemur. Clamemus ad Deum, petentes cum propheta, “ut in die furoris sui recordetur misericordiæ suæ.” Jacta est alea, ut ait ille, nec incendium ob religionem excitatum in orbe Christiano aliâ re quam ejus ruinâ restingui poterit, cum nostri adversarii serio dent operam ne huic flammæ fomenta desint: quod tamen hætenus sine magno suo commodo fecerunt. Mi charissime Sydnæe, de nullis rebus libentius quam de his tecum colloquerer, aut etiam scriberem, nisi periculosum esset talia literis committere. Legi his diebus, vel potius noctibus, (nam interdiu non fuit otium), multa in vestro monacho Matthæo Paris, qui quamvis sæpenumero sit ineptus, tamen aliud agens pulchre depingit tyrannidem quam Pontifices Roman.

in

in Principes illius ætatis exercuerunt. Non minus superbe vobis tunc imperabant, nec minus avare vos compilabant, quam si ab ipsis bello subacti fuissetis. Non miror splendorem urbium Italicarum, cum per tot annos conversa sint eo spolia tot gentium quas Italorum imposturæ, (vel potius ipsarum stultitia), jugum illud aulæ Romanæ subire coegerunt. Vellem me non egisse tecum de tua effigie, quoniam video eam rem tibi molestiam adferre. Saluta Dn. Bruschetum meo nomine, cui ago gratias pro elegantissimis suis literis. Bene vale.

Viennæ, die Æquinoctii, 1574.

XIX.

TU accusas me, quasi parum amanter fecerim, quod de itinere meo in Poloniam nihil ad te scripserim, et quidem merito, cum tantam fidem mihi habeas in concedendis tuis consiliis, ut jamjam discessurus, scripseris te proficisci Genuam, hoc est, quum nemo id ignoraret : imo in tuis literis ostendis, te dubitasse, an de ea re ad me scriberes, et tamen mea plurimum intererat, illud prius scire, ne interea, dum tu abes, darem ad te literas, quas periculosum esset in alienas manus devenire : quod sane feci ; nec ad te solum ejusmodi literas dedi, sed etiam ad Dominum Comitem Harpaviensem, et ad alios amicos quos habeo in ejus familia, easque inclusi fasciculo tibi inscripto : quare non reddentur ipsis ante tuum reditum ; sed sane non bene mecum ageretur, si ab ignoto aliquo resignarentur : quædam enim inferui quæ non ab omnibus probarentur. Vide igitur quam bene consulueris amico dum tua consilia occultas. Metuisti forte, ne occurrerem tibi in reditu, et te bene nummatum spoliarem.

Miror

Miror Cratonem scripsisse quæ dicis; cum nec apud ipsum, nec apud quenquam alium, ejus rei mentionem hic fecerim. An ex nostra aula habeat nescio: nam de ea re verbum nullum apud me unquam fecit, cum tamen frequens sim apud ipsum. Deponam pudorem, et fiam ineptus, ne apud te, (ut loquitur poeta), occupem obscuri speciem vel diffimulatoris, teque omni suspitione liberabo. Scripsisti ad me, (si recte memini), idque non semel repetivisti, te omnino decrevisse proficisci in Poloniam sub tempus Regiæ inaugurationis, cujus cupiebas esse spectator. Cum id animadverterem, scripsi in nostram aulam, petique ut mihi liceret Cracoviam excurrere, ubi quosdam amicos me velle convenire dicebam. Hoc tamen ita mihi concedi petebam, ut esset in meo arbitrio id facere vel intermittere. Perfecerunt amici ut acciperem responsum ex animi mei sententia, quod nulli mortali hactenus indicavi. Mi charissime Sydnæe, hæc omnia tui causâ instituebantur à me; nam si huc venisses, ut scribebas te venturum, constitueram te Cracoviam usque comitari, etiamsi non ignorarem me id sine periculo non facturum. Sed tamen faciebat meus erga te amor, ut pericula non magnopere curarem, modo tibi à me discedenti hoc officium forte postremum præstarem. Sperabam enim me ibi conciliaturum tibi aliquot amicos, et credebam meam consuetudinem in molesto itinere tibi non fore ingratham. Vide quam sim perfrictæ frontis qui audeam hæc scribere, quæ quidem, testor Deum, esse vera; sed tamen nullam unquam eorum apud te mentionem fecissem, nisi mihi occasionem præbuissem. Nisi me fallit memoria, semel ad te ita scripsi: “ Si hoc iter susceperis, faciam ali-

2

tem

tem fuscipiendi illud iter, quod non parum habuisset incommodi ob hybernas tempestates, nec forte etiam caruisset periculo. Vellem fane te fuisse spectatorem ceremoniarum inaugurationis, ac etiam splendoris ac pomparum Polonicarum, quæ incredibiles fuisse dicuntur. Sed tamen hæc spectacula tibi magnis molestiis constitissent: quotquot enim exteri eo venerunt, non multum humanitatis sunt experti. Postquam intellexi res tuas non ferre, ut iter illud fusciperes, ego ejus curam ita deposui, ut ne per somnium quidem mihi unquam postea in mentem venerit; nec cum quoquam, ut antea dixi, de eo sum loquutus. Vide quo me adegerit tua accusatio, et quas ineptias coegerit me effutire? quas tamen peto ut apud te contineas. Ego oro Deum Omnipotentem ut te in hoc tuo Genuensi itinere conservet; ac, rebus tuis feliciter peractis, incolumem te ad amicos reducat. Sed fane oportebit te perreptare montes satis asperos, nec ubique tibi videbuntur mores hominum suavissimi. Bene vale.

Viennæ, 18. Martii 1574.

XX.

QUamvis te forte adhuc detineant salebræ Ligusticæ, nolui tamen meam ad te scribendi consuetudinem intermittere, ut, velis, nolis, cogaris tandem fateri me esse diligentiorem te in scribendo. Sed metuo ne existimes me laborare eo morbo quo multi hoc tempore laborant, qui ex nulla alia re voluptatem capiunt quam ex scriptionibus: cui fane morbo me esse minime obnoxium, testes erunt plures mei amici, qui me sæpe tanquam cessatorem accusant. Verum nescio quo modo acciderit, ut tui amor animum meum ita

G

incantaverit,

Incantaverit, ut ad te unicū scribens voluptatem non parvā sentiam. Nolim tamen te id ita accipere, ut existimes illam voluptatem, quam ego percipio, esse mihi satis amplum præmium mei laboris, et propterea me immerito conqueri quando non rescribis; cum præsertim à tua virtute proveniat iste meus amor, qui mihi hanc voluptatem parit, quam propterea tibi acceptam ferre debeo. Ego vobis Aristotelicis subtilitates illas relinquam, et tecum crassiore Minervā agam; ac fatebor me eam tibi voluptatem debere quam ex tuarum literarum lectione percipiam: quæ quo major est, eo impatientius fero ejus desiderium; nec potero me continere quin te graviter accusem, si patiaris me eā diu carere. Mones me in tuis posterioribus literis, ne de aliena salute sim ita sollicitus, ut meam negligam; te enim scire, non esse exiguum odium quo me plurimi pontificii prosequantur. Mi charissime Sydnæe, sum de tua salute sollicitus, quia considero qui sint tui natales, quæ tua indoles, quanto studio ad virtutem feraris, et quos progressus in ea re jam feceris; et intelligo quantum respublica de te sperare debeat, si Deus volet te esse diu superstitem. De me vero longe est alia ratio; cum tenuitas ingenii et fortunæ, ac etiam ingravescentis ætas, non patiantur me vel publice vel privatim multum prodesse, etiamsi mihi non desit voluntas. Quare minus metuo pericula, cum videam vitam meam nemini jam prodesse; morte autem me liberandum iis miseriis in quibus ego vivo. Quid enim tristius accidere potest homini, qui non sit ab humanitate alienus, quam esse spectatorem eorum scelerum quæ à decem aut duodecim annis in misera nostra Gallia et Belgio perpetrata sunt, et adhuc perpetrantur? Odium Pontificiorum, de quo scribis, non me conturbat. Vita et mors mea in manu Dei sunt; nec plus poterunt adversus me quam ipsis à Deo concessum fuerit.

rit. Verum ex ipforum erga me odio cum percipiam fructum, quod minus dolebo, quam alias fuisset facturus, quum ipsos pereuntes conspiciam. Vertit se Pontifex Romanus in omnes formas, ut ruentem suam tyrannidem fulciat; sed Deus ejus scelerata consilia in ejus exitium convertit. Non aliunde quam ab eo profecta sunt consilia de supplicio procerum in Belgio, de immani illa cæde tot innocentum hominum in Gallia, et de electione Polonica. Videamus autem quam utilitatem ea consilia consultoribus ipsis attulerint, ac principibus qui eorum consiliis obtemperaverunt. Albanus veniens in Belgium reperit omnia pacata, pontificiam religionem ubique restitutam, florentem opibus regionem; ex qua Princeps percipiebat maxima emolumenta. Cum persuasum haberet non posse ibi stabiliri Pontificiam religionem, nisi tollerentur omnes qui defectionem ab ea meditari videbantur, deduxit res in eum statum, ut Pontifex ac Hispani non sint extra periculum, ne totâ regione excidant. Gallia ante biennium, ut tu ipse vidisti, erat pacatissima; et incipiebat respirare ex tot cladibus, ac se utcunque colligere. Habebantur à nostris conciones in non multis locis; tota vero regni administratio erat penes pontificios. Nihilominus Pontifex, non contentus eâ re, fuit author preclari illius consilii, de tollendis miseris illis nostrorum reliquiis quæ ex tot bellis et injustis cædibus supererant. Interfectus est Amiralus, multique boni viri una cum ipso interierunt. Existimavit Pontifex se res suas in Gallia pulchre stabilivisse. Quid accidit? Bellum statim exarsit in variis locis Galliæ, ac in ipsius etiam Pontificis ditionem penetravit. Metuo autem ne longe adhuc graviora subsequantur: nec audeo quicquam sperare de pace, de qua nunc agitur. Pontifex perfecit suis artibus, ut Andegavenfis præferretur Austriaco in comitiis Polonicis, quoniam exi-

stimavit eum fore rigidiores Austriaco in asserenda religione Romana; metuebat enim ne Imperator fuggeret filio leniora consilia. Assequutus est regnum Andegavenfis; hoc est, ex non parva felicitate conjectus est in magnas miseras. Pontifex autem amisit talem suæ dignitatis assertorem in Gallia, qualem vix postea consequetur. Vides igitur scelerata illa aulæ Romanæ consilia longe alium eventum fortiri quam ipsi speraverunt. Non tamen propterea desistit ab ex-eitandis ubique tumultibus. Quid tandem fiet? Dicam quod sentio, et utinam sim falsus vates. Istis bellis civilibus, quibus atteruntur vires principum Christianorum, sternitur via Turcis ad occupandam Italiam; cui si soli periculum illud immineret, forte minus esset dolendum, cum sit officina in qua tantorum malorum causæ cuduntur: sed verendum est, ne incendium illud intra ejus fines non contineat se, sed vicinas etiam provincias corripit ac depascatur. Bene vale.

Viennæ, 26. die Martii 1574. Petii à te aliquoties, ne meas literas cuivis ostenderes, quod adhuc peto.

XXI.

Vide quam sim tenax promissi, qui, nullis literis à te dudum acceptis, constanter tamen urgeo meum scribendi institutum. Imo sum in hac re ita religiosus, ut cum non potuerim ante octiduum mittere literas meas, quoniam Domino Vulcobio per occupationes scribere non licuit, eas tamen quas tunc scripsi jam mitto, ut tibi præcidam omnem occasionem accusandi me negligentiam, vel te excusandi. Credo plurimos ex nostris Gallo-Polonis jam ad vos pervenisse: non solum

lum enim disperfi sunt per varia Germaniæ loca, fed etiam extenderunt se ad vicinas gentes, ita ut nulli videantur apud ipsum regem mansuri; quamvis plurimi in animo prius habuerint aliquandiu manere; sed Poloni inierunt optimam rationem remittendi eos in patriam. Multi hac faciunt iter. Imperator humaniter excepit Ducem Cenomanum et Marchionem Albovium, ejus patruelem. Albovius recta in Galliam contendit. Alter profectus est Venetias; inde, ut aiunt, ad Melitenfes iturus. Ferrarienfis hic diu fuit. Conjugium ejus cum Bavara nondum eft certum: nam habet rivalem Regem Portugalliæ. Turcæ faceffunt nobis multum negotii in Hungaria fuis crebris excurfionibus, fuis rapinis prætexunt munitionem extructam in Kalo à noftris, dum hic effes, quam dicunt in fuo folo effe extructam, et fe propterea non quieturos donec diruatur. Nos autem non fumus fatis inſtructi ad vim repellendam; nec etiam audemus eos nimis irritare, interea dum agimus de prorogatione induciarum; in qua re videntur Turcæ fe præbere difficiliores. De infelici noſtra Gallia nihil ſcribam, quia exiſtimo plura ad vos inde perſcribi, quam huc ad nos. In Belgio bellum magis ac magis accenditur. Arauſienſis dicitur naſtus eſſe Midelburgi opimam prædam. Mondragonius, præfectus Midelburgenſis, miſſus ad Hiſpanos ut de permutatione quorundam captivorum cum ipsis ageret, promiſit ſe intra duos meſes ad Arauſienſem reverſurum; ſi id non impetraret, ſeque jurejurando ac obſidibus datis obſtrinxit. Verum ubi venit Antuerpiam, Commendator mandavit cuidam Jeſuitæ Hiſpano, quem “Padre Strigofa” nominant, ut eum abſolveret à jurejurando, dicens, fidem non eſſe ſervandam hæreticis. Credo quod Gueuſii poſthac potius laqueis quam jurejurando conſtringent eos qui in ipſorum manus incident, Arauſienſis, rebus in Ze-
landia

landia constitutis, rediit in Holandiam cum quadraginta navibus. Quinquaginta aliæ navigantes in occidentem inciderunt ad fretum Caletense, in septem et viginti Hispanicas, Portugallenses, et Gallicas, ex quibus duas et viginti redegerunt in suam potestatem; reliquæ quinque sibi fugâ salutem quæsierunt. Nondum hic scimus an Dux Christophorus Palatinus et Comes Ludovicus Nassovius Mosam cum copiis trajecerint. Habuerunt diu castra inter Aquisgranum et Trajectum superius, cujus partem eam quæ est in dextra ripa Mosæ occupaverant. Dicunt hic Hispani Sanctium Davilam ad septingentos ex eorum militibus cæcidisse. Instruitur apud Cantabros classis sexaginta navium, cum qua dicunt Joannem ab Austria navigaturum in Belgium; quod si fiet, habebit forte qui ipsum in itinere salutent. Sed vix credo regem Hispaniæ abducturum eum ex Italia, cui non parum imminet periculi à classe Turcica. Bizarrus scripsit ad Dn. Vulcobium nescio quid accidisse in Anglia, ob quod regina auxerit numerum custodum corporis; sed rem non explicat. Si quid habes de ea re, rogo ut id mihi significes. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, Calend. April 1574.

XXII.

MEtui quum proficisceris in Italiam, ne quid demoribus istius gentis in animum tuum paulatim irreperet, quod ejus candorem et puritatem si non plane commacularet, obscuriorem tamen nonnihil redderet. Sed quia promittebas te non transgressurum Appenninum, ac cito ad nos reversurum, putabam te animum purum, et ab omni labe immunem, ad nos referre posse; cum præsertim constituisses vivere apud Venetos

tos et Patavinos, qui videntur adhuc nonnihil retinere de simplicitate illarum gentium à quibus ducunt originem. Sive enim Phryges, sive Paphlagones, sive Galli fuerunt eorum progenitores, ii antiquitus usque ad stoliditatem simplices ab omnibus sunt habiti. Jam vero cum sis profectus ad Hetruscos et Ligures, adeo vafros ac versutos homines, ut reliqui Itali sibi etiam ab iis metuant, vacillaret mea de te spes, nisi obstaret meus erga te amor, qui tantus est, ut si ipse meis oculis aliquid quod nollem à te commissum cernerem, non tamen permetteret me illud credere. Ne vero existimes me temere aut maligne de Hetruscis et Liguribus judicare, quas ejus rei causas habeam non pigebit indicare, ut diligentius tibi ab ipsis caveas. Nemo fere est qui ignoret Hetruscos, et præsertim Florentinos, esse authores et inventores omnium malarum artium, quibus usi plerique principes Christiani, nostrâ ac patrum nostrorum memoriâ, lenes et bene constitutos Principatus in tyrannides converterunt; persuasi, nihil esse mutabilis voluntate populi, eosque stulte facere qui ejus benevolentia fidunt. Satiùs itaque esse cum variis exactionum generibus, et aliis injuriis, ita opprimere, ut nihil supersit ipsi virium ad repetendam libertatem; et cogatur, ut ille apud Plautum dicere: "Indigna digna habenda sunt, herus quæ facit." Quod si audivissent alium Poetam dicentem: "Qui sceptrâ duro sævus imperio regit, timet timentes," "metus in autorem redit," forte non incidissent in illas calamitates in quas multi eorum inciderunt: quamvis existimem levia esse mala quæ hætenus sunt perpeffi, si conferantur ad ea quæ postea sequentur. Quanto vero ager Ligusticus est asperior et aridior Hetrusco, tanto mihi videntur ipsi Ligures Hetruscis acutiores et solertiores. Hetrusci enim id tantum agunt, ut, suggerendo principibus perversa consilia, sese in

in ipsorum familiaritatem insinuent; quod quandocunque consequuntur, non sit sine multorum odio, et non parvo ipsorum periculo. Ligures autem sunt longe cautiores, ac majora præmia cum minore periculo sectantur: nam scopus in quem collimant, non est gratia aut benevolentia principum, sed ipsi principatus, ad quos plures ex ipsis nostrâ ætate pervenisse videmus. At quibus artibus? Fænore et Piraticâ. Dum enim nostri principes fructis odiis inter se certant, ac ignava bella gerunt, deque iis potius consulunt fœneratores quam rei militaris peritos; fœneratores suis occasionebus utentes, pro pecunia quam ipsis locant, iniquissimum fœnus exigunt, eorumque vectigalia pro locata pecunia pignori accipiunt, parvoque redimunt, ac tam acerbe exigunt, ut plerumque fructus, quos inde percipiunt, in duobus aut tribus annis sortem superent, seu pecuniam quam principi mutuo dederunt. Ut autem intelligas quanto cum artificio tui Ligures fœnus exerçant, scire te oportet, Hispanos (qui sibi videntur omnium hominum acutissimi) ita oppressos esse eorum fœnore, ut suo regi petenti ab ipsis ingentem pecuniæ summam, nuper responderint, se libenter daturos quicquid peteret, si modo istas Harpyias et hiru-dines Ligusticas ex Hispania pelleret. Qui vero piraticam exercent, tanto ab istis differunt quantum latrones à furibus. Extruunt triremes, et alia genera navium, ad piraticam exercendam; et, corruptis pecuniâ vel aliquo alio munere iis qui apud regem Hispaniæ valent autoritate, perficiunt, ut à rege annuo stipendio conducantur, eâ conditione, ut in bello navent ei operam adversus hostes, in pace vero tutentur litora Italiæ, Hispaniæ, Siciliæ, Sardiniae, et Balearum adversus piratas. Quomodo autem hæc præstant? Primum paciscuntur cum Turcis et Afris eandem artem quam ipsi profitentibus, ne sibi in mari occurrant, aut se
mutuo

mutuo impediant; sed dum isti nostri excurrunt in Africam, aut Græciam, prædandi causâ, illi alteri litora Italiæ, Hispaniæ, et Insularum maris Tyrrheni, diripiunt. In bello vero nihil est ipsis ignavius. Si quid ipsis mandetur quod periculi aliquid adjunctum habeat, tergiversantur, ac se excusant. Si non admittuntur eorum excusationes, cunctantur saltem, et quascunque possunt moræ causas nectunt. Præfectos autem classium semper dehortantur à conflictu; et tamen consilia pacis, quibuscunque modis possunt, conturbant, ut diutius fruantur opimis illis suis stipendiis sine periculo; nam quæ dantur ipsis in pace sunt longè tenuiora. Quod si in præfecto classis tantum sit animi aut consilii, ut non patiatur se ab istis decipi, sed aggrediatur hostem quandocunque rei bene gerendæ sese offert occasio, tum demum videres istos trepidantes, et se aut pugnæ subducentes, aut omnium ignavissime pugnantes: quod in illa nobili pugna ad Echinadas suo magno malo didicerunt esse nimis verum Melitenfes, qui alacriter in hostem invecti, sunt ab istis turpissime deserti, et hostibus trucidandi relictî. Vide igitur ad quos homines deveneris. Nihil ergo ab illis gentibus unquam prodiit, quod probes: Nequaquam hoc dico, nam maxime probo, quod à centum annis dederunt nobis tres aut quatuor Pontifices Romanos, qui suâ insanâ ambitione Pontificatum Romanum ita exosum reddiderunt, ut ad eum evertendum Luthero viam stravisse videantur: in quâ re strenuam etiam operam navavit bonus ille Alexander Lucretiæ pater, quod nolui reticere, ne Hispanos suâ laude et gloriâ defraudarem, idque odio gentis fecisse forte tibi viderer. Perpende igitur quantum tibi periculi immineat à talium hominum consortio, imo à tota Italia, ubi cum diutius hæreas, quam promiseris, dicerem te ejus illecebris captum, nisi metuerem ne tibi bilem denuo moveam, et

H

me

me duriter accipias, sicut antea fecisti. Hoc tamen adjiciam difficilissimum esse induto candidâ veste diu ita versari in carbonaria, ut vesti de suo candore nihil depereat; nec possumus diu ambulare in sole, quin nonnihil ab eo tingamur. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, 9. die Aprilis 1574.

XXIII.

NON credo animum tuum potuisse tam subito ita imbui moribus illarum gentium ad quas peregrinatus es, ut hominis, qui te magis quam seipsum amat, memoriam prorsus abjeceris, et inideas illi voluptatem quam sentiet maximam, ubi audiet te incolumem Patavium ad homines tui amantissimos rediisse. Cum tamen de tuo reditu nihil scribas, tu nonnullam occasionem aliquid tale de te suspicandi mihi præberes, si id permetteret tui amor, qui in me imperium obtinet. Sed si forte id contingeret, non converterem meam viam in Hetruscos, aut Ligures, apud quos mihi esset natum hoc malum; sed ipsos Anglos recta aggrederer, omniaque mea spicula in ipsos converterem: et quia forte nihil haberem quod in te reprehenderem, præter inconstantiam in amicitia, rimarer et corraderem, undecunque possem, quicquid vestræ gentis existimationem lædere, aut minuere, posse putarem; et ita animum meum vindictæ dulcedine explerem. Nihil tamen temere tentabo; sed inperabo meo dolori, quotusque aliquid certius de tua voluntate erga me habuerō: tunc enim ex re consilium capiam. Sed jam rixas omittamus. Si scirem meas admonitiones aliquid ponderis apud te habituras, monerem te, sicut antea feci, ne attingas ea loca quæ Hispanico imperio subsunt:

nan

nam huc a pluribus scribitur mitti quotidie ex Anglia militem, et alia belli subsidia Hispanorum adversariis, ita ut nemo dubitet, quin Hispani sint infenso erga vos animo: imo ipsa Genua est ita addicta Hispanis, ut nesciam quam tibi sit tutum ibi diutius versari. Sed forte delectaris aspectu navalis apparatus, qui ibi fieri solet, vel sonitu catenarum quibus revincti sunt miseri remiges, vel te detinet cupiditas conspiciendi Johannem ab Austria redeuntem in Hispaniam, ubi vereor ne pro præmio rerum pro republica feliciter gestarum, invidiam referat. Duo enim illi filii naturales Regis Hispaniæ tanquam ex inferis recens excitati, nescio quid tale innuere videntur: quos haud dubie amplificabit Rex quantum in se erit, ut huic non desint potentes æmuli. Quam pulchre omnia instruntur ad agendam in Hispania post mortem Regis talem tragœdiam, qualem his annis in Gallia egimus? Imo ipsi histriones ætate fervidi, forte nolent tamdiu expectare. In Gallia jam maturescunt fructus sementiæ factæ quum ibi essemus; quos (ut spero) demetent cum lachrymis ii qui exultabant quum sementem ipsam facerent. Infelix Rex, perversis quorundam consiliis, co est tandem perductus, ut non solum sit ipsi metuumdum ab iis quos affecit injuriâ, sed etiam ab iis in quos plurima contulit beneficia. Video omnia hæc eo modo prorsus evenire, quo à me prædicta fuerunt cuidam meo amico, in prolixiore illa epistola quam legisti, in qua differebam de itinere Regis Poloniæ. Sed nondum est malorum finis: imo res sunt eo redactæ, ut impossibile sit, quin adhuc sequatur major mutatio; et, ut ille apud Tacitum dicebat, forte in urbem referentur cineres Pompeii. Etiam si sciam nostras calamitates esse præclarum exemplum divinæ justitiæ, habereque omnes bonos in quo Deum glorificent, qui voluit palam ostendere se esse justum vindicem,

cem sanguinis innocentis, tantâ copiâ, tam scelerate effusi; fateor tamen me esse hominem, et ita affici erga patriam, ut ipsius naturæ imperio ingemiscam ad tantas ejus calamitates, quibus innocentes simul cum nocentibus involvuntur. Oro itaque Deum, qui non solum est justus, sed etiam misericors, ut, ubi istorum malorum auctores castigaverit, misereatur eorum qui se istis sceleribus non contaminaverunt. Ego omnia fausta et felicia tibi precor, et peto ne amicorum memoriam tam cito abjicias.

Viennæ, 10. April. 1574.

XXIV.

Vide meam pertinaciam in te accusando: nam credo te satis intelligere, hanc meam in scribendo diligentiam nihil aliud esse quam tuæ negligentiae accusationem. Licet enim ante biduum satis minaciter ad te scripserim, nolui tamen nostrum Wakerum sine meis ad te literis dimittere. Non puto esse necesse ut eum tibi commendem, cum non solum tibi sit nota ejus virtus et eruditio, sed etiam quod erga te officiosus fuerit; et, quod multo majus est, te vehementer amet ac colat, et fiet cupidissimus tibi inserviendi ac gratificandi. Itaque non dubito, quin omnem humanitatem fis ei exhibiturus, cum soleas esse humanissimus erga omnes, præterquam erga me, quem literarum tuarum desiderium mirifice torquet. Indicabit tibi quis sit nostræ aulæ status, qui fere idem est qui fuit quum hic esses. Turcæ nobis vicini per aliquot dies magis abstinerunt ab incurSIONIBUS quam antea; sed tamen audimus eos convenire magno numero, non procul à Strigonio: quæ res nobis non parvam sollicitudinem injicit. Nostris militibus præsidiariis sunt nuper soluta

luta stipendia; sed nescio quis excogitavit novum genus Astronomiæ, quam ipsi artibus liberalibus nequaquam annumerandum esse putant: reductus est enim in usum annus Romuleus; hoc est, ut decem mensium stipendium habeatur pro annuo. Hujusmodi subtilitates nequaquam placent militibus, et propterea multi petunt dimissionem; nonnulli etiam, eâ non petita, discedunt ex præfidiis. Qui vero ita discedunt, conveniunt quodam in loco ad Tibiscum, qui vicinus est ditionibus Imperatoris, Transylvani, et Turcarum; quare metuitur, ne quid moliantur quod nobis malum aliquod attrahat. Si in nostras ditiones irruperint, damnum est nobis certissimum. Si in Transylvani, vel Turcarum, ejus rei culpa in nos haud dubie conjiceretur; et captarent occasionem Turcæ nos vexandi ulciscendarum injuriarum pretexto. Hispani cœperunt de suis rebus magnificentius loqui quam antea, postquam amiserunt Zelandiam; interea tamen Gueusii ipsis eripuerunt opidum Sevenbergen, quod abest octo miliaribus tantum ab Antuerpia, et jam munitur ab ipsis: copiæ autem Christophori Palatini et Ludovici Nassavii ipsorum agros devastant. Verum tanta est in ipsis humanitas, ut non solum hæc ferant, sed etiam ne videantur ea improbare, idem faciunt quod hostes, imo majore, ut audio, damno quam ipsi, suos subditos afficiunt. Interea nescio quid deblaterant de ingenti classe quæ in Hispania instruitur; cum qua dicunt se non id acturos, ut urbes Zelandiæ et Hollandiæ recuperent, sed ut ulciscantur earum infidelitatem, se rupturos omnes aggeres ut à mari absorbeantur. Adducent autem militem Hispanicum, Italicum, Helveticum, et Germanicum, tanto numero, ut non solum sint castigaturi suos rebelles, sed etiam vicinas gentes, quæ ipsis bellum istud conflaverunt. Sed vos Anglos omnium primos aggredientur, tanquam præcipuos autores istorum malorum,

rum. Quare vide ne desis patriæ tuæ in tam gravi periculo. Non tamen consulo, ut nimium properes : nam, ut spero, non obsidebunt hoc vere Londinum ; videntur nam valde lente festinare. Quoniam sunt coacti evocare militem quem habuerunt in Hollandia, ut eum opponerent copiis hostilibus, quæ conantur Mosam trajicere. Princeps Arausiensis duxit copias in Hollandiam ; cum quibus fama est, eum obsidere Amsterdamum constituisse. Faciant quicquid volent Hispani ; aut amittent Belgium, aut cogentur hoc bellum transactione finire ; cujus primum caput erit, ut ipsi omnes ex Belgio discedant. Quæ res erit ipsis valde acerba. Repererunt enim quum primum eo venerunt nidum valde tepidum, ex quo non putabant se facile deturbari posse. Obsecro, si nondum id præstitisti quod mihi promissisti, de emendanda tua pronuntiatione, ut id tandem præstes : id enim mihi videtur maxime necessarium, et tamen est facillimum. Bene et feliciter vale.

Viennæ, 18. die April. 1574.

XXV.

CRedo te invidisse mihi voluptatem, quam sciebas me summam percepturum statim ubi scirem te Patavium, aut Venetias, incolumem ex Liguria rediisse : saltem dedisti operam, ut ejus suavitatem amaro succo tuarum accusationum temperares. Licet autem non potueris efficere, quin ob tuam incolumitatem summo opere gaudeam ; volo tamen tibi referre gratiam pro ista tuâ erga me voluntate. Valde prædicas tuam industriam, in cavendo ne perirent literæ quas ad te scriberem interea dum abfuturus eras ; et si iis adjungerentur aliquæ ad D. Comitem, aut ad alios, ut iis statim

statim redderentur. At, mi suavissime et cautissime Sidnæ, in eo non fuisti satis cautus, quod non caveri ut fasciculos à me missos, qui plures epistolas continere viderentur, solveret is, cui tuarum rerum curam commiseras : nam scis me nunquam misisse ad te literas aliis reddendas, quin eas convolverim in fasciculum tibi inscriptum. Valde autem hoc est elegans, quod scribis me satis ostendisse quam non bene de te sentirem, et quam diffiderem te facturum amici officium in reddendis literis, cum ea de re ad Monavium scripserim. Ita didicisti Florentiæ argutari, aut in amicos acerbus esse. Primum tibi prædico, quod non impune feres hanc tantam erga me acerbicatem. Ad tene in Liguriam de ea re scripserim ? Ad Dominum Comitem, aut ad aliquem ex ejus familia, scribere non potui, quia non habui per quem ad eos literas mitterem : nam non tantum mihi summo apud Dominum Vulcobium, ut ad alium quenquam præterquam ad te literas curandas ei tradam, ne ejus humanitate abuti videar : Literas vero ad Monavium soleo tradere Cratoni Cæsaris medico, veteri meo amico. Petii ab eo, ut Dom. Welspergero significaret me ad ipsos scripisse, et esse literas inclusas fasciculo tibi inscripto. Videorne tibi in ea re tam graviter peccasse ? cum præsertim ignorarem quando esses reversurus, et interesset Domini Jacobi mature accipere meas literas, in quibus de quadam pecunia ipsi debita scribebam : imo mora, quæ intervenit, fuit in causa, ut non potuerim his ejus nomine compellare Baronem à Praga. Negligentiam tuam cogit me interdum accusare amor et voluptas quam percipio ex lectione tuarum literarum ; quas si denas quotidie ad me mitteres, non tamen expleres meam cupiditatem. Accipio tuam excusationem de Gallico consilio in fuscipiendo Ligustico itinere ; sed tamen id debueras scribere. Utinam eodem consilio

consilio uteris in præcipitando tuo ad nos reditu. Nolo tibi jam objicere, quod potueris me beare, si ex itinere tantum scripsisses, "Vivo, et valeo, Florentiæ, vel "Genuæ;" nam non fuit opus prolixiore epistolâ. Ante quinque aut sex dies scripsi ad te et ad Dominum Comitem per Wakerum, quem hic novisti. Cum essem obsignaturus meas ad Dominum Comitem literas, venit ad me quidam meus amicus, non parvæ autoritatis in aula, qui dixit mihi Imperatorem vetuisse, ne amplius hic haberentur conciones ab iis qui puriorem religionem profitentur; quam rem ego statim inferui meis literis ad Dn. Comitem. Postea autem diligentius inquisivi, et reperi rem se ita habere. Soliti sunt nostri convenire ad sua sacra et conciones, in ædibus Domini Rokandorff, Austriæ Mareschalci. Quando autem hinc absuit, convenerunt in ædibus Domini ab Eyzing, qui est inferioris Austriæ præfectus, seu locumtenens Imperatoris, ut loquuntur. E regione ædium ipsius habitat legatus Hispanicus, ita ut potuerit ex sua habitatione concionantis et canentium vocem exaudire: quare sæpius petiit ab Imperatore, et quidem (ut audio) regis sui nomine, ne pateretur eo in loco nostros habere suos conventus: quod tamen hætenus non potuerat impetrare. Die autem solis quæ fuit 18. hujus mensis, nescio quæ nova religio incescit Imperatorem quæ reddidit Hispanum voti compotem: nam Imperator interdixit Domino ab Eyzing, ne pateretur amplius in suis ædibus haberi conciones; qui cum primo non obtemperaret, repetitum est interdictum cum interminatione, quod significavit iis qui in ipsius ædes usitato more venerant. Id ubi audiverunt, quidam ex proceribus, qui una cum aliis advenerant ut interessent concioni, illico profecti sunt ad Imperatorem, ab eoquæ sciscitati sunt causam ob quam interdixisset, ne religionis causâ convenirent. Imperator respondit, se nequaquam interdixisse. Cum
subjecissent

subjecissent quod à Domino ab Eyzing audiverant, Imperator dixit, se tantum interdixisse ne in illis ædibus convenirent. Ergo dixit Dominus ab Eatzelsdorff, licet nobis in aliis ædibus convenire? Cum Imperator respondisset licere, is duxit concionatorem in suas ædes, in quibus bis eo die habita est concio. Habes rem ut gesta est; quam peto ut Domino Comiti significes, ut liberetur ab errore in quem eum induxi meâ nimîâ festinatione. Audio istic clam divendi libellum linguâ Italicâ scriptum, cujus inscriptio est "Stratagema Regis Galliarum." Si ejus libelli unum aut alterum exemplar nancisci poteris, facies Domino Vulcobio et mihi rem gratissimam, si illud ad nos miseris; curabis autem complicari parvâ formâ, et ei trades, qui solet tuas literas procurare. De tua imagine statues ut voles. Si sperares te brevi ad nos venturum, non necesse esset eam prius mittere; sed tu valde lente in ea re festinas. Ego tibi omnia fausta et felicia precor, et tibi gratulor incolumem reditum ad amicos: nam mea ira deferbuit interea dum hæc scribo. Saluta meo nomine Dominum Brusquettum, et alios tuos domesticos.

Viennæ, 23. die April. 1574.

XXVI.

EGO diem illum, quo te primum vidi, felicem mihi illuxisse, quamdiu vivam, judicabo; quoniam illa indoles virtutis, quæ in vultu, sermone, ac in omni tua actione elucescit, mihi statim iniecit maximam cupiditatem contrahendi tecum amicitiam. Cujus rei præter expectationem meam sese commodissima mihi obtulit occasio; quum nescio, quo tuo, sane optimo meo fato, huc appulisti: ubi id tuâ humanitate facile

I

fum

sum consequutus, quod magno studio ambire constitueram. Factus tibi familiarior deprehendi in te tantam naturæ inclinationem ad virtutem, et tam ardens eam adipiscendi studium, ut ab eo tempore me ita felicem tuâ amicitia judicaverim, ut in tantis patriæ calamitatibus ex nulla re, præterquam ex tui recordatione, voluptatem capere potuerim: quam si unquam antea, maximam certe percepi ex literis quas heri à te accipi: quæ nihil aliud continent, quam testificationem tuæ probitatis, humanitatis, eximæ erga me benevolentiae, et sollicitudinis in meis miseriis; quæ omnia mihi merito grata esse debent. Sed tamen magis me affecit excellens illa vis ingenii tui, et tam grave iudicium de rebus maximis, ut antequam mihi esses notus, nunquam mihi quisquam persuasisset, tantum prudentiæ in istam primam adolescentiam cadere. Non me perturbant, mi charissime Sydnæe, privatæ meæ calamitates, quæ si quando ingruant, eas satis forti animo perferre soleo; in publicis vero, et præsertim patriæ, sum non absimilis matri indulgenti, quæ vehementer dolet quando castigantur liberi, etiamsi sciat id ipsos commeruisse. Nemo ignorat, nos ab aliquot annis tanto studio in nostram perniciem incubuisse, ut mirum sit nos dudum non periisse: quod ego Dei clementiæ et benignitati adscribo, qui pœnas quibus eramus digni tamdiu distulit, ut nobis tempus ad resipiscendum concederet. Sed jam res eo devenerunt, ut mihi præ foribus esse videantur pœnæ quibus digni sunt tantorum scelerum authores; à quibus Deus jam reposcit innocentem sanguinem tam crudeliter effusum. Erexerat nos nonnihil successus Arausiensis adversus Hispanos; sed infelix illa pugna, in qua sunt profligatæ copię Christophori Palatini et Ludovici Nassovii, nostras spes rursus evertit. Si verum est Christophorum Palatinum occubuisse, ut hic dicunt Hispani, qui soli de ea

re

,

re literas acceperunt, quantum dolorem ex ea re sentiet sanctissimus ille fenex ejus parens ? qui nullam aliam ob causam passus erat eum se objicere illis periculis, quam ob studium propagandæ veræ religionis, et subveniendi iis qui ab Hispanis injuste opprimuntur. De Italia tu recte judicas. Quandocunque eâ potentur Turcæ, quicquid superest in ipsis antiquæ virtutis statim peribit. Ita reliquus orbis Christianus duplicem ex ejus ruina utilitatem percipiet. Superest ut tibi gratias agam, quod tam amanter et liberaliter mihi tua deferas, quibus confidenter uterer, si mihi aliunde non suppeteret quod satis esset. Ego ita didici contentus vivere parvo, ut sperem me non fore amicis gravem. Est tamen mihi gratissima ista voluntatis tuæ erga me significatio, eamque habeo pro beneficio. At, mi generose Sydnæe, illud unicum beneficium à te expeto, ut te salvum et incolumem mihi præstes ; quod à Deo, qui solus id præstare potest, assidue posco : quamdiu enim eris salvus et incolumis, tamdiu mea omnia mihi esse salva judicabo. Non satis intelligo, cujus injustitiæ erga te me accuses, nisi forte existimas me Domino Comiti id suavisse quod tibi dissuasi, quod profecto non feci, imo monui eos non semel ut sibi caverent ; et de ea re præcipue scripsi ad Dominum Welspergerum, quem sane miror in adeundis periculis esse jam tam facilem ; cum in iis rebus sciam eum antea non solum fuisse cautum et prudentem, sed interdum etiam visum esse timidiorum. Etiam si curatores Domini Comitum permiserint ipsis ut ea itinera susciperent, non tamen inde sequitur ipsis esse bene cautum. Itaque non desinam de ipsis esse sollicitus, priusquam eos ad te rediisse scivero : quare peto à te, ut quæ de ipsis habebis ea ad me perscribas. Expecto cupide præstantes illos viros, tot necessitudinibus tibi conjunctos, quorum in tuis literis mentionem facis ;

quibus utinam possim aliquid præstare quod tibi et ipsis sit gratum. Persuade ipsis, obsecro, ut me utantur tanquam homine cupidissimo tibi et ipsis gratificandi. Bene et feliciter vale, et amicos saluta.

Viennæ, Calend. Maii 1574.

XXVII.

CONquererer de brevitate tuarum literarum; nec ullam excusationem admitterem, nisi adeo mihi gratæ fuissent literæ quas ante octiduum à te accepi, ut quamvis eas sæpius relegerim, earum tamen lectione animum meum explere hætenus non potuerim. Eæ sane opportune mihi redditæ sunt, ad sublevandum ingentem meum dolorem; cuius nescio an unquam iustiores causas habuerim. Ardet funesto bello infelix mea patria, et ruit alto à culmine; nec est quisquam qui ejus vicem doleat: imo omnes judicant, et quidem merito, nos esse dignos qui adhuc gravius plectamur. Hispani exultant ob victoriam quam nuper adepti sunt de Duce Christophoro Palatino, et Comite Ludovico Nassavio; et sperant se brevi profligaturos Arautiensem Principem: quod licet sciam, non fore ipsis tam facile quam existimant; clades tamen quam acceperunt ii, pro quorum successu vota faciebam, non potest non me plurimum conturbare. Porro, ut nihil mihi ad infelicitatem deesset, omnes fere ii cum quibus à viginti annis in Germania amicitiam colui, et suaviter vixi, imo quorum consuetudo effecit ut Germaniam pro patria haberem, omnes, inquam, uno tanquam turbine involuti, ac fortunæ impetu oppressi, merfi sunt in calamitates in quibus nec opis nec auxilii quicquam ipsis adferre possum. Imo vero ego metuo, ne aliqui credant malorum istorum culpam aliquam

aliquam in me refidere : cum iis omnibus rebus prætaxatur infelix illa contentio de cœna Domini. Sed tamen hæc mala non aliunde originem habent quam ab arrogancia et ambitione Theologorum ; quos si quis bonus vir ad modestiam revocare conetur, aut sui officii eos placide admoneat, aut omnibus ipforum decretis non subscribat, statim implacabile odium adversus ipsum concipiunt ; et, quibuscunque modis possunt, perniciem ipsi machinantur. Ante viginti menses fortuna mihi maximum vulnus infixit in Gallia, uno fere momento omnes amicos quos ibi habebam mihi eripiens : nec tamen ejus erga me acerbitas isto tanto meo vulnere leniri potuit, cum in Germania se infestissimam præbeat iis, quorum virtus et benevolentia erga me fecit, ut hujus diuturni mei exilii molestias lenius perferrem. Tu itaque, ut antea mihi fuisti omnium amicorum longe charissimus, ita jam fere solus mihi superes, cujus recordatione me oblectem, et ex cujus literis, in hoc meo luctu et mœrore, voluptatem capiam ; non ideo tantum quod testentur quantus sit tuus erga me amor, sed etiam quod in iis semper eluceat excellens illa vis ingenii tui, et futuræ tuæ virtutis spem in me magis ac magis confirmet. Sed ab his tristioribus rebus libet animum nonnihil avocare, et respondere ad injustas tuas accusationes, vel potius minas, cum (ut scribis) constitueris Genuensium injurias ulcisci. Verum ego ignoro quas injurias intelligas : nam si legerent quæ de ipsis scripsi, haud dubie indicarent ea ad suam laudem pertinere. Cum enim summum bonum constituent in iis rebus de quibus scripsi, proculdubio eos maxime dignos laude existimant qui proxime pertingunt ad scopum in quem omnes collimant. Existimare sive vestram gentem injuriâ à me affici, si dicerem, vos tantâ arte fallere ut reliquos homines in ea re facile superetis ? cum id laudi apud vos tribuatur, sintque in vestra
aula

aula non pauci qui in eo bonam partem suæ felicitatis constituent, idque unicum serio agant? Vellem te accepisse meas literas antequam Genuam pervenires: te enim incitassent ad aliquid discendum ex illis artibus quas tantopere prædicabam: sed tamen oportuisset te id apud illos homines dissimulare: nam nolunt sua mysteria aliis gentibus prodere, ne præripiant ipsis partem aliquam commodorum, quæ inde ad ipsos proveniunt. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, 7. die Maii 1574. Dux Nivernensis heri huc venit.

XXVIII.

LAudo in eo tuam ingenuitatem, quod præmoneas me ut à te mihi caveam: nam nihil aliud sibi volunt atroces illæ tuæ minæ. Sed in ea re non observas præcepta tui Machiavelli, nisi forte metus tibi expressit istam grandiloquentiam et verborum magnificentiam, quoniam existimasti me eâ ratione ab instituto dimoveri posse. Miror tibi non venisse in mentem, Burgundos esse animo excelso et indomito, et instar palmæ adversus prementes insurgere. Sed ut est magnanimitatis adversariorum insolentiæ non cedere, ita ad eam pertinet affici commiseratione erga eos qui cum calamitatibus conflictantur, aut quibus calamitates impendent. Itaque, depositâ similitudine, jam amici personam assumam; et hortabor te, ut industrium aliquem hominem mature quæras, qui te diligenter in Maranismo instituat: nam sine ejus cognitione non est, quod quisquam speret, se posthac dignitatem ullam in vestra Anglia adipisci posse. Hispani enim dicunt, se mittere in Belgium Joannem ab Austria; qui, oppressis Gueusis, vos solo sui nominis terrore subi-

get, Reginam Scotiæ libertati restituet, eam ducet uxorem, et Regna Angliæ ac Seotiz in dotem accipiet. Vellem nomen illud Philippi, quo ita tumes, ut ne quidem ipsi Sancto Huberto parcas, jam posse converti in Joannem, ut fieres cognominis tuo futuro Principi, ad cujus gratiam tibi eâ ratione pateret facilior accessus; quare suadeo ut de ea re consulas vestros Canonistas, imprimis tuum Delium. Quod si indulgentiis, vel dispensatione, vel aliquo alio modo, id perfici poterit, cave ne ulli pecuniæ parcas, ut tam claro elogio ornatus ad tuos redire possis. Sed extra jocum: Hispani tumentes hac recente victoriâ, non solum Gueusis, sed et vobis, et Electori Palatino, dira minitantur. Dicunt Joannem ab Austria ducturum Mediolano in Belgium magnas copias Hispanorum et Italarum. Conscribuntur etiam Hispanis in Germania equites ac pedites magno numero, et etiam ab Helvetiis petunt militem. Præterea instruitur in Cantabris classis tam valida, ut credant Gueusios, Anglos, et Gallos ne quidem ejus aspectum ferre posse. Quid tu ad hæc? Parturient montes. Ego plane existimo, eos de pace cogitare cum videant se armis nihil hætenus profecisse, et eo spectare istas ampullas verborum, ut quam minimo eam redimant: in qua re plus experientur difficultatis quam ipsi existiment. Non est ita difficile numerosos exercitus conscribere; sed eos diu alere, hoc opus, hic labor est. Paucos habent milites in Belgio; et tamen ii tumultuantur ob non soluta stipendia, et suos præfectos in vincula conjecerunt. Credo fore idem fatum Pontificis Romæ quod fuit Priami, nempe, ut intereat superstes omnibus iis qui eum coluerunt: quod ut fiat seriodant operam isti reges; qui scientes et volentes se in exitium præcipitant, ut ejus dignitatem et amplitudinem tueantur. Vos vulpeculæ subduxistis vos, et quidem

dem dux fœmina facti, quod eo magis est nobis ignominiosum et pudendum. Credo te in eo errare quod scribis Gallicum legatum reversum Constantinopoli; nam alii de ea re nihil scribunt; et frater, qui ei mittitur successor, est adhuc in Polonia. De descensu Florentini ad Rhadamanthum, jam hic audiveramus. Pluto cum suis habebit jam quod agat permultos dies: Hic nominabitur olim inter astutos et felices tyrannos. Spes certa quam mihi jam facis, de tuo ad nos reditu, me plane beavit. Tibi et omnibus Anglis, quicquid in me unquam peccavistis, jam condono; et me fere pœnitet quod futuras vestras calamitates vobis predixerim. Tibi erit longe commodius cum Domino Comite per Germaniam iter facere; cum præsertim omnes tui sint ignari linguæ Germanicæ. Quare consultius est ut ejus reditum expectes, dummodo se expediat ante solstitium: nam valde tibi metuo ab æstu, cum sis admodum raro corpore, et sciam, quam avide, imo quam intemperanter, vescaris fructibus; et propterea tibi prænuncio febres et dysenterias si istic per æstatem manseris. Tantum sentio levamen doloris, cujus habeo justissimas causas, quum tuas literas lego, aut ad te scribo; quare temere infero meis literis quicquid mihi in mentem venit, quod peto ut boni consulas; et tibi persuadeas, nihil malo animo à me scribi. Ubi aliquid certi de tuo discessu decreveris, peto ut id mihi significes, ne frustra literas istuc mittam. Bene vale, et amicos saluta, et præsertim Dominum Bruschetum.

Viennæ, 13. Maii 1574.

XXIX.

LAudo in eo tuam virtutem et bonitatem, mi charissime Sydnæe, quod bonorum calamitatibus indoleas, et metuas ne victoria, quâ nuper potiti sunt Hispani, sit exitio iis qui ipsorum tyrannidi in Belgio adversantur, ac pro patriæ libertate pugnant: de qua re quid sentiam in proximis meis literis scripsi. Quæ autem postea ibi accidisse audimus, me magis ac magis in sententia mea confirmant; cum videam bellum converti ab Hispanis in latrocinium, qui potius in id intendunt animum, ut perfide socios spolient, quam ut suos hostes opprimant: nam puto vos jam audivisse quanto cum scelere, post illam suam victoriam, Antuerpiam occupaverint: in quo nescio an Commendatoris perfidia, an vero stultitia, magis accusanda sit. Quis enim postea ipsi fidem habebit? vel quam disciplinam in exercitu sancire poterit is qui præcipuum ejus vinculum solvit? Miles assuetus spoliis sociorum, nunquam volet prædam cum periculo ex hoste quærere. Licet Albanus multa illic reprehensione digna commiserit, nullum tamen ejus factum tam infame extat, nec unquam tantum flagitium in decus militare admisisset. Champagnæus, Cardin. Granvellani frater, qui præerat Antuerpiæ cum quingentis militibus, præclarum sibi nomen peperit, ita proditâ urbe, cujus erat ei commissâ custodia: quamvis neget se ejus prodicionis fuisse conscium, et de ejus authoribus conqueratur; dicatque se in Hispaniam iturum, ut totam rem ad Regem deferat. Ut vero ejus prodicionis suspicionem à se removeret, voluit se cum suis militibus opponere Hispanis irrumpentibus in urbem; aut saltem id simulavit: sed jussus est à Commendatore cum suis

K

urbe

urbe excedere. Sit sane immunis à perfidia, quia est Burgundus; nunquam tamen poterit stultitiæ opinionem effugere, cum urbi suæ curæ commissæ non melius præcaverit. Ego quidem doleo casum præclaræ urbis; sed spero ejus calamitatem profuturam Arausiensi Principi; nam Walones jam tumultuantur, et minaciter debita sibi stipendia flagitant; et parum absuit quin nuper Lovanium occupaverint. Jam vero sunt ad Bruxellas; ubi suburbana omnia diripiunt, et dira civibus minantur, ut ab ipsis pecuniam extorqueant. Arausiensis interea minime deest suis occasionibus; nam nuper occupavit oppidum Meghen, situm in dextra ripa Mosæ, ita ut possit inde libere in Brabantiam excurrere. Aiunt eum ibi pontem extruere. Ante tres aut quatuor annos, pervenit illud oppidum successione ad filium Barlemontii, quo nullus ex proceribus Belgicis fuit addictior Hispanis, aut magis perniciofa consilia ipsis suggessit. Ita Arausiensis quum oppidum illud occupavit, non solum suis rebus consuluit, sed etiam patriæ, ac privatas suas injurias est quodammodo ultus. Ita vides res nostrorum in Belgio non esse ita desperatas, ut istic fertur. Quando has meas literas accipies, si nondum ad iter eris paratus, obsecro, ut de eâ re me certiores facias, ac etiam intra quod tempus sis huc venturus, et an velis ut te hic expectem (si forte contingat Imperatorem ante tuum adventum hinc discedere) an vero Pragæ: nam speramus Imperatorem intra mensem hinc discessurum; audio enim jam esse missos aliquos in Bohemiam, cum mandatis de indicendo conventu Calend. Jul.; sed quia id cum consensu procerum regni fieri solet, forte in eum diem non consentient, et ita res diutius differetur. Hoc indicabis Illustri Domino Comiti, ubi ad vos fuerit reversus. Quoniam hic sentimus æstum satis gravem, non dubito quin vobis istic sit molestus.

Sapies

Sapies itaque, si grues imitatus, æstiva commodiora quæſiveris. Ante quatuor dies venit huc cursor, qui discessit Constantinopoli quintâ die hujus mensis. Accepi literas à Dn. Unghadio, Cæsareo legato; in quibus scribit, Sinanum Bassam, qui superioribus annis Arabiam Felicem seditionibus agitatam compescuit, fore præfectum classis, quæ Constantinopoli solvet sub initium proximi mensis. De Gallicis tragœdiis jam nihil scribam; cum non dubitem ista omnia ad vos citius quam huc perferri. Putabam libellum stratagematum Regis Galliæ, esse typis expressum: alias noluissem tibi in ea re esse molestus. Ubi ad nos veneris, dicam tibi quâ occasione et à quo sit scriptus: nam non est tutum id literis committere. Bene vale.

Viennæ, 21. die Maii 1574.

Nivernensis hic sensit graves cruciatus in crure, in quo vulnus accepit ante aliquot annos; sed factâ suppuratione, melius habere cœpit; ita ut putem eum intra paucos dies hinc discessurum.

XXX.

Quamvis nihil jam à te literarum acceperim, meam tamen ad te scribendi consuetudinem intermittere nolui: nam maximâ parte amicorum meorum variis calamitatum generibus oppressâ, ex sola fere amicitie nostræ recordatione voluptatem capio, quæ quum ad te scribo, aut literas tuas lego, animum meum maxime subit. Quoniam autem metuo, ne meæ literæ post tuum discessum istuc perveniant, ita ad te scribam, ut non valde metuam, ne in alienas manus deveniant, et quæ erant liberius scribenda, in adventum tuum ea reservabo. Hispani adhuc grassantur Antuerpiæ prout

ipsis libet : nam nec apud cives, nec apud exteros, potuit tantum pecuniæ reperiri quantum ipsi postulant. Tumultuantur etiam ii qui novam arcem obtinent, jamque aliquot ex suis præfectis interfecerunt, et, displois multis majoribus tormentis, Antuerpiensibus magnum metum incutiunt. Convenerunt Bruxellis legati provinciarum quæ Regi Hispaniæ parent, quos eo vocavit Commendator, ut cum ipsis de republica deliberet, et præcipue de ratione conficiendæ pecuniæ ad persolvenda militi stipendia : sed nec ipse Commendator adhuc eo venit, Antuerpiensium rebus implicatus, et Bruxellenses sibi plurimum metuunt à Walonibus, qui vicinos urbi pagos depopulantur, et dira minitantes, pecuniam ab eis extorquere conantur. Hispani, Germani, et Walones, qui sunt in Hollandia, episcopatu Trajectensi, et Gueldria, imitantur alios, et etiam sua stipendia seditiose flagitant, et quacunq̃ inter faciunt, omnia diripiunt. Conati sunt occupare Trajectum Inferius; sed cives edocti calamitate Antuerpiensium, corripuerunt arma, et eos fortiter repulerunt, et quadraginta aut quinquaginta ex iis interfecerunt. Ita victoria quam Regis Hispaniæ copiæ nuper de hostibus obtinuerunt, damnum potius quam emolumentum ipsi Regi adferre videtur. Arausiensis interea stravit ponte Mosam, non procul à Bommelio, ut habeat liberam excursionem in Brabantiam; et ad utrumque caput pontis castella extruxit, quibus eum tueatur. Postea profectus est in Zelandiam, ut classem suam instruat, eo quod dicatur Hispanica adventare, cum qua configere constituit. Credo te audivisse Comitem Annibalem ab Ems, fratrem Card. Constantiensis, conscripsisse Regi Hispaniæ duas legiones, seu duo regimina, ut loquimur, peditum, quos duceret in Belgium. Aliquot Gallici equites, ex eorum numero qui ad Christophorum Palatinum proficiscentes

tes retrocefferunt, ubi audiverunt ejus copias esse cæfas, invaserunt ipsum Comitem Annibalem proficiscentem Argentorato Tabernas Alsaticas, et aliquot ex ejus comitibus interfecerunt; ipsum vero, acceptis duobus vulneribus, fugientem, Tabernas usque insequuti sunt, et eum jam urbem ingressum, petierunt sibi dedit ab episcopo urbis domino, minantes se injecturos ignem suburbanis ædificiis nisi statim eum dederet. Quidam dicunt episcopum istorum minis territum, dedidisse ipsum; quod mihi non fit verisimile. Incidit autem id in quartum diem hujus mensis. Dux Nivernensis ante triduum hinc discessit. Poteris, si voles, tuos oculos ejus conspectu beare, quoniam istuc proficiscitur. Nuper mortuus est ei filius, quem unicum habuit; quod tamen ipse ac tota ejus familia adhuc ignorat. Forte Deus non vult, ut planta illa radices in Gallia alte agat. Ad illustrem Dominum Comitem non scribo, nec ad ejus domesticos, quia nescio an ad vos redierint; si redierunt, peto ut eos officiose meo nomine salutes, ac Dn. Bruschettum, et alios amicos. Bene vale.

Viennæ, 28. die Maii 1574.

Mihi obsignaturo literas nunciatum est, Antuerpiam esse directam ab Hispanis, quod utinam non sit verum.

XXXI.

AGo tibi maximas gratias pro misso libello, præclaro quidem testimonio nostræ virtutis ad posteritatem, cujus jam suavissimos fructus percipimus. Vide ne irrites crabronem illum, cum quo scribis te exposulasse: nobis enim necessaria est ejus opera quamdiu

quamdiu istic vives, si ex nostra amicitia fructum decerpere velimus. Animadverti esse hominem ineptissimum ex pluribus ejus literis ad communem nostrum amicum, cui ne quidem parcat, cum tamen plurima ab eo beneficia accipiat. Ulciscere igitur ejus injurias humanitate. Non placet, quod ipromittat se posthac diligentior fore: mallem eum esse minus diligentem. Recte fecisti, quod in tuis illis occupationibus tantum sis tibi otii suffuratus, quantum satis fuerit ad scribendum: nam in ea re summo jure semper tecum agam, nec est quod de mea indulgentia quicquam tibi promittas. Quid autem hoc rei est, quod in ternis aut quaternis posterioribus tuis literis altum est silentium de tuo ad nos reditu? cum tamen antea scripseris, nihil jam superesse quod iter tuum remorari possit? Ego jam tardius accuso meam stultitiam, quod pro meo imperio non jufferim te statim accurrere, quando scripsisti te id meo arbitrio permittere. Propter discessum Imperatoris non est quod jam properes, mutavit enim sententiam, cum tamen jussus esset hospitiorum designator ire Pragam. Nescio quibus fatis repellatur à Bohemia, cum ejus plurimum interfit illuc proficisci. Filios eo mittit, quos dicit se subsequuturum; sed (ut existimo) festinabit lente. Regi Rodolpho eo ituro semper aliquid intervenit impediementi, cui rei aliquid ominis inesse videtur. Quando eo primo missus est à patre, laboravit in itinere ex variolis, seu exanthematibus. Proximâ hyeme, quum ipsi esset eundum eo, subito incidit in febrim, quæ ejus iter est remorata. Jam vero exercens corpus ferreo veste, quem parum caute vibrabat, vulnus sibi in dextra sura infixit, sed adeo lene, ut institutum iter non intermisit: hodie enim sub auroram hinc discessit. Scripsi proxime de fugato et vulnerato Comite Annibale Emisso.

missio. Perierunt in eo conflictu octodecim ex iis quos secum ducebat, et ipsi sunt erepti quindecim currus, quibus arma varii generis vehabantur. Galli, qui facinus illud perpetraverunt, convenientem sibi prædam adepti, conscenderunt Vogesum, in quo occuparunt arces Turbenstein et Chastillon, quæ sunt in finibus Lotharingæ et episcopatus Metensis. Eo quidem spirant venti quo cupio; sed metuo ne desinant; nam audio Lotharingum conscribere militem, quo istos à suis finibus avertat. Duæ illæ arces non procul absunt ab excelsa illa Palatinopoli, quo superiore ætate profectus es Argentorato ut surgentia ejus mœnia conspiceres, et Fossæ Gallo tuam pecuniâ crederes. In eo, mi dulcissime Sydnæe, quod me agitatum variis tempestatibus in patriam tuam, tanquam in tutum portum, humanissime invitas, agnosco insignem tuam bonitatem et benevolentiam erga me; et nisi tantus meus erga te amor, ut nihil ad eum accedere possit, multum sane ex ea re accessisset ad eum. Non est, quod cujusquam humanitatem prædices, ut me eo pellicias. Nihil esset efficacius ad me eo pertrahendum tuâ virtute et meo erga te amore, si id res meæ ferrent; et utinam id consilium quod jam suggeris, inivissem ante aliquot annos, cum esset minus præcipitata mea ætas; sed meus amor erga patriam fuit in causa, ut stulte speraverim, eam desituram insanire, nec permisit ut inirem recta consilia; cujus quidem rei me jam pœnitet; sed nimis sera est pœnitentia. Gratissimum est mihi, quod constitueris cum nostro Wakerō de pronuntiatione conferre. Id unicum à te flagitavi: reliqua ita suggesti, ut ea arbitrio tuo permetterem. Scripsisti dudum te mihi significaturum, quando esset ad Dn. Comitē scribendum: sed videris esse immemor tui promissi, cum in posterioribus tuis literis nullam de
ejus

ejus reditu ad vos mentionem facias. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, quart. die Junii 1574.

XXXII.

Heri mihi literas tuas reddidit generosus tuus Corbettus, jam etiam meus, postquam tu ita vis, et ejus virtus id meretur. De variis rebus cum eo colloquutus sum, et mihi visus est plane talis qualem eum in tuis literis descripsisti; hoc est, pius, prudens, modestus, et sine fuce, et tui tam amans ut non possit esse magis. In eo fefellisti eum, quod ei fecisti spem de me, cui nequaquam respondere possum. Præstabo quæ potero, nihilque ipsi deerit quod in mea potestate sit situm. Alterum nondum vidi, quamvis accesserim ad ædes in quas divertit, ut eum ad Dominum Vulcobium deducerem. Quia tibi necessitudine junctus est, cum mihi esse amandum et complectendum statuo. Itaque nihil ipsi deerit quod in mea potestate sit situm. Reddidit mihi heri alteras tuas literas Dominus Vulcobius, quæ pulchre testantur quantum præstet indulgentiæ severitas: nunquam enim ita sedulus in scribendo fuisses, nisi metuisses mea fulmina; sed in tui gratiam volo credere, te id fecisse ut me humanitate superares. Gratum fuit, quod in calce literarum addidisti, Dominum Comitem rediisse Patavium. Spero me per proximum tabellarium habiturum aliquid certi de vestro itinere: nam nullus jam tibi tergiversandi locus relinquitur. Noli ad Dominum Comitem scribere, ne meæ literæ, post ejus discessum, in alienas manus devenirent; existimo enim vos sub hoc tempus discedere Patavio. Miraris me joculari hoc rerum statu: ego vero desperatione

ratione ita obstupui, ut publicarum calamitatum sensum pene amiserim. Quæ enim potest nobis superesse spes salutis in tanta principum nostrorum socordia? Imperator suâ prudentiâ et moderatione tuetur utcunque Germaniæ tranquillitatem. Quid autem, eo mortuo, fiet? At scis imbecillam esse ejus valetudinem. Aiunt præclaram esse indolem pueri Scotici. At vestra messis in herba est, et forte ruent omnia antequam maturescat. Dominus Corbettus ostendit mihi tuam effigiem, quam, ut oculos meos explerem, per aliquot horas apud me habui, sed intuitu mea cupiditas potius aucta est, quam imminuta. Videtur mihi potius referre aliquem tui similem, quam te; et initio existimaui esse tui fratris. Pulchre quidem expressa sunt pleaque tua lineamenta; sed est longe magis juvenilis quam deceat. Puto te fuisse non absimilem quum duodecimum aut decimum tertium ætatis annum ageres. Donavit mihi Dominus Corbettus alterum exemplar præclari illius nostri Stratagematis, pro quo tibi et ipsi gratias ago. Illud quod prius miseris, dederam Domino Vulcobio tuo nomine. Antiqui vocabant stratagema prudens consilium quo Imperatores exercituum, vel suis in periculo versantibus salutem, vel hostibus perniciem, procurabant: Jam vero, ex disciplina vestræ Italiæ, invertimus omnia, et virtutum nomina vitiis indere solemus; ita ut non pudeat nos, fraudes, perfidiam, et crudelitatem, prudentiam et animi magnitudinem nominare. Incendium quo jam ardet Gallia, existimo solâ ruinâ restingui posse. Nescio quam bene sibi consuluerint vestri, qui passi sunt in sua vicinia Montgomerium opprimi; cujus captivitate perinde exultant Pontificii, ac si esset debellatum. Sed si vera sunt quæ hic de morte Regis Galliæ audimus, diluetur ipforum gaudium, ne eo nimis inebrientur. Scripsi ante paucos dies, me mirari

L

quod

quod de tuo ad nos reditu nihil amplius scriberes : jam vero non solum miror, sed etiam suspicor, te aliquod consilium inire, cujus nolis me esse conscium ; cum Dominus Corbettus mihi dixerit, te nolle de tuis rebus quicquam constituere, antequam literas à tuo parente acceperis. Quicquid erit illud quod tentabis, semper Deum orabo, ut tibi feliciter succedat. Si successus Domini Comitis in itinere Romano invitat te ad illud suscipiendum, et hic tibi dixi, et sæpius scripsi, quid de ea re sentirem. Persuaserunt forte aliqui tibi, te à me amari indulgentius, et propterea me nolle, ut, rei honestæ causâ, te vel in periculum conjicias, vel labores et molestias perferas. Etiam si nihil mihi sit te charius, et nemo vivat cui tantopere metuam, ejusmodi tamen est meus amor, ut si viderem te mollitie animi aliquid omittere quod ad animum tuum virtute excolendum faceret, nemo te acrius me reprehenderet. Iter Constantinopolitanum, quantum ad pericula quæ in itinere intervenire possunt, et ad labores et molestias, est longe difficilius Romano : sed si esset tibi in animo illud aggredi, non tantopere conarer te ab instituto tuo abducere : nam in eo itinere non esset, sicut in Romano, periclitandum tibi de pietate, seu conscientia (ut loquimur) et existimatione, quibus rebus nihil debet esse nobis charius ; quæ tamen facillime læduntur, et difficulter sanantur : si enim incideres in manus istorum latronum, aut tibi desciscendum esset à religione quam profiteris, aut subeundum capitis periculum. Effugere autem eorum manus esset pene tibi impossibile, quoniam etiam si non esset tibi metuenda proditio eorum, qui forte simulant se esse tibi amicos, tamen oris tui dignitas efficeret, ut plurimi de te inquirerent : imo si in levissimam febriculam incideres, id statim tuus hospes, vel medicus quem ad te vocares, suo parocho indicaret : nam id jubentur fa-
cere.

cere. Quid autem eximæ utilitatis ad te rediret, si per paucos dies Romana rudera timide perlustrares, nimirum ut gloriari posses te ea vidisse. Deus largitus est tibi eam ingenii vim, quæ nescio an ulli mihi noto contigerit, non ut eâ abutaris ad res inanes cum periculo scrutandas, sed ut eam impendas patriæ, et bonis omnibus; et cum sis ejus dispensator tantum, facies injuriam ei qui tantum beneficium in te contulit, si eo fueris abusus. Vides quid acciderit Dn. Foxio, viro prudenti, et in magnis rebus exercitato, ideo tantum quod existimaverit in aula Romana esse eam civilem humanitatem, quæ etiam apud maxime barbaras gentes esse solet. cum debuisset credere esse impuram officinam, in qua (ut ait Petrarcha) cuditur quicquid fraudum et scelerum per totum orbem spargitur. Vide igitur, ne quid committas cujus te postea poeniteat, et quod non tantum tibi, sed etiam omnibus iis qui te vero amore prosequuntur, perpetuum mœrorem adferat. Peto, ut isti meæ libertati agnoscas; et si hæc à me stulte dicantur, existimes tamen ea proficisci ab animo tui amantissimo. Saluta, obsecro, meo nomine, Illustrem Dominum Comitem, et totam ejus familiam, Dominum Brusquettum, et alios nostros amicos.

Viennæ, undec. Jun. 1574.

XXXIII.

SI animo meo indulgere vellem, de nulla alia re ad te scriberem quam de meo erga te amore; cui cum virtus tua occasionem præbuerit, vel potius ejus præcipua causa extiterit, tantum ad ipsum incrementi semper accedit, quantum ad virtutem tuam accedere amici istinc ad me scribunt, ac etiam ex tuis literis depre-

L 2

hendo.

hendo. Nuper mihi significaverunt quidam nostri amici, se ex te et ex tuis audivisse, te nullam aliam causam habere, quare in Germaniam revertaris, quam ut isto tuo ad me reditu testeris quantus sit tuus erga me amor. Ego, mi dulcissime Sydnæe, negare non possum, nihil esse mihi te charius, nihilque mihi tuo conspectu jucundius contingere posse : sed (mihi crede) si existimarem isto tuo reditu in Germaniam aliquid tuis commodis decessurum, ego te omnium maxime ab eo instituto dehortarer, et abducere conarer : et te jam per nostram amicitiam obtestor, ne quid meis affectibus in ea re tribuas, sed de tuis rebus ita constituas, ut tuis rationibus maxime convenire judicabis. Voluptas, quam ex tuo conspectu capiam, non erit diuturna ; at vereor, ne nimis pertinaciter in animo meo hæreat dolor quem postea tuus discessus mihi adferet : cujus rei cogitatio me jam angit et torquet. Nihil volo apud te dissimulare. Ego non ita admiror Italorum sapientiam, ut omnia ipsorum dicta pro oraculis habeam ; nec valde probo eorum rationes, qui se vitam præclare instituisse credunt, si ad ipsorum mores quam proxime accedant. Quæcunque sane gentes meâ memoriâ usæ sunt eorum consiliis in administranda sua republica, eæ maximis calamitatibus patriam suam involverunt. De sceleribus nihil dicam. An non in Italia maxime laudantur ii qui dissimulare sciunt ? qui sciunt assentari, et in potentum gratiam quibuscunque modis irrepere, et se ad eorum affectus ita attemperare, ut quicquid fuggerit splendida bilis, ei cui semel servire decreverunt, id sit ipsis sanctum, proque eo ut pro aris et focis sibi esse pugnandum censeant ? imo postquam longâ servitute fracti sunt eorum animi, quasunque indignitates et contumelias libenter perferunt, modo pecunia et turpes voluptates ipsis non eripiantur : et secum præclare agi existimant, si is, à cujus

nutu

nutu pendent, eos interdum (ut ait poeta) clauso labello respiciat. Quantum ad me attinet, ego judico, ingeniis liberalibus nihil esse perniciosius illis artibus, quæ masculam eorum virtutem emolliunt, et animos ad serviendum præparant: nam servitutem esse talium artium præmium, illi ipsi Itali suo magno malo experiuntur. An non magis convenit tuæ indoli et tuis natalibus, colere pietatem, fidem fervare, idem habere in ore et in pectore, tueri bonos adversus injustam vim, et patriæ salutem vitâ potiore existimare: quæ artes cum facilius addiscantur in Germania quam in Italia, ego dedi operam, ut te huc revocarem; non tam ut artes illas addisceres, quam ut eas à natura tibi infitas excoleres. Meministi quid de adeunda Norimberga tibi suaserit Suendius, qui vir cum prudentiâ et rei militaris peritiâ superet, quotquot ego novi, nihil magis cuperem, quam te sub eo militiæ tyrocinium ponere, si eum contingeret ducere exercitum, interea dum abes à patria. Mihi magis placent Germanorum, Polonorum, et Danorum, rationes, qui dant operam, ut ipsorum principes contra leges nihil possint, quam earum gentium, quæ vel voluntate, vel metu, ita se ad servitutem comparaverunt, ut nefas esse putent, vel quidem suspicari, aliquid injuste à principe fieri. Consulo tibi, ut vinculum illud contractæ amicitiae inter te et Dominum Comitem Hanauiensem quam arctissime constringas; et des operam, ut plurium Germanorum benevolentiam tibi concilies, et præsertim eorum in quibus virtutis indolem aliquam elucescere videbis. Raro ad amicitiam fucum adferunt, et in ea colenda plerumque sunt constantes, et quod præcipuum est in amicitia vinculum, idem quod tu in religione sentiunt; de qua jam excitatæ sunt tam acerbæ concertationes, ut vix possit vera amicitia coalescere inter eos qui in ea dissentiunt. Nolo tibi male

male ominari; sed tamen hæc suadens confidero, quam sit mutationibus obnoxia tua patria, quæ quando accidunt, fortuna maxime sævit in eos, qui virtute, ingenio, et natalibus, sunt conspicui et illustres. Si itaque vel adversariorum injusta vis, vel aliqua alia necessitas, cogeret te olim extorrem fieri, nusquam (meo iudicio) vel honestior, vel tutior receptus tibi contingere posset, quam in Germania. Nemo ignorat nostros Gallos variis calamitatibus agitados, proximis annis Germanorum erga se humanitatem sæpius esse expertos: imo ipsorum auxiliis non semel fuerunt in patriam reducti, quod nunc etiam Principem Condæm sperare dicunt. Vellem te posse persuadere Domino Comiti, ut una Cracoviam usque excurreretur: possemus enim efficere, ut Regi, non Poloniæ, sed Galliæ, innotesceretur: id quo tuis rebus plurimum conducere existimarem, si nondum mutasti consilium de adeunda aula Gallica, antequam in patriam revertaris. Nam te ep nomine benignius et familiarius complecteretur Rex, quod ipsi tam procul à patria primum innotuisses. Nequaquam contemnenda est tantorum Principum benevolentia, qualescunque ii sint: nam etiam ii qui non sunt boni interdum alio respicientes, suscipiunt defensionem eorum qui injuste affliguntur. Contracta autem ibi notitia nemini posset suspensionem in patria tua injicere, cum omnes iudicaturi sint te id eo tantum in eas regiones profectum esse, ut eas perlustrares. Si Dominus Comes ab eo itinere abhorreret, et contingeret eum differre suum reditum in Germaniam in unum aut alterum mensem, consulo ut præcedas: ita tamen ut promittas te eum hic expectaturum. Interea autem excurre Cracoviam, et huc ad nos redibis, quod totum iter conductâ rhedâ, quindecim aut sedecim diebus absolvere poteris. Hæ sunt causæ, mi dulcissime Sydnæe, quæ me movent, ut te
in

in Germaniam revocem, quas tibi prolixius explicare volui: quod meum factum ab animo tui amantissimo proficisci (ut spero) non dubitabis. Tu vero de iis constitues, ut tibi videbitur. Quicquid autem constitueris, orabo Deum, ut id tibi feliciter succedat: nihil quidem mihi posset contingere jucundius tuo conspectu, sed tamen eo per paucos dies mihi frui licebit: tuus vero à me discessus ingentem mihi dolorem adferet: nam adimet mihi omnem spem te postea videndi; et quocunque perveneris, non suppetet nobis ea occasio decerpendi fructum ex nostra amicitia mutuis scriptionibus, quam habuimus interea dum istic vixisti. Itaque licet nondum fruar voluptate tui conspectus; me tamen jam angit et torquet cogitatio de tuo discessu. Quod de generoso Domino Barone et Burggravio à Thonau scribis, est mihi valde gratum; et cum prior me nullo meo merito provocatus ad amicitiam invitaverit, dabo operam, ut intelligat me id pro magno beneficio habere. Peto ut cum meo nomine salutes, et ei deferas mea officia et obsequia. Fuit mihi ante multos annos notus, ac etiam familiaris Vitembergæ, et postea Lutetiæ Dominus Christophorus ex eadem familia, quem hujus patrum fuisse suspicor. Saluta etiam Dominum Monavium, si adhuc istic est. Ad ipsum dudum non scripsi, quia ex literis, quas ad me ante unum aut alterum mensem dedit, conjiciebam ipsum jam transvolasse Alpès, et colere nymphas natantes in liquidis undis Rhodani et Lemani. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, 18. die Junii 1574.

Nondum

Nondum hinc discefferunt tui populares. Confulueram ipsis, ut Norimbergam usque conductis rhedis uterentur, cum constituerint Pragm iter facere : sed maluerunt emere equos, quamvis jam, ut mihi videtur, pœniteat eos, quod non sint sequuti meum consilium.

XXXIV.

NIHIL est mihi in meis rebus tam charum aut pretiosum, quod non libenter darem, ut hic jam nobiscum esses, quo et Regi Galliae innotesceres, et cum nonnullis qui sunt in ejus comitatu contraheres amicitiam, quæ tibi postea foret ufui, si quando in aulam Gallicam redieris, ut videris habere in animo. Commendavi te Montmorino, qui hic est ; et petii ab eo, ut te in suam amicitiam recipiat, si quando in Galliam redieris. Respondit mihi, se ubicunque in te in-eiderit, omnia tibi amicitiae et benevolentiae officia exhibiturum. Desert autem tibi apud se hospitium, quandocunque in aula commodius nancisci non poteris, quod sæpe tibi continget, et petiit à me, ut te officiose suo nomine salutarem. Mi charissime Sydnæ, ego magis quam antea cupio tecum colloqui de rebus quæ ad te pertinent, quas non licet literis committere. Valde metuo, ne hæc mors Regis Galliae magis accendat in orbe Christiano dissidia de religione ; et principes, qui in ea dissentiunt, majore impetu in suam perniciem ruant. Videbimus quid sit facturus hic Rex, ubi in Galliam redierit : nam omnes, qui sunt ei familiares, dicunt eum constituisse benigne ignoscere omnibus qui aliquid commiserunt, ob quod merito ipsis succensere possit ; et complecti omnes benevolentiam
1
qui

qui eam exoptabunt : quod utinam dicat ex animo, et faciat ; nemo enim strepitu abigit aves quas suis retibus involverè cupit. Utinam imitaretur exemplum proavi sui Ludovici Duodecimi ; cui cum regnante Carolo Octavo, multi non solum essent adversarii, sed etiam in capitis periculum ipsum adduxissent ; omnibus tamen bonâ fide ignovit ubi ad regnum pervenit, et mirantibus amicis, quod tot acceptas injurias non ulcisceretur, respondit, injurias factas Duci Aurelianensi nihil pertinere ad Regem Galliæ. Vox vere digna magnanimo, prudente, et bono principe, qualem eum fuisse ita credo, ut fere eum præferam omnibus regibus quos unquam Gallia habuit. Dissensio de religione huic nostro maximas difficultates adferet. Jam, ut audio, scripsit ad Principem Condæum, et detulit ei suam benevolentiam ; ac eum est hortatus ut in Galliam redeat : quod (ut existimo) non facile ei persuadebit ; nam ad me scriptum est Argentorato, Condæum ibi publice professum esse, se Deum gravissime in eo offendisse, quod post stragem Parisiensem metu mortis ad sacra pontificia accesserit, seque peccatum suum agnoscere, et petere à Deo, et ab Ecclesia, ut illud sibi condonetur. Dicunt eum conscribere militem, credo, ut cum eo redeat in Galliam. Ipse Rex heri sub horam quartam venit in hanc urbem, vectus eâdem rhedâ qua Imperator, qui ei obviam progressus est ad Thabor, qui est locus in insula quam efficit Danubius, ubi exigitur portorium. Matthias et Maximilianus, Archiduces, occurrerunt ei ultra Danubium. Rex Rodolphus et Ernestus Archidux brevi sunt adfuturi : nam Imperator jubet eos suum reditum accelerare. Rex substitit diem unum in arce Wolkersdorf, quæ hinc abest tribus milliaribus, ut interea ejus ministris vestes lugubres hic conficerentur : nam id non licuit Cracoviæ facere, ob repentinum ejus discessum,

M

Pibracus

Pibracus, vir ingenio, eruditione, et eloquentiâ tantâ, ut non putem Galliam habuisse parem, aberravit in sylva ab aliis nimis properantibus. Qui hic sunt existimant eum interceptum à Polonis, discedentes retrahere volentibus, aut aliquo alio modo periisse. Sed de his coram. Quidam putant, regem istuc venturum, et per Rhetos in Galliam reversurum; quod vix fiet: Credo eum per ditionem Austriacorum Principum recta ad Rhenum iturum: nam hæc est compendiosior via. Scis quæ fuerint ultima verba Pompeii, et meministi annuli vestri cordis leonini. Hæc me habent sollicitum. Tuos populares venturos hodie Pragam spero. Procuravi ipsis itineris comitem, vel potius ducem, qui est peritus earum regionum ad quas proficiscuntur. Dedi ipsis literas ad amicos quos habeo Pragæ et Norimbergæ, qui (ut spero) aliquid humanitatis ipsis exhibebunt. Dabit operam Augustæ vester Bizarrus, ut immortalibus erga ipsos beneficiis vestræ genti exprobet ingratitude erga se, et vos sibi perpetuo obnoxios reddat; quare consulo, ut per otium cogites, qua ratione possis huic tantæ erga vos beneficentiæ aliquâ ex parte respondere. Si tibi contingere posset occasio salutandi Regem in hoc suo itinere, cuperem te eam omnino accipere. Montmorini operâ uti posses, et si abesset, Bellævræi, cui ego te commendabo. Quamdiu sit hic mansurus, nescio; sed haud dubie properabit quantum ipsi per Imperatorem licebit: nam ipsius interest ut id faciat: Gueusii eodem tempore quo ceperunt ad Antuerpiam naves, de quibus antea scripsi, ceperunt et alias in portu Amsterdamsi. Hispani discesserunt tandem Antuerpiâ, bene nummati, et splendide vestiti. Videtur Commendator velle obsidere Bommelium. Helvetii quos conscripsit hærent in Burgundia; et negant se ulterius progressuros antequam adventum Hispanorum et Italorum,

2

quos

quos promisit Commendator fore ipsius itineris comites. Casus Comitum Annibalis ab Ems reddit eos vel cautiores, vel timidiore. Huguenoti adhuc retinent arces quas prope inclitam Palatinopolim in Vogeso occupaverunt. Bene vale, et saluta amicos, ad quos id eo non scribo, quia sum occupatissimus, ut facile potes conicere.

Viennæ, 25. die Junii 1574.

Meas ad te literas misi nostro Wakero, quia Dominus Vulcobius est jam occupatior. Jam mihi est dictum Pibracum variis casibus jactatum, et multis injuriis affectum, heri sub noctem huc venisse : quæ res me magnâ affectit lætitiâ. Heri accepi à Lobetio literas ad te, quas jubet ut hic tibi tradam, in qua re ego ei parebo ; nam si eas ad te mitterem, forte post tuum discessum istuc pervenirent.

XXXV.

DE discessu Regis ex Polonia, et adventu ad nos, scripsi ad te ante triduum ; sed ejus rei fama haud dubie literas meas antevertit, et forte hæ citius tibi reddentur quam illæ alteræ. Scripseram me existimare, eum non venturum ad vos, eo quod longe brevior et commodior viâ potuit per ditionem Austriacam pervenire in Lotharingiam, ita ut nullius principis potestati se committeret, præterquam Imperatoris, in cujus jam erat : sed sum falsus meâ opinione : mavult enim bis transcendere Alpes, et ferre æstus et pulveres istius vestræ almæ Italiæ, et longo circuitu in patriam pervenire, (cum tamen ejus res celerita-

M 2

tem

tem requirant), quam ad Germanorum austeriores mores sese diutius attemperare. Ego vero volo humanius de ea re sentire, et credere ipsum ita suum iter instituere, ut urbem Venetam videat, et cum ea republica et vicinis principibus ætiores amicitiam contrahat. Utinam calcando illud solum, in quo ejus majores ante non multos annos præclaras res gesserunt, excitetur ad imitationem virtutis ipsorum, et præcipue ad studium conservandi suos, et omnes injurias ab iis fortiter repellendi: quæ re nihil fuit illis semper antiquius. At nos ab aliquot annis in hoc toti incumbimus, ut eos perdamus, quorum cura à Deo est nobis commissa, et qui nobis sunt maxime fidei; quod ut perficiamus, petimus consilium ab iis, quibus nostro exitio nihil gratius contingere potest, et cogimur eis interea turpiter assentari, et quicquid superfuit in nostræ republica antiquæ majestatis prostituere. Sed dolor me abripit, et ab instituto abducit. Si fama adventus Regis ad vos perveniet ante vestrum discessum, haud dubie tu voles esse spectator pompæ quæ à Venetis excipietur; quam non dubito fore insignem, et maxime spectatu dignam. Consulo ut omnino des operam, ut ipsi Regi innotescas, quod vel per Ferrerium, vel per Montmorinum, vel Pibracum, vel per Bellevræum perficere poteris. Ferrerio es notus et familiaris: Montmorinus te etiam novit et amat: apud Bellevræum et Pibracum feci tui mentionem qualem debui; utriusque autem eximiam erga me humanitatem sum expertus. Sed memineris in magna turba et festinatione oportere te esse intentum in occasiones, et non nimis verecundum. Longum esset scribere, quomodo ex Polonia discesserit Rex cum suis, et quam humaniter sit ab Imperatore exceptus; quare id in tuum adventum rejiciam. Tu tamen, si voles, poteris hæc omnia scire ex iis qui Regem comitantur, et præfer-

tiam

tim ex hoc vetere meo amico, Domino Burthæo, qui has meas literas tibi reddet. Hæc scripsi raptim, nondum evaporatis fumis ex hesternâ crapula; nam quia perpetuo in hoc æstu cursitamus, etiam non invitati interdum largius bibimus quam conveniat nostræ valetudini. Vale.

Viennæ, 28. Junii 1574.

XXXVI.

Miror qui fiat ut jam nihil à te literarum accipiam, cum in posterioribus aliquot tuis epistolis non solum ostenderis te solito diligentior, sed etiam visus sis dare operam ut te ipsum humanitate superares. Nescio quam causam tibi præbuerim istius silentii: nam non videor mihi fuisse negligens in rescribendo, si literæ meæ fuerunt tibi bonâ fide redditæ. Ego metuo ne æstus quem experimur hic solito graviorem, vel immoderatiores fructuum tibi peperit aliquid eorum malorum quæ antea tibi denunciavi, si istic per æstatem maneres; in quo utinam sim falsus vates. Verum longe magis metuo ne consilium de itinere Romano, quod dudum animo agitas, te transversum tandem abripiat: nam tui populares ejus rei hic facientes mentionem, non parvum scrupulum mihi iniecerunt. Mi dulcissime Sydnæ, si honesta virgo quæ vel ob propinquitatem vel aliam ob causam tibi esset chara, victa immoderato desiderio videndi suos obfessos in urbe aliqua, auderet noctu ingredi castra hostium spe fallendi excubias, et penetrandi ad suos in urbem, resque ei ex animi sententia succederet, an ob id facinus eam laudandam censeret? Nequaquam meo iudicio: nam nihil tanti esse debet honestæ mulieri, ut propter id suam pudicitiam in periculum conjiciat; nec
de

de ejusmodi factis ex eventu judicare debemus: nec puto quemquam sanum facile sibi exoptaturum conjugem eam quæ tale facinus sit ausa: nam non videtur tantum metuissè suæ pudicitiae quantum debuit, cum incerto eventui eam commiserit. Eodem modo si quis eorum qui puriorem religionem profitentur, nullâ necessitate adactus, conjiciat se in periculum ne veniat in potestatem eorum, quos religionis quam profitetur scit esse hostes infensissimos, et nihil non facere quo possint omnes ei religioni addictos opprimere, vel ad sua sacra traducere: crede mihi is qui aliquid tale ausus fuerit, non minus culpabitur quam virgo quæ hostilia castra est transgressa: nam opinio quam homines habent de nostra sinceritate in religione, facilius fere læditur quam ea quam habent de pudicitia mulierum, si vel levissimam de nobis male suspicandi occasionem eis præbeamus. Semper autem suspicabuntur nos habuisse consilium aliquod non satis honestum, quo nos explicaremus, si contigisset nos incidere in periculum in quod nos conjiciebamus. Prudenti viro fama et existimatio semper erit charior ipsâ vitâ, et cavere debet diligenter, ne eam incertæ aeternæ fortunæ committat. Hæc, mi charissime Sydnæ, stulte forte à me dicta, sed tamen à summo meo erga te amore profecta, ut spero in bonam partem accipies. Ego apud te solum fumo mihi libertatem monendi et scribendi quicquid mihi in mentem venit: in qua re si pecco, pars culpæ ad te pertinet, quia non monuisti me ut desisterem. Prolixiores literas non scribam, quia quum has accipies, eris adeo occupatus in spectanda pompa illa Veneta qua Rex Galliae excipietur, ut defuturum sit tibi otium ad has perlegendas. Dedi ante quatuor dies ad te literas Domino de la Beurte, magistro supplicum libellorum in aula Regis Navarræ; quas spero tibi jam esse redditas. Ex co, et melius ex clarissi-

mo

mo Domino Pibraco, historiam migrationis ex Polonia intelliges. Feci mentionem tui apud Pibracum; cui vide, ut prorsus inpotescas: nam Gallia non habet virum præstantiorem. Scripsi antea de Montmorino, quem scio esse tui amantem. Vide ut per ipsum Regi innotescas. In tanta turba et festinatione, quantam istic fore existimo, oportet nonnihil perfricare frontem: nam intempestiva verecundia sæpe est in causa, ut amittamus occasiones perficiendi id quod cupimus, et nostris rebus consulendi. Bene vale.

Viennæ, 2. die Julii 1574.

XXXVII.

JAm tradideram Domino Vulcobio posteriores meas literas quum tuas accepi, quæ me utcunque liberaverunt eâ suspicione quam de te conceperam. Denuo scribo nullis à te acceptis; sed non libet conqueri, quia id potius ascribo cursoris tarditati, quam tuæ negligentiae. Tuis popularibus non bene successit, quod non sint sequuti meum consilium, de conducenda rhedæ: nam non potuerunt tam celeriter progredi, quam dux itineris, quem hic ipsis procuraveramus, cum equo, cui infidebat famulus, justo graviorem bulgam imposuisset; et Richardus laboravit alvi profluvio ita graviter, ut Pragæ de vita desperaverit, quamvis morbus non videretur medicis adeo periculosus, magisque metuebant illam animi ejus abjectionem quam ipsum morbum. Tandem adductus est ad eum Jesuita, in cujus sinum cum animi recrementa (utinam et corporis) effudisset, visus est sibi minus oneris ad cymbam Charontis allaturus. Credo quod etiam testamentum condiderit. Cœpit tamen postea melius habere; et, mutato consilio de petenda Norimberga, constituit

constituit secundo Albi navigare Hamburgum, et inde in Angliam. Totus haud dubie cohorrescet ad Vitembergæ conspectum : nam est ad Albim, si forte veniat ei in mentem, ibi primum inflictum esse Pontifici Romano grave illud vulnus, quod ferro et flammâ, et aliis ejusmodi nefandis medicamentis, hætenus frustra conatus est curare, et adhuc conatur cum maximo orbis Christiani dispendio. Sed, proh dolor ! jam est illius loci tristissima facies : nam luscinæ, quæ suo suavi cantu incolarum et advenarum aures demulcebant, clangore et strepitu obscenarum avium aut inde sunt pulsæ, aut amissâ libertate cantus suos in gemitus et lachrymas converterunt. Sed longius me ab instituto abducit acerbissimus dolor, quem ex ea re sentio. Tuus Corbettus suum iter persequetur, et Pragâ Norimbergam contendet. Dedit ad me Pragâ literas, testes suæ humanitatis. Ad te etiam scripsit, sed literas hic tibi asservo : nam nisi mutasti consilium de repetenda Germania, si Venetis spectaculis et pompâ illâ qua Regem Galliæ excipient, animum tuum expleveris, tu haud dubie te itineri accinges, hæque meæ literæ post tuum discessum istuc præferentur. Sed mearum nugarum jacturam parvifacio : literas vero amicorum tuorum tibi perire nolo, quas ego tunc ad te mittam, ubi tui ad nos reditus spem omnem nobis præcideris. Polonicas res ex nostris Gallis audivisti. Quis non admiretur sapientiam et animi magnitudinem in vestris Italis ? cum Ferrariensis ambiat regnum Poloniæ, antequam se eo abdicaverit ? Promittit magnam vim auri, promittit etiam se Regiæ fororis litus araturum. Mopso forte Nisa dabitur. Si vel Germano homini, vel Gallo, vel Anglo, aliquid tale vel per somnium in mentem veniret, vos domini Itali risu dissiliretis, ejus stoliditatem admirantes. Verum putatis gentes transalpinas eam habere de vestra sapientia persuasionem,

ut

ut ne quidem ingerii aciem in vestras actiones intendere audeant, ut in eas inquirant, et ita vos esse consequutos aliquam desipiendi prerogativam. Nos vero Burgundi, et Saxones, quamvis vervecum in patria nati, et qui tantum scimus scapham scapham dicere, existimamus nostrâ ætate neminem se ita. mundo propinasse deridendum, ut iste vester novus candidatus regni Polonici facit. Largitionibus haud dubie oppugnabuntur animi Polonorum, qui si non se liberaliores exhibuerint in accipiendo, quam vos Itali in largiendo, ego judicabo eos esse omnium hominum stultissimos, sed meo iudicio, experiemini ipsos non laborare eo genere stultitiæ. Quoniam vestri multa scribunt de tumultibus nuper excitatis in Moldavia, quorum pleraque sunt falsa, volo tibi indicare, quid de ea re hic habeamus. Credo te antea audivisse quendam Joannem Armenium fretum auxiliis Turcicis ante biennium occupasse Moldaviam, pulso Vaiuodâ, qui in ea regnabat. Alexander Vaiuoda Transalpinæ (quæ est altera pars Valachiæ) egit Constantinopoli, ut hic Armenius Moldaviâ pelleretur, et frater ejus Petrus in ipsius locum sufficeretur : quod ubi audivit Armenius, Alexandrum repente invasit ac profligavit, et Bocurestum ejus regiam occupavit, ibique Vaiuodam constituit quendam Ventilam Petrasck. Verum Turcæ, collectis postea copiis, controversiam hanc diremerunt, et miserum Armenium desertum à suis, Constantinopolim captivum abduxerunt. Moldaviæ autem præfecerunt Alexandrum quendam, hominem plane senem, qui ante multos annos ibi regnaverat : jamdudum autem à Turco asservabatur in turri quæ imminet faucibus ponti Euxini, quam nominant turrim maris Nigri. Dicunt multas naves Germanicas ex ea classe quam Hispani apud Cantabros instruunt, sive suâ voluntate, sive disjectas tempestate, appulisse in Angliam ; ubi statim fuerunt ita infectæ illo vestro aëre

N

hæretico.

hæretico, et Hispanis infesto, ut inde in Zelandiam ad Gucufios navigaverint. Bene vale, et amicos saluta.

Viennæ, dec. die Julii 1574.

Mihi has literas jamjam obfignaturo redditæ sunt tuæ, quæ mihi eo nomine maxime placuerunt, quod scribas te consilium de adeunda Roma plane abjecisse.

XXXVIII.

Nuper jocabar in morbo Domini Richardi, tui popularis et necessarii; nam ad me scriptum erat medicos ridere ejus pusillanimitatem, eo quod sibi tantopere metueret à morbo, à quo nihil ipsi periculi immineret; sed, proh dolor! ille imminens sibi periculum rectius conjecit quam ipsi medici, ut intellexi ex alteris literis nostri Corbetti, quas scripsit plane deploratâ valetudine Richardi; imo ipso jam animam agente, et à medicis deserto. Hæc sane res mihi magnum dolorem attulit: nam meus erga te amor cogit me dolere eorum calamitate, qui tibi aliquâ necessitudine sunt conjuncti. Sed et hoc mihi commiseratione dignum videtur, quod eripiatur patriæ in ipso ætatis flore, cum præsertim ingenium literis et multarum rerum cognitione excoluisset. Literæ Corbetti indicant eum esse animo perturbatissimo, quod non miror. Consultit me de suis rebus; et petit an institutum iter, amisso socio, persequi debeat, cum audiat conscribi militem iis in locis per quæ est iter facturus, omniaque ad Rhenum, et in Lotharingia, esse perturbatissima. Quoniam autem significaverat, se non discessurum Pragâ antequam responsum à me acciperet, rescripsi ei statim quid mihi videretur ipsi esse faciendum. Literæ

in

in quibus scribis, te omnem cogitationem de Romano itinere abjecisse, me magnâ sollicitudine liberaverunt. Tu scis, me hoc unicum pro jure nostræ amicitiae à te petiisse. Sed vide ut promissum præstes : nam literas tuas, tanquam debitoris syngrapham, diligenter aservo, ut possim tecum jure agere, si me fallas. Examimatus fere sum, quum in literis tuis legi te magnos capitis dolores sentire, et aquam immoderate bibere, et parum abfuisse quin in pleuritidem incideris. Hoc, mi dulcissime Sydnæe, et prælagii, et metui ; et propterea consului ut illos tuos itineris comites expectares, modo ultra solstitium discessum suum non differrent. Jam vero à solstitio præterierunt quinque et triginta dies ; et miror quo consilio iter suum in Augustum rejiciant, cum eo mense homines sint maxime obnoxii morbis, et, ut ait Poeta, “ Adducat febres, et testa-
“ menta resignet.” Si me amas, cura diligenter tuam valetudinem ; et in ea re tui non aliorum rationem habeas. Si tibi quid tristius accideret, nemo viveret me infelicius : nam ex nulla alia re voluptatem capio, quam ex nostra amicitia, et spe quam de tua virtute concepi : patriæ enim exitium, et calamitates in quas amici mei recens inciderunt, faciunt, ut vita sit mihi ipsâ morte tristior. Puto Regem Galliæ properaturum in suum regnum : nam plurimi affirmant conscribi in Germania militem, qui sit ducendus in Galliam ; cui quidam præfuturum Casimirum Palatinum dicunt, alii vero Condæum. Sed multæ difficultates intervenire possunt, quæ hoc totum eorum institutum impedian ; cum præsertim à pecunia non sint satis instructi ; et paucos habeant in Germania qui ipsorum rebus favcant. Gaudeo, quod innotueris D. Perroto, optimo ac humanissimo viro : quem peto, ut officiose nomine meo salutes, si adhuc istic est. Credo vos saturos Venetis spectaculis, tandem ad nos venturos ; et sane, si i-

hic eadem tempestates fuerunt quæ hic, vos neglexistis pulcherrimam occasionem: nam immoderatus æstus, qui toto Junio mense nobis hic multum molestiarum attulit, ab aliquot diebus plurimum remisit; sed vereor ne rursus intendatur. Excusa me apud Illustrem Dn. Comitem, et ejus familiares, quod ad eos non scribam: nam non sciebam ipsos istuc tamdiu manuros. Si dicant me debuisse idem de te sentire, nihilominus tamen me meam ad te scribendi consuetudinem non intermittere: respondeo, me parum curare jacturam mearum ad te literarum, cum plerumque nihil contineant præter nugas nugacissimas; hoc est meos stultos affectus, quos, ut sese offerunt, in chartam effundo tantum ut eam commaculem, et tuæ curiositati satisfaciam, quoniam vis à me literas habere. Præterea scripsisti te diligenter cavisse, ne meæ ad te literæ percerant, etiam si istuc post tuum discessum perferantur. Ego omnia fausta et felicia tibi precor.

Viennæ, 17. die Julii 1574.

XXXIX.

BReves illæ literæ, quas à te postremas acceperam, me valde perturbaverant ob ea quæ de tua valitudine scripseras; sed eæ quæ mihi jam sunt redditæ, me eâ sollicitudine liberarunt. Miror te in iis nullam facere mentionem literarum quas ad te dedi Dn. de la Burthe, magistro supplicum libellorum in aula Navarrenæ, qui hinc stationariis equis profectus est Venetias, quo sperabat se venturum tertio aut quarto die hujus mensis. Quoniam is venerat ex Polonia cum Rege, et mihi promiserat se tibi narraturum totam historiam Regii discessûs, seu fugæ, (ut alii loquuntur), ego de ea re ad te nihil scripsi. Tu videris mihi esse

esse paulo durior in Pibracum. Ego soleo de hominibus aliter judicare quam plurimi faciant, nisi sint plane scelerati : nam talium vitia non puto esse diffimulanda. Decerpo virtutes, si quæ sint ; et si qua in re vel errore, vel animi imbecillitate, peccant, illud tego quantum in me est. Pibracus est eo ingenio, et eâ eruditione, ac etiam eloquentiâ, ut nesciam an Gallia habeat ipsi parem. Summa est in eo humanitas, et juvat bonos quantum in se est ; nec puto eum unquam fuisse authorem scelerati alicujus consilii. Eo die quo Rex in Senatu Parisiensi professus est Amiralium et socios suo jussu et mandato cæsos esse, Pibracus habuit coram eo luculentam orationem ; qua monuit eum fere liberius quam ea tempora ferrent, ut cædibus modum imponeret, et finem faceret, quum reliqui assentarentur, et immane illud facinus laudarent. Reperti sunt in ejus ædibus Cavagnius, qui cum Briquemaldo est affectus supplicio, et Custosius, qui Argentorati professor est Jurisprudentiæ. Ea res pene fuit ei exitio : nam multi erant qui eum tollendum censerent. Coactus est vitam redimere eâ epistolâ, ob quam tam graviter eum accusas, quod ejus factum nequaquam laudo : nam (ut ait Poeta :)

— Phalaris licet imperet ut sis
Falsus, et admoto dicet perjuriam tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

Ego non sum Stoicus, nec credo æqualia esse peccata. Hoc est vitium nostræ gentis, ut si præstans aliquis vir erret vel in re levissima, eum statim numero sceleratissimorum hominum ascribat. Ego, et naturâ et vitæ instituto, sum ab ejusmodi judiciis alienus : quod scio multos in me reprehendere, et dicere, me hoc habere

bere à præceptore meo Melanchthone. Me nec præceptoris, nec instituti mei, adhuc pœnitet; nec me ab eo abducent reprehensiones eorum, qui naturâ sunt magis morosi aut acerbi quam ego sim. Si recte valuissēs, querelæ tuæ de inhumanitate eorum qui te in salutato discesserunt, mihi risum commovissent. Tu, mi dulcissime Sydnæe, putas forte homines communiter præditos esse eâ humanitate qua tu es. Nisi mutaveris sententiam, nunquam deerunt qui tibi bilem commoveant, ac ejusmodi querelarum causam præbeant. Judico hoc tempore eos multum præstare, qui amicos non decipiunt. Si quid præterea humanitatis accedat, id in lucro ponendum est, tanquam aliquid quod vulgaris amicitiae metas excedat. Tu tamen in posterioribus tuis literis videris bilem illam concoxisse, et passus esse tibi verba dari: ita ut quod mutari non poterat, tu ipse verbis emendes: quod consilium tibi sæpius usurpandum erit antequam ad meam ætatem pervenias: nisi forte velis ætatem in perpetuis rixis contere. Resignavi Lobetii ad te literas, quia ita jubes, ac etiam Corbetti, quæ sunt vestrâ linguâ scriptæ: quare non potui eas intelligere. Puto tamen ipsum eadem de adversa Richardi valetudine scribere, quæ ad me scripsit. Lobetius scribit se diligenter de Auberio percontatum esse; sed nondum habere quicquam de eo compertum. Saluta D. Perrotum, quem volo liberare anxietate. Pontifex Romanus et Hispani persuadebunt huic novo Regi, nunquam fore ipsum extra periculum quamdiu in Gallia supererit aliquis ex nostris. Nostri vero non patientur se opprimi; et sic nullus erit finis malorum. Ego ignosco iis qui nondum per ætatem has res satis intelligunt; sed miror fenes in reipublicæ administratione diu versatos: qui, cum videant ex quam tenuibus initiis nostri, post Parisiensem tragædiam, ad aliquam potentiam pervenerint,

rint, et suas opes ab eo tempore esse multum immi-
nutas nequaquam ignorent, non tamen deponunt illud
stultum consilium, se et nos simul perdendi. Bene va-
le, et amicos saluta.

Viennæ, 24. die Julii 1574.

XL.

Multa mihi à tuo discessu venerunt in mentem, quæ
ad te scribenda existimavi; sed statim, ubi cala-
mum in manus sumo, et cogitationem in te intendo,
ita perturbatur animus meo dolore, ut omnia, quæ
præcogitaveram, mihi memoriâ excidant. Scribam
tamen confuse quicquid mihi in mentem veniet. Bi-
duo post tuum discessum, venit ad nos noster Wotto-
nus, qui mihi attulit literas à Dn. Walsynghamo hu-
manitatis plenas. Video vestros cœpisse aliquid suspi-
cari de tua religione, eo quod Venetiis sis familiaris
usus consuetudine eorum, qui religionem diversam à
tua profitentur. Scribam de ea re ad Dn. Walsyngha-
mum; et dabo operam, si quam ejusmodi opinionem de
te concepit, ut eam ipsi eximam; spero autem tantum
pondus apud ipsum habituras meas literas, ut non so-
lum credat esse vera quæ ad ipsum de te scribam,
sed etiam det operam ut idem aliis persuadeat. In-
terea moneo te, ut istic contrahas notitiam cum con-
cionatoribus Gallicis, qui sunt docti et prudentes viri,
ipsos ad te invites, et ad eorum conciones accedas; et
idem facies Heidelbergæ et Argentorati. Cave autem
ne te mea verba perturbent: nam credo te non du-
bitare de meo summo erga te amore, et quorum vita
est, illustri loco posita, dare operam ut non solum
culpâ, sed etiam culpæ suspicione, careant. Saluta
Heidelbergæ Doct. Ursinum, præstantissimum virum,
ad

ad quem de te scripsi. Mittam tibi intra paucos dies literas ad Comitem Ludovicum à Witgenstein, præfectum aulæ Palatinensis, ut præbeam tibi occasionem contrahendi cum eo amicitiam : nam est vir eximius. Habebis Argentorati nostrum Lobetium, tui amantissimum ; cujus consilio in tuis rebus uti poteris. Sed mihi videtur consultum, ut Argentorato in Burgundiam proficiscaris, et inde recta Lutetiam contendas. Apud Helvetios viæ sunt asperæ et salebrose : quare, si eo iveris, metuo ne tui equi tam longi et difficilis itineris laborem non ferant ; nec scio an tibi in aulam Gallicam ituro, sit satis tutum multum conversari cum iis qui sunt propter religionem ex Gallia profugi. Ubi in Angliam veneris, vide ut colas Cecilium, qui est tui amans, et tibi reddet omnia faciliora. Nullâ autem re ejus benevolentiam magis demereri poteris, quam si ejus liberos ames, aut saltem simules te amare. Verum memineris senem astutum, et longo rerum usu edoctum, facile deprehendere adolescentum simulationes. Tibi etiam honorificum erit, colere amicitiam cum Domino Walsynghamo. Meministi quæ de ingenio et eruditione mei Beali ex me sæpius audivisti. Solent homines præclare sentire de adolescentibus quos vident sapientum virorum consuetudinem expectere. Hæc tibi victuro in aula scribo ; in quo genere vitæ majores difficultates experieris quam tui æquales, qui jam paternis facultatibus fruuntur : sectari autem otium tibi parum esset decorum, cum adhuc sis filiusfamilias.

Ut uno verbo dicam, oportet eum qui vult vivere extra contemptum in aulis potentum regum, moderari suos affectus, multas molestias devorare, summo studio vitare omnes contentionum occasiones, et eos penes quos est summa rerum colere. Sed desinam tibi esse diutius molestus, cum hæc omnia melius quam

ego, intelligas. Gaudeo tuum Wottonum ad te venire, ut habeas jucundum, fidem, et amantem tui sodalem, qui tibi itineris tædium levet. Vellem Dominum Jacobum Gonsium, meum popularem, se vobis comitem adjungere. Nescio quam ob causam volueris Wottonum subscribere se testem in ea syngrapha, quam apud me reliquisti. Facis mihi injuriam, si existimas me cuiquam magis credere quam tibi. Ne turberis, si forte contingat, ut non possis præstare quod cupis, quantum ad pecuniam attinet quam à me accepisti: nec existimes meo erga te amoris aliquid ob eam rem decessurum. Imo ego scribo ad Doct. Glauburgium, et ad Wechelum, ut tibi meâ fide pecuniam dent, si forte destituaris viatico ad reliquum tuum iter perficiendum. Scribam denuo post triduum. Bene vale, mi charissime fili.

Pragæ, 10. die Martii 1575.

XLI.

JAM fere abjicio spem omnem videndi te posthac: nihil enim literarum ex aula nostra accipio: imo, quod me non minus male habet, nihil de te audio, cum tamen existimem te ante octiduum Dresdam pervenisse, et accipere literas, et inde ad me scripsisse * * *, si intra tres aut quatuor dies, quibus mihi permitteretur istuc ire, ego me adhuc itinere committerem, quoniam spero te vix Francofurti discessurum ante finem hujus mensis. Triduo post tuum discessum à nobis, legatus Turcicus obtulit Imperatori literas et munera, sub horam quartam vespertinam. Nullam orationem habuit qua ea quæ sibi erant mandata exponeret: sed Imperatori dedit volumen Arabicis characteribus scriptum, longitudinis trium aut quatuor ulnarum, quod puto

O

continere

continere conditiones insertas prorogationi induciarum. Compellavit Imp. linguâ Turcicâ; sed tamen postea locutus est Germanice cum Domino Transhemio, aulæ præfecto. Obtulit Imperatori, nomine Mahometis Bassæ, lagenulam plenam balsamo, et aulæ Persica elegantissima: suo autem nomine tres cultellos, quorum capuli facti sunt ex gemma seu lapide, quem nescio quam vim in se continere dicit. Donavit postea Imperatrici, nescio quod genus telæ pretiosissimæ. Regi Hungariæ et Archiduci Ernesto donavit frameas, seu gladios Turcicos recurvos. Audiveramus prius ipsum donasse Ernesto arcum: sed id non esse verum audi vi ex iis qui viderunt munera. Cum accessurus esset ad salutandum Regem Hungariæ et Archiducem Ernestum, significatum est ei adfuturos Matthiam et Maximilianum fratres: qua re est admodum perturbatus, eo quod nihil haberet quod ipsis donaret. Tandem venerunt ei in mentem elegantia quædam strophiola, quæ habebat inter suas reculas, quæ deprompsit, et ipsis obtulit. Transhemio donavit equum. Nemini præterea quicquam donavit, quod sciam. Adhuc ignoramus quando sit dimittendus: A tuo discessu Imperator laboravit per biduum ex calculo: sed jam convaluit. Cœpit agitari causa religionis in conventu ordinum hujus regni: sed nondum scimus quis futurus sit ejus rei exitus. Audio vix repertos quindecim ex baronibus et nobilitate qui se pontificios esse profiterentur. Imperator (ut audio) totam hanc deliberationem de religione permisit ipsorum ordinum arbitrio et voluntati. Noster Thaddæus se in hac re virum præbet. Inibit haud dubie malam gratiam apud eos qui in aula plurimum possunt, et forte apud ipsum Imperatorem. Non solos eos qui volunt imperare oportet scire dissimulare: sed etiam eos qui principibus ita volunt inservire, ut ex sua industria fructum aliquem

quem capiant : quod ego et Thaddæus nondum didicimus. Mitto tibi literas ad Illustrē Dominum Comitē Ludovicum à Witgenstein, virum præstantissimum, ut ex iis habeas occasionem ipsi innotescendi. Saluta Heidelbergæ, ut antea te monui, Doct. Urfinum ; apud quem operam dabo ut literas à me invenias, et Argentorati apud Lobetium : nam quædam forte postea mihi venient in mentem de quibus sis monendus, quæ jam non succurrunt ob animi perturbationem et plurimas occupationes. Si veneris Basileam, invita ad te Dominum Bisetum, virum optimum et prudentissimum, et mihi charissimum. Dominum Harlæum salutabis Lutetiæ, vide ut eum tibi reddas familiarem. Multa, ut spero, audies ex eo, quæ scire nec ingratum nec inutile tibi erit. Scribo ad ipsum ; sed habeo causas quare malim literas ab alio quam à te perferri. Mitto temere congestum indicem aliquot scriptorum, cui addes, aut detrahes, pro tuo arbitrio. Scribe ad Dominum Vulcobium. De tuis autem rebus, et quomodo iter tuum instituas, scribe ad me diligenter obsecro, et quæ habebis de rebus Anglicis ; et sint tibi curæ literæ quas ad Dominum Walsynghamum scripsi. Ne te conjicias in magnas molestias meæ pecuniæ causâ : Imo, ut antea scripsi, si viatico destituaris, accede ad Doct. Glauburgium, aut ad Wechelum, a quibus petii ut tibi meo nomine numerent quantum satis sit. Dominum Wottonum et Grifinium, fidelem tuum ministrum, saluta meo nomine. Audio nostram Massiliam velle antiquam suam libertatem repetere. Hæc raptim. Bene vale, mi charissime fili.

Pragæ, 13. die Martii, 1575.

XLII.

Ludovico Comiti à Witgenstein.

Illuſtris et generoſe Domine, dedi has ad te literas generoſo Domino Philippo Sydnæo, Anglo, ut ex iis haberet occaſionem ſalutandi te, et tibi ſua officia deferendi. Id eo libentius feci, quia ſpero tibi non fore ingratum hoc meum factum ubi tibi innotuerit : nam variarum rerum cognitione ingenium ita excoluit, ut fere non dubitem, quin ſis judicaturus eum ſupra ætatem ſapere. Natus eſt patre, qui ante aliquot annos miſſus in Hiberniam cum imperio, eam rebellantem domuit. Sed poſtquam inde exceſſit, denuo ſunt ibi excitati tumultus artibus Hiſpanorum, et imperitiâ eorum qui ipſi in præfectura ſucceſſerunt. Mater eſt ſoror Comitis Warvicenſis, et Roberti Comitis Leceſtriæ, qui cum careant liberis, hunc habent quem ut filium complectantur et ornent, cum videatur futurus eorum hæres. Splendorem quidem natalium, et ea quæ fortunæ bona nominamus, puto eſſe partem felicitatis quam homines in hac vita conſequi poſſunt : ſed proſecto in hoc adoleſcente longe magis admiror ingenii vim, et indolem quæ non ſolum oſtendit flores, qui virtutis ſpem nobis faciant ; ſed jam protulit fructus, qui forte tibi videbuntur non immaturi. Imperator fatigatus Bohemorum precibus, ſuam adamatam Auſtriam tandem deſeruit, et huc venit. Vereor ne ejus adventus non ſit futurus tam gratus Bohemis quam plerique ſperaverunt : nam ſtatim ubi factum eſt initium conventus, petiit ab ordinibus regni magnam vim pecuniæ ad numeranda ſtipendia militi qui
ad

ad fines Turcicos excubat, et ad dissolvendum æs alienum quod pater Ferdinandus reliquit. Bohemi responderunt, se expetivisse ejus adventum, ut mederetur malis cum quibus hoc regnum conflictatur, quod videtur minari ruinam, nisi salubre aliquod remedium mature adhibeatur; et propterea se mirari talia ab ipso proponi, seque judicare ejusmodi consilia proficisci ab hominibus peregrinis, qui de regni salute sint parum solliciti, et non ab ipsius Majestate; cum præsertim in postremo conventu, non solum verbo, sed etiam syngraphâ, suâ manu scriptâ, promiserit, in proximo conventu, primam fore deliberationem de gravaminibus regni, quæ tunc quidem ipsi fuerunt proposita; sed dixit, se non potuisse ea discutere, eo quod ob necessaria quædam negotia sibi esset in Austriam properandum: propterea se petere ab eo, ut sit memor eorum quæ promisit; et ut id ignoscat libertati quam in eo monendo usurpent, ad quod eos cura salutis patriæ adigat. Imperator respondit, se esse memorem promissorum, et velle præstare quicquid promisit; nec se offendi eorum libertate: sed petere, ut etiam sint memores eorum quæ ipsis proposuit. Jam de iis rebus deliberatur; et quantum ego conjicere possum, hic conventus in aliquot menses protrahetur. Primâ die hujus mensis Legatus Turcicus venit in hanc urbem, ubi exceptus est honorifice. Sextâ die accessit ad Imperatorem sub horam quartam vespertinam, et tradidit ei literas quas habuit à suo Domino, à Mahomete Bassâ, et à Bassâ Budensi. Tradidit ei volumen, quod postea vidi; in quo puto contineri conditiones insertas induciarum prorogationi. Erat volumen longum tres aut quatuor ulnas, et erat scriptum characteribus Arabicis. Dedit munera Imperatori, nomine Mahometis Bassæ; Imperatrici vero, ejus liberis, et Domino Transhemio, aulæ præfecto, suo nomine. Est
natus

natus Ratibonæ matre Viennensi; sed tamen est loquutus Imperatori linguâ Turcicâ, Transhemio vero Germanicâ. Est in eo dignitas formæ, et morum elegantia et gravitas. Habet secum quatuor aut quinque alios Germanos. Quæ hic habemus de induciis, et de mutatione facta in Imperio Turcico, commodius tibi indicabit Dominus Sydnæus quam à me scribi possint. Ego tibi omnia fausta et felicia precor.

Pragæ, 12. die Martii 1575.

XLIII.

ACcepi ante non multos dies literas quas ad me Antuerpiâ dedisti, quæ cum abunde testentur quanta sit tua erga me benevolentia, non potuerunt non esse mihi gratissimæ. Verum quando in illis intueor veram imaginem eximiarum virtutum, ex quibus conflatus est generosus tuus animus, judico me infelicem cui tuâ consuetudine et istis tuis virtutibus nunquam posthac frui licebit; et metuo, ne ista tua erga me benevolentia facile senescat, si eam nullo officio aut obsequio aluero: qua re nihil mihi acerbius contingere posset. Sperabam tibi non fore injucundum, si de rebus publicis interdum ad te scriberem, et præsertim de iis quæ in hac nostra vicinia geruntur; et propterea petieram à te, ut Antuerpiæ, vel Bruxellis, cum aliquo ageres, ut meas ad te literas mittendi curam susciperet; quod licet non feceris, nondum tamen mihi persuadeo te literas meas non expetere. Scripsi jam ad te aliquoties: sed quia literas meas hominibus mihi ignotis credidi, vereor ne tibi non sint redditæ. Inde autem conjicere potes, quanto studio tenear ad te scribendi, quod has meas literas mitto Viennam

ennam ad nostrum Clusium, ut eas, per amicos quos habet Antuerpiæ, ad te mittendas curet. Nactus sum hic, operâ cujusdam amici, acta conventûs nuper in Polonia peracti, quæ libenter ad te mitterem, nec existimarem tibi fore munus ingratum; sed non video qua ratione id facere possim. Quoniam autem multus est ubique sermo de iis rebus, et plurimi existimant à Polonis decretum esse interregnum, ita ut suum illum Regem amplius non agnoscant, dicam quid de ea re mihi videatur: nam loquutus sum cum plurimis qui interfuerunt ipsi conventui, cujus etiam acta legi. Ut id quod res est, uno verbo dicam, omnia fuerunt in eo conventu plena confusionum et diffentionum. Actum est aliquoties de alio Rege eligendo, idque publice denunciatum est: sed nunquam fuerunt concordēs senatus et nobilitas, et inter Polonos et Lithuanos fuerunt perpetuæ diffensiones. Legisti literas quas superiore autumno Poloni ex conventu Warfaviensi ad suum regem miserunt, quibus satis rustice ei significabant, indictum esse conventum regni ad duodecimum diem Maii; intra quod tempus nisi in Poloniam rediret, se non amplius eum habituros pro Rege suo. Cum non accefferit, dicebant Poloni, ex decreto Warfaviensi, ademptum ei esse regnum, et propterea de alio Rege eligendo deliberandum esse. Lithuani contra dicebant, se non fuisse Warfaviæ cum factum est tale decretum, seque ejus auctoritatem non agnoscere: quare necesse esse, ut communi omnium consensu aliud decretum fieret, quo Regi regnum adimeretur, antequam ad alterius electionem deveniri possit. Poloni vero judicabant se contra dignitatem suam facturos, si paterentur auctoritatem decreti Warfaviensis revocari in dubium: quare id perpetuo urserunt, ut alius Rex eligeretur: quod tamen perficere non poterunt. Semel quidem in id consenserunt Lithuani;

sed

sed eâ conditione, ut statim fieret electio : quod si factum fuisset, haud dubie electus fuisset Archidux Ernestus : eum enim expetebant fere omnes Lithuani, qui Polonos numero superabant. Habuit et suos fautores in senatu Polonico ; sed nobilitas Polonica ei palam adversabatur, ac clamabat, se non admissuram regem Germanum. Legatus Polonicus reversus Constantinopoli, retulit ad senatum, Imperatorem Turcicum non fore Polonis amicum, si vel Moschum, vel Austriacum, eligerent : jamque convenire in Vallachia et Moldavia copias ad turbendam Poloniam, si id fieret. In ipso senatu lectæ fuerunt Mahometis Bassæ literæ, quarum exemplum vidi, quæ in eandem plane sententiam erant scriptæ. Solutus est conventus octavo die superioris mensis, nullâ re communi omnium consensu decretâ, aut peractâ : sub cujus finem plurimi testati sunt, se Regis sui auctoritatem adhuc agnoscere : in qua sententia videtur fuisse Archiepiscopus Gnesnensis, qui est præcipuus regni senator : nam dixit sibi videri audiendos esse Regis oratores, et perpendendas causas ob quas dicit se non potuisse in Poloniam redire : nihil enim esse in tanta re temere decernendum, cum fuerit legitime electus. Adjecit, se suis manibus ejus capiti coronam imposuisse, eique jusjurandum præstitisse. Inde etiam conjicere licet, nondum esse in Polonia interregnum, quod oratores Cæsariani et Ferrarienses invitati ad exponenda suorum principum mandata, responderunt, se nihil habere quod dicerent, antequam certo constaret, decretum esse interregnum. Orator Suecus, in oratione quam ad senatores habuit, hortatus est eos, ne quid durius adversus suum Regem decernerent : sed si ipsis plane decretum sit alium Regem eligere, petiit ut sui Domini rationem haberent. Ita vides, Regi non esse ita ademptum regnum,

quin

quin opus sit alio decreto antequam ad alterius regis electionem deveniatur. Rex haud dubie conferet demortuorum dignitates et sacerdotia, ut ante solitus est facere; quæ res turbis et seditionibus occasionem tandem præbebit. Agnosco infelix fatum nostræ gentis, quæ non tantum in suam perniciem incumbit; sed etiam dat operam, ut simul pereant ii qui benevoli erga eam animo fuerunt. Pibracus mansit in Polonia, ut suo Regi conciliet animos eorum qui ab eo sunt abalienati: sed videtur mihi provinciam duram suscepisse, vel potius iussus esse subire: nam errant nostri, si existimant, se aliquandiu posse potiri eo regno pacato. Scis quamdiu Imperator hic jam hæreat: nam eo die quo in hanc urbem tu et ego venimus, factum est initium conventûs; in quo hætenus nihil est peractum quod magni momenti esse videatur. Imperator nondum aperuit Bohemis suam sententiam de confessione fidei, quam mense Maio ei exhibuerunt: ipsi vero negant, se deliberaturos de conferenda pecunia, et de aliis rebus de quibus ipsos compellavit, antequam ab eo responsum acceperint. Jam vero interruptis deliberationibus, messis causâ, ad sua redeunt, huc reversuri ad decimum diem proximi mensis. Vix poterit hic res suas expedire Imperator ante conventum Electorum, quem dicunt indicendum Ratibonam ad 26. diem Sept. Utinam usque ad id tempus mansisses in Germania, nunquam te pœnituisset spectatorem fuisse celebritatis, ad quam convenient plerique principes Germanici, et multi præstantes viri ex variis gentibus. Jam volo apud te accusare meam rusticitatem, ut nihil durius dicam. Quamdiu mihi licuit tuo conspectu frui, non magnifeci illam tuam imaginem quam mihi donasti, et vix pro eximio munere tibi gratias egi. Tui desiderium fecit, ut, reversus Francofurto, eam affixam tabulæ collocarem in loco ubi esset conspicua.

P

Id

Id ubi est factum, mihi visa est adeo elegans, et te ita exprimere, ut jam nihil habeam in meis rebus quod sit mihi eâ charius. Dominus Vulcobius ita ejus elegantiam admiratur, ut quærat pictorem, qui eam imiteretur. Pictor expressit te subtilem et cogitabundum. Mallem fuisses vultu magis ad hilaritatem composito cum pingendum te præbuisi. Bene vale.

Pragæ, sexto die Junii, qui dies est festus Bohemis ob Joannem Hussum eo die affectum supplicio Constantiæ, ante centum et sexaginta annos. Ita autem celebratur ejus memoria, ut ea res aliquid superstitionis mihi habere videatur. 1575.

Saluta amicos, si qui adhuc istic sunt nostri memores, et præcipue Dni. Wottonum, fidum tuum itineris comitem.

Bebessius, exul Transylvanus, quem hic novisti, collecto raptim milite in Polonia et vicina Moldavia, ante viginti dies irrupit in Transylvaniam. Sunt qui dicant non paucos milites Cæsarianos ex præidiis Hungaricis ad eum confluisse. Vereor ne crabrones irriteremus. Turcæ enim has res non negligent, cum in eorum clientela sit Transylvania.

XLIV.

QUæro, undecunque possum, levamen summo dolori quem mihi attulit tuus à nobis discessus: sed remedia quæ adhibeo, cum potius exacerbant, quam leniunt. Quandocunque enim venit mihi in mentem, quanta fuerit tua humanitas in perferendis molestiis, quas te perferre oportuit, dum una viximus, cum
non

non haberetur ea tui ratio quam decebat, totus dolore conficior, quoniam scio tuam erga me benevolentiam te in istas molestias coniecisse. Profectus sum nuper Francofurtum, ut tibi mea obsequia deferrem, cum metuerem, ne tibi non satis esset consultum à tuis: verum nulla se ibi obtulit occasio aliquid præstandi quod tibi esset gratum. Pavi quidem animum meum illo postremo tui conspectu, et ex ea re maximam voluptatem cepi; verum idem mihi accidit quod solet accidere iis qui æstuentes febre frigidam avidè bibunt: dolorem enim meum brevis illa voluptas plurimum exacerbavit, ac contumaciorem reddidit. Superfuit mihi spes nonnulla alicujus solatii, eo quod discedenti à te promiseris, te acturum Antuerpiæ cum quopiam, ut curam susciperet transmittendi literas quas tu ad me, vel ego ad te scriberem, teque ejus nomen mihi significaturum. At video me etiam à spe excidisse; nullas enim literas à te accepi, præter breves illas quas ad me Heidelbergâ dedisti. Forte metuisti, ne te crebris meis literis obtunderem, et ad eas rescribi postularem importunius, ut solebam dum in Italia viveres. Ludebam tunc tecum, ut te ad scribendum excitarem, existimans illam scribendi consuetudinem tuis studiis plurimum prodesse. Jam vero longe aliud genus vitæ sectaris. Scio aulam esse minime parcam temporis dispensatricem. Scio tibi obsequendum esse amicis et necessariis tuis, qui cupiunt frui tuâ suavitate, et colendos eos quos moris est coli à juvenibus ob ætatem et dignitatem. Itaque cum sciam te non admodum delectatum esse scriptionibus, dum tibi suppetebat plus otii, credo crebras illas amicorum interpellationes facile impetraturas à te, ut vel raro, vel nunquam scribas. Ne ego quidem cupio tam sæpe scribere, aut ad te mittere inanes et jocosas literas, ut antea solitus sum facere; verum constitueram ad te de rebus publicis scribere,

sperans ejus argumenti literas tibi non fore ingratas, cum animadverterim te flāgrare incredibili cupiditate cognoscendi quis sit rerum status apud eas gentes cum quibus est nobis aliquid commercii, et quæ mutationes ibi accidunt; quæ cupiditas cum sit magnâ laude digna, et fere necessaria iis qui ad rempublicam sunt accessuri, nemo facile mihi persuadebit te eam prorsus abjecisse. Si rescripisses, literas tuas accepi, fruor commodâ valetudine, uxorem brevi sum ducturus, vel aliquid aliud simile, mihi abunde satisfactum esse putassem. Quod si ne id quidem libuisset facere, satis fuisset jubere tuum Griffinum hæc ad me scribere. Quamvis autem has meas literas ita incerto eventui committam, ut vix sperem eas ad te perventuras, scribam tamen aliquid de rebus Polonicis, in quarum eventum scio erectos esse plurimorum animos. Audivisti superiore autumno decretum fuisse in regni conventu, ut Regi significaretur, Polonos suscepturos consilium de alio rege eligendo, nisi rediret in Poloniam intra duodecimum diem Maii, ad quem diem tunc fuit indictus Stenziczium regni conventus. Ex Lithuania ad eum conventum missi sunt legati, Koskovicius, magnus Lithuanix Mareschalcus, Radzivilius, et quidam tertius, cujus nomen jam non succurrit mihi, qui stipati quinque aut sex millibus equitum, venerunt Stenziczium nono die superioris mensis. Proceres autem Polonici tantum numerum equitum eo adduxerunt, ut multi existiment, hæc comitia fore frequentiora iis in quibus Rex est electus ante biennium. Scriptum fuit huc ex comitiis, factum esse decretum de interregno, seu novo rege eligendo, 21. die superioris mensis, quod biduo post publicari debuit. Ea res nostros hic in maximam spem erexit: nam qui eorum partibus sunt addicti, ad amicos scripserant, omnium fere vota in eos inclinare, ipsumque Imperatorem

rem expeti; ita tamen ut cuperent ipsum regnum administrari ab Archiduce Ernesto, tanquam à parentis vicario, quo possunt ejus ingenium et industriam explorare, et inde facere judicium an sit futurum ex re ipsorum, eum post mortem parentis sibi Regem deligere. Imperator delegerat legatos ad comitia Polonica, Episcopum Wratislaviensem et Marefchalcum Moraviæ, apud quem fuimus; quos jussérat subsistere Nissæ, quæ non procul abest à finibus Polonicis, donec audirent factum esse decretum de interregno; ne videretur contra jus gentium alterius regnum ambire. Statim itaque, ubi est eis significatum, factum esse decretum de interregno, progressi sunt ad locum comitiarum: verum nescio quid factum sit, ut decretum illud non sit publicatum eo die quo publicandum dicebatur: quæ res nostras spes hic valde imminuit, et illam priorem alacritatem nobis ademit. Dicunt eo die redditas esse senatui Polonico à Pibraco literas, quibus significabat, se quamvis in itinere in maximam calamitatem incidisset; properare tamen ad eos cum mandatis regiis, quæ ipsis non ingrata fore speraret: petebat autem ab ipsis, ut hanc suam moram boni consulerent, cui præbuerit causam scelus latronum, à quibus in itinere sit spoliatus. Venit huc Pibracus 28. die superioris mensis, et postridie, Imperatore non salutato, discessit; ita ut existimem ipsum ad locum comitiarum jam pervenisse. Fecit apud me honorificam tui mentionem, et dixit se dolere, quod per occupationes non licuerit ipsi Venetiis eam quam cuperet humanitatem tibi exhibere. Regnum Polonicum ambiunt Austriacus, Moschus, Suecus, Transylvanus, Ferrariensis, et aliquot procures Polonici. Non ambit quidem noster Rozenbergius Bohemus, nisi forte id clam faciat; nihilominus tamen audio ipsum habere plurimorum studia. Tursicus Imperator scripsit Polonis, ipsos recte facturos,

facturos, si Suecum vel Transylvanum, vel aliquem ex suo corpore, regem eligerent; caverent autem, ne quem ad regnum eveherent, cum quo non posset fœdus inire, aut amicitiam colere; innuens, ut existimo, Austriacum et Moschum. Qui regnum ambiunt, pecuniâ inter se certant, tanquam esset auctioni propositum; suntque ita venalia plurium suffragia, ut credam fore rarum felicitatis exemplum, si Poloni his moribus suam rempublicam diu incolumem servaverint. Aiunt Ferrariensem uno Koskovicio Lithuano promississe sexaginta millia coronatorum, si ejus operâ regnum adipiscatur. Audio ipsum etiam simulare se flagrare amore illius vetulæ virginis, educatæ in schola Bonæ matris, et scribere ad eam literas amatorias, ineptiarum plenas. Quibusdam (ut aiunt) inseruit se hactenus non minus fortiter militasse Veneri quam Marti, seque constituisse illud suum institutum perpetuo urgere. Vides stultitiam ipsas etiam Alpes transvolare, et habere in Italia suas clientelas. Hodie advenit quidam ex Polonia, qui affirmat in comitiis nihil esse actum, eaque rejecta esse in aliud tempus: quod si est verum, jam peractus est primus actus fabulæ, de novo rege eligendo. Cogita quantum pecuniæ impendendum erit iis qui ambiunt, antequam ad catastrophem deveniatur. Galli dicunt se in Poloniam mittere ter centena aureorum millia: quod si est verum, quis tantæ scutatorum multitudini resistet? Sed unde tantum pecuniæ in tanta egestate? Impetrarunt tamen literas ab Imperatore, quibus mandatur ordinibus imperii, ut liberum transitum per suos fines concedant iis qui eam pecuniam vehent. Poloni habent oculatas manus; nec patientur sibi in re pecuniaria verba dari. Meministi, dum hic esses, cœpisse agitari causam religionis; et Imperatorem initio ita respondisse iis qui jugum pontificium

pontificium excusserunt, ut conceperint spem se quidvis ab eo impetraturos. Jam vero ipsorum spes sunt nonnihil labefactatæ, cum Imperatori ante aliquot dies suam fidei confessionem exhibuerint, nec adhuc quicquam responsi ab eo acceperint. Credo Imperatorem respicere ad comitia Polonica, et metuere si eis concedat libertatem quam petunt, ne offendat Romanum Pontificem, cui scit longas esse manus. Ejusmodi perplexa consilia raro fortiuntur felicem exitum. Bohemi negant se deventuros ad deliberationes de conferenda pecunia antequam responsum ab eo acceperint. Indicetur conventus electorum, ut speramus, ad finem Septembris. Jam convenerat inter ipsos electores et Imperatorem, ut indiceretur Francofurtum ad 25. diem Julii : verum Imperator ipse petiit, ut rejiceretur in autumnum, et Ratisbonam indiceretur, cum ob tenuem valetudinem et impendentia à Turcis pericula, sit ipsi valde incommodum tam procul à sua ditione discedere. Jam in id consenserunt duo nobis vicini electores. Quid sint facturi Rhenani nondum certo scimus, quamvis speremus ipsos in ea re obsequuturos Imperatori. Si vel in Gallia, vel in aliqua alia parte nostri orbis, mansisses, sperarem te posse ad eum conventum pertrahi, cui haud dubie intererunt præcipui principes imperii. Non fuisset tibi injucundum spectare ceremonias, quibus utuntur Germani in electione sui principis. Sed nemo impetrabit à te trans æquora verso, ut te pelago denuo committas. Sirenes patriæ non patientur, ne quidem per somnium hæc tibi in mentem venire : nam non dubito te jam totum coherescere, quandocunque in animum tuum recurrit inhumanitas qua sumus erga te usi. Etiam si vix sperem has meas literas ad te perventuras, non potui tamen me continere, quin istos stultos meos affectus in eas effunderem, et meo more tuâ humanitate abuterer.

rer. Cum autem nihil aliud tuâ causâ facere possim, oro Deum omnipotentem, ut te felicitate patriæ, et patriam tuâ virtute, diu frui permittat. Bene vale.

Pragæ, die Solstitii 1575.

XLV.

DOlori quem ex tua absentia sentio, magnum levamen attulerunt literæ quas ad me mense Junio Londino dedisti; quibus me certiore fecisti, te non solum pericula, quæ in itinere occurrere solent, feliciter superasse, sed etiam te tuæ valetudini esse pene restitutum. Eam autem testificationem tui erga me amoris continent, et adeo eleganter et ingeniose sunt scriptæ, ut me in tui amorem et admirationem facile pertrahere potuerint, nisi morum tuorum suavitas, iudicii gravitas, et rerum major peritia quam ista tua ætas ferre videatur, id antea præstitissent. Scio pene ridiculum esse petere à te, ut inter aulæ tumultus, et tot occasiones tempus inutiliter collocandi, linguæ Latinæ exercitium non omnino intermittas: verum quia literæ illæ testantur, quantos progressus in ea feceris, et quantum scribendo valeas, quando libet ingenium intendere, si ejus rei studium prorsus abjeceris, vix potero me continere, quin tibi objiciam te mollitie animi, et amore otii, id facere. Vide quam tibi gratiam referam pro suavissimis tuis literis, qui cōner tibi persuadere, ut ea amplectaris quæ quando amplectuntur tuæ conditionis homines, plerisque videntur sensu communi carere. Sed jam desinam te istis meis nugis molestiâ afficere. Scripsi antea Gasparem Bekeßium profugum ex Transylvania, quem hic exulantem vidisti, collectis raptim copiis, irrupisse in Transylvaniam, ut Stephanum Bathori, qui jam ibi re-

gnat,

gnat, de principatu deturbaret. Sciebat exosum esse ejus imperium Siculis illis agrestibus qui incolunt montana Transylvaniæ ad Orientem et Septentrionem versus Moldaviam; et propterea eorum, ad se defectionem sibi promittebat. Verum Vaiuoda præcavit ne id fieret: nam statim ubi audivit ipsum arma corripuisse, vocavit ad se omnes Siculorum magistratus, et eos tradidit custodiæ. Ita factum est ut homines barbari destituti suis ducibus, se commovere non potuerint, cum præsertim Bekeffius procul ab eorum finibus copias duceret. Conciliaverat sibi Bekeffius animos plurimorum ex nobilitate Transylvanica, qui ad primam famam susceptæ ab eo expeditionis ad eum transfugerant. Conflatæ autem erant ejus copiæ ex Germanis, Hungaris, et Polonis, quibus aliquot Turcæ et Valachi, prædandi studio, se admiscuerant. Plerique Germani fuerunt veterani milites, qui ex præsidiis Hungaricis ad eum confluxerant. Sub initium expeditionis res satis feliciter ei successerunt: nam aliquot oppida ad eum defecerunt; et, nemine obsistente, in mediam Transylvaniam progressus est, parumque abfuit quin Vaiuodam imparatum opprimeret. Conveniebant Vaiuodæ copiæ ad Albam Juliam, quæ est ipsius regia: quo quantâ potuit celeritate contendit Bekeffius, ut cum eo configeret, licet numero militum esset ei longe impar; nam audio ipsum vix habuisse tria millia militum; Vaiuodam vero habuisse ad decem aut duodecim millia, et aliquot majora tormenta, quæ non fuerunt minima causa victoriæ: quoniam plurimum damni Bekeffii militi intulerunt, antequam manus cum hoste conferere potuerit. Germani qui Bekeffio militabant, fortissime pugnauerunt, et sunt fere omnes interfecti. Polonis et Hungaris equorum pernicitas fuit saluti. Ipse Bekeffius fugâ se recepit Baniam, quæ est ad Septentrionem Transylvaniæ. Quoniam autem in-

Q

de

de pervenerit hic adhuc ignoramus. Desiderati sunt ex ejus exercitu mille milites, qui partim fuerunt cæsi, partim capti ab hoste. Venerunt in potestatem Vaiuodæ ad viginti ex præcipua nobilitate Transylvaniæ, qui ad Bekeßium defecerant, aut antea fuerant profugi ex patria : inter quos maximi nominis est Joannes Kendi, filius illius Francisci Kendi quem Imperator Ferdinandus præfecit Transylvaniæ, cum eam, proditione Georgii Monachi, Episcopi Varadini, in suam potestatem redegisset. Bassa Themefwariensis miserat auxilio Vaiuodæ quadringentos equites Turcicos : verum Vaiuoda jussit eos subsistere ad fines Transylvaniæ, cum existimaret sibi non esse necessariam eorum operam ; nec (ut puto) cuperet ejusmodi hospites suæ ditioni assuescere. Talem exitum habuit Bekeßii expeditio : qui quidem coactus est configere cum hoste, licet eum se validiorem esse sciret, quia videbat copias suas paulatim dilabi, et sui adversarii augeri ; et metuebat ne (quod sæpe solet ab illis gentibus fieri) milites, ipsius deditione, liberarent se a periculo in quod eos conjecerat. Hæc autem infelix expeditio videtur nobis conflavisse bellum in Hungaria ; ex quo vereor ne non possimus nos facile explicare. Turcæ enim existimant se esse a nobis bello laceßitos ; nam dicunt ab Imperatore summissum esse Bekeßium ad turbandam Transylvaniam, quæ est in ipsorum clientela ; quare, ut eam injuriam ulciscantur, irruerunt in nostram Hungariam magno numero, et jam quatuor arces nobis ademunt, quarum nomina sunt Blaustein, Dyrvyn, Kerpen, et Fonod. Fonod est ultra Danubium ad lacum Balatonem, non procul a Vespriño ; reliquæ tres sunt cis Danubium. Blaustein et Dyrvyn pertinuerunt ad Joannem Balassi, quem nosti ; cujus etiam filius unicus dicitur venisse in potestatem Turcarum. Doleo vicem miseri senis, quem semper magnifeci, ex quo im-

mortalibus

mortalibus illis bastonatis contudit arrogantiam et insolentiam Hispani a quo injuriâ fuerat affectus. Magna est trepidatio in Hungaria, Turcis impune omnia diripientibus : nam ipsi Rubero et aliis præfectis Cæsarianis mandatum est, ut se intra loca munita contineant, cum non sint ita instructi milite, ¹ut hostium incursiones reprimere possint. Miseri coloni fugiunt in Austriam magno numero ; nec tamen facile in urbes admittuntur. Conscribitur quidem miles Viennæ, et in Silesia, qui ipsis subsidio mittatur ; sed potius ad firmanda oppida validioribus præfidiis, quam ad constituendum exercitum qui opponatur viribus Turcarum, quorum copię in dies augentur, Beglerbeio Græciæ militem summittente, ex Bulgaria, Servia, Rascia, et Bosnia. Graviter hic accusant Ruberum, quem dicunt, inconsulto et inscio Imperatore, conatus Bekeffii adjuvisse ; quæ res nobis hoc bellum peperit. Dabitur quidem opera ab Imperatore ut hoc incendium restinguatur antequam latius serpat ; sed tamen ante hyemem vix poterit Hungariæ restitui sua tranquillitas, cum hoc negotium transigendum sit Constantinopoli, et opus sit ad id perficiendum non parvo tempore. Hispani et Itali nihil intentatum relinquent quo persuadeant Turcis, ut, deposito studio belli navalis, vires suas in nos convertant, ut eâ ratione bellum a se derivent : verum, cum nec ætas, nec valetudo Imperatoris, nec aliæ rationes ejus ferant, ut se bello tam periculoso implicet, spero ipsum nihil non facturum quo pacem redimat, et potius de suo jure aliquid cessurum, quam ut bello contendat cum hoste cujus ea est potentia, ut de eo victoria vix sperari possit. Si Hispanis et Italibus Turcæ nihil facefferent negotii, illi haud dubie omnes suas vires converterent, ad opprimendum eos qui puriorem religionem in Gallia et in Belgio profitentur : quibus oppressis, nescio quamdiu vobis lice-

ret isto vestro opimo otio frui. Scripsi de rebus Polonicis ante non multos dies, et ad te misi acta conventûs Stenzicziensis, in quo videtur summo studio id esse actum, ut nihil ageretur : Lithuani discesserunt à Polonis, animis ita abalienatis, ut vix sperem eos posthac ad ipsorum conventus reversuros. Ab eo tempore Poloni habuerunt suos particulares conventus, ut loquuntur, in quolibet Palatinatu. In quibusdam exauthoraverunt suum Regem, et decreverunt interregnum, ut in Cracoviensi. In aliis facta sunt alia decreta. Petrus Sborowsky, Palatinus Cracoviensis, curavit decretum de interregno, et Rege exauthorato, promulgari Cracoviæ decimâ quintâ die superioris mensis : usus in ea re operâ calonis, seu bajuli, ut ignomiâ majore Regem afficeret. Refert eam gratiam quam debuit Regi, qui eum prætulit multis præstantibus viris qui Palatinatum illum una cum eo ambiverunt. Sborovius est ex eo genere hominum quibus Cæsar dicebat opus esse bello civili, et qui, ut dicebat Otho, satius esse judicant cadere in acie quam in foro sub creditoribus. Verum Rex existimavit ejusmodi hominibus sibi maxime esse opus, quos credebatur largitionibus induci posse ad quidvis committendum adversus patriam. Cum vero jam nobis defuit quod donemus, et verbis id conemur perficere quod antea pecuniâ perficiebamus; non mirum est nostram eloquentiam factam esse parum efficacem, et Sborovios ac Laskios faciles aures nobis non præbere. Habebunt denuo Poloni suos particulares conventus ad quintum diem proximi mensis. Archiepiscopus Gnesnensis, qui est præcipuus regni senator, et habet jus convocandi senatum, indixit generalem conventum Warfaviam ad tertium diem Octobris; in quo deliberetur quomodo sit cum Rege agendum, et in quo, communi omnium consensu, dicatur dies comitiis ad alium regem eligendum, si hic nullam spem sui ad eos reditus faciat. Poloni

loni dicunt Archiepiscopum hæc in Regis gratiam facere; et plerique negant, se ad alium conventum venturos quam ad eum qui regis eligendi causâ indictus erit. Etiam si Warfaviæ convenient Poloni, Lithuani certe eo non venient, ut satis sunt testati quando Stenzicio discesserunt; et ita scindetur regnum illud in quo sunt eæ animorum distractiones, et ita invalescunt factiones, ut videatur mihi gens illa properare ad suum exitium. Qui puriorem religionem profitentur, cupiunt Piastrum eligere, qui sit nostræ religionis. Id nunquam ferent pontificii, à quibus nostri consilio et industriâ facile superabuntur; quod si ad arma deveniatur, Pontifex Romanus Acheronta movebit, ut suis subveniat. Vicini autem principes qui nostræ religioni sunt addicti, parum ad se pertinere putabunt nostrorum oppressionem in Polonia, cujus erunt otiosi spectatores. Turcæ non ferent ut Moschus vel Austriacus eligatur; et cum jam habeant copias in Hungaria, terrorem incutient Polonis. Audio Moschum hortari Polonos ut Austriacum eligant; et promittere, si id faciant, se initurum cum ipsis fœdus adversus Turcas et Tartaros. Ego profecto vereor ne omnes hæ vicinæ nobis gentes magnis calamitatibus involvantur, si de Polonia armis certetur: quod mihi futurum videtur. Expectamus hic Lascium et quosdam alios proceres Polonicos; quibus, ex mandato Imperatoris, jam sunt præparata hospitia. Dicebantur venturi ante quinque aut sex dies: nescio quid intervenerit quod eos remoretur. Quam ob causam huc veniant tu ipse conjicere potes. Faxit Deus ut de eo regno aliquid constituatur quod sit salutare orbi Christiano. Ut jam sunt res Polonorum, ego puto eos non posse suis rebus melius consulere quam si eligant Austriacum: nec ita metuendos Turcas putarem, si fida esset Moschi societas. Imperator jam obruitur multitudine negotiorum:

rum : nam in idem tempus incidunt Hungarica, Polonica, et Bohemica, et jam instat conventus Ratisbonensis, ante quem vix poterit hic sua expedire. Ipsi autem et toti aulæ erit valde grave huc Ratisbonâ redire, præsertim si Hungarici tumultus interea non conquiescent. Nondum hic deventum est ad deliberationes de conferenda pecunia quam ab ordinibus regni petiit Imperator dum adhuc hic nobiscum eras : quia autem pecunia quam petit videtur ingens istis hominibus, deliberatio de ea re non parum difficultatis habebit. Jam etiam petit Imperator ut filius ipsi in regno surrogetur : de qua re vereor ne oriatur gravis disceptatio, cum dicat regnum ad suos jure hæreditario pertinere : Bohemi vero id nequaquam fateantur. Male habet eos qui puriorem religionem profitentur, quod nondum ipsis exposuerit Imperator suam sententiam de confessione fidei quam ei ante tres menses exhibuerunt : quare se minus faciles ei præbent in iis quæ cupit ab ipsis impetrare. Cogetur quidem intra paucos dies suam sententiam proferre ; sed vereor ne sit ejusmodi ut à plurimis non probetur, cum Pontificem Romanum in consilium de ea re adhibeat, et ne inde oriatur contentio. Ad hæc incommoda accedit quod superioribus diebus gravissime conflictatus est cum adversa valetudine : varii enim morbi uno et eodem tempore eum corripuerunt, et fere oppresserunt : quibus quidem, Dei beneficio, jam est liberatus ; sed ita sunt prostratæ omnes vires corporis ejus, ut opus sit multo tempore antequam se plane colligere possit. Ego oro Deum omnipotentem, ut eum nobis diu incolumem servet : nam si quid ei jam humanitus accideret, id non fieret sine maximo reipublicæ Christianæ incommodo. Sub id tempus quo Viennâ discessimus, scripsi ad Dn. Davidem Ungnadium, Cæsareum oratorem in aula Ottomannica ; et petii ab eo, ut de ingenio

nio et moribus hujus novi Principis Amuratis ad me scriberet : quod nuper fecit diligentissime. De ea re forte aliquid postea ad te scribam : video enim me esse ineptum qui meas literas alioqui insuaves, nimiam prolixitate insuaviores reddam ; nec cogitem tibi non deesse amicos à quorum jucundâ consuetudine earum lectio te aliquandiu abducat : nam vix fieri posse puto quin elegantiae aulicæ et sodalium suavitas ita animum tuum emolliverint, ut hæc nostra jam fastidias ; aut saltem cum tædio et molestia legas. Adjiciam tamen ex literis D. Ungnadii, etiamsi forte id aliunde habeas, Cicalam Genuentem, qui vix egressus annos adolescentiæ, factus est præfectus Prætorianorum, seu Agajannizzarorum, (ut loquuntur), in tanta esse gratia apud Amuratem, ut dicatur ei daturus in uxorem filiam, quæ annos undecim tantum est nata. Talibus illecebris oppugnabuntur animi Italorum, et invitabuntur ad prodendam patriam ; et fane metuo ne plurimorum pietas talibus machinis non difficulter expugnetur. Nuper, ut audio, præfectus est Alexandriæ Ægypti quidam Mantuanus, qui ante novem annos captus ad Ziffetum, defecit à religione Christiana ad Mahometanicam. Principes Italici videntur hæc parum curare, cum suscipiant inter se nugacissima certamina, et ambiant regum titulos ; imo (ut audio) sunt inter eos qui ambiunt ut regia dignitas attribuatur eorum ditionibus, quæ forte convertentur paulo post in Beglerbejatus aut Sangiacatus. Miror istud novum genus infantiæ : nam de ejusmodi nugis tanto conatu in hac aula agitur ab ipsis, ut nobis ampla materia ridendi præbeatur. Faxit Deus ut novum istud institutum de conjugio, nostro Wottono juveni optimo feliciter succedat. Is præbit tibi exemplo ; sed credo tibi sponte properanti non esse opus monitore. Vides quo progrediar studio nugandi tecum, quod fere non permittit ut finem scribendi

scribendi faciam. Habeo pro summo beneficio quod illustres tui parentes me suâ benevolentîâ dignum judicaverunt. Utinam aliquâ re testari possem me esse cupidissimum ipsis inserviendi. Bene vale, et amicos saluta.

Pragæ, Idib. Augusti 1575.

Descripsi tibi pugnam in qua cæsæ sunt copię Bekeffii, ut hic habuimus ex literis eorum qui ex Hungaria de ea re primi scripserunt. Jam vero accepi literas ab amicis Hungaris et Transylvanis, quorum aliqui tibi non sunt ignoti, qui rerum momenta diligentius et certius describunt : quod ideo adjicio, quia id tibi non fore ingratum spero. Metui etiam ne me accusares, quod incerta pro certis ad te scripserim : quamvis sane habuerim ea quæ scripsi ab iis qui hic videntur ista maxime curare : sed quia locorum et regionum sunt minus periti, facilius hallucinantur quam ii qui illis in locis sunt nati. Postquam Bekeffius transegit in Hungaria cum milite qui eum sequi debuit, significavit Transylvanis, qui cum eo conspiraverant, diem quo ad ipsum venirent in oppidum Zakmar, ut, conjunctis copiis, inde in Transylvaniam progredierentur. Ea autem res tanto silentio est acta, ut venirent ad fines Transylvaniæ antequam eos convenire sciret Vaiuoda : qui re inopinatâ perturbatus, accersivit ad se Lipâ, et ex vicinis locis, octingentos Turcas, (alii scribunt mille), quibus mensis unius stipendium prænumeravit. Suis autem subditis mandavit ut armati statim accurrerent, et (ut antea scripsi) Siculo- rum seu Cæculos magistratus et præfectos tradidit custodiæ, ne populus, quem sciebat addictum Bekeffio, convenire posset, et ad eum proficisci. Bekeffius magnis itineribus contendebat Albam Juliam, ubi con-

niebant

niebant Vaiuodæ copiæ, quem sperabat se imparatum oppressurum : verum ubi animadvertit eum habere copias validiores suis, cœpit retrocedere eo animo ut se ad Siculos reciperet. Id ubi intellexit Vaiuoda, curavit ut majorum fluminum pontes dejicerentur, et viarum angustia obsiderentur à suis, et ita Bekeffius intercluderetur : quem cum suis copiis sequutus octavâ die superioris mensis ad S. Pauli Castellum in ripa Maryffii fluvii, quinque milliaribus ab oppido Torda. Uterque ibi castrametatus est ; et eo die ac sequenti commissa sunt inter ipsos leviora certamina. Decimâ die commissum est prælium. Germani et Burgundi, quos eo miserat noster Rouffellus, primi Transylvanos tanto impetu invaserunt, ut eos loco nonnihil cedere coegerint ; sed displosis in eos majoribus tormentis, quibus abundabat Vaiuoda, magna strages eorum est edita ; et cum supervenisset secunda acies Transylvanorum, coacti sunt pedem referre ; ita tamen ut nihil indignum viris fortibus committerent. Hungari et Poloni, ubi viderunt suorum aciem inclinatam, non subvenerunt ipsis, ut decuit eos facere, sed se cum suo Bekeffio fugæ commiserunt, ut eâ ratione suæ saluti consularent. Itaque miseri Germani et Burgundi, deserti à sociis, omnes fere sunt interfecti aut capti. Vaiuoda insecutus est fugientes per quatuor milliaria Hungariae, et ex iis plurimos interfecit. Dicuntur periisse ex Bekeffianis in pugna et in fuga non pauciores mille, et exercitu Vaiuodæ non plures viginti. Capti sunt ex præcipua nobilitate Transylvanica Joannes Kendy, Georgius Patochi, et Joannes Harynnay, affinis Bekeffii, quorum bona sunt adjudicata fisco, sicut et aliorum omnium qui ad Bekeffium defecerant, et una cum eo aufugerunt. Scribunt Transylvanum redemisse suâ pecuniâ à Turcis plures Germanos, quos suæ libertati restituit ; et dedisse ipsis Turcis quadra-

ginta millia aureorum, ut suorum subditorum agris parcerent. Bekeffius cum pluribus fugit primo Keres Baniam, et inde Zakmarum, cum paucis. Zakmaro contendit Cassoviam ad Ruberum, à quo non fuit admiffus, et propterea recepit se in Eperies ad fines Poloniæ. Hæc addidi sub noctem, nullum facturus scribendi finem si tempus suppeteret. Iterum vale.

XLVI.

SI, ut promiferas, egiffes Antuerpiæ cum aliquo decurandis nostris literis, jam non cogerer Hamburgum has meas mittere, quæ vel forte nunquam tibi reddentur, vel adeo tarde ut fit peritura omnis gratia eorum quæ de rebus Polonicis ad te mitto : quæ tamen ut confequerer mihi fuit plurimum laborandum ; et fi celeriter ad te perferrentur, poffent occurrere multis fabellis quæ de conventu Stenzicziensi jam sunt confictæ, et cum ubique diffeinentur, non dubito quin ad vos etiam tandem perveniant. Hoc fcriptum eft infar diarii quod fcriptum eft ab aliquo qui de liberationibus ipsis interfuit, et ad Imperatorem miffum ; quod ubi legeris, non poteris fatis mirari illorum hominum ftultitiam, qui cum conveniffent ut agerent de rebus maximis, et quæ ad reipublicæ falutem pertinebant, nihilominus totum illud tempus quo una fuerunt, contriverunt inanibus concertationibus, et tandem difcefferunt rebus longe magis perturbatis quam effent ante conventum. Poloni tuebantur pertinaciter authoritatem decreti facti Warfaviæ fupiore autumnio ; et dicebant eo ipfo Regem effe exauthoratum, quod ad conventum Stenzicziensem non veniffet : nam id continebat decretum Warfaviense, quod ad ipsum

sum missum fuit in Galliam. Lithuani respondebant, se non interfuisse conventui Warfaviensi; et propterea se non agnoscere auctoritatem decreti ibi facti; nec sibi debuisse tantum sumere Polonos, ut de tanta re, ipsis inconsultis, decernerent: quare petebant, ut, omisso decreto Warfaviensi, de exauthorando Rege deliberaretur. Poloni vero existimantes convelli suam auctoritatem Lithuanorum petitione, dicebant, Regem esse exauthoratum; nec de ea re amplius esse disceptandum, sed alterum esse eligendum. Totum tempus conventus ejusmodi altercationibus et rixis contriverunt; et tandem, nullâ re peractâ, discesserunt. Ita videtur Regi in eo conventu res ex animi sententia successisse: quamvis sane sit infelix ille successus, quo gens de ipso bene merita in maxima pericula conjiciatur; nec ex ea re quicquam sperare possit præter infamiam, et ingens ac perpetuum odium illius gentis adversus Gallicam: imo, si rem introspeciamus, videbimus Regem vere regno excidisse: nam etiam si conferat dignitates et sacerdotia demortuorum, tamen id ab eo frustra fit: nam Poloni non patiuntur eorum possessionem adipisci illos in quos ea contulit. Scripsi antea aliquid de Gasparis Bekeffii expeditione in Transylvaniam. Hodie huc allatum est, copias ejus cæsas esse à Transylvano; et Turcas conqueri de nobis, et dicere violatas esse inducias, quia nostri eorum clienti bellum intulerint. Dedi has literas Doct. Joachimo Mollero, qui ante annum fuit tecum Viennæ in publico diversorio. Est vir doctus et pius, et cui res Germanicæ sunt bene notæ. Si Serenissimæ Reginæ opus esset viro aliquo qui res ejus in Saxonia procuraret, hic ad id maxime idoneus videretur: nam est in rebus agendis exercitatus; et est notus principibus, et apud plerosque valet auctoritate. Frater ejus gerit consulatum in republica Hamburgensi. Defert au-

tem Serenissimæ Reginæ suam operam, et sua obsequia, si in aliqua re inservire possit. Hæc petiit, ut ad te scriberem, et te officiosè ejus nomîne salutarem. Ego eum, ut veterem amicum, tibi commendo. Scripsi ad te copiosius ante paucos dies ; hæc raptim. Bene vale.

Pragæ, 16. die Julii 1575.

XLVII.

CONSTITUI accusare tuam constantiam, ut argumenti absurditate literas quibus tuam existimationem tuearis ex te eliciam. Dedisti ad me literas sub initium Junii mensis, quibus nullæ mihi unquam fuerunt magis gratæ : nam visus es mihi in iis teipsum superare ingenio et prudentiâ, et ex iis primum scivi te incolumem ad tuos rediisse, ac etiam tuæ valetudini restitutum esse : ex quibus rebus me maximam voluptatem cepisse credo te non dubitare. Scripsisti autem te aliquandiu abfuturum Londino, et interea nihil ad me literarum daturum : quod sane bonâ fide præstitisti : imo ego vereor ne dudum Londinum sis reversus ; nec tamen ad me scribas. Illa est constantia quam ego accuso. Quid aliud conjicere possum, quam illas unicas ex patria ad me tantâ elegantîâ et diligentîâ scriptas literas fuisse extremum conatum illius industriæ quam pepererant miseriæ quas nobiscum pertulisti, quæ videbat sibi esse succumbendum illecebris voluptatum quæ animum tuum jam labascentem oppugnabant. Judicabis forte me iniquè tecum agere, quod coner tibi persuadere, ut amicorum suavitatem scribendi molestiis interdum postponas ; et metuo ne tandem sint tibi minus gratæ meæ literæ, quia suavi illi tuo otio nubesculam aliquam offundent. Mi generosè Sydnæ, "vi-
tanda

tanda est improba Siren, Desidia." Nos etiam fumus tibi amici, nec dubitamus quin nos ames; sed cupimus ex nostro amore fructum aliquem percipere, quem capiemus uberrimum quandocunque nobis significabis te prosperâ valetudine frui, et eum in tuis rebus successum habere quem meretur tua virtus, et nos tibi optamus. Si non prorsus decrevisti nihil amplius scribere, ego consulo ut scribas ad Joannem Baptistam de Taxis, qui stationariorum equorum procurationem habet in Belgio: nam ad nostrum Clusium scripsit se dolere quod te non viderit Antuerpiæ, et se esse cupidissimum tibi gratificandi et inserviendi. Quoniam ea mihi videtur esse expeditissima ratio mittendi ad te literas, ego jam ad ipsum scribam; et rationem aliquam contrahendæ cum ipso amicitiae inibo. Sed desinam tibi esse molestus, idque faciam cum aliqua mea molestia: nam si animo meo indulgere vellem, nullum finem facerem accusandi te.

Nos hic jam triumphum agimus de Pontifice Romano, eo quod Bohemi tandem extorserint Imperatori eam religionis libertatem quam ab eo tantâ contentione tamdiu flagitarunt. Imperator variis modis conatus est eorum postulata eludere; et paucis diebus antequam ipsis obsequeretur paulo asperius quam antea, visus est cum ipsis agere. Verum ea asperitas fuit in causa, ut animos magis obfirmarent, ac de dissolvendo hoc conventu inter se consilia inirent: quod ubi rescivit Imperator, judicavit satius esse cedere necessitati, quam nimis adversando istos a se prorsus abalienare. Secundâ itaque die hujus mensis dixit, se permittere ipsis professionem ejus religionis quæ continetur in confessione fidei quam mense Maio ei exhibuerunt, et se suscipere eorum patrocinium, seque hæc promittere antiquâ fide Bohemicâ et Germanicâ, et non Gallicâ,
suo

fuo et sui successoris nomine. Dixit postea, filios quidem suos esse addictos ei religioni quæ vulgo Catholica nominatur; sed à se ita esse informatos, ut nihil ab ipsis futurum sit periculi iis qui diversam profitebuntur: ipsis autem factam esse magnam injuriam ab iis qui, post eandem illam Parisiensem, insimularunt ipsos conspirationis factæ Viennæ adversus quosdam proceres Austriacos ob diversæ religionis professionem. Miror ipsum Imperatorem, in tam frequente hominum confesso, ita acriter Gallos perstrinxisse, cum alias videatur affectare laudem moderatioris animi, et ita perstringere alias gentes, vel potius principes, sit quasi ipsis inimicitias indicere. Ego suspicor ipsum recente aliquâ injuriâ à nostris affectum esse, forte in Polonia; nam credere Turcas à nostris hominibus persuasos irrupisse in Hungariam (quod vulgò hic dicitur) nimis est ineptum et puerile: quasi vero homines prudentissimi patiantur se à nobis persuaderi, vel in consilium adhibeant nos quorum stultitia ipsis nequaquam est ignota. Imperator hac concessione libertatis in religione viam sibi reddidit faciliorem ad ea impetranda quæ petit à Bohemis, qui sextâ die hujus mensis filium ejus Rodolphum Regem Bohemiæ designarunt; inaugurabitur autem die Jovis proximâ. Turbæ Hungaricæ nondum sunt compositæ: Turcæ tamen de suo impetu nonnihil remiserunt; et quidam eorum ad famam adventantium copiarum Germanarum se ad loca tutiora receperunt, alii muniunt arces quas initio hujus tumultûs nobis eripuerunt. Præfectus arcis Dyvyn, quæ etiam est nobis erepta, dicit urbes metallicas Hungariæ ad jurisdictionem illius arcis pertinere, sibi que sumit in eas imperium, et pecuniam ab eis exigit; quam si non conferant, minatur eis extrema. Ante paucos dies præfectus Romaræ incidit in Begum Strigoniensem quingentis equitibus stipatum, cum quo commissâ

commisâ pugnâ, præclaram quidem victoriam obtinuit, (nam plerofque interfecit aut cepit); sed quæ nobis minus lætitiæ attulit, quia metuimus ne sit in causa, ut Turcæ, in concedenda nobis pace, præbeant se difficiliores. Quo sint evasuræ res Polonicæ nondum possumus prospicere. Nobilitas Polonica magis inclinât in Moschum quam in quenquam alium, quoniam judicat Poloniam ejus patrocínio fore tutam ab incursionibus Tartarorum ac etiam Turcarum; qui jam incipiunt nescio quod imperium sibi in Polonos sumere. Quoniam proceres metuunt ne Moschus istam nimiam ipsorum licentiam reprimat, ac eos in ordinem redigat, abhorrent plane ab eo. Aiunt ipsos, factâ conspiratione cum Lithuanis, constituissè, invitâ etiam nobilitate Polonicâ, Austriacum eligere. Andreas Dudicius venit huc ante aliquot dies, proculdubio ut de his rebus cum Imperatore deliberet. Heri cum salutavi tantum; postea cum eo colloquar; nam mihi significavit se id expetere. Quoniam Poloni pecuniâ expleri non possunt, nostri regnum illud jam minus alacriter ambiunt. Celebrarunt in Minore Polonia conventum eorum Palatinatum qui ad eam pertinent; in quo decretum est, ut petatur ab Archiepiscopo Gnesnensi, ut conventum regni indictum ad tertium diem Octobris, rejiciat in 27. diem, ita tamen ut in eo Rex eligatur. Majores Poloni celebrarunt etiam conventum suorum Palatinatum, ex cujus decreto petierunt ab Archiepiscopo ne properetur ad novi regis electionem: esse enim rem tanti momenti, ut de ea maturè sit deliberandum; et se nondum absolutos esse à juramento quod suo Regi præstiterunt. Nescio quorsum hæc sint evasura; sed vereor ne non sit facile Imperatori regnum illud pacatum acquirere. Regna autem jam armis quærere velle non videtur convenire ejus rationibus, imminente ei præsertim gravissimo hoste, qui

qui se haud dubiè his rebus immiscebit. Ego nihil magis metuo quam ne Turcæ, relictâ Italiâ, suas vires in nos convertant : nam audio Hispanos agere cum ipsis de induciis, et quidem non sine spe eas impetrandi : quod si fiat, vñ nobis et vobis, qui pereuntes Belgas otioso animo spectatis. Jam accingimus nos ad iter Ratisbonense, quod post Regis inaugurationem statim aggrediemur. Si auderem sperare te aliquando ad me scripturum, peterem ut mihi significares quasnam ex meis literis acceperis : nam ad quinas aut senas nihil respondisti. Bene vale.

Pragæ, 18. die Septemb. 1575.

XLVIII.

RECTE tu quidem Antuerpiâ ad me scripisti me nimis diu ingratam Spartam coluisse : id enim verum esse jam sum magis quam unquam antea expertus Ratisbonæ, ubi multi ex iis cum quibus bonam partem ætatis contrivi, et qui antea visi sunt me benevolentiam persequi, aversati sunt me perinde ac si similitates mecum exercerent. Non autem hoc ideo fecerunt quod judicarent me justam aliquam odii causam ipsis præbuisse ; sed voluerunt suo theatro servire, et existimaverunt se eâ ratione inituros gratiam apud eos quibus assentari volunt. Ea res initio me male habuit : postea istos homines, et eorum ineptias, contempni : quod mihi facile fuit, cum ex variis locis eo confluxissent multi præstantes viri, cum quibus mihi amicitia intercedit, quorum consuetudine mihi frui licuit. Conquestus sum tamen de istorum erga me inhumanitate apud Illustrissimum meum Principem, et quidem scripto ; quod ut præcaverem calumnias eorum de quibus conquerebar, ipsi primum exhibui pridie

die quam discederet : quare cum esset tunc occupatior in Imperatore et aliis principibus salutandis, factum est, ut scriptum, quod ipsi exhibueram, ibi non legerit. Verum, cum jam à Ratisbona abesset unius diei itinere, dedit ad me literas plenas humanitatis ; in quibus scribebat, me non recte fecisse, quod hæc ipsi prius non indicassem. Suâ autem erga me liberalitate tunc testatus est istorum inhumanitatem sibi minime placere. Merito quidem commovit me istorum quos mihi amicos esse putabam ingratitude erga me : sed longe magis perturbat me pertinax istud tuum silentium, cum totis quinque aut sex mensibus nihil à te literarum acceperim, licet ad te sæpius scripserim, tuque ad alios scripseris. Vereor enim ne quid commiserim quod te alieniorem à me reddiderit : nam nisi quid tale accidisset, potuisses tanto tempore unam saltem horam amico tribuere. Sum mihi conscius non solum semper fuisse eximiam meam erga te voluntatem, sed etiam me summopere admiratum esse, ac etiam apud amicos prædicasse, præclaras illas animi dotes quibus te Deus liberaliter ornavit, et magnæ felicitatis loco posui, quod in hac mea misera et ærumnosa senectâ mihi contigerit ad tui notitiam ita pervenire, ut me etiam à te diligi crederem. Quod si meâ stultitiâ vel rusticitate amisi id quo nihil mihi fuit carius, non possum non deplorare meam infelicitatem. Sed has querelas jam omittam. Imperatori omnia ex animi sententia Ratisbonæ successerunt. Filius ejus Rodolphus designatus est Rex Romanorum, 27. die Octobris, et est inauguratus Calendis hujus mensis. Nullâ aliâ re memorabili peractâ, solutus est conventus, ita properantibus domum principibus, ut Imperator, quarto die ab inauguratione filii, omnium postremus Ratisbonâ discesserit. Cum ageretur de formula jurisjurandi quod reges Romanorum præstare so-

S

lent,

lent, disceptatum est nonnihil de religione : nam nostri petebant, ut decretum de pace religionis factum in conventu Augustano anno 1555 magis explicaretur : sed pontificii responderunt, eam rem non pertinere ad solos electores, sed ad omnes ordines imperii ; et propterea rejiciendum esse ad imperii conventum. Interfuerunt conventui omnes electores præter Palatinum, cujus vice functus est Ludovicus ejus filius. Interfuerunt etiam Baviaræ Dux, Archiepiscopus Saltzburger-sis, et aliquot alii principes non magni nominis. Conventus imperii indictus est Ratisbonam ad 15. diem Februarii. Proximo mense peragentur ab Imperatore conventus regnorum Hungariæ et Bohemiæ, in quibus de bello Turcico deliberabitur ; hoc est, de pecunia conferenda. Jam fuit celebratus Warfaviæ conventus à Polonis ; in quo actum fuit de novo rege eligendo, qui an sit solutus nondum hic scio, quamvis interea dum hæc scribo quidam amicus mihi significaverit, electionem rejectam esse in mensem Januarii. Germani dicunt plurimorum animos inclinare in Imperatorem, et fratrem ejus Ferdinandum. Itali vero certo despondent regnum Ferrariensi, qui est formidabilis suis competitoribus, quia pecuniâ grassatur. Scio plurimos ex nobilitate Polonica expetere Moschum, ut habeant patronum adversus Turcas et Tartaros ; proceres vero, qui metuunt ne Moschus eorum licentiam compescat, et eos in ordinem redigat, si regnum adipiscatur, abhorrent ab eo, et Austriacum præferunt. Turcæ autem profitentur, se non fore amicos Polonis si Austriacum vel Moschum elegerint ; quæ res forte proderit Ferrariensi : nam excursio quam Tartari superiore mense fecerunt in Russiam Polonos admodum terruit. Hæc ad te scripsi non eâ alacritate qua antea solitus sum scribere, cum dubitem an sint futuræ tibi gratæ meæ literæ ;

literæ ; non tamen propterea minuetur meus erga te amor, cui tua virtus initium præbuit. Bene vale.

Viennæ, 28. die Novemb. 1575.

XLIX.

DE di ad te literas, ante quinque aut sex dies, paulo vehementius scriptas quam forte jam cuperem : quamvis meæ vehementiæ non me valde pœniteat ; ex meis enim literis intelliges quam sim impatiens injuriæ. Etiam si literas tuas heri acceperim, nondum tamen mihi persuâsti negligentiam tuam à me immerito accusari, cum post quintum mensem ad me demum scribas. Prætexas tuæ cessationi vestros progressus, et deductionem illustri tui parentis. At Cæsar te occupatior scripsit in castris suos commentarios. Perpende tecum, obsecro, quid sit tanto tempore noluisse tribuere unicam horam amicis à quibus scis te summo opere diligi, et qui sunt de te magis quam de seipsis solliciti. Factâ in mensem unius saltationis jacturâ, potuisses nobis abunde satisfacere. Superiore anno fuisti hic nobiscum per tres aut quatuor menses tantum. Revoca in mentem quot præclaros scriptores tam parvo tempore evolveris, et quem fructum ex eorum lectione retuleris ; quod si tam parvo tempore tam multa istic didicisti quæ ad vitam recte instituendam pertineant, nihil obstat quominus te totum immergas deliciis. Fieri quidem potest ut te immerito accusem, et ut nihil de veteri tua diligentia remiseris, (quod utinam sit verum) ; verum tua negligentia in scribendis literis nobis aliud suadet, et facit ut metuam ne eximius ille ingenii tui fulgor rubigine obducatur, si ipsum non exerceas. Ne existimes Deum ornasse te tam eccellente ingenio, ut illud otio marcescere sinas ; sed crede

S 2

ipsum

ipsum plura à te exigere quam ab aliis erga quos fuit minus liberalis. Quod si diu otio affuescas, et postea ingruant tempestates quæ tibi illud excutiant, difficilius erit tibi earum impetum sustinere quam si malis et laboribus esses exercitatus. Vide quam sim inhumanus qui pro humanissimis tuis literis talem tibi gratiam referam, nec quantum in me est patiar, ut otioso animo expleas te voluptate quam summam ex tot amicorum suavi consuetudine te percipere non dubito. Te tuis et bonis omnibus fore gratissimum ac carissimum nunquam dubitavi: quare nihil de ea re scribis quod non antea mihi persuaserim se ita habere. Mihi tamen jucundum fuit id ex tuis literis cognoscere, magnamque ex ea re voluptatem cepi. Te in hac ætate esse incertâ valetudine doleo: sed forte id eo non recte vales quia tibi est nimis bene: nam quamdiu extra patriam tibi minus bene fuit, usus est commodâ valetudine, si excipiam morbum in quem paulo ante tuum à nobis discessum incidisti, quem cave ne vel nimis violento exercitio, vel aliâ ratione, irrites. De uxore quod ludens scribis ego serio accipio. Noli nimium fidere tuæ constantiæ. Cautiores te interdum irretiuntur. Quantum ad me attinet optarem te jam esse irretitum, ut posses tui similes patriæ gignere. Quicquid sit de ea re futurum, oro Deum, ut sit faustum et felix. Vides quam magno animo subierit illud periculum noster Wottonus, cujus animi præsentia videtur exprobrare tibi pusillanimitatem. Fatum in hac re plurimum potest: quare non est quod existimes te totam hanc rem tuâ providentiâ ita posse regere, ut sis ab omni parte beatus, et ex animi sententia omnia tibi succedant. Si ea quæ literis tuis inseruisti de causis odii Hispanorum erga vos non persuadent vestris hominibus esse vobis ab ipsis metuendum et cavendum, frustra quis conabitur id ipsis persuadere.

Vestri

Vestri forte somniant se esse veteres illos Chandosios et Talbotos. Perpendant secum Hispaniam fuisse primam externarum provinciarum quæ Romanorum jugum subierit : jam vero Hispanos bonæ parti Italiæ imperare. Sunt qui dicant Regem Hispaniæ ita esse ære alieno obrutum, ut nihil magnum possit aggredi. At ii non cogitant esse in ipsius potestate non satisfacere creditoribus ; et sunt persuasi nostræ ætatis principes stultum esse fidem servare quando aliquid incommodi inde ad ipsos redit. Qui dicunt Regem Hispaniæ non esse ambitiosum, aliquid dicunt ; verum gens ipsa est ambitiosissima, et aliarum gentium contemptrix. Legimus autem Corbulonem, Ætium nostrum, Carolum Martellum, et plures alios, sub ignavis principibus magnas res gessisse. Johannes ab Austria est jam florente ætate, et est carus militibus, estque ipsi opus præsidio : quod si res Belgiæ componerentur, habet ibi Rex Hispaniæ militem exercitatum, et rapinis assuetum ; quo nisi liberentur, eæ provinciæ nunquam bene habebunt : quare utile esset Regi eum in Angliam induci, etiamsi certò constaret eum ibi periturum : tanta autem est jam vestra humanitas, ut permittatis classibus Hispanicis vestros portus per otium explorare, et quamdiu volunt in iis consistere. Regnum Galliæ ante hæc tempora fuit instar repaguli, quo Hispanorum ambitio utcunque coercebatur. Jam vero eo devenerunt res nostræ, ut metuum ne nobis serviendum sit Hispanis, et ne pontificii fessi malis, et sæpius experti in suo Rege sibi parum esse præsidii, Hispanos ultro accerfant, et se in eorum clientelam tradant : quod meo judicio facerent, si res Belgiæ essent compositæ. Turcæ quidem faceissent aliquid negotii Hispanis in Italia et Sicilia : verum hic Amurates, qui recens ad imperium pervenit, non videtur futurus admodum acer, et regitur consiliis Mahometis Bassæ senis qui

qui nunquam erit ipsi author ut quicquam aggrediatur quod aliquid periculi in se contineat : quare, si Hispani volent suas vires adversus alios convertere, et muniant Siciliam, Apuliam, et Calabriam, mediocribus præfidiis, et instruant classem quadraginta aut quinquaginta triræmum, qua piratas coerceant, et impediant ne classis Turcica nimis libere evagetur ; non poterunt Turcæ multum damni ipsis inferre, cum ipsis oppida littoralia sint munita ; nec defutura sint ipsis ad illud bellum auxilia omnium Italix principum, si Venetos excipiam, qui ne quidem cupiunt Turcas aliquid in Sicilia aut Italia occupare, ne eos graviore vicinos experiantur quam hætenus experti sint Hispanos. De Pontificis Romani (in cujus manu est cor Regis Hispaniæ) benevolentia, quid sit vobis sperandum non ignoras. Ego sane vidi in conventu Ratisbonensi pontificios principes animosiores quam speravisssem aut cupivisssem. Superant nos consilio, et augent ipsis animum nostræ dissensiones, quæ vereor ne Germaniæ tranquillitatem tandem turbent. Certe faciunt ut Pontificii, qui nos antea coluerant, videantur jam nos quodammodo contemnere, quia amplius non metuunt. Wackerus ante unum aut alterum mensem reversus est ex Italia. Scribet ad te de suis rebus. Est vir optimus, et tui studiosissimus. Saluta, obsecro, officiose meo nomine Dn. Wottonum, cui cupio optime esse. Saluta etiam Dn. Corbettum, et alios amicos. Ne autem posthac rejicias tuæ negligentix culpam in metum Prisciani, ego impetrabo tibi ab eo multorum annorum indulgentias, ita ut liceat tibi eum impune cedere quandoque libebit. Bene vale, et cogita tibi esse negotium cum homine qui non facile patitur sibi verba dari.

Viennæ, 3 die Decemb. 1575.

Salutant

Salutant te meus hospes et tota ejus familia, ac
 Monavius, qui heri hinc discessit. Cratonem
 nondum salutavi tuo nomine.

L.

VOlo jam esse rigidior mei censor, et à me exigere
 multam ob illam animi commotionem quæ me
 impulit, ut in superioribus meis literis liberius te mo-
 nerem, ne tam cito abjicias memoriam eorum, qui
 nunquam conveniunt quin se oblectent commemora-
 tione illius summæ voluptatis quam hic ex tua consue-
 tudine perceperunt. In te autem tantum humanitatis
 sunt experti, ut nondum sibi persuadere possint te pro-
 bare eorum sententiam, qui dicunt non posse volun-
 tate esse conjunctos eos qui longis locorum intervallis
 sunt disjuncti: nam ne quidem per somnium ipsis in
 mentem venit fuisse simulatam illam benevolentiam
 quam ipsis hic exhibuisti. Narratio eorum quæ jam
 in Polonia acciderunt, erit multa quam ego tibi per-
 solvere constitui: non enim dubito quin fama de e-
 lectione Imperatoris jam ad vos pervolaverit: sed vix
 credo vobis satis esse explicatum quid in ea interven-
 rit. Convenerunt Poloni ad Warfaviam sub initium
 Novembris animo eligendi regem: de qua re toto
 mense acriter est inter ipsos disceptatum. Ambiverunt
 regnum Maximilianus Imperator, Ferdinandus et Er-
 nestus Archiduces, Moschus, Suecus, Ferrariensis,
 Transylvanus, et aliquot Pyasti, ut ipsi loquuntur.
 Inter Pyastos præcipuæ autoritatis erant Podoliæ,
 Sandomiriensis et Belzensis Palatini. Quidam huc
 scripserunt Regem Tauricæ, seu Tartarum Præcopien-
 sem, ambivisse etiam regnum, ita ut Polonis promitte-
 ret, si illud assequeretur, se, abjectâ religione Maho-
 metanâ,

metanâ, Christianam suscepturum, et sororem Regis Sigismundi Augusti defuncti ducturum uxorem. Rozembergus Bohemus habuit quorundam suffragia; sed non puto eum ambivisse. Paulatim eo devenerunt Poloni disceptando, ut, suppressis aliis factionibus, Austriaca et Pyastorum solæ consisterent. Austriacæ favebat maxima pars senatûs: Pyastis vero vulgus nobilitatis Polonicæ erat addictior. Die 9. superioris mensis in tantam contentionem dissentientes exarserunt, ut parum abfuerit quin inter se confligerent: sed Laskius suâ promptitudine Pyastos ferocientes coercuit, ac in officio continuit. Archiepiscopus Gnesnensis voluit eo die Imperatorem nominare Regem: sed Palatinus Podoliæ, qui inter Pyastos fuit præcipuus, obtestatus est eum ne faceret; cui nisi obsecutus fuisset Archiepiscopus, ad arma haud dubie eventum fuisset. Eo die factio Pyastorum secessionem fecit, nec postea ad alios rediit: Podoliæ vero Palatinus ab ipsis ad Austriacos defecit, non solis verbis ut existimo persuasus. Nequaquam tamen eum secuta est nobilitas Podolica: sed Pyastis constanter adhæsit. Duodecimâ die superioris mensis sub occasum solis, Archiepiscopus Gnesnensis Imperatorem nominavit Regem: quod ejus factum approbarunt omnes præter eos qui triduo ante secesserant. Duces eorum qui secesserunt, sunt Cracoviensis, Sandomiriensis, Belzensis, Lublinensis, Russiæ et Podolachiæ Palatini, et plures alii illustres viri, cum tota fere nobilitate Minoris et Majoris Poloniæ, Russiæ, et Podoliæ. Sandomiriensis et Belzensis Palatini ambiverunt regnum. Cracoviensis est tanquam caput illius factionis: is autem multum valet gratiâ et authoritate apud nobilitatem, quam sibi devinxit humanitate et liberalitate. Viræ autem splendore id est consecutus, ut sit ex eo genere hominum quibus Cæsar dicebat opus esse bello civili; et habet tres aut quatuor

quatuor fratres, qui omnes sunt industrii, factiosi, audaces, et egentes. Arx Cracoviensis est in ejus potestate; in qua re plurimum situm esse existimo, cum corona et reliqua ornamenta regia ibi afferrentur, ac etiam suppellex quam Rex ex Gallia attulit, quam nostri Galli tanti æstimant, ut non audeam ejus pretium ascribere, ne tibi vanus videar. Qui elegerunt Imperatorem significaverunt iis qui secessionem fecerunt, ut approbarent id quod à maxima parte senatus et nobilitatis est decretum; quod nisi faciant, se jus reipublicæ armis persecuturos. Aiunt Cracoviensem Palatinum respondisse, se Turcarum auxilium imploraturum, si quis vim ipsi inferre conetur. Imperator, præter senatum, habet sibi addictam nobilitatem Lithuanicam, Prutenicam, et Massoviensem. Quam causam alij afferant, quare cum regem agnoscere nolint, nondum audivi. Scribitur eos indixisse conventum ad 14. diem hujus mensis ad eligendum regem. Fertur eos velle eligere Transylvanum eâ conditioe, ut ducat uxorem sororem Regis Sigismundi Augusti defuncti; idque ei jam significasse. Imperator scripsit ad eum ne se immisceret rebus nihil ad ipsum pertinentibus, nec paucorum factiosorum hominum fiduciâ statum illius regni turbaret. Senatus per Plocensem Episcopum significavit sorori Regis Sigismundi Augusti electionem de Imperatore factam, et quid molirentur illi qui secessionem fecerunt; quæ respondit, se semper fore in potestate senatus, et se approbare decretum de Imperatore factum. Quid sit secuturum postea videbimus. Spero Imperatorem pro sua prudentia et animi moderatione, placide acturum cum iis qui secesserunt, et persuasurum eis ne pacem et tranquillitatem patriæ turbent. Effet sane ipsi valde incommodum armis persequi jus quod in illo regno jam est adeptus; quod quam sit exsuccum, nostri Galli satis sunt experti. Præterea metuendum

T

tuendum esset ne Turcæ ac Tartari, et tandem etiam Moschi, vel ultro, vel accersiti, se iis rebus immiscerent. Huc accedit, quod ipsius valetudo est tenuis et incerta; nec est à re pecuniaria satis instructus. Quod si filium ejus Ernestum elegissent, haud dubie has res agendas alacrius suscepisset. Verum erit ei parum gloriosum non persequi id quod ipsi jure obtigit, et præsertim adversus Transylvanum, quem suum clientem esse dicit. Quod si hæc initia barbarum ita oppresserit, ut (quod spero) pacatum illud regnum adipiscatur, vix poterit nominari princeps cui à multis annis tam multa feliciter tam brevi tempore obtigerint, cum paucorum mensium spatio filium regnorum suorum successorem designari curaverit, Polonicum suæ familiæ acquisiverit, et (quod non in postrema felicitatis ejus parte ponendum censeo) prorogationem induciarum in octo annos à Turcis impetraverit. Credo esse fatum hujus familiæ, ut et in nos, et in vos, tandem imperium obtineat: quod ejus fatum nos nostrâ stultitiâ et mutuis cædibus acceleramus; vos vestrâ Macchiavellicâ sapientiâ ad eundem fere collimatis scopum; jam enim oppugnatis Gueusios, in quorum incolumitate consistit vestra salus. Speratis forte vos eâ ratione deleturos memoriam injuriæ, vel potius gravissimi vulneris quod Hispanis inflixistis; quod, crede mihi, manet altâ mente repositum. Audio Villerium esse pastorem ecclesiæ Gallicæ quæ est Londini. Cuperem te cum eo notitiam contrahere; est enim vir doctus, facundus, et admodum ingeniosus; quare sperarem te ex ejus colloquiis et fructum et voluptatem percipere posse. Oro Deum Omnipotentem, ut sit tibi faustus et felix annus, cujus hodiernus dies est initium, et ut sis magis memor amicorum quam fueris superiore anno.

Viennæ, Calend. Januarii 1576.

LI.

SCRIBEREM ad te sæpius, nisi ex isto pertinace tuo silentio conjicerem, vel tibi non esse gratas nostras litteras, vel te parum eas curare. Scimus nostram amicitiam nullius usûs tibi esse posse : tuæ tamen humanitatis erat non tam cito abjicere memoriam eorum cum quibus ita vixisti, ut ostenderes tibi non esse ingratam eorum consuetudinem, et qui te vehementissime amant, ac plurimi faciunt. Ne vero existimes de me solo hæc dici : reliqui enim amici, quos tuâ virtute ac morum suavitate in Germania tibi comparâsti, eodem modo quo ego sunt affecti ; et quodcumque ad me scribunt, conqueruntur te, præter eorum expectationem, contemnere amicitiam quam tecum ita contraxerant ut diuturnam fore sperarent. Sed hæc ingrata omittamus. Res Polonicæ nos hic variis modis exercent : nam non sunt exiguæ vires eorum qui in Polonia adversantur Imperatori ; et Turcæ, qui jam hic legatum habent, videntur istarum rerum majorem curam suscipere quam cuperemus. Ante duos menses, venerunt huc ex Polonia decem legati, quorum princeps est Laskius, quem tu nôsti. Proposuerunt Imperatori conditiones quibus ei regnum defertur ; quarum quædam videntur mihi non solum graves, sed etiam iniquæ. Verum cum non sit in potestate legatorum aliquid de iis remittere, graviter ferunt se hic tandiu detineri. Videtur Imperator nondum apud se plane constituisse quid sibi in hac re sit agendum, nec sane eum immerito angi judico : nam res de qua deliberatur multum in se difficultatis habet. Si regnum acceptaverit, nunquam ejus possessionem sine bello adipiscetur, cujus eventus erit incertus. Quod si etiam

T 2

omnia

omnia ex animi sententia nobis succederent, exigua tamen essent victoriæ præmia ob gentis illius egestatem. Scis Romanos non recepisse quasdam gentes quæ suâ sponte eorum imperium subire volebant, eo quod plus impendendum esset in earum conservationem quam fructus aut utilitatis ex iis sperari posset. Si vero cesserit Transylvano, metuendum est ne eum habeat gravem vicinum, et Turcis suis hostibus nimis additum. Adde, quod parum gloriosum esset tali æmulo vel rivali hanc Helenam concedere. Il qui partes Imperatoris tuentur in Polonia, convenerunt nuper Lovicii, feceruntque decretum de indicendis comitiis Warfaviæ ad nonum diem proximi mensis; in quibus constituerunt alium regem eligere, nisi Imperator intra illud tempus in Poloniam veniat. Non desunt qui dicant jam convenisse inter dissidentes in Polonia, ut, rejecto Imperatore ac Transylvano, alium regem communi consensu sibi eligant, ad evitandum exitium quod ipsorum reipublicæ ex hac dissensione imminere videtur. Id si facerent, sibi et patriæ non male consulerent; et credo quod Imperatori non foret valde ingratum, modo talem eligerent quem speraret sibi fore vicinum non incommodum. Transylvanus non tam facile patietur sibi eripi jus quod existimat se esse ad illum regnum consecutum; cum octavâ die superioris mensis acceptaverit condiciones sibi propositas à Polonis, traditumque sit ei decretum de eo factum ad Warfaviæ, et sit salutatus Rex à legatis Polonicis. Suas autem res ita composuit in Transylvania, ut jam sit ad iter Polonicum accinctus. Cæsariani quantum in se erit impediunt ejus iter; suntque ad Ruberum ob eam rem missa supplementa militum. Non tam facile erit Polonis se ex his difficultatibus explicare quam ipsi existimare videntur: nam si eligerint quempiam qui non sit gratus Turcis, Turcæ opponent ei Transylvanum,

sylvanum, cui subministrabunt auxilia ad depellendum æmulum: nam non diffimulant se erga ipsum bene esse affectos. Moschus contra prolixè defert Imperatori sua officia et auxilia, et eum vehementer hortatur ut regnum Polonicum acceptet. Promittit autem Polonis fœdus et amicitiam, si eum aliis præferant: si autem eum respuant, profitetur se ipsis fore inimicum. Ipsum Imperatorem monet ne ab incepto desistat Tartarorum metu, qui Transylvano adfuturi dicuntur; se enim effecturum ut se domi contineant. Vides in quas angustias sint redactæ res Polonicæ, ex quibus si Poloni potuerint se explicare, judicabo eos et prudentes et felices. Si tam fervida essent eorum ingenia quam sunt nostrorum hominum, ipsi dudum periissent. Rarius ad te posthac scribam, quia suspicor meas literas jam non esse tibi gratas, et metuo ne exciderim eâ felicitate quam in tua benevolentia reponebam. Sive autem me ames sive oderis, optabo semper tibi bene esse, et orabo Deum, ut tibi adsit, ac te diu incolumem servet. Bene vale.

Viennæ, 17. die Martii 1576.

LII.

Quocunque modo factum sit, ut tibi literas elicuerim, vel potius extuderim, gaudeo esse factum, tum is sit præcipuus fructus quem jam ex nostra amicitia percipere possim. Video quidem me commovisse tibi bilem; sed interea fruor illâ voluptate quam mihi literarum tuarum lectio adfert; quæ eo est jucundior, quia judico me meâ industriâ eam mihi comparasse; nisi enim aculeatas literas scripsissem, perisset mihi mea opera, nec fuisset à te expectandum responsum. At non parum est amicum commovere? Esto sane: verum

verum (ut ait poeta) mens generosa faciles motus capit; et qui facile commoventur, solent etiam facile placari. Quidam etiam iracundiam nominarunt cotem virtutis, et dixerunt eam maxime adversari pigritiæ; à qua sane ego te non prorsus libero: reliqua vero, quæ in meis literis tibi objeci, sunt à me joco dicta, ut te ad scribendum excitarem. An existimas mihi in mentem venire posse, ut vel minimum dubitem de sinceritate animi tui, quem (ut de vestro Moro scribit Erasmus) scio ipsâ nive esse candidiorem? Quanti autem me facere existimas, quod tu tam illustri loco natus, et qui (ut cum poeta loquar) superas animi nobilitate genus, quique eâ judicii acrimoniâ es præditus, et tantâ rerum cognitione instructus quantam in tuam ætatem cadere non posse existimabam antequam tibi factus essem familiaris; quod tu (inquam) tot et tantis dotibus ornatus, non sis aspernatus meam amicitiam? Imo (ut aliquid inepte et gloriose de me dicam) sum persuasus me non minimam fuisse causam quare huc ex Italia sis reversus, et multas misérias nobiscum pertuleris. Utinam, mi generose Sydnæe, scires quanti istud beneficium faciam, et quantum me eo nomine tibi debere credam. Desine igitur mihi objicere ea quæ in tuis literis objecisti, quæ si vel per somnium mihi in mentem venirent, ego me quovis supplicio dignum judicarem; et crede quæ ad te scripsi esse à me jocose scripta, ut te vel nolentem ad rescribendum adigerem. Tuus à nobis discessus tantum mihi dolorem attulit, ut amici nostri communes vicem meam dolerent: quem tantum abest ut ipsum tempus minuerit, ut jam longe impatientius tui desiderium feram quam fecerim quum à nobis discessisti: quare necesse erit ut tui conspectu istud meum desiderium adhuc expleam, nisi ejus rei facultatem mors mihi brevi ademerit. Si quid hinc belli oriretur quod te ad nos reduceret, (cujus rei in

tuis literis spem nobis facere videris), ego me multum bello illi debere judicarem; sed longe mallet in loco pacato tuâ consuetudine frui. Utinam caperet te cupiditas spectandi infelicis nostræ Galliæ rudera, aut in te adhuc vigeret vetus illud tuum desiderium calcandi solum quod ante quingentos annos majores tuos in lucem venientes primum excipiebat. Quod si fieret, ego sane me felicem judicarem, et quocunque modo me hinc extricarem, et ad te accurrerem: nec forte tibi esset ingratum apud Alençonium, à quo scribis te humaniter invitatum, aliquot menses vivere, et nostrorum hominum mores et ingenia considerare, ut Germanorum et Italorum considerâsti: nam infelicia tempora in quæ antea incidisti id tibi nequaquam permiserunt. Sed id mihi optare potius quam sperare licet: nam non sum eo fidere natus, ut mihi tantam felicitatem contingere posse credam; ac metuo ne totus cohorrescas quodocunque tibi in mentem veniunt incommoda quæ sunt perferenda iis quibus est extra patriam vivendum. Porro, quum reversus in patriam eximiam omnium erga te benevolentiam sis expertus, non dubito quin ea res animum tuum ita emolliaverit, ut istic tanquam adamantinis catenis revinctus, sis perpetuo hæsurus: nec tibi quicquam futurum est tanti, ut ob id posthac patiaris te à patriæ dulcedine avelli. Ego omnem curam adhibui, ut possem consequi imaginem quam dixeras te expetere; et usus sum in ea re operâ nostri Clusii, quem jussëram suo nomine redimere eam pecuniâ ab eo apud quem erat, quoniam sciebam nebulonem illum nequaquam eam mihi venditurum, eo quod sciret se munera à me accepisse quæ ipsius tabulæ pretium longe excederent: referre autem gratiam pro accepto beneficio, non est moris illi hominum generi. Respondit Clusio, se eam destinasse ac jam promississe nostro Jordano; nec postea in ejus ædibus est conspecta. De Jordano quod dixit, fuit me-

rum

rum figmentum. Nec fatis fuit ei gratiam illam pro acceptis beneficiis mihi retulisse, postquam enim huc reversus sum Ratisbonâ, mihi in quadam alia re impudentissime imposuit. Verum (ut est in proverbio) frustra Neptunum accusat qui iterum naufragium facit, quare hoc postremum ego meæ stultitiæ ascribo. Hæc ideo scripsi, ut videas quomodo soleant nos hic amici beare. Quoniam ad me scripsisti vos recens iniisse fœdus cum Persis, ubi nactus fuero occasionem, mittam ad te quædam de moribus et administratione reipublicæ illius gentis quæ Venetus quidam tempore belli Cyprii exploravit. Missus erat (ut aiunt) à senatu Venero ad Regem, ut eum adversus Turcas concitaret. Hæc spero tibi fore gratiora et utiliora conspectu illius ineptæ imaginis. Res Sarmaticæ nos hic multis modis exercent. Bathorius, noster æmulus, tandem pervenit in Poloniam per Moldaviam, Podoliam, et Russiam: quod præter expectationem nobis accidit: eramus enim persuasi nos posse eum à Polonia arcere, si obsideremus aditus viarum quibus ex Transylvania eo itur per Hungariam. Quoniam Moldavia, et ea pars Podoliæ per quam oportuit eum iter facere, sunt proximis annis ita devastatæ à Turcis et Tartaris, ut pene sint in solitudinem redactæ, non plures quam septingentos equites et quingentos pedites secum duxit: si enim majus agmen duxisset per illas solitudines, defuissent ipsi res ad victum necessariæ. Propius accedenti ad Cracoviam plures ex nobilitate Polonica ivērunt obviam, ita ut urbem ingressus sit stipatus septem aut octo millibus equitum, quod factum est 23. die superioris mensis. Calendis Maii inaugurati sunt ipse et soror Regis Sigismundi Augusti quam duxit in uxorem. Cæsariani indixerant conventum suorum Warfaviam ad tertium diem Junii; sed audio eos mutasse sententiam postquam audiverunt Bathorium constituisse eo accedere, et in aliud tempus conventum rejecisse.

jecisse. Dicunt ipsum Bathorium constituisse bello persequi eos qui ipsi adversantur, quorum duces sunt in Polonia Archiepiscopus Gnesnensis, et Laskius, cujus arcem primariam Landskroniam obsidet. Quando est inauguratus, legati Lithuanorum, qui tunc temporis fuerunt Cracoviæ, significaverunt Polonis, se potius discessuros ab unione facta ante aliquot annos, quam ut hunc regem agnoscant; et sane videntur constanter manere in sua sententia. Moschus etiam Imperatori nostro suam operam alacriter offert; et hortatur eum, ut jus quod ad regnum Poloniæ est consecutus armis persequatur. Tartari persuasi à Turcis, nuper magno numero progressi sunt ad fines Lithuaniae, ut res Bathorii adjuvarent: verum Moschus corripit eos pecuniâ, et perfecit ut ad sua redirent. Ego metuo ne Imperator nolens volens involvatur bello, à quo tamen abhorreere videtur, et quidem non immerito; nam non est dubium quin Turcæ suscepturi sint Bathorii patrocinium, et moturi bellum Imperatori in Hungaria, si ipse Bathorio moveat in Polonia. Aiunt eorum esse novem aut decem millia ad Themessariam, qui haud dubie irrumpent in nostros fines statim ubi audient nos mittere militem in Poloniam; quod jam fieri puto. Fama est etiam Beglerbeium Græciæ esse ad Adrianopolim cum validis copiis; quæ res nobis terrorem incutit; quamvis multi affirmant Turcas tantâ rerum ad victum necessariorum, et præsertim frumenti, penuriâ laborare, ut nihil magnum hac æstate tentare possint. Imperator jam profecturus est ad imperii conventum; intelliget ibi quantum sit auxilii sperandum ab ordinibus imperii, si bellum moveat. Itali et Hispani nihil non faciunt, ut Imperatorem ad bellum impellant; quod credo eos facere, ut derivent in Germaniam periculum quod à Turcis imminet Italiæ. Imperator est eo ingenio, et eâ prudentiâ, ut non dubitem

bitem quin satis intelligat quo hæc eorum consilia spectent : verum metuendum est ne Bathorius sit nobis gravis vicinus, si patiamur cum res suas stabilire in Polonia, cum credat se à nobis affectum esse injuriâ, et multis beneficiis sit devinctus Turcis. Orandus est Deus Omnipotens, ut quicquid in ea re statuet Imperator, sit ipsi ac toti orbi Christiano faustum et felix. Accepi literas quas ad me dedisti Calendis Februarii, et 21. die Aprilis. Misi Doct. Thaddæo literas filii Pragæ, quo est profectus cum Rege Romanorum. Male sibi consulit filius quod non diligentius incumbit literis ; nam non sunt ei expectandæ magnæ opes à parentibus. Literis quas ad me Calendis Februarii dedisti nullæ erant adjunctæ ad Clusium, ut postea ad ipsum scripsisti ; sed ad Wackerum unum, quas ipsi misi ; discessit enim à nobis. Dominus Vulcobius expectat hic successorum Carolum de Harlay, qui te Venetiis salutavit. Petiit à me ac etiam Bouchetellus, ut tibi salutem ascriberem. Puto nos hinc discessuros post septem aut octo dies : quare, si voles rescribere, mittendæ erunt literæ Ratisbonam. Bene vale, et Dn. Wottonum meo nomine saluta.

Viennæ, 28. die Maii 1576.

LIII.

Satis conjicio ex literis quas 21. die Junii ad me Londino dedisti, te habuisse in animo nihil mihi de illo tuo itinere in Hiberniam indicare, nisi sub ipsum tuum discessum literas meas accepisses ; nam istud tuum consilium dudum ad alios amicos perscripseras, qui mihi illud significaverant ; et jam eras in procinctu cum ad me scripsisti. Forte metuebas ne non tibi bene precarer, et aliorum benevolentiam erga te majorem esse judicasti quam meam. Sed cum ejusmodi quere-

lis

lis effecerim antea ut sic de me sentias, ab iis posthac abstinebo, et tantum accusabo meum fatum. Laudo tuam pietatem, quod illustrem tuum parentem tuo conspectu diutius carere non patiaris, nec tam longi itineris pericula et molestias reformides modo ipsi voluptatem adferas, quam summam percipiet cum te conspiciet ornatum iis virtutibus quas viri sapientes suis liberis optant potius quam sperare audeant. Laudo quidem præclarum illud tuum institutum; sed cum salebrosos Cambricæ montes, et procellosum illud Hibernicum fretum, et ubique fere pestilentem autumnum, mente revolve, sollicitudo de te mirum in modum me exercet. Quare per illum amorem quo me antea persecutus te adjuro, ut quamprimum in vestræ aulæ portum ac delicias reversus fueris, me de tua incolumitate certiore facias, et me liberares curâ quæ (ut ait vetus poeta) "me coquit, et versat sub pectore fixa." De Hibernicis miraculis ad nos haud dubie diligenter scribes, et aliquid mittes ex reliquiis avium, quæ illic ex arboribus nasci dicuntur. De hoc imperii conventu nescio quid scribam; quamvis enim totos duos menses hic hæserimus, nihil tamen quod sciam hæcenus decretum est quod ad reipublicæ Germanicæ salutem magnopere pertinere videatur. Deliberatur de repellendis Turcis, de invadenda Polonia et deturbando Bathorio, et de ineundo fœdere cum Moschovitæ principibus, qui huc misit legatos aspectu et moribus adeo fœdos, ut Turcæ videri possint culti et elegantes, si cum his barbaris conferantur. Ad hæc perficienda de quibus deliberatur, opus est grandi pecuniâ; quam ut liberaliter conferant Imperator hortatur ordines imperii, qui in ea re se minus alacres præbent quam ipse cuperet. Quoniam autem nulli fere principes adsunt, Imperator in suis rebus magnas difficultates experitur: nam absentium legati dicunt se à suis

principibus habere mandata quæ non licet ipsis excedere ; quod si adessent, ipsi principes possent de multis rebus ab Imperatore edoceri ac persuaderi. Disceptatum est etiam hic, et adhuc disceptatur, de religione : sed cum nostri principes non sint satis concordēs, nec etiam valde serio hanc rem agere videantur, eorum conatus facile eluduntur à Pontificiis, qui hic ad omne genus versutiarum magistrum habent Cardin. Moronum, aulæ Romanæ artibus ita imbutum, ut etiam suis collegis sit formidabilis, et ob eam rem aliquoties exciderit pontificatu, licet collegæ, qui alios prætulerunt, non ignorarent eos esse minus industrios quam hic sit, et minus instructos iis artibus quæ necessariæ sunt ad retinendum in officio principes Christianos, et ad fulciendum labefactatam pontificatûs auctoritatem. Ego sane metuo ne ejus adventus in Germaniam nobis non sit salutaris : nam video in contentionibus de religione animos hominum valde exacerbari, et veterem illum consensum in republica, si non prorsus scindi, at saltem minui. Pontificii quidem superant nostros consilio, et inter eos diffidia astute serunt ne quid in commune consulant : verum nostri sentiunt se falli, et sunt sibi suarum virium conscii ; quare verendum est ne tandem secent nodum quem solvere non poterunt, si alii pergant ipsis illudere. Quia tardius tibi reddentur meæ literæ, de rebus publicis plura non adjiciam. De meis privatis sic habeto : me à tuo discessu, et præsertim ab initio superioris hiemis, expertum esse incredibilem erga me inhumanitatem, ac etiam perfidiam quorundam, qui se mihi amicos esse prius simulaverant : nam nullâ à me laceffiti injuriâ, non solum ab amicitia discesserunt, sed etiam mihi perniciem procurare conati sunt ; nec adhuc desinunt id facere. Sed Deus me hætenus ab istorum insidiis tutum reddidit,

et reddet quamdiu ipsius clementiæ videbitur. Noli itaque mirari si in his meis miseriis rarius solito ad te scripserim. Hic non parvam voluptatem capio ex consuetudine Doct. Andreæ Paulli, cum quo vivo, et aliorum amicorum quos hic plures reperi : nec tu paucos invenisses, si huc excurrisses, et licuisset tibi frui multorum præstantium virorum consuetudine, et præsertim Domini Lazari Suendii, apud quem sæpe tui mentionem facimus. Salutant te Comes Solmenfis et Baro à Dhona, tui amantissimi. Mitto ad te scriptum de rebus Persicis, cujus feceram mentionem in superioribus meis literis ; quod ubi legeris, intelliges nos minus magnifice sentire de illius gentis opibus : verum Ismahel, qui nuper defuncto patri successit, et regnum à fratrum cæde auspicatus esse dicitur, collapsam disciplinam militarem forte restituet. Scriptum est Constantinopoli, eum, cum copiis quibus ad opprimendum fratres est usus, progredi Babylonem versus, quam, patri suo Thammæ ab Imperatore Solimanno ereptam, conabitur recuperare, ut multi existimant. Mitto aliud scriptum de rebus Hispanicis, cujus lectionem tibi nec injucundam nec inutilem fore spero. Bene vale.

Ratisbonæ, 13. die Augusti 1576.

LIV.

SCripfi ad te superiore mense, et simul cum literis involvi quædam de rebus Persarum et Hispanorum, quæ forte tibi non erunt ingrata. Dedi fasciculum optimo viro, Doct. Joachimo Mollero, à quo missus est Hamburgum ad fratrem, qui in ea urbe consulatum gerit ; qui haud dubie dabit operam ut ad te perferatur. Meis literis suas adjunxit Doct. Andreas

dreas Paullus, tui studiosissimus. Scripsi antea de quibus rebus hic præcipue deliberetur. Nihil ab eo tempore decretum est quod te scire multum tua referre putem. Moschovitici legati dimissi ab Imperatore, reddiderunt ei literas quas ad ipsorum principem scripserat, eo quod earum inscriptioni non essent inserti omnes dignitatum tituli quibus se barbarus ille vult ornari. Card. Moroni literas ad suum Principem accipere noluerunt; dixerunt enim sibi esse mandatum à suo principe, ne cujusquam ad ipsum literas, præterquam Imperatoris, acciperent. Nondum hinc discesserunt ob adversam Imperatoris valetudinem, cum qua per decem aut duodecim dies graviter conflictatur. Ante quatuor dies excrevit calculum ejus magnitudinis cujus est nucleus olivæ grandioris. Ab eo tempore cœpit paulo melius habere; sed tamen nondum convaluit, ad calculum enim accesserunt et alii morbi. Hic adhuc deliberatur, an consultum sit, ut Imperator armis persequatur jus quod se habere dicit ad regnum Polonicum. Existimo paucos fore ei auctores ut bellum suscipiat, cum Bathorius jam videatur adeptus pacatam regni possessionem. Tota Lithuania diu à partibus Imperatoris stetit: verum cum viderent Lithuani Bathorium regno inauguratum, duxisse uxorem sororem Regis Sigismundi Augusti, et Polonos omnes, paucissimis exceptis, ejus auctoritatem sequi, Imperatorem vero nec parare arma, nec facere ullam spem sui adventûs in Poloniam, accesserunt et ipsi ad Bathorii partes. Initium defectionis factum est à Koskovitio, Samogitiæ præfecto, qui, cum sit Mareschalcus Lithuanicæ, et illis in locis auctoritate plurimum valeat, plurimorum constantiam suo exemplo labefactavit. Accessit ad hæc metus Moschi, quem sibi principem expetebat vulgus nobilitatis; cujus tyrannidem cum pertimescerent proceres, judicarunt sibi

sibi periculosum fore, se sejungere à consensu Polonorum. Pruteni postremi omnium manserunt in fide Imperatoris, præsertim Dux ipse, Dantiscum, et Elbinga : sed cum sæpius frustra Imperatoris auxilium implorassent adversus Bathorium, qui ipsis armatus imminebat, cesserunt tandem necessitati, et professi sunt se Bathorii imperium agnoscere. Archiepiscopum Gnesnensem, quem scis esse primarium regni senatorem, et summæ autoritatis in eo regno, primum omnium oppressit Bathorius, quoniam videbat eum se præbere ducem Cæsarianis, et habere apud se ipsius Imperatoris ac Pontificis Romani legatos, quos ut à se dimitteret imperavit ei, et ut ad se Warsaviam veniret : quod coactus est facere Archiepiscopus, omni præsidio destitutus ; Bathorius enim paulo ante interceperat aliquot militem centurias, qui ipsi ex Silesia subsidio mittebantur. Palatinus Podoliæ, quem in comitiis multi regem expetiverunt, diutius restitit Bathorio ; sed cum videret se ab omnibus desertum, tandem etiam cum eo transegit. Superfunt hic Laskius et quidam alii non magno numero, qui, licet vident res pene desperatas, fortiter tamen Bathorio inter pocula conviciantur, et conantur persuadere Imperatori, secuturam magnam Polonorum ad eum defectionem, si tantum arma Poloniæ ostentaverit, Non existimo eos persuasuros Imperatori, ut fiduciâ eorum, quæ ipsi promittunt, bellum suscipiat, cum valetudo et aliæ ejus rationes id non ferant ; et fere omnes, præter ipsos, suadeant ne faciat. Bathorius indixit conventum regni Thorunniam ad Calendas Octobris ; in quo putant eum acturum, ut proscribantur omnes qui ejus imperium non volent agnoscere. Si Imperator omnino constituit abstinere à Polonia, æquum erit ut habeat rationem Laskii et aliorum, qui fortunis et dignitate exciderunt, ob fidem et constantiam quam ei præstiterunt ;

et

et ut det operam, ut suis fortunis et dignitatibus restituantur. Cum vero Polonia Hungariæ et Silesiæ fines attingat, consultius esset renovare vetera fœdera, et restituere commercia inter illas gentes, quam inutilis simultates cum Bathorio exercere. In eo est aliquid difficultatis, quod nec Imperator prior volet compellare de fœdere Bathorium se inferiorem, nec ante factam transactionem eum regem nominare; nec etiam Bathorius prior mittet legatos, cum ii quos huc sub initium conventûs misit non ita sint accepti ut ipse speraverat, et tandem etiam traditi sint custodiæ, ob vulneratum et spoliatum Korbachium in Prussia, quo erat missus ut Prutenos ad constantiam erga Imperatorem hortaretur. Consultum multis videretur, ut Imperium in hac re suam auctoritatem interponeret, et daret operam, ne hæc initia simultatum excrecant in sævum aliquod incendium, quod gentes illas tandem depascatur. Habes ad satietatem non solum res Polonicas, sed etiam stultum meum de iis iudicium. Spero quod meæ literæ reperient te Londini incolumem reversum ex Hibernia, et fruentem illo opimo otio vestræ aulæ, quod post tædiosi itineris molestias et labores longe tibi suavius videbitur quam antea. Tantum metuo ne te, in scribendo satis alioqui negligentem, negligentiore adhuc reddat. Bene vale.

Ratisbonæ, 8. die Sept. 1576.

LV.

Post tuum discessum detinuerunt me aliquandiu Colonizæ amici, unde cum essem discessurus, advenit quidam, qui dicebat se tibi reddidisse literas à Regina, quibus jubearis ire ad Principem Orangium: quod sane

fane fuit mihi gratissimum : videbam enim eâ ratione, sine tuo periculo, desiderio tuo satisfieri, et tibi magis honorificum fore, fungentem munere publico eô accedere, quam si privatus accessisses, ut habueras in animo. Quoniam autem monueram te, cavendum esse tibi, ne cuiquam præberes occasionem te calumniandi, cum omnia, quæ tibi à Regina demandata fuerunt, ita confecisses, ut inde laudem et gloriam referres ; et tamen videbam te ardere cupiditate compellendi Orangium, et contrahendi cum eô amicitiam ; metuebam ne mihi postea objiceret per me factum esse, ne voti tui compos fieres : nam satis memini, quam sæpe mihi exprobareris meâ culpâ accidisse, ut Romanam professionem omiseris. A tuo discessu nihil accidit in Germania magnopere dignum quod ad te scribatur. Elector Palatinus nondum ad suos rediit. Nihil quidem mutatum est Heidelbergæ ab ejus discessu ; sed ex aliis oppidis et pagis dimissi sunt aliquot ministri verbi, non plane liberi : jussi enim sunt promittere, quod se in judicio sistent, si intra annum accusentur. Indictus est Magdeburgam conventus principum Protestantium ad Octobrem mensem, in quo de religione agetur. Faxit Deus, ut principes rationem ineant, qua tolli possint dissidia inter nos excitata ; quæ ut alant Pontificii, simulant se bene cupere Lutheranis, et gratificantur eis libenter in iis rebus quibus ipsorum odium erga nos accenditur. Nuper ab iis, quos visitatores Cameræ Imperialis vulgo nominant, interdictum est præsidibus ipsius Cameræ, ne quem in eo judicio ferant qui non sit Pontificius, vel religionis Confessionis Augustanæ. Delius noster ob eam rem discessit Spirâ ; et cælum jam implet querelis ; et ne in his calamitatibus destituatur solatio, ait se velle adjicere animum ad rem uxoriam, cui sane æquum est ut tu bene preceris. Sed, extra jocum, quid si Serenissima

X

vestra

vestra Regina mitteret industrium aliquem virum ad conventum principum Protestantium, indictum Magdeburgam, qui ipsis exponeret quæ pericula imminerent iis omnibus qui jugum Pontificium excusserunt, si pergant ita inter se contendere; et etiam ipsis indicaret quibus artibus ista inter nos diffidia alant Pontificii? De ea re consulendus esset Gulielmus Landgravius. Possset etiam agi cum Rege Daniæ, si cum eo colitis amicitiam. Ego sane metuo ne in eo conventu ecclesiæ nostræ condemnentur, et ne vis inferatur iis qui in Germania nobiscum in religione sentiunt. Comitem Hanavium nondum vidi; sed scripsi ei, et cum tuo nomine salutavi. Elector Saxonæ et Brandenburgensis, sub initium superioris mensis, fuerunt Budissinæ in Lusatia cum Imperatore, quem audio dedisse operam, ut paternam amicitiam cum eis renovaret; sed, ut aiunt, jure hæreditario ad eum non pervenit illa Pitho quæ in paternis labiis sedebat. Profectus est Budissinâ Wratislaviam, unde puto eum jam discessisse. Accepi nuper literas à Cratone et ab Andrea Paulo. Uterque tibi omnia fausta et felicia precatur; dolent autem quod tuo conspectu ipsis frui non licuerit. Andreas Paullus scribit, se omnino constituisse invisere te in Anglia. Res Belgicæ sunt tibi notissimæ, nec ignoras quas clades nostri in Gallia nuper acceperint. Non oportet sanè vos in utramque aurem dormire; et præsertim si Hispani inducias à Turcis impetrarunt, ut ad nos ex variis locis scribatur. Vide ut sis memor eorum quæ tibi dixi ad ostia Moeni; et de iis scribe quamprimum poteris, ut aliquoties mihi promissisti. Saluta officiose meo nomine generosum Dominum Grevillium, necessarium tuum, et reliquos nobiles ac humanissimos viros quos istius tui longinqui itineris fidos et suaves comites habuisti, quibus utinam in aliqua re gratificari possem.

Ego

Ego quidem incredibilem voluptatem cepi ex illa nostra consuetudine plurium dierum; at idem mihi accidit quod iis qui æstuantes frigidam avidè et cum voluptate bibunt, quæ ipsis causam febris adfert; eam enim voluptatem meam tantus dolor subsecutus est, quantam vix unquam sensi; qui necdum multum remisit. Dum sub tempus tui discessûs, jocando cum Bizarro, do operam, ut tibi et mihi mœrorem excutiam, exciderunt mihi quædam, de quibus constitueram tecum agere, ita ut me mœorum jocorum postea pœnituerit. Banosius noster mittitur ab ecclesiis Belgicis, quæ hic et in Palatinatu exulant, ad synodum, quæ indicta est Dordracum ad vicesimum quartum diem hujus mensis. Inde, ut spero, ad te scribet. Est vir bonus et doctus, ac tui observantissimus. Ego tibi omniâ fausta et feliciâ precor.

Francofurti, 14. die Junii 1577.

LVI.

DEdi ante mensem ad te literas Banosio, cuncti ad synodum theologorum, quæ indicta erat Dordracum; quas te dudum accepisse spero. • Nudiustertius primum redditæ sunt mihi eæ quas ad me dedisti Brugis quintâ die superioris mensis. Missæ sunt ad me Argentorato à Doct. Lobbetio, ad quem nescio quo fato pervenerint. Quas scribis ad Niphum missi Viennam ad nostrum Clusium, qui haud dubie diligenter eas curabit. Adjunxi meas ad Niphum, quibus conor ei persuadere, ut tuo desiderio satisfaciat; sed vereor, ne id frustra à nobis fiat; nam licet ante sesquiannum nactus esset optimam conditionem in Hungaria, audiavi tamen eum cogitasse de Polonia, postquam scivit Bathorium eo venisse. Scis me nihil unquam

quam in te reprehendisse præter negligentiam in scribendo, cujus rei accusandi te nunquam habui justiorē causam quam jam habeam. Meministi quam sæpe à te petierim, ut tuorum sententiam, de ea re de qua tecum ad ostia Mœni egi, nobis quamprimum significares; quod te facturum promissisti. Scripsisti quidem Brugis, te habere causas quare fere desperes id posse fieri; et petiisti à me, ut quantum in me esset, aliorum spem labefactarem. Non tamen propterea intermittere debuisti, quin exploratâ tuorum voluntate, eam nobis statim significares, ut promiseras te facturum. Scio quid tibi venerit in mentem, ob quod rem factu difficilem judicaveris; nam statim, ubi alii mecum de ea re egerunt, venit mihi in mentem, te esse filiumfamilias: verum nec ipsorum spem minuere volui, ne revocarent mandatum quod de te compellando et tentando tuo animo mihi dederant; nec etiam tibi exponere volui difficultates quas in hac re facile intervenire posse existimabam. Quorsum hæc inquires? ut utrisque illuderes? Imo vero tui amore hoc feci. Proposui tibi simpliciter, quod alii jusserant me proponere; nec, si recte meministi, usus sum ullâ suasionē, sed totam rem tuæ deliberationi permisi. Respondisti, id quod proponebam tibi non esse ingratum; sed te non esse plane tui juris et arbitrii: verum te reversum ad tuos, eorum voluntatem exploraturum, eamque mihi statim significaturum. Quid mei amoris hic intervenerit, nondum vides; sed jam tibi exponam. Judicavi illos nostros tale de te judicium fecisse, tibi fore honorificum apud omnes quibus innotescet. Tibi vero tuâ promissione imponebatur necessitas id indicandi iis, sine quorum consensu perfici non potest. Si spem rei perficiendæ initio abjecisses, nunquam mihi promississes quæ tu promissisti, et quâ es modestiâ, id reticuisisses, ne habereris vanus.

Jam

Jam autem necesse habuisti illud aliquibus palam facere, ut fidem tuam apud me liberares; nec potuit quisquam suspicari, te aliquid ambitiose facere. Quomodo autem apud alios posses excusari, si res non haberet successum, non necesse fuit te tantopere esse sollicitum. Habuissē ipse in promptu excusationem, si rescripissēs, et adhuc haberem, si rescriberes, quod ut facias, te per nostram amicitiam obtestor, ne illi putent se contemni à te, vel me non bonâ fide de ea re tecum egisse: nam huc reversus Coloniâ, scripsi ad communem illum nostrum amicum, me tibi rem proposuisse, ut inter nos convenerat, eamque tibi perplacuisse, et te habere ipsis gratiam, quod tale de te iudicium fecissent, sed non potuisse de ea re quicquam statuere, inconsultis iis, in quorum es potestate; verum te promississe, quod eorum voluntatem exploraturus esses, quamprimum in patriam esses reversus, et eam nobis significaturus. Ab illo nostro amico jam accepi literas, in quibus ita scribit: “ L’affaire que “ savez est enseveli. Nous attendons la resolution de “ votre part, c’est à dire, de celui que savez. Car “ de notre côté nous sommes assésurs, ayans le consentement de la principale personne. Monsieur Ley “ en a parlé. Tout est resolu, moyennant qu’ayez “ reponse ou resolution de l’autre côté.” Vides in quas difficultates sim coniectus. Ego profecto ob eam rem hætenus sum veritus ad eos accedere, etiamsi me aliquoties ad se vocaverint, et varias causas confinxi ob quas non possem accedere; nam nolebam ipsis spem omnem rei conficiendæ adimere, antequam ex te cognoscerem nullam superesse. Licet enim iudicem id esse factum difficillimum, non tamen existimo non posse omnino fieri. Quid si tuum fatum, vel bonus aliquis genius, tuorum, vel etiam vestræ Zenobiæ, liberalitatem erga te irritaret? Jam evocor ab illis nostris ob causas
adeo

adeo graves, ut necesse sit me ipsis parere. Quando ex me percontabuntur, quid de hoc nostro negotio habeam; nihil aliud respondere potero, quam me nondum à te literas accepisse. Si, ut antea dixi, aliquid scripisses, qualecunque illud fuisset, potuissem aliquid comminisci quo ipsis satisfactum fuisset, sine ulla benevolentiae erga te imminutione. De publico illo negotio, de quo tecum est actum, nihil jam habeo quod scribam, quoniam ab illis nostris abfui. Abortus uxoris Joannis Nassavii aliquam moram injecit: constitutum enim erat, ut acturi de ea re apud ipsum convenirent, suæque coitioni infantis ipsi nati baptismum prætexerent. Manet tamen, quantum audio, in nostris eadem voluntas; et hæc est una ex causis ob quas ab ipsis jam vocor. Elector Palatinus jam primum reversus est ex thermis, ad quas iverat sub initium Maii. Pergit in suo instituto pellendi ex ecclesiis pastores, quos ipsis pater præfecerat. Hoc mihi non satis humanum videtur, quod coegerit novercam suam concionatorem, quem apud se habuit, dimittere. Ob eam rem mulier constituit prædia sua dotalitia elocare, et migrare Franckenthalium, ut possit frui libertate conscientiae, et vivere in ecclesia eorum cum quibus sentit in religione.

Dux Joannes Casimirus adversatur quidem fratri, et conatur ecclesias, à patre bene constitutas, conservare; sed parum proficit; quia cum verbis tantum adversetur, facile est alteri verba rependere. Scribunt Norimbergæ, Imperatorem interdixisse civibus Viennensibus, ne ad Lutheranorum conciones accederent, quoniam ejus religionis professio à patre Maximiliano concessa fuerit soli nobilitati: tantum abest autem, ut Viennenses cives interdicto paruerint, ut etiam longe frequentiores quam antea ad conciones accesserint, postquam

postquam id est ipsis denunciatum. Ex hac scintilla posset oriri periculofum incendium, nisi adhibeatur cautio. Quæ autem potest adhiberi cautio, ubi principum animi sunt pravis persuasionibus occupati, et dementati, nec volunt rationem in consilium adhibere? Quid mirum autem, si aula Romana suis incantationibus juvenis principis animum fascinet; cum Vencros, qui volunt haberi omnium hominum sapientissimi, potuerit ita dementare, ut passi sint in sua urbe institui inquisitionem, non solum in cives, sed etiam in exteros? Sapiunt sane Turcæ, qui nobis pacem et inducias concedunt, quo nostra insania, nullo ipsorum metu coercita, possit se liberius exercere, et nobis spontaneum interitum accersere. Rex Hispaniæ urget illud suum institutum de fœdere Helvetico; aiuntque plebrosque ex pontificiis pagis ab eo jam esse persuasos; sed non dubito, quin Berna, Tigurum, et alii potentiores pagi, sint adversaturi. Jam convenerunt Badenæ ad deliberandum de ea re. Genevenses jam sunt liberati metu Hispanorum, qui aliquandiu substiterunt non procul ab ipsorum urbe, sed jam sunt transgressi Alpes. Si istic est Dominus Plessius, ut quidam hic affirmant, ante hoc et virtus ac morum similitudo vos conjunxit, peto ut eum officiose meo nomine salutes. Bene vale, et rescribe.

Frankofurti, 15. die Julii 1577.

LVII.

COeperam hodie ad te scribere, literasque meas querelis et expostulationibus ita repleveram, ut forte etiam visus fuisssem tibi conviciari, si ad te pervenissem. Verum bono tuo fato, huc sub noctem appulit

Dominus

Dominus Daniel Rogerfius; qui cum dixerit, se habere à te literas ad me, ardorem illum et impetum animi mei fregit; ita ut bilem, quam in te jam effundere cœperam, continuerim; nondum tamen mihi literas reddidit. Nobis cœnantibus supervenit puer, quem apud Illustrem Dominum Comitem Hanavium reliquisti, qui dixit, se recta ad te contendere, et literas flagitavit. Ipsum quidem sine literis dimittere nolui; sed quia turbatâ Inferiore Germaniâ, facile intercipi possunt literæ, nihil serium iis committere volui. Nactus sum descriptionem aliam munitiorum et præsidiorum Hungaricorum, de qua ad me Brugis scripsisti; non quidem operâ Comitis Ortemburgii, sed communis nostri amici Doct. Andreæ Paulli, qui te officiose salutatur, et valde dolet, sibi non fuisse datam occasionem salutandi te Pragæ. Eam ad te mittam quamprimum nactus fuero tabellarium, cui eam tuto concredere possim. Post reditum ex aula Cæsarea, interrogatus à me, an Baroni Slavatæ remisisses pecuniam, quam ei mutuo dedisti ante annum, negasti te fecisse. Judicavi itaque eam ab ipso exigendam, sicut antea ad me scripseras; et ad ipsum scripsi, me mirari, quod tam cito abjecerit memoriam humanitatis illius quam ipsi Londini exhibuisti. Scripsi etiam ad nostrum Jordanum, ut eum officii sui admoneret. Hæc autem scribens, existimabam syngrapham ejus esse adhuc apud bibliopolam Pragensem, apud quem discedens Pragâ eam reliqueram: verum is nuper scripsit, se eam tibi reddidisse; cupio itaque ex te scire, quid in hac re fieri velis, et an existimes à Slavata accipiendam pecuniam, si eam offerat; quod tamen vix ipsum facturum existimo, et præsertim si sciverit nos non habere syngrapham, cujus vi ad solvendum adigi potest. Hæc scribo sub horam undecimam noctis, plane dormituriens,

riens, ne adolescenti cras discessuro sim in mora. Bene vale.

Frankofurti, 12. die Augusti 1577.

LVIII.

Obscuro, ut mihi ignoscas, quod forte minus civiliter quam decuit, efflagitaverim à te responsum ad id de quo inter nos convenerat. Hoc profecto ideo feci, quia et tua et mea existimatio apud istos nostros jam laborare cæperat; persuasi enim sunt, te in Hollandia mutasse sententiam, et aliam conditionem huic prætulisse, de qua inter nos convenerat. Me autem credunt esse istarum omnium rerum conscium, sed apud ipsos dissimulare. Testatus sum Deum, me hæc plane ignorare quæ de te dicerent, nec judicare esse vera, nec à te adhuc literas accepisse; non enim accepi eas quas dicis te ad me dedisse 23. die Julii. Postquam mihi est nota tua voluntas, faciam (ut spero) ut boni consulant id quod constituisti, nec de suo erga te amore quicquam remittant. Jam ad ipsos proficiscor cum Domino Daniele Rogersio; cum quo antea, jussu ipsius Principis Casimiri, profectus sum ad thermas Empsenses, ubi ipse Dux Casimirus Gulielmum Landgravium convenit. Ita toto tempore nundinarum hinc abfui; mihiq̃ue carendum fuit jucundâ consuetudine amicorum qui huc venerant, et voluptate quam in tabernis librariis percepissem. Id etiam incommodi mihi inde accidit, quod non potui satisfacere tuæ voluntati in coemendis libris de quibus ad me scripseras, quod præstabo proximo vere, si Deus volet me esse tandiu superstitem, et ut spero, cum aliquo auctario. Dn. Belus mihi dixit, te persuasisse Illustrissimo Dn. Comiti Leicestriæ, extitisse hîc in Germania aliqua mea

Y

erga

erga te officia, et effecisse, ut me suâ benevolentia dignum judicet, et mihi bene esse cupiat. Ego (ut credo te non ignorare) illam tuam eximiam virtutis indolem tanto amore sum complexus, statim ubi mihi innotuisti, ut me eo nomine felicem judicarem, quod à mea consuetudine te non abhorrere animadverterem. Postea accefferunt ea indicia tuæ erga me benevolentia, quæ me plane beatum reddiderunt, in qua ita acquiesco, ut quamdiu eam mihi retinere licebit, nihil mihi in hac vita contingere poterit quod non æquo animo feram. Itaque tibi summas gratias ago pro plurimis beneficiis quæ in me contulisti, et quod dederis operam, ut præstantissimo illi viro non displicerem; cui pro ea benignitate nihil aliud rependere possum quam orare Deum Omnipotentem, ut eum diu servet incolumem, cum in ejus incolumitate non minima pars salutis patriæ consistat. Ut ea officia quæ prædicas tibi præstarem, mea tenuitas non permisit, quamvis aliquid præstare quod tibi esset gratum summo opere cupiverim. Rogo ut remittas huc syngrapham Baronis Slavatæ, vel apocham, qua testeris te debitam tibi ab eo pecuniam accepisse: eam nam tandem numeravit bibliopolæ Gallo provocatus meis literis; ad quas non minus arroganter et inhumaniter respondit, quam si ei negotium fuisset cum aliquo rustico Bohemo. Ego, ut spero, perficiam ne diu fruatur illâ voluptate quam cepit ex conviciis quæ in me congeffit. Ad Jordanum tantum scripseram, ut eum admoneret officii, et ei in memoriam reduceret humanitatem qua erga ipsum usus es in Anglia. Scriptum de prædiis Hungaricis post mittam. De rebus publicis postea scribam, hæc enim mihi jam vix scribere licuit. Bene vale.

Frankfurti, 23. die Septembris 1577.

LIX.

Literæ, quas Illustrissimus Dux Joannes Casimirus ornatissimo Domino Belo ad te dedit, tibi documento erunt nos non infeliciter apud ipsum perfectisse id quod à nobis petebas. Meministi cujus injecta sit mentio cum ad ostia Mœni obambularemus. Elector Brandenburgensis eo dicitur respicere, verum alterius constantia ejus dignitate et amplitudine hactenus expugnari non potuit, adeo alte concepta spes animo infederat. Jam igitur gemet ubi se frustra constantem fuisse, ac conceptâ spe excidisse intelliget. Obsecro ut mihi ignoscas, quod in flagitando responso ad eâ de quibus inter nos convenerat modum forte excesserim. Ego testor Deum me id fecisse studio conservandæ tuæ existimationis; quo ita ardeo, ut ex nulla re majorem voluptatem capiam quam cum audio te ex aliqua re laudem reportasse. Fiducia etiam mei summi erga te amoris ac tuæ humanitatis facit, ut mihi persuadeam omnia mihi apud te licere; nec sum valde sollicitus quid de me sentias, modo de tua erga me benevolentia nihil remittas. Legi literas Illustrissimi Comitum Leicestriæ ad Ducem Joannem Casimirum, ex quarum lectione summam voluptatem cepi; sunt enim testes ardentissimi ejus erga te amoris, et summæ spei quam de tua virtute concepit. Vide igitur ne consistas in medio ardui illius callis, cui hactenus institisti; sed enitere ad summum quo possis ejus expectationi de te satisfacere, ac voluptatem ei pro benevolentia referre, et patriæ, tibi, et tuis, plurimum prodesse. Expeditissima autem ad eam rem via est si te maxime familiarem præbeas iis ex quorum consuetudine non solum voluptatem capias, sed etiam utilitatem referas:

nam non dubito (ut solet in aulis accidere) quin multi tuam familiaritatem ambiant, non solum propter tuam virtutem, sed etiam propter tuam fortunam, et sua commoda: cujusmodi homines plerumque comparant se ad assentandum, et dant operam ut potius jucunda quam honesta aut utilia suggerant iis apud quos aliquid ambiunt. Novi autem tuam facilitatem, quæ quidem est virtus eximia, et præsertim in ista tua fortuna, modo non patiaris alios eâ abuti. Vide ad quas ineptias progrediar calore animi, dum scribens mihi persuadeo, me aliquâ ex parte tuis suavissimis colloquiis frui. Fuit mihi gratissimum post multos annos frui conspectu et consuetudine ornatissimi Domini Beli, amici veteris et carissimi, quem quidem video dignitate, prudentiâ, et rerum usu auctum, sed infracto animo erga aulicas vanitates, et erga amicos nihil immutatum. Quid de eo sentiam dudum tibi aperui. Nullum hominem novi qui plura sciat quæ ego ignorem, et valde cupiam scire. Gaudeo te jam arctiorem amicitiam contraxisse cum Domino Pleffeio. Nihil ejusmodi amicis pretiosius comparare tibi potes. Germania pacata esset, nisi eam suâ ambitione et arrogantia turbarent theologi; ab iis enim persuasus, Elector Palatinus pleraque acta sanctissimi sui parentis rescindit, et ejus memoriam, quantum in se est, conculcat. Pellit ex ecclesiis et scholis innumeros viros doctos et pios, quos ejus parens magno studio ad se pellexerat; nec, ut id perficeret, quamdiu regnavit, ulli labori aut pecuniæ pepercit. Audio eos qui pelluntur septingentorum numerum excedere. Pelluntur præterea adolescentuli quos suâ pecuniâ in literarum studiis alebat pater. Pulsi sunt puer Heidelbergâ centum, ex quibus unicus in gratiam principis à puriore religione defecit. Eâ autem severitate (ut nihil durius dicam) utitur princeps, ut miseri pueri, rerum omnium inopes,

et

et ignari quo se recipiant, jussi sint statim excedere à scholis in quibus habitabant, et ne quidem obolus est ipsis datus ad viaticum. Publicæ viæ in hac tota vicinia refertæ sunt miseris illis hominibus, qui fere omnes confugiunt ad Illustrissimum Principem Joannem Casimirum, qui recipit quotquot potest; eos vero quibus in sua ditione prospicere non potest profectur viatico. Comes Joannes Nassaviensis se etiam erga plurimos beneficium exhibet. Ego profecto de his rebus sine summo dolore cogitare non possem. Mihi nuper ad te libellum de præfidiis Hungaricis, quem peto ut scribas an acceperis. Scripsi etiam de remittenda syngrapha Baronis Slavatæ; nam debitam tibi pecuniam Pragensi bibliopolæ numeravit. Bene vale.

Francofurti, 9. die Octobris 1577.

LX.

Superioribus meis literis scripsi me hinc aliquandiu abfuisse. Interea autem dum abfui, Lobetius et Wackerus miserunt huc literas, quas jam ad te mitto, quæ mihi redditæ sunt post discessum tabellarii, cui postremas eas ad te dedi. Rescribe tandem, obsecro, faltem, an nostras literas accipias. Dominus Belus ante octo dies hinc profectus est in Hassiam, inde iturus in Saxoniam; utinam in eo itinere res ipsi ex animi sententia succedant. Spero ipsum ad nos reversurum ante finem proximi mensis. Dominus Rogerius hic expectat literas Serenissimæ Reginæ. Ejus suavi consuetudine interea fruimur, et tui mentionem sæpe facimus; nec quicquam in te reprehendimus, præter negligentiam in scribendo. Banosius et Wechelus nudius tertius facti sunt sponsi. Jam toti sunt in amore, quem

quem non credebam tantum juris habere in homines maturæ jam ætatis quantum jam video. Dies 18. proximi mensis dictus est eorum nuptiis, ad quas te invitant. Vide igitur ut accurras. Laudo in Banosio animi magnitudinem, qui, in hac tanta rerum omnium confusione, rem tam periculosam audet aggredi. Vide igitur ut animum ad eam rem etiam adjicias, quo possis eandem magnanimitatis laudem consequi. Sed jam fatis nugarum. Videtur miseris Belgis imminere sæva bellorum tempestas, quæ metuo ne eos obruat. Confluunt ad Joannem Austriacum magno numero milites ex variis gentibus, Itali et Hispani manipulatim ex Italia veniunt. Quibusdam denegatus est transitus à Bernatibus; sed semper patebit ipsis via ex Sabaudia in Burgundiam, et inde in Lotharingiam, quæ contigua est agro Lucelburgenfi, ubi conveniunt copiæ, et dicuntur recensendæ. Aiunt Parmensem Principem jam eo cum pluribus equitibus pervenisse. Guisus munit in ea vicinia arcem Bischoff Homburg, quæ est cis Metensem urbem sex milliaribus, et abest à Lutrea, ubi vivit Dux Casimirus, unius diei itinere tantum. Habet copias in iis episcopatibus quos Rex Galliæ Imperio Germanico eripuit, quas putatur ducturus ad Joannem Austriacum. Curarunt tamen Galli famam dissipari, copias illas parari adversus Ducem Casimirum; sed non puto esse ex re ipsorum Germaniam jam bello lacerare. Valde miror Hispanos, jam appetente hieme, tanto conatu bellum moliri; sed credo ipsos metuere ne Arausius suas res per hiemem confirmet, si nihil ei facessant negotii, vel forte (ut non semper sunt expedita Hispanorum consilia) suscipienda in autumno expeditio rejecta est in hiemem, ob rei pecuniariæ rationes non satis explicatas. Scribitur Viennâ, Matthiam, Imperatoris fratrem, paucis comitatum equitibus clam inde discessisse eâ nocte quæ
quantum

quartum diem hujus mensis est secuta. Putant autem eum in Belgium esse profectum, eo quod quidam Belgæ, missus ab ordinibus ad Imperatorem, cum eo discesserit. Imperator factum istud fratris non probat; saltem vult videri non probare; nam scripsit ad principes, se ad varia suæ ditionis loca misisse veredarios qui ipsum ex itinere revocarent, et petit ab ipsis principibus, ne patiantur eum progredi, si in ipsorum ditiones veniat. "Timeo Danaos et dona ferentes:" nam vereor, ne hæc omnia simulate agantur, et sint instructa, ut ille veniens in Belgium dissolvat arte consensum ordinum adversus Hispanos, et Arausii auctoritatem labefactet. Nullus ex Imperatoris Maximiliani filiis visus esse moribus amabilioribus. Præripiet haud dubie Joanni Austriaco gratiam vestræ Scoticæ, quæ legitime natum notho præferet, et succulentum exhausto libidinibus. Natus est anno Domini 1557, 24. die Februarii. Inde ipsi inditum est Matthiæ nomen. Bene vale.

Frankfurti, 22. die Octobris 1577.

LXI.

Quidam interrogatus, quænam ex orationibus Ciceronis viderentur ipsi optimæ, respondit, eas sibi videri optimas quæ essent longissimæ. Eodem modo ego judico de tuis literis; quare summam voluptatem cepi ex iis quas mihi attulit Comitis Hanavii puer, etiam si mihi graviter ægrotanti eas reddiderit. Excurrem jam in laudes tuæ diligentis et sedulitatis, nisi tu illud scribendi argumentum præripuisses; quod quidem non reprehendo, ne jure mecum experiaris in schola rhetorum, qui decreverunt licere iis qui aliquid præclari gesserunt sua illa præclara facinora recensere
et

et laudare. At, ô bone, an non te mera necessitas ad eam diligentiam adegit? Quo posses expiare illos tuos Laconismos, quibus toto hoc biennio es usus? Porro, quâ fronte sine accuratioribus literis potuisses dimittere puerum istum, cui non licuit, nisi impetratâ à te dimissione, discedere? nam plerumque tuarum literarum brevitati tabellariorum festinationem prætexere soles. Vides quam ego tibi gratiam referam pro suavissimis tuis literis, quibus nihil mihi potuit esse magis gratum. Sed libuit tecum jocari, ut inde colligeres me utcunque convaluissè ex morbo sane gravi, qui me totum mensem ita afflixit, ut nec legere nec scribere mihi licuerit: quæ res mihi fuit gravior ipsis cruciatibus, quos interdum sentiebam fatis vehementes. Ante sex annos laboravi totos septem menses eodem plane morbo, cujus vestigia in facie adhuc circumfero; sed tunc medicorum turba me perdidit. Jam vero facilius sum liberatus, quia meo periculo factus cautior, non sum passus ipsos de mea salute pro arbitrio ludere. Nondum tamen ita convalui, ut mihi liceat sine offensione valetudinis ex meo vaporario prodire. Si vera sunt quæ de vestro Furbiffero scribis, ille haud dubie obscurabit non solum Magellani, sed etiam ipsius Christophori Columbi famam. Quis sperasset extremum illum Septentrionem tanta malorum irritamenta nobis tandem suppeditaturum? Facile jam contemnetis navigationes in Indiam, postquam in id incidistis, quo nihil nocentius et humano generi perniciosius natura protulit; cujus tamen desiderio et cupiditate ita insaniunt plerique, ut nullius rei causâ se audacius in pericula conjiciant. Convertistis ante plures annos arva vestra in pascua, qua in re non bene consululistis patriæ, quam hominibus longe infrequentiore reddidistis; nec prudenter fecerunt principes qui id vobis permiserunt, cum nullæ sint certiores opes

pes reipublicæ, multitudine ac frequentia hominum. Jam metuo, ne Angliâ, auri cupiditate illecta, totam se effundat in illas insulas, recens à Furbiffero repertas: quarum possessio ne vobis eripiat, quantum Anglici sanguinis fundendum existimas? Nulla erit gens ex iis quæ oceanum nostrum accolunt, quæ non sit de earum possessione certamen vobiscum susceptura. Cum olim quidam cives Carthagenenses, navigantes in mari Atlantico, delati fuissent tempestatibus ad quædam loca, quorum amœnitatem et fertilitatem reversi in patriam mirum in modum prædicabant; senatus metuens ne populus illectus eâ amœnitate et fertilitate, desertâ patriâ eo navigaret, eos qui hæc referebant fustulit, ut si qui vellent eo navigare, istis sublati, duces ipsis deessent. Ergo hæc bona, quæ nobis Deus suâ benignitate offert, omittenda censes, et in eorum authorem animadvertendum? Nequaquam hoc volo; imo ego summopere laudo Furbiffieri magnanimitatem, industriam, ac etiam felicitatem, et magnis præmiis eum dignum esse judico: nam non dubito, quin authores susceptæ ab eo difficilis istius ac periculossæ navigationis (sive ipse fuerit, sive alii) respexerint ad eas opes quas Hispani et Portugallenses longinquis suis navigationibus sibi paraverunt. Cum itaque scopum attigerit in quem collimabat, quis erit tam iniquus rerum ejus æstimator, ut eum magnâ laude dignum non censeat? Ego vero ad te respicio, qui hanc ob rem exultas, perinde ac si patriæ esset optime consultum, cum præsertim superiore vere in te animadverterim cupiditatem aliquam suscipiendæ ejusmodi navigationis. Quod si tunc inanis illa spes reperiendi fretum quam Furbifferus conceperat, animum suum sollicitare potuit, quid poterunt montes illi aurei, vel potius totæ insulæ aureæ, quæ forte dies ac noctes jam animo tuo obversantur? Cave, obsecro, ne illa (ut ait Poeta) auri fa-

Z

cra

cra fames irrepat in animum tuum, in quem nihil hactenus admisisti præter amorem virtutis, et studium bene merendi de omnibus. Erras, si credis homines fieri ætate meliores; id nam est rarissimum. Fiunt quidem cautiores, et vitia animi ac pravos suos affectus occultare discunt; quod si quem senem novisti in quo aliquid probitatis superesse judices, crede eum in adolescentia fuisse optimum. Quodocunque igitur affectus aliquis, tibi antea ignotus, animum tuum sollicitabit, ne statim ipsi indulgeas, etiamsi id ad quod te velit impellere tibi laude dignum videatur; sed antequam eum admittas, diligenter tecum perpende, quid sit illud quod te sollicitat; ne, si quid incaute incipias, cogaris habenas reflectere, ubi te errare senties, vel (quod longe est deterius, et sæpe fieri solet) pudore impeditus nolis fateri te errasse, et propterea institutum tuum urgeas. Quorsum hæc inquires? Ut si forte insulæ illæ aureæ altius in animo tuo infederint, eas inde deturbes, antequam te plane expugnaverint, teque patriæ et amicis incolumem ad res meliores ferves. Quod si desiderium parandæ laudis et gloriæ reddit tibi insuave illud otium quod jam frueris, pone tibi ob oculos veteres illos Chandosios et Talbotos, quorum imitatio te majore laude et gloriâ cumulabit, quam possessio omnium earum opum quas Hispani ex novo suo orbe advexerunt, quarum fiduciâ omnes Europæ gentes contempserunt, et suâ arrogantiam à se ita abalienaverunt, ut jam sentiant, et forte brevi magis sentiant, se rationes suas non recte instituisse. Vellem te scripsisse quanta sit altitudo nostri poli in illis insulis: inde nempe conjici posset, an loca vicina culturam pati possint, et proferre necessaria ad victum hominum, et materiam ad ædificia. Aluntur vaccæ ac alia etiam pecora ab iis qui sub circulo Arctico incolunt, qui jam etiam fruges ferere cœperunt. Vaccæ eorum præbent
per

per æstatem lac multo majore copiâ quam nostræ, et longe pinguius. Ultra septuagesimum gradum elevationis poli vix proveniunt arbores quæ aptæ sint ad ædificationes; ita enim aduruntur frigore, ut in magnam altitudinem excreescere non possint. Sunt tamen qui dicunt excreescere in convallibus, quæ non infestantur ventis spirantibus à septentrione. Si spes illa auri, quæ se vobis ostentat, non vos fefellerit, necesse erit ut muniatis portum aliquem in quo naves vestræ stationem habeant; quod si regiones essent patientes culturæ, longe consultius esset oppidum construere quam arces, in quibus alenda erunt præsidia quæ magno constabunt, nec erunt magni usûs iis, quorum operâ in exercendis venis aureis vobis utendum erit, quibus oppidum res necessarias suppeditaret, quas mercatores, illecti spe lucri, eo conveherent. Portugallenses expectti sunt maximas difficultates in Indiis antequam deducerent coloniam Goam; quâ deductâ, omnia fuerunt ipsis longe faciliora quam antea: potuerunt enim pecuniâ ibi coemere ea quæ alias fuissent ipsis petenda ex Hispania. Etiam si rebus aliis ad vitam necessariis loca illa caruerint, magnam saltem piscium copiam vobis suppeditabunt, et si qui essent ibi incolæ, possent ex piscatione quæstum facere; ut ab Islandis et Norvegis fieri videmus, qui ingentem vim piscium induratum frigore Germanis et aliis vicinis gentibus suppeditant. Jura Guttenburgensia, quæ à me petis, nescio an nancisci poterò. Scribam tamen de ea re ad amicos quos habeo in Bohémia; quamvis non existimem, ea posse vobis esse magni usûs, cum totâ ratio opificiî metallici sit ibi longe diversa ab ea quam oportebit vos instituere, cum Guttenberga sit in regione cultissima, nec ibi princeps suâ pecuniâ venas metallicas exercent; exercentur nempe ab hominibus privatis, qui principi decimas pendunt. Ego omnino con-

fulo, ut legas scripta Georgii Agricolæ, de ortu et causis subterraneorum, et de opificio metallico. Fuit præstantissimus philosophus, et longe superavit omnes qui ante ipsum de iis rebus scripserunt. Si ejus scripta istic non prostant, ego proximo vere ea ad te mit- tam : hiç nempe jam haberi non possunt. Vide quam habeam defixas cogitationes in illud vestrum aurum, qui tantum nugarum potuerim huc congerere, ut ostenderem mihi voluntatem ad te scribendi non deesse, etiamsi desit argumentum. De rebus publicis nihil fere habeo quod scribam; nam quæ geruntur in Belgio, Prussia, et Livonia, ad vos citius quam ad nos perfe- runtur. Si tantum esset animi in militibus Germanicis quantum est in theologis, tantâque pertinaciâ oppug- narent suos hostes quantâ isti oppugnant eos qui in ipsorum verba jurare recusant, nullæ intra paucos menses superfuturæ essent in Pannoniis et Livonia Turcarum et Moschorum reliquiæ. Frueremur sane in Germania altâ pace, nisi eam isti nobis inviderent. Quoniam autem valde metuo irritabile hoc hominum genus, non scribam quid ipsi moliantur; sed id tibi narrandum relinquam clarissimo Domino Belo, in quem ad vos reversum sua tela frustra conjicient. Fa- cta est divisio hæreditatis paternæ inter Imperatorem et ejus fratres. Cujusmodi autem sit clam habetur. Puto Tirolensem Comitatum et reliqua quæ possidet Ferdinandus Archidux cessura fratribus Imperatoris (post ipsius Ferdinandi mortem); Austriam vero ipsi Imperatori, qui, quamdiu vivet Ferdinandus, pendet cuilibet fratrum annua octoginta millia aureorum Germanicorum seu Florenorum. Aiunt Archidu- cem Ernestum designatum esse proregem Hungariæ, cui præter illa octoginta millia aureorum ex paterna hæreditate provenientium, dabuntur ab Imperatore quotannis quadraginta millia, et ab Hungaris triginta
millia.

millia. Ejus vicarium seu legatum dicunt fore Suen-
dium, qui apud hunc Imperatorem plurimum valet
authoritate, et jam vivit Viennæ. Imperator præ fe-
fert sibi valde improbari fugam Matthiæ fratris, et
jussit inquiri in eos qui ipsius consilia adjuverunt.
Paulo post ejus discessum, venit Viennam Amiralius
regni Castellæ, qui est ab Imperatore apparatu plane
regio exceptus. Is publice deplorat infelicitatem Mat-
thiæ, cui (ut ait) nequaquam parcent Hispani, si cum
hæreticis et rebellibus consilia contulerit. Pulchre
sane instructa est hæc fabula; sed caveant aucupes, ne
se suis retibus involvant. Aiunt hunc Amiraliū ve-
nisse ad Imperatorem, ut de ejus conjugio et filiæ Re-
gis Hispaniæ agat. Pugnarunt nuper ex provocatione
ad fossam urbis Viennensis Nicolaus Comes Salmen-
sis et Otto Henricus Baro à Bouchan, quorum uterque
fuit Imperatori à consiliis bellicis. Salmen-
sis alterum interfecit, ab ipso tamen prius vulneratus. Familia Ba-
ronum à Bouchan recensetur inter maxime illustres fa-
milias Austriæ. Referunt suam originem ad Comites
à Bouchan Scotos. Elector Brandenburgensis ambivit
nuptias ejus principis, cujus inter nos facta fuit men-
tio cum ad ostia Mœni obambularem. Verum ipsa
existimans suam fidem obstrictam ei quem nosti, ex
promissione facta fratri, nondum accepto ab eo re-
sponso, noluit alio suos amores convertere. Itaque
duxit uxorem filiam Principis Anhaltini. Nescio an
rideas meum vaticinium Viennense: verum ego jam
incipio sperare me non fore falsum vatem; nam vi-
dentur mihi res inclinare in eam partem in quam ca-
suras prædixi: vestrum est eas impellere; quod si
feceritis, paci et tranquillitati vestræ patriæ optime
consuletis. Valde doleo te non accepisse scriptum de
præfidiis Hungaricis. Nolueram illud concedere mi-
nistris Comitis Hanavii, metuens ne ab ipsis negligen-
tius

tius curaretur. Cum autem sub exitum nostrarum nundinarum, Dn. Daniel Rogersius hinc navigaret Moguntiam, ut quibusdam euntibus in Angliam literas à se scriptas traderet, dedi ei scriptum convolutum in cylindrum simul cum meis ad te literis, et petii ut illud tuis literis adjungeret; quod se fecisse mihi, postea retulit. Id accidit, si recte memini, 23. die Septembris. Quid postea de scripto et literis meis sit factum, poteris ex Dn. Rogersio quærere, ubi ad vos redierit. Si nondum illud acceperis cum hæc literæ tibi reddentur, peto ut id mihi quamprimum significes, quo possim agere cum nostro Andrea Paulo, ut illud mihi de novo describendum curet; nam ea quæ continet videntur mihi cognitu dignissima. Accepi Slavatæ syngrapham, pro qua tibi ago gratias. Mittam eam ad ipsum cum tali elogio quale ejus stultitia meretur. Wackerus, de quo videris esse sollicitus, est Spiræ. Doct. Purkircherus Posoniensis nuper periit peste, cum tota fere familia. Nostro Clusio ademptum est stipendium quod ab Imperatore habuit; quod haud dubie odio prioris religionis est factum. Serione scribis in posterioribus tuis literis te in Germaniam reversurum? Metuo ne me inani spe lactare velis; nam non audeo tantum boni sperare. Quidquid in ea re constitues, opto ut sit tibi faustum et felix. Bene vale.

Francfurti, 28. die Novembris 1577.

LXII.

AD prolixiores ac suavissimas illas tuas literas ita respondi, ut fere non dubitem, quin te literarum mearum satietas jam ceperit, quare mihi posthac cavendum erit, ne ad eam satietatem fastidium adjiciam. Studebo itaque brevitati; verum quid opus est multa scribere

scribere istuc euntibus optimis ac mihi carissimis, tuique amantissimis, viris, Dn. Daniele Rogerfio, Serenissimæ vestræ Reginæ oratore, et nostro equestri Doctore (ut tuis verbis utar); quicquid nam scribam id tibi præ eorum suavissimis sermonibus sordebit. Quæ causæ Beutterichium istuc pertrahant ex ipso audies, et præterea Illustrissimum Principem Casimirum esse tui amantissimum, tibi gratificandi cupidissimum. Cum nullum aliud scribendi argumentum jam mihi suppetat, volo tecum liberius meo more nugari, et de rebus Germanicis liberius scribere. Ne dubites quin non solum Hispani et Galli cupiant oppressos eos qui in Belgio suam libertatem armis asserere conantur, sed etiam aliqui ex primariis principibus Germaniæ, qui non deerunt suis occasionebus quandocunque sese offerent. Facile credo, vos esse ita intentos in Gallorum et Hispanorum molitiones, ut daturi sitis operam ne multum nocere possint. Si etiam de Germanis cogitationem aliquam susciperetis, faceretis (ut existimo) rem non indignam vestræ reipublicæ amplitudine, nec inde parum autoritatis vobis accederet. Porro turbaretis consilia Gallorum et Hispanorum, quorum factiones in Germania non sunt invalidæ; et frenos injiceretis Germanis, qui Belgas cupiunt opprimi ab Hispanis; quibus ad eam rem futuri sunt adjumento quandocunque eorum opera requiretur. Pergam ineptire postquam semel cœpi. Bonam forte rationem id perficendi quod dico iniretis, si tribunos aliquot militares annuo aliquo stipendiolo vobis obstrictos haberetis; quorum operâ etiam si in conscribendo milite non uteremini, ex ea re tamen non parum autoritatis vobis accederet, majorque vestri ratio haberetur posthac in Germania quam hætenus habita sit; nec defuturæ essent interdum vobis occasiones injiciendi aliquid impedi-
menti molitionibus eorum qui vobis non bene cupi-
unt.

unt. Ne vero instar scoparum dissolutarum, ad nullas res idonei essent isti tribuni, et propterea vobis inutilis; deligendus videretur vir aliquis virtute et dignitate præstans, qui suâ authoritate tanquam fasciâ eos constringeret, vestroque beneficio imperii aliquid in eos haberet. In nullum autem posset ejusmodi imperium majore cum fructu conferri, quam in Illustrissimum Principem Casimirum; imo illum solum esse in Germania in quem conferri possit, me tacente, tibi compertum est; sive spectemus ejus studium et observantiam erga Serenissimam Reginam ac vestram rempublicam, sive natalium ejus splendorem, sive florentem ejus ætatem, sive rei militaris usum et peritiam, et virorum militarium erga eum benevolentiam. Cum jam mihi deesset ad te scribendi argumentum, vides quale ego mihi consinxerim. Quod si quæ propono tibi non improbantur, eorumque procuratorem te constituas, apud necessarios et amicos tuos, qui dignitate et authoritate valent in vestra republica, tu in uno saltu (ut loquitur Erasmus) capies duos lepores; nam saniores judicabunt te de salute patriæ esse sollicitum, eoque nomine apud ipsos inibis gratiam: Illustrissimo vero Principi Casimiro probabis, te esse memorem humanitatis quam tibi exhibuit, et studium de ipso bene mendi ostendes. Quod si ista nec vobis utilia, nec factu facilia, esse judicas, obsecro, ut æterno silentio ea sepelias, nec meas literas cuiquam ostendas. Si vero tibi non plane absurda videbuntur, consulo ut cum nostro equestri Doctore de iis conferes, nemo nempe tibi melius explicare poterit, quantum hæc in se momenti habeant, et an sint utilia factu. Non necesse est, ut eum tibi commendem; nam ut de eo nihil aliud dicam, eo nomine tibi commendatissimus esse debet, quod sit tui observantissimus et amantissimus. Cum Domino Rogersio jucundum mihi fuit veterem amicitiam

tiam renovare, ac ex ejus suavissima consuetudine maximam voluptatem cepi. Si ipsi in aliqua re mei causâ gratificatus fueris, judicabo à te collatum esse in me beneficium. De Domino Belo sum mirum in modum sollicitus. Discedens hinc promisit mihi, se in reditu hac iter facturum. Dimissus est ex aula Saxonica sexto die superioris mensis, sub cujus finem dixerat se ad nos reversurum. Ita jam ex meo morbo convalui, ut à quatuor aut quinque diebus in publicum prodire cœperim. Bene vale.

Francofurti, 26. die Decembris 1577.

LXIII.

Nostræ Sirenes Saxonicae tandiu detinuerunt clarissimum Dominum Belum, ut ejus causâ non parum solliciti fuerimus; sed huc reversus salvus et incolumis nos omni sollicitudine liberavit, ac suâ suavi consuetudine per aliquot dies beavit, quamvis sane voluptatis, quam ex ejus consuetudine cepimus, bonam partem debeamus hibernis tempestatibus quæ ejus inter remoratæ sunt. Tu proximo vere fuisti erga nos minus humanus; nam ita properasti, ut videreris potius amicos fugere quam reditum in patriam accelerare. Si ad nuptias properasses, nobis minus grave fuisset, te tam cito nobis eripi; nec sane deerant inter nos qui eam esse causam tuæ festinationis suspicarentur. Ego quidem cum istis non sentiebam; sed tamen valde miror, te, quem in gremio Gratiarum educatum omnes judicant, potuisse tuam libertatem tandiu tueri. Tu forte constituisti te ad vestræ Palladis exemplum componere; at vide ne te ejusmodi instituti sero pœniteat; et perpende tecum, quanta sit

A a

eorum

eorum felicitas, quibus domum redeuntibus, ut ait Poeta,

— “ Dulces occurrunt oscula nati

“ Præripere, et tacitâ pectus dulcedine tangunt.”

Consule de ea re Dominum Belum, qui non putat quemquam posse beate et feliciter vitam in cœlibatu transigere. Spero Dominum Rogerium et nostrum Beuterichium salvos et incolumes dudum ad vos pervenisse. Ab eorum discessu, nihil accidit in Germania dignum quod ad te scribatur. Domino Belo non parvæ difficultates sese objecerunt, dum demandatum sibi munus exequitur; quas tamen prudentiâ et ingenii dexteritate ita superavit, ut sperem à nostris ecclesiis depulsa esse pericula quæ ex Jacobi Andreæ, et aliorum quorundam theologorum molitionibus, ipsis impendere videbantur. De fœdere ineundo tu scis quæ fuerit mea sententia, cum ejus rei apud me mentionem Norimbergæ primum fecisti. Ii quibus sunt utcumque notæ res Germanicæ, sciunt quam non sit facile id perficere, quod est tentatum primum à Domino Rogerio apud aliquot principes, et postea à Domino Belo apud plures. Objicies forte mihi fœdus Smalcaldicum, quod vestro Rege Henrico et Francisco Gallorum procurantibus, coaluit. Alia tunc fuit ratio temporis. Facile fuit ad fœdus impellere principes qui erant excelso animo, et in re militari exercitati, et qui suâ sponte illud appetebant, metu Caroli Imperatoris, à quo sibi multum periculi imminere videbant ob mutatam religionem; et tamen illius fœderis exitus fuit tristis et exitiosus multis. Quare nemini mirum videri debet, si nostri principes ab ejusmodi consiliis abhorreant, cum nihil præsentis periculi sibi imminere videant, eosque diuturna securitas cupidiores otii reddiderit,

diderit, quam vel Landgravius Philippus vel Joannes Fridericus Saxo fuerint. Etiam si in hac parte res ex animi sententia vobis non plane successerit, nequaquam tamen operæ in eam impensæ vos pœnitere debet, cum inde Serenissimæ Reginæ existimationi non parum in Germania accesserit. An non hoc magnâ laude dignum est, habendaque est ipsi gratia, quod testata sit se de salute ecclesiarum et principum qui jugum tyrannidis Pontificiæ excusserunt adeo sollicitam esse, ut ad pericula communi consilio et conjunctis viribus propulsanda eos invitaverit, seque ducem eis præbere voluerit. Ego ex animo opto, ut ipsis omnia feliciter eveniant; verum si accidat, ut posthac oppugnentur ab adversario, cui nequaquam sint pares, suam stultitiam haud dubie accusabunt, et dicent se merito plekti, cum hanc occasionem consulendi suæ securitati neglexerint. Non frustra etiam à Domino Belo videretur susceptum hoc molestum et laboriosum iter, etiam si nihil aliud præstitisset quam quod exploravit, quo sint animo erga vestram rempublicam principes ad quos accessit; quorum plerique testati sunt se Serenissimæ Reginæ virtutem admirari et colere, ac vobis optime cupere. Non male meo judicio faceretis, si interdum in Germaniam mitteretis viros, et industrios, et rerum Germanicarum peritos, qui istorum animum erga vos confirmarent, ac darent operam, ut vobis plurimum benevolentiam conciliarent; nam eâ ratione nomen Serenissimæ Reginæ redderetur augustius in Germania, et magis ac magis persuaderetur principibus, vos de salute eorum esse sollicitos, et forte paulatim perveniretur ad illud fœdus de quo jam est actum. Si hæc, de quibus moneo, tibi non videntur plane absurda, consulo ut cum Domino Belo de iis conferas; nemo enim ea tibi melius explicare poterit. Nisi scirem te ejus virtutem, ingenium, ac multarum rerum peritiam amplekti,

amplecti, peterem à te, ut in mei gratiam aliquid ei benevolentiae exhiberes. Sed scio non esse opus ejusmodi petitione. Illud tantum peto, ut tibi persuadeas eum esse tui amantissimum, et de te sentire ut decet, et ut ego cupio. Si plurimum ejus consuetudine usus fueris, te nunquam ejus rei poenitebit. Faxit Deus Omnipotens, ut hoc anno, ad cujus initium pervenimus, omnia tibi feliciter eveniant, et ut, ductâ uxore tuis moribus conveniente, intra ejus finem videas “pulchrâ factum te prole parentem.”

Frankofurti, 8. die Januarii 1578.

LXIV.

Summam quidem voluptatem mihi attulerunt prolixiores illæ literæ quas superiore mense Octobri ad me dedisti; verum ego jam metuo, ne nimium ex tuo erga me amore in eas literas effuderis, cum non ut antea breves, sed prorsus nullas, à quatuor mensibus ad me dederis; quod quam mihi sit grave, eorum judicio permitto qui sunt experti quantum possit in animis nostris vehementissimus amor. Quid enim in tam diuturno tuo silentio aliud suspicari possum, quam te non boni consuluisse liberiores jocos quos interdum meis literis infero? vel tibi aliquid adversi accidisse, quod sit in causa ut non scribas? quod utrumque non posset non maximum dolorem mihi adferre. Sub initium quidem hiemis, meam ad te scribendi consuetudinem aliquandiu intermisi; at id feci gravissimo morbo impeditus. Postquam utcunque convalui, dedi operam, ut diligentiam compensarem id quod coactus prætermiseram. De rebus publicis, vel etiam de meis privatis, non necesse fuit me scribere, redeuntibus ad vos clarissimis viris, Domino Belo, Domino Rogerio,

Rogerfio, ac nostro optimo Beutterichio, quibus et publica et mea privata non minus fuerunt nota quam mihi. Spero autem bonos istos viros, ac mihi carissimos, ad vos dudum pervenisse incolumes. Obtestor te, per nostram amicitiam, et per eam spem quam de te concepi, ut quamplurimum Domini Beli consuetudine, ac etiam consilio, in tuis rebus utaris. Nôsti quam magnifice de eo antea senserim; jam vero non possum eum fatis admirari. Ætate et rerum usu ejus prudentiæ plurimum accessit; at animus nihil prorsus labis in aula contraxit; nam video eum ita alienum ab omni fuco et simulatione, ut credam non posse eum in animum inducere, ut cuiquam assentetur. Ejusmodi hominum consuetudinem summo studio expetere deceret vos, quibus pleno sinu fortuna omnia indulget, cum difficile sit etiam iis, qui inter vos sunt cautissimi, assentatorum retia effugere. Hunc autem habes tuæ virtutis, et non tuæ fortunæ, amantissimum; qui, si permittas, libere te monebit de iis quæ ad tuam dignitatem et amplitudinem pertinebunt, et quid tibi sit præcavendum. Hic omnium animi in eventum tumultuum Belgicorum sunt erecti, de quibus, cum istic habeatis certiora nostris, nihil scribam. Quoniam Archiducis Matthiæ adventus ad ea loca non peperit eos effectus quos speraverant ii quorum consilio illuc est profectus, cum ab ejus adventu principis Arausii auctoritati, præter ipsorum spem, plurimum accesserit, jam ad alia consilia devenitur; nam Imperator dicitur agere cum electoribus imperii, ut se cum ipso arbitros pacis constituent inter Regem Hispaniæ et Belgas, et ob eam rem alicubi conveniant. Ne hoc quidem aucupium habiturum successum existimo; aviculæ enim crebris insidiis redditæ sunt minus securæ et cautiores. Audio non omnes electores illud Imperatoris consilium probare. Ipsa etiam clades, quam nuper intulerunt

intulerunt Belgis Hispani, evertet ea consilia Imperatoris, et reddet ipsos Hispanos arrogantiores, et à consiliis pacis alieniores. Huc scribitur Antuerpiâ, Belgas, suo malo edoctos, jam longe plus Arausio tribuere quam antea, et pleraque ad eum referre; et ea quæ ad bellum pertinent ejus arbitrio fere omnia permittere, ut de iis constituat, prout reipublicæ conducere judicabit; quæ si sunt vera, ego propemodum ipsis gratulor cladem quam nuper acceperunt. Nunquam ego speravi eos, qui summæ rerum hætenus præfuerunt, aliquid recte administraturos, cum viderentur mihi non intelligere in quantis periculis versarentur, nec præsentibus malis remedium quærere, et odisse eos qui dabant operam ut ipsorum salutem consulerent. Invalescit hic fama de auxiliis decretis ipsis Belgis à Serenissima vestra Regina, et adjicitur, Illustrissimum Leicestriz Comitem fore ducem copiarum quæ ipsis mittentur subsidio; quæ si sunt vera, jam es consecutus id, quod tu tantopere expetivisti; nam non dubito, quin illi expeditioni sis interfuturus. Non vellem, etiam si possem, animi tui alacritatem verbis retundere, aut labefactare; sed tamen moneo te, ut interdum tecum perpendas, juvenes qui se in pericula incaute conjiciunt, plerumque inglorios interire, et eripere sibi facultatem bene merendi de patria; non potest enim multa patriæ præstitisse, qui in prima juvenia fato concedit. Vide itaque, ne nimia laudis aviditas te transversum rapiat, et ne præclarum nomen fortitudinis attribuas vitiis quæ cum ipsa aliquid commune habere videntur. Ea est nostræ ætatis infelicitas, vel potius stultitia, ut plerique eorum qui illustri loco sunt nati, putent esse magis gloriosum usurpare munus militis quam ducis, et malint ab audacia sibi nomen comparare quam à prudentia. Itaque apud nostras gentes vix licet conspiciere veteranum ducem,

I

quod

quod nostræ temeritati est adscribendum. Soli Hispani eo genere stultitiæ non laborant, et ob eam rem habent duces rei militaris peritissimos, qui plura ingenio perficiunt quam viribus; quod satis constat ex iis quæ his proximis decem annis in Belgio gefferunt, ut tantum ea adferam quæ tuâ ætate acciderunt, et quorum potes meminisse. Hodie literas accepi ex aula Cæsarea; in quibus scribitur, Ismahelem Regem Persarum diem suum obiisse; quare putant Amurathem Imperatorem Turcicum omisurum expeditionem quam adversus ipsum moliebatur; quæ res nec erit grata Cæsarianis, nec Hispanis, qui adhuc agunt Constantino-poli de induciis. Bene vale, et saltem rescribe, te valere.

Francofurti, 15. die Februarii 1578.

LXV.

Postremæ tuæ ad me literæ scriptæ erant mense Octobri. Noster Beutterichius in suis ad me literis mirum in modum prædicat tuam erga se humanitatem et liberalitatem. Idem faciunt alii qui ad me scribunt. Ego ex ea re capio maximam voluptatem; nam nihil magis cupio, quam videre te virtute supra omnes florentem. Adscribo meæ infelicitati, quod ad me amplius non scribas; nam non possum mihi persuadere, te animum erga me mutasse. Omnes sunt hic intenti in eventum rerum Belgicarum. Hispanorum victoria non peperit eis tantum fructum quantum metuebamus ne pareret; verebatur enim, ne ex primariis urbibus aliquæ ad eos deficerent. Fuit fere necessarium, ut ordines Belgici clade aliquâ suæ stultitiæ admonerentur. Jam diligentius quam antea, parant ea quæ sunt ad bellum necessaria, et suas urbes muniunt; nec parum est, quod principi Arausiensi belli

belli administrationem permiserint. Dux Ericus Brunsvicensis ducit ad Joannem Austriacum tria millia equitum, qui intra paucos dies recensentur in Episcopatu Monasteriensis. Guntherus Comes Schwartzburgius et Christophorus Baro à Tautenburg conscripserunt Ordinibus seu Statibus, quatuor millia equitum, quorum aliqui dicuntur jam Rhenum trajecisse. Quid cum Illustrissimo Principe Joanne Casimiro agatur, non est tibi ignotum. Si Belgæ poterunt bellum per ætatem ducere, conjicient Hispanos in magnas difficultates. Imperator valde cupit rem ad pacificationem deducere, quod puto ipsi fore difficile. Præ se fert se maxime improbare Hispanorum consilia, ut sibi fidem apud Belgas comparet. Jam proficitur, se fuisse authorem Matthiæ fratris, ut in Belgium iret. Quam caute id faciat nescio, cum id antea constanter pernegaverit, et simulaverit, se graviter succensere iis qui ejus discessum promoverant. Non patietur Pontifex Romanus controversiam de religione ita componi, ut ejus authoritati aliquid decedat; in qua re diligentem operam navabit ei Inquisitio Hispanica, et propterea frustra de pace agetur. Nescio quam ob causam Galli, qui Joanni Austriaco militabant, in Galliam redeant. Forte nostros homines jam tædet pacis, vel metuunt ne Belgæ aut Hispani, stultitiæ, vel potius insanix, palmam ipsis eripiant. Dux Sabaudix ambit nomen regium in aula Cæsarea. Laudo; nam Cottus Alpibus, quas jam possidet Sabaudus, regio nomine olim imperavit. Utitur Sabaudus in ea re operâ Oratoris Hispanici, fratris Ducis Gandiæ, quorum pater sectæ Jesuiticæ nomen dedit. Novit aula Cæsarea uti vanitate Italarum ad sua commoda; quare non est, quod Sabaudus speret, se per Hispanum, aut quenquam alium, consecuturum id quod ambit, nisi multum pecuniæ in eam rem impenderit.

Aiunt

Aiunt eum ambire nuptias sororis Imperatoris viduæ. Haud dubie feret repulsam. Hic audiui eum etiam agere de filia Ducis Lotharingæ, quod vix credo, nisi forte filio ejus petatur; nam est nata quatuordecim annos tantum. Poloni jam celebraverunt conventum Warfaviæ, in quo deliberatum est de bello Moscovitico; nam Moschus, superiore ætate, pene totam Livoniam occupavit, et jam Lithuanix imminere dicitur. Post diurnas disceptationes, aiunt, tandem factum esse decretum, de conferendis vigesies centenis millibus aureorum ad illud bellum. Qui sunt periti rerum Polonicarum judicant non esse tantum pecuniæ in tota Polonia. Concessa est in eo conventu major libertas iis qui puriorem religionem profitentur quam unquam antea. Interea autem, dum Poloni in suo conventu tempus terunt disceptationibus, Tartari tribus agminibus irruperunt in Volhiniam, Podoliam, et Russiam, easque misere depopulati sunt. Quodlibet agmen dicitur fuisse viginti millium equitum. Sux excursioni pretextunt, non solutam ab aliquot annis pecuniam quam Poloni soliti sunt quotannis illis pendere. In eo erravit Rex Poloniæ, quod speravit se posse eos per Turcas comescere. Aiunt Moschum eos impulisse datâ pecuniâ, quæ apud illos barbaros plus potuit quam Turcarum autoritas. Ante duos aut tres menses, quidam ex nobilitate Polonica, cujus nomen mihi jam non succurrit, stipatus tantum trecentis militibus ex eorum numero qui ad fines Tartarorum excubare solent, et *Kozaki* nominantur, occupavit Moldaviam, pulso Petro Vaiuodâ, ibi à Turcis constituto, post interfectum Ivoniam. De ea re cum apud Regem Poloniæ conquesti essent Turcæ, is, summisso milite ex Transylvania et Russia in Moldaviam, novum illum Vaiuodam curavit in vincula conjici, et in Poloniam captivum duci. Ita Regis prudentiâ sedatus est

B b

ille

ille tumultus sine effusione sanguinis. Restitutus est autem in suum regnum Petrus, cujus frater Alexander est Vaiuoda Valachiæ Transalpinæ. Quanta rerum mutatio ! Potuit pelli Moldaviâ Princeps à trecentis Polonis, et ante centum annos ibi regnavit Stephanus, qui multis magnis præliis superavit Mahometum Turcarum Imperatorem, Matthiam Regem Hungariæ, Joannem Albertum Regem Poloniæ, et Tartaros Preco-pientes. Bathorii, Regis Poloniæ, prudentiam et animi moderationem omnes valde laudant. Gaudeo nos habere in orbe Christiano saltem unum regem in quo sit aliquid virtutis. Male habet Polonos, quod Germani ipsum laudent. Scripsit mihi de eo Doct. Andreas Paullus, qui interfuit pacificationi Dantiscanæ, nomine Electoris Saxonix, et posteaquam rediit in Germaniam ; jussit eum Elector statim recurrere in Poloniam cum Marchione Georgio Friderico Brandebur. qui à Rege Poloniæ accepit investituram Ducatus Prussix. Mitto ad te scriptores rerum Germanicarum, ut à me petiisti. Dedi eos, colligatos in tres fasciculos, Ascarnio de Remalme, bibliopolæ Londinensi, cui pro vectura satisfaciendum erit. Scribe quos præterea velis ad te mitti. Mitto etiam scriptum de præfidiis Hungaricis, quod jam antea miseram. Ego tibi omnia fausta et felicia precor.

Francofurti, pridie Calend. Aprilis 1578.

Ego tibi diligenter commendo Dominum Joannem Raphaelis, virum pium, prudentem, et moderatum, qui has meas literas tibi reddet, cui peto ut aliquid humanitatis exhibeas.

LXVI.

Heri ad te scripsi per nobilem virum Joannem Raphaelis, Avenionensem, qui hinc hodie discessit summo mane cum Roberto Cambier, bibliopola Londinensi, qui simul cum meis literis tibi reddet scriptum de præfidiis Hungaricis, quod à me antea missum, scripsisti te non accepisse. Misi etiam ad te scriptores rerum Germanicarum, qui mihi in mentem venerunt, et quos potui hic reperire, quos ad te vehendos tradi di Ascanio de Remalme, bibliopolæ Londinensi, à quo erunt repetendi, eique vecturæ pretium numerandum. Si alii tibi veniant in mentem quos cupias habere, id mihi significa, et ego eos proximis nundinis ad te mitam, modo hic reperiantur. Ad te autem ideo jam scribo, quia Dominus Nocolaus Bromius, Illustrissimi Saxonie Electoris Consiliarius, et hujus civitatis patricius, petiit à me, ut hunc adolescentem, Joannem Fridericum Bromium, fratris sui filium, alicui commendarem in Anglia, ubi cupit eum aliquandiu vivere, ut possit mores excolere, et linguam vestram addiscere. Quoniam mihi vetus amicitia intercedit cum Domino Bromio, sumque ei pluribus in me officiis devinctus, non potui ei denegare id quod à me petiit. Quare commendo tibi ipsum adolescentem, et peto à te ut cum Domino Wottono, vel cum aliquo alio tuo amico, agas ut eum in suam familiam recipiat. Spero eum suo Domino, quicumque ille erit, diligenter inservitutum, et fidelem fore non dubito. Aliquid officii Domino Nicolao ejus patruo eo nomine debetur, quod fuerit præcipuus author ut Angli exules, post mortem Regis Edvardi, in hanc urbem reciperentur, et eis templum concederetur, in quo suæ religionis liberum

exercitium haberent; nam in hac republica tunc gerebat magistratum. Ignosce, quæso, quod ejusmodi commendationibus tam sæpe sim tibi molestus, et non dubita, quin semper sint futuri qui à te beneficium petant, quamdiu non defines esse beneficus. Ego tibi omnia fausta et felicia precor.

Frankofurti, Calend. Aprilis 1578.

LXVII.

NON tam miror te esse in scribendo negligentem, quam quod audeas me negligentiae accusare; me, inquam, qui pro unis literis quinas aut senas tibi interdum rependere soleo. An non hoc est mihi insultare, aut saltem illudere, quod cum à mense Octobre unicas ad me literas dederis, nihilominus in iis conquereris, te nimio otio remissiore fieri? O vos fortunatos nimium! quibus de nimio otio conqueri licet, quod utinam diu vobis facere liceat. Sed plerosque eorum qui illustri loco sunt nati ea insania invasit, ut “parta per humanas quærant cognomina cædes,” et nihil gloriosum sibi contingere posse credant quod non sit cum exitio generis humani conjunctum. An non deceret te, quem Deus tot eximiis animi dotibus ornavit, aliud sentire quam ii qui in densis ignorantiae tenebris sepulti, omnem hominis virtutem in robore corporis consistere putant, qui, etiam si sint robustissimi, eâ re tamen sunt multis brutis animantibus longe inferiores. Utere igitur illâ tuâ divinæ particulâ auræ (ut tu eleganter scribis) ad salutem, et non ad perniciem, hominum; nec est quod metuas, ne otio marcescas, modo animum intendere velis; nam in tam amplo regno nunquam deerit tibi occasio ita exercendi ingenium, ut ex tua industria multi fructum et utilitatem percipiant;

percipiant ; et persuade tibi, laudem et gloriam esse virtutis mercedem, quæ nunquam ipsi non perfolvitur. Si uxorem duxeris, si liberos tui similes genueris, tu utiliore operam patriæ navabis quam si mille Hispanos aut Gallos jugulares. Cum in convivio coram Cambyse quæreretur, uter esset præstantior princeps, ipsene an ipsius pater Cyrus, et omnes, ejus sævitiam metuentes, eum patri longe præferrent ; cum ordo dicendi ad Cræsum pervenisset, O Rex, dixit, tibi patrem ideo præferendum esse judico, quia te præstantissimum principem genuit, tu autem nondum tui similem genuisti. Jam vides, me splendidam et fucatam speciem erroribus non inducere, ut tu scribis, nec ignavum otium tibi suadere, si credas poetæ qui consulit ei, qui sibi vult plurimum negotii facessere, ut uxorem ducat. Ego in literis quas Dn. Belo ad te dedi, de conjugio tecum in genere sum jocatus, et cepi occasionem ex sermonibus Dn. Beli, qui interdum hic nobiscum in laudes conjugii excurrere solebat. Meministi quonam sis profectus, cum postremo à te discessi. Venisti tunc in suspensionem apud eos quorum nomine tecum ad ostia Mœni egeram ; erant enim persuasi, te aliquid ambivisse apud eum cujus prudentiam me laudantem sæpe audivisti, ac te pœnitere responsi quod mihi dederas. Multum laboravi antequam eas suspensiones ipsis possem eximere, cum præsertim dicerent, id se habere pro comperto, nec tu per aliquot menses responderes ad ea quæ tibi proposueram. Quod si mihi non fuisset plane perspecta animi tui sinceritas, literæ quas ad me Brugis dedisti, mihi suspensionem aliquam injecissent, cum in iis scriberes, te prospicere non fore tibi facile à tuis impetrare id quod te cupere mihi dixeras ; quare petebas, ut tibi viam ad excusationem sternerem. Hæc scribens, accepi literas quas Domino Rogerio ad me dedisti. Si eas unâ ho-

râ citius accepissem, tuam negligentiam minus graviter accusassem; sed non libuit mutare quæ jam scripseram, cum præsertim vera scripserim iudicarem. Quid autem hoc sibi vult, quod in tuis literis scribis: "Vos non satis constanter visi estis vestras res hic agere." Erras, si credis me istorum consiliorum fuisse participem. Meministi longe aliud fuisse id quod petii à te ut ageres, nec potuisse Orangio Principi aut cuiquam alteri nobiscum sentienti improbari. Scio tanto numero militum non fuisse opus Belgis, quibus metuo, ne id accadat quod solet iis qui in febre æstuantes hauriunt frigidam; sentiunt enim recreationem aliquam, sed admodum brevem, et postea longe gravius æstuant quam si à potu frigidæ abstinuissent. Ubi in Belgium venerit externus miles tanto numero, gratum quidem erit populo ab eo reprimi Hispanorum excursionem; sed ubi sentiet suos agros non minus avarè diripi ab iis quos suâ, vel forte vestrâ, pecuniâ conductos esse sciet, quam ab Hispanis, et se crebris exactionibus exhauriri ad persolvenda ejusmodi hominibus stipendia, tum demum judicabit medicinam ipso morbo esse graviolem. Ego sum in ea sententia, ut non sperem quicquam feliciter in eo bello administratum iri, si ab Orangii sententia et consiliis discedatur. Sed vide, ne quisquam præter te hæc me scribere resciscat. Hæc raptim scripsi. Bene vale.

Frankofurti, 2. die Maii 1578.

LXVIII.

Quoniam videbam me de tua in scribendo negligentia tam sæpe frustra conquestum esse, decreveram nec mihi nec tibi ejusmodi querelis amplius facessere negotium, nisi ad alios scripisses, te venturum in

in castra Ordinum Belgicorum, cumque Illustrissimo Principe Joanne Casimiro per hanc ætatem ipsis militaturum, cum tamen de ea re nihil mihi prorsus significaveris. Agnosco meam tenuitatem, nec ignoro meam amicitiam nullius usûs tibi esse posse; sed quia scio neminem vivere qui te tanti faciat quanti ego, aut qui te vehementius amet, et tibi omnia ex animi sententia succedere magis cupiat, putabam isti meo erga te amoris deberi, si quid gloriosum tentares quod cum periculo esset conjunctum, ut de instituto tuo me certiores faceres, quo pro tua incolumitate vota Deo nuncupare, et tibi bene precari possem. Forte ad hæc respondisses, quoniam scires me de tua salute esse valde sollicitum, te illud tuum institutum mihi indicare noluisse, eo quod esset cum periculo conjunctum, ne pericula inter quæ tibi versandum erat me metu et anxietate torquerent. Esto sane, sint vera hæc quæ ego ipse mihi somnia fingo; at quî factum est, ut novâ eâque amplissimâ dignitate auctus, nolueris me afficere lætitiâ quam sciebas me ex ea re percepturum? nam nullam aliam ob causam hanc ærumnosam senectam à Deo mihi produci cupio, quam ut te maxime ornatum videam, tuamque virtutem tam illustri loco positam, ut tibi necessario sit contendendum ad ea quæ nominis immortalitatem hominibus pariunt. Jam igitur tibi insistendum est illi viæ, cum nullus tibi pateat receptus, qui non sit cum dedecore conjunctus. Metuebam antea, ne fervor ætatis tibi præcipitia consilia suggereret, fataque te patriæ ac tuis inglorium adhuc eriperent; nam de longinquis navigationibus et militia Belgica quædam audiebam quæ animum meum sollicitabant. Jam vero cum non sis amplius tui juris, sed nova dignitas te reipublicæ ita obstrinxerit, ut ejus utilitati potius quam tuis affectibus sit tibi posthac inserviendum, sum utcumque liberatus eâ sollicitudine

solicitudine quæ animum meum urebat; non quod judicem te minus obnoxium periculis quam antea fueris; sed quia pro patria erunt tibi subeunda, ea sine laude et gloria subire non poteris. Gratulor itaque tibi dignitatem quâ te ornavit sapientissima Regina, ut te ad virtutem magis incitaret; et oro Deum Omnipotentem, ut tibi perpetuo adsit, et tuas actiones ita gubernet, ut patriæ, tibi, ac tuis, sis merito charus et utilis, et Serenissima Regina gaudeat se tale de te iudicium fecisse. Quoniam ex Belgio ad vos perpetuo aliqui commeant, qui vobis referunt quid ibi rerum geratur, de iis nihil scribam quæ ex aliis cognoscere potes. Illustrissimus Princeps Joannes Casimirus hac fecit iter die 29. superioris mensis. Ignotus ingressus est urbem cum Beutterichio, qui eum adduxit in ædes in quas ego diverteram, ubi aliquandiu quievit; navigaverat nempe per noctem, et sub auroram huc venerat. Hinc trajecit Tuitium, quod est è regione hujus urbis; quo appulerant copiæ Gallicæ, ejus jussu à Bonnecortio conscriptæ, secundo Rheno eo devectæ. Solvit inde paulo ante mediam noctem. Postridie subsecutus est eum Lautius, alter tribunorum, qui copias Gallicas ad fines Germaniæ ei conscripserunt. Affectus est autem principem Casimirus Wesaliæ, ubi aliquandiu substitit. Inde navigavit Zutphaniam, ubi ejus copias jam recenferi audimus. Convenerunt in Atrebatibus reliqui Galli, qui sunt ei militaturi, quorum Dux est ———, vir prudens et fidei probatissimæ, cum quo mihi à multis annis intercessit notitia. Habiturus est Princeps Casimirus quinque millia equitum, et tria millia peditum Germanorum, tria aut quatuor millia peditum Gallorum, et ad octingentos equites levioris armaturæ. Constituerat initio conscribere militem Helveticum, sed postea mutavit sententiam. Quas præterea copias habeant Ordines Belgici

gici tibi non est ignotum. Etiamfi Joannes Austriacus sit numero militum inferior, nollem tamen nostros temere cum eo congregari, cum habeat militem magis exercitatum quam ipsi, et duces rei militaris peritiores. Non facile quidem pugnabunt Hispani, nisi commoda pugnandi occasio sese illis obtulerit; sed tamen si alter exercitus in alterius conspectum venerit, temeritas militum facile præbebit occasionem pugnæ; etiam contra voluntatem ducum, qui plerumque in bellis civilibus non satis habent autoritatis ad coercendum militem. Dissensio in religione res ordinum reddit minus firmas; nam non desunt qui suggerant Pontificiis, ipsis plurimum periculi imminere à nostris, quos dicunt, ubi vires collegerint, deposituros larvam illam moderationis animi quam jam præ se ferunt, et eodem modo cum ipsis acturos quo cum aliis in Hollandia et Zelandia est actum. Hanc suspicionem ipsis augent ea quæ non satis moderate recens facta sunt à Gandavensibus, et à quibusdam aliis. Factio Archiducis Matthiæ ejusmodi suspensiones animis hominum instillare putatur. Nisi ea res ordinum consensum dissolverit, puto Hispanos ipsorum libertatem frustra oppugnatuuros. Si Princeps Arausius huic periculo suâ providentiâ occurrere poterit, erit haud dubie magnum ejus nomen ad posteritatem. Imperator ante duos menses fecit decretum, quo severe interdicebat, ne Viennæ, et ad tria milliaria ab urbe, haberetur exercitium ullius religionis præterquam Pontificiæ; decretum autem illud misit ad Rokandorfum, in cujus ædibus habebantur conciones, cum Viennæ viveremus, et ad alios proceres Lutheranos, qui tunc erant in urbe. Ii responderunt, se quidem paratos esse ad omnia obsequia præstanda Imperatori; sed quia decretum ad se solos non pertineret, se non posse illud recipere, inconsultis aliis qui eandem religionem se-

C c

cum

cum profiterentur. Itaque edictum Imperatori remiserunt, qui eâ re graviter offensus, illud posttridie iterum ad ipsos misit, et severius quam antea mandavit, ut illud reciperent; quod tamen ab ipsis impetrare non potuit, nec ob ejusmodi edictum intermiserunt in urbe conciones, ad quas post dissipatam de edicto famam, factus est major populi concursus quam antea fieri solet. Toto Maio mense, et initio Junii, fuerunt graves disceptationes inter Imperatorem, qui urgebat ut admitteretur edictum, et proceres, qui non poterant persuaderi ut illud admitterent; dicebant enim se eam libertatem in religione quâ fruerentur ab Imperatore Maximiliano vicies centenis millibus aureorum reddidisse, quam pecuniam dicebant æquum esse sibi restitui, si concessa libertas adimeretur, videbaturque ea disceptatio rejicienda in proximum conventum ordinum Austriæ; verum Imperator, præter omnium expectationem, 21. die superioris mensis, mandavit Opicio, et aliis concionatoribus Viennensium, ut ante occasum solis urbe excederent, et intra quatuordecim dies totâ suâ ditione. Hæc sane videntur intempestive moveri ab Imperatore, et forte ejus quietem turbabunt, fratribusque Matthiæ auctoritatem apud Belgas minuent. Bene vale.

Colonix, ubi spero me vîstatem mansurum, 16.
die Julii 1578.

LXIX.

Butterichius noster superiore mense ad me scripsit, te ejus classis, quam instruxerat Screnissima vestra Regina, ab ipsa factum esse Vice-Amiraliū; quod unde habuerit ego plane ignoro. Cogitabam quidem, me recte facturum, si diligentius inquirerem quomodo

do se ea res haberet, antequam eam dignitatem tibi gratularer; sed immoderatum gaudium, quod ex ea re sentiebam, consilium illud mihi excussit. Si quid à me in hac parte peccatum est, id amore erga te factum esse credo te non dubitare: cujuscmodi peccata ab amicis facile condonari solent. Istud autem quod à me commissum est, eo magis veniâ dignum videtur, quia inductus sum in errorem ab homine tui amantissimo, et cui me fidem habuisse, nemini mirum videri debet, ob arctam amicitiam quæ mihi cum eò intercedit. Scribo ad te sæpius, sed nescio an tibi reddantur meæ literæ, quia non rescribis. Faceres mihi rem gratam, si ex ministris tuis aliquem juberès ad me scribere quænam tibi reddantur, ne immerito suspectam habeam fidem eorum quibus eas, ad te perferendas trado. In Belgio jam res sunt eo deductæ stultâ Hispanorum arrogantia, ut nulla prudentia humana iis moderandis par esse possit. Populus instar effrænis equi jam suâ libertate utitur prout libet, et paulo post abutetur. Necessè fuit Auraico Principi torrentem illum commotæ plebis objicere sceleratis consiliis, quæ aula Romana suggerit principibus qui ei auscultant; nam adversus ea se et suos aliâ ratione tueri non potuit, cum ab omnibus esset desertus. Nemini autem mirum videri debet, quod vir magnanimus in gratiam adversariorum perire noluerit, et nihil intentatum reliquerit, quo se adversus vim et injuriam defenderet. Audio esse in Gallia aliquos qui Belgarum exemplum imitari, et se in libertatem vindicare, velint; adversus quos Rex parat bellum. Quanto rectius faceret, si daret operam, ut moderatione imperii à se abalienatos eorum animos reconciliaret? Sed nos urgemur Fatis, nobisque Deus mentem adimit, quo constet omnibus, nos impendens nobis exitium nostrâ culpâ nobis attraxisse. Imperator discessit Viennâ 26. die Junii,

C c 2

pulsis

pulsis inde ante discessum Lutheranis concionatoribus. Viennâ profectus est Lintzium, ubi idem tentavit; sed ita adversata est ipsi nobilitas, ut id perficere non potuerit. Iverunt ad ipsum Lintzium Ferdinandus Archidux, ejus patruus, et Gulielmus, Ducis Bavarix filius. Aiunt inter ipsum Imperatorem et Archiducem Ferdinandum transactum esse de statu filii ipsius Ferdinandi, qui est ornatus dignitate Marchionis, et cooptatus in numerum Principum Imperii, quod pater à fratre Imperatore Maximiliano nunquam impetrare potuit; noluit enim Maximilianus majorem dignitatem quam Comitis Imperii ei tribuere. Profectus est Imperator Lintzio Pragam, quo ad eum venturi dicuntur Elector Saxonix et Dux Bavarix. Natus est recens Carolo Archiduci filius masculus; quæ res eum ingenti lætitiâ affecit; hætenus enim femellas tantum pepererat ei uxor. Jam proficiscar Francofurtum, huc tamen reverfurus intra finem Septembris. Bene vale.

Coloniæ, 17. die mensis Augusti 1578.

LXX.

Vixi superioribus mensibus Coloniæ, unde aliquoties ad te scripsi; sed nescio an literas meas acceperis. Inde mihi fuit huc excurrendum ob quædam privata mea negotia; quæ ubi confecero, eo revertar. Cum ubique sim exul, mihi longe jucundius est in ampla et populosa urbe vivere quam in hac solitudine Francofurtensi. Gaudeo, quod videam in Belgio eum rerum successum quem dudum optavi, ac etiam speravi; nam, sublatâ idololatriâ, difficile erit Hispanis, tyrannidem quam animo conceperant, stabilire; nec dubito quin homines sanctioris religionis, nexu inter se devincti, suam libertatem sint constanter defensuri,
ne

ne simul cum libertate facultas Deum pure invocandi ipsis eripiat. Quis res eo deventuras sperasset quo eas jam devenisse videmus, cum Albanus per eas provincias gravi servitute oppressas, victricia arma ita circumferret, ut vicinis gentibus esset formidabilis? Fateamur necesse est, tantam rerum conversionem non à sapientia, aut viribus humanis, sed à divina providentia, provenisse, quæ superbæ gentis insolentiæ et crudelitati modum imponere voluit. Vos quidem gentem vobis vicinam, et vetere consuetudine conjunctam, commiseratione dignam judicatis, eique multa humanitatis officia exhibuistis; sed tamen non fuerunt ejusmodi, ut ab indigna illa servitute quâ oppressa erat eam liberare potuerint. Quæ non eo dico ut vestræ laudi et gloriæ aliquid detraham, quæ sane non exigua ad vos ex ea re perpetuo perveniet; sed ut ostendam, ita præter nostram expectationem à divina providentia præcipue esse profecta. Germania, suo more, est otiosa spectatrix tragœdiarum quæ apud vicinas ipsi gentes aguntur, et ex alienis incommodis sua commoda capit. Imperator jam est à Rege Hispaniæ constitutus in Belgio pacis et belli arbiter; qui utinam arbitrium ferat, quo utrique parti consulatur. Audio quod hanc rem per vicinos Episcopos agere constituerit, quod nescio an sit consultum. Vereor ne ista non serio agantur ab Hispanis, et ne ex suo præscripto omnia ab arbitris fieri velint. Satius esset ipsos mature occurrere periculis quæ ipsis ab Afris imminet, quàm tanto studio in Belgarum perniciem incumbere; nam Afrorum ferocia augebitur eo successu, quem jam adversus Lusitanos habuerunt, quibus magnam cladem intulisse dicuntur; nec putent Hispani contemnendum esse hostem tam vicinum, fœdere et patrocinio Turcico nitentem. Ego profecto metuo, ne intra paucos annos videamus Turcas et
Mauros

Mauros exercentes piraticam in mari Atlantico et Cantabrico, et depopulantes littora Hispaniæ et Galliciæ, et forte etiam Hiberniæ, et illius partis Angliæ quæ solem occidentem respicit. Carolus Archidux, dum vult videri fortior fratre Maximiliano, qui sæpe injurias à Turcis acceptas diffimulabat, excitavit bellum in Croatia, quod non facile restinguere poterit. Dicitur habere in armis supra quindecim millia hominum, jamque aliquot arces non magni momenti Turcis eripuisse. Bassa Bosniæ colligit copias magno studio, jamque habet exercitum viginti millium hominum, et nihilominus plures milites ex vicinis provinciis ad eum confluunt. Aiunt duos Sangiacos cum validis copiis ex Hungaria ad eum contendere. Ubi ex copiarum convenerint, cogetur Archidux se recipere irritato, et in suam perniciem accenso, hoste, cui nequaquam est par viribus. Scripsi antea, pulsos esse Viennâ ab Imperatore concionatores Protestantes. Paulo post idem tentavit Lintzii; sed id perficere non potuit. Mittit, ut audio, jam eo decretum Viennensis simile, quod multi putant proceres et nobilitatem Superioris Austriæ, qui Lintzii suos conventus habere solent, non recepturos. Non persuadebit eâ ratione Imperator Belgis, ut suam salutem ipsius fidei committant. Mitto ad te Commentarios Joannes Tili, maxime dignos qui legantur; nunquam enim est de rebus Gallicis quicquam melius editum. Bene vale.

Frankofurti, 20. die Septemb. 1578.

LXXI.

LXXI.

ACcepi literas quas ad me superiore mense dedisti, quæ mihi multis nominibus fuerunt gratissimæ; sed eo præcipue, quod ex iis intellexerim, eundem tuum erga me esse animum qui prius fuit; nam ut nihil apud te dissimulem, mirabar te totis sex aut septem mensibus nihil ad me literarum dedisse, nec de navali expeditione, ad quam fuisti accinctus, quicquam mihi significasse, nec de instituto postea itinere in Belgium, licet de iis rebus ad alios dedisses literas. Non tamen propterea intermisi quin ad te scriberem, quandocunque se scribendi obtulit occasio; verum scripsi minus confidenter quam essem solitus, nec audebam amplius tuam in scribendo negligentiam accusare; nam quia in literas quas ad te scribo temere conjicio quicquid mihi in mentem venit, metuebam ne quid à me imprudenter aut intempestive scriptum esset, quod isti tam diuturno tuo silentio causam præbuisset. Si in Belgium navigasses, (quod te facturum Beutterichius aliquoties ad me scripsit), statim ad te accurrissem. Quamvis autem jucundissimum mihi fuisset tuo conspectu frui, me tamen non valde exhilarasset adventus tuus ad eos homines cum quibus insuave tibi fuisset vivere; nec ex ulla re voluptatem capere potuisses, præterquam ex Illustrissimi Principis Joannis Casimiri consuetudine, qui proculdubio omnem tibi humanitatem exhibuisset. Verum injucundum tibi fuisset versari in castris, in quibus nec virtutis exempla, nec disciplinæ militaris vestigia ulla, conspexisses; sed tantum milites sui ducis imperium detrectantes, si quid imperaret, ex quo laudem sibi parare possent, et suæ contumaciæ, forte etiam ignaviæ, perpetuo prætexentes non

non soluta suo tempore stipendia. Sunt et aliæ causæ, præter eas quas in literis tuis recenses, quæ te ab ea expeditione merito deterrere debuerunt. Dicit Cæsar apud Lucanum, "Summum, Brute, nefas, civilia ducimus arma;" et Cicero ait, "Nullum bellum justum esse nisi sit necessarium." Etiam si Belgæ justam causam habeant tuendi armis suam libertatem adversus Hispanorum tyrannidem, hoc tamen ad te nihil pertinet. Si Serenissima vestra Regina debuisset ipsis ex fœdere militem, teque cum eo milite ad istud bellum proficisci jussisset, necessitas parendi ei quæ habet in te imperium, reddidisset tibi legitimos hostes eos qui ordines Belgicos oppugnant. Tu vero laudis et gloriæ cupiditate ductus, et ut virtutis tuæ specimen aliquod edendi occasionem haberes, eos tibi hostes designabas qui in isto bello causam injustiorem fovere tibi videbantur. Non est tuum, nec cujusquam privati, ferre de ejusmodi re judicium, sed solius magistratûs; "magistratum" autem voco principem, qui cum aliquid tale est ipsi decernendum, id facit adhibitîs in consilium iis, quos esse amantes æqui, et prudentiâ valere, existimat. Tu et tui similes, hoc est, ii qui illustribus familiis sunt nati, existimatis, nullâ re majorem gloriam parari quam multâ hominum cæde; in qua re plerumque estis injustissimi; si enim hominem interficitis adversus quem jus belli non habetis, vos innocentem interficitis. Veteres, qui veri Dei notitiam non habuerunt, fuerunt tamen in ea re valde religiosi. Cato Senior scripsit ad filium profectum in Hispaniam, ne in hostem pugnaret antequam jusjurandum Imperatori exercitus præstitisset; id enim ipsum juste facere non posse. Legitur de quodam Lacedæmonio, qui cum in pugna jam ita vibrasset gladium, ut posset hostem interficere, auditâ tubâ qua caneatur receptui, retraxit manum, judicans sibi amplius

plius non licere hostem interficere. Sed nostra ætas, ab omni honesta disciplina aliena, ista ridet; imo jam abiit in defuetudinem jus fecialium, quod gens Gallica et Anglica præ aliis olim religiose observarunt. Multi putant ideo laudari viros qui in re militari excelluerunt, quia magnas hominum strages sæpius ediderint, et integras interdum gentes exciderint: quâ re quid est magis belluinum, et magis alienum ab ipsa natura, quæ nos in lucem protulit, ut nos mutuis officiis juvemus, et alter alterius salutem procuret? Laudati sunt initio bellatores, qui patriam adversus hostes eam invadentes fortiter defenderunt; non autem ideo sunt laudati, quod multos hostes trucidassent, sed quod cives suos defendissent adversus eos qui perniciem ipsis adferre conabantur. Illa sunt bella in quibus vera gloria paratur; sed jam nostris moribus receptum est, ut ii maxime laudentur quorum insana ambitio plurimis fuit exitio. Quis unquam scriptor Italus fecit mentionem Julii Cæsaris, quin immodicis laudibus eum eveheret? cum tamen nihil magis detestandum, nec sibi magis exitiosum, Roma unquam protulerit. Græci scriptores conantur nobis persuadere, in suo Alexandro aliquid supra humanam conditionem fuisse, cum nihil aliud fuerit quam insanus et furiosus gladiator, in generis humani perniciem natus. Sed quid est opus talium portentorum exempla persequi, cum ubique sint obvia apud scriptores, et nostra ætas plurima protulerit? et tamen istos imitari et illis moribus inclarescere cupiunt ii quos natalium splendor ad humanitatem et justitiam colendam maxime excitare deberet, ut eleganter et prudenter eos monuit nostræ ætatis poeta, virum principem compellans his versibus:

D d

“ Nec

“ Nec tam fortis ames dici quam justus, et armis

“ Parta per humanas fugias cognomina cædes.”

Est mihi maxime ingratum, quod (ut scribis) capiat te tædium ejus vitæ, ad quam non dubito quin à Deo sis vocatus, et cupias fugere aulæ vestræ lucem, et te in loca ab hominum frequentia remota recipere, ut fugias illas negotiorum procellas, quibus plerumque ita jactantur ii qui in republica versantur, ut sæpe-numero obliviscantur se eâ conditione natos esse, ut sibi sit moriendum, nec quicquam minus cogitant, quam quid de ipsis post hanc vitam sit futurum. Fateor sane in splendidis aulis esse tot vitiorum illecebras, ut se purum ab iis conservare, et in loco tam lubrico vestigia figere, sit valde difficile; sed est nitendum virtute et animi magnitudine adversus eas difficultates, in quibus superandis, quo plus erit laboris, eo major erit gloria quæ ex ea victoria reportabitur. Natura te maximis animi et corporis dotibus ornavit; fortuna vero nobilitate et opibus, ac splendidis necessitudinibus; tu autem à prima pueritia animum magno studio excoluisti iis artibus quæ contendentibus ad virtutem magno adjumento esse solent. Tunc igitur, tot adminiculis instructus adversus fortunæ et invidiæ tela, tuam industriam denegabis patriæ eam exposcenti? et eximium illud talentum à Deo tibi concreditum defodies? In republica, sicut in corpore humano, oportet quodlibet membrum suo munere fungi; quod si non fiat, illa membrorum harmonia turbatur, et corpus ex ea re incommodum sentit, quod eo majus sentit quo nobilius est membrum illud quod officium suum facere desit. Homines tenuioris fortunæ præstant operas reipublicæ quando id requirit necessitas. Qui sunt re magis lautâ, conferunt pecuniam ad ejus usus: nobilitas vero adhibetur ad dignitates et magistratus, et præcipue sunt

sunt ejus partes in propellendis hostibus qui aliquid in reipublicæ perniciem moliuntur, turpeque est ipsis periculi metu non facere ea quæ sunt sui officii. Id autem præmium laborum et periculorum quæ sustinet, consequitur, ut à reliquis ordinibus colatur, et in honore habeatur, et sit immunis à multis oneribus quibus alii ordines sunt obnoxii. Quod si refugiat labores et pericula quæ pro republica subire tenetur, et nihilominus velit frui iis immunitatibus quæ sunt istorum laborum et periculorum præmia, inique certe facere videbitur. Depone igitur istam animi remissionem, et patriæ tuam operam et industriam requirenti ne denega; nec, ut ait poeta, "Invidiam placare par res virtute relictâ," sed eam fortiter despice, et fac quæ reipublicæ salutaria esse judicabis. Sententiam meam de rebus Belgicis antea ad te scripsi, fore scilicet difficile Hispanis gentis illius libertatem opprimere, quamdiu ad clavum sedebit is, de quo ante aliquot annos vaticinium meum audivisti, cujus sane prudentiam in dies magis admiror; nam video eos qui se amicos ipsi profitentur, plus negotii ipsi facere quam hostes, et tamen ipsum perpetuo sibi constare, nec ullis tempestatibus de statu mentis dejici, nec variis injuriis lacessitum quicquam immoderate facere. Gandavenfes, dum summum jus in rebus omnibus persequuntur, multa incommode faciunt; et metuo ne sint in causa, ut dissolvatur ille consensus ordinum, quo hactenus constitit salus illarum provinciarum, et ne adigant Pontificios ad capienda præcipitia consilia quæ patriæ sint exitiosa; nam si nimis urgeantur, cujusvis jugum subibunt, modo sperent se ejus patrocinio fore tutos à nostrorum injuriis; habent autem Alençonium ad manum, quem sibi patronum deligant, et qui id maxime cupit, ac etiam ambit. Audio Illustrissimum Principem Joannem Casimirum profectum esse Gandavum;

D d 2

vellen

vellem eum non conferre seorsim consilia cum istis hominibus qui cæco quodam impetu feruntur, nec unquam animi moderationem in consilium adhibent, Joannis Austriaci mors res Hispanorum proculdubio affliget. Non facile poterit Rex Hispaniæ alium ei sufficere, qui militem ita obsequentem habeat, ut ipse habuit. Memoria parentis, morum suavitas, et res in ipsa prima adolescentia feliciter gestæ, magnam ei benevolentiam et authoritatem apud milites conciliaverant. Miles ejus per hanc ætatem multa incommoda pertulit, nec tamen unquam ejus imperium detrectavit. Etiam si optaverim, ut nihil eorum quæ in Belgio moliebatur ipsi succederet, tamen imperio naturæ dolui auditâ ejus morte, perpendens mecum eum res gessisse utiles orbi Christiano, et in ipso ætatis flore raptum esse, nec esse authorem earum calamitatum cum quibus Belgicæ provinciæ conflitantur; et si quid fecit incommode, id eum fecisse alieno imperio obsequentem. Varia de causâ mortis ejus dicuntur. Qui humanius loquuntur, quorum sententiæ accedere malo, dicunt ipsum post nimiam hæmorrhoidum fluxionem correptum fuisse febriculâ, à qua medici initio judicabant nihil ipsi imminere periculi, sed cum vires corporis nimiam sanguinis fluxione essent langufactæ, et ad morbum accessisset ingens animi dolor, illo ipso dolore eum contabuisse. Dolorem autem inde conceperat, quod videret res suas in dies fieri deteriores, et se destitui rebus necessariis ad ducendum bellum, nec sibi præstari ex Hispania ea quæ inde discedenti fuerant promissa. Quidam dicunt ipsum, post fusas ad Namurcum Ordinum copias, de sua victoria adeo gloriose scripsisse ad Regem, ut Rex debellatum esse putaret cum Belgis, et propterea fuit negligentior in suppeditandis iis quæ ad bellum erant necessaria. Eum qui ad te misit meas literas, et scripsit se esse
mihi

mihi amicū; nec tamen nomen ejus legere potuisti, puto esse Georgium Gilpin, societatis Anglicæ, quæ Antuerpiæ negotiatur, secretarium, virum bonum, cum quo proximâ ætate amicitiam contraxi. Commode poteris ad eum literas tuas mittere, quando voles ad me scribere. Intercedit ei amicitia cum D. Rogerio. Bene vale.

Coloniæ, 22. die Octobris 1578.

LXXII.

SUB initium superioris mensis incidi in febrim adeo moleſtam ob pituitæ abundantiam, ut nec scribere nec legere mihi licuerit; nam quandocunque demittebam caput, pituita in oculos incumbens eorum aciem retundebat. Ante tres aut quatuor dies ufus ſum pharmaco, quod mihi facit ſpem aliquam recuperandæ valetudinis; quamvis metuum ne ingens deſiderium tui videndi me fallat, et ſit in cauſa ut eas ſpes ipſe ſingam. Tentabo tamen quid præſtare poſſim, etiamſi cum vitæ meæ periculo fieri debeat. Quoniam binas literas intra paucos dies ad me dedisti, metuo ne ea res te inſolentiorẽ reddat. Scripſeras in prioribus, te, longâ poſſeſſione et longo uſu, id eſſe conſecutum, ut tibi liceat eſſe pigrum, eoſque inique tecum agere qui tibi id vitio dare conentur. Forte doctrinam illam hauſiſti in ſchola Davi illius Horatiani, qui in Saturnalibus conatur perſuadere ſuo hero, eos eſſe minus inſeſices qui ſunt in vitiis conſtantes, quam qui inſonſtantes, verum tu jam tuâ in ſcribendo diligentiâ fere fidem tuæ aſſertioni derogavi. Sed ſpero te poſthac daturum operam, ne quis dicat tua facta à tuis dictis diſſentire. An non dices, ubi hæc leges, me maxime dignum eſſe iis malis cum quibus conſi-

/ ſtor,

ctor, cum inter ea etiam joculari coner? Sed, extra jocum, non satis fuit tibi tot modis testari tuam erga me benevolentiam, nisi etiam illustrissimum tuum parentem impelleres ad mihi prolixè deferendum suam benevolentiam, et sua officia. Sane non decuit virum tantæ dignitatis ita mecum agere; sed quicquid in ea re peccatum est, id tibi totum est ascribendum. Peto autem à te, ut summas gratias ipsi agas meo nomine, quod tanto honore me afficere dignatus sit. Aut ipse brevi coram gratias agam, aut literis meam erga ipsius Illustrissimam Dominationem observantiam testabor. Jam à me vix impetrare potui, ut has ineptias ad te scriberem, nec possim plura scribere, jam cœcutientibus oculis. De rebus publicis alias. Tuus Stephanus fuit nobis omnibus gratus. Bene vale, et amicos saluta.

Gandavi, 13. die Januarii 1579.

LXXIII.

Nescio quo infelice meo fato factum est, ut in discessu non licuerit tibi et Dn. Diero valedicere; quamvis sane vobis à me nihil expectandum fuisset, præter singultus et lachrymas. Doleo tamen, me eas lachrymas, et eos singultus, meæ verecundiæ et mei summi erga vos amoris testes, vobis exhibere non potuisse, licet id meâ culpâ non acciderit; nam cum nostri festinarent, perinde ac si cum hostibus et non cum amicis esset ipsius negotium, ego gravem invidiam subiissem, si solus sapere maluissem quam cum aliis insanire; nec tamen ita properare potui quin abducti essent equi omnes, quibus vehi debuimus, antequam fluvium qui Sandvicium alluit trajicerem; et nisi Halesius Eques, mei misertus, mihi utendum ministri sui equum

equum dedisset, mihi fuisset in oppidum redeundum. Postquam venimus ad promontorium Cantium, etiamſi venti nobis minus secundi spirarent, non destiti tamen nostros hortari, ut navem conscenderemus, donec id perficerem, ne illustrissimi tui parentis humanitate diutius abuteremur. Navigatione non admodum felice fumus usi, ut audies ex generoso Dn. Grevillio, quem tuæ virtutis admiratorem, et tui amantissimum esse in hoc itinere deprehendi. Frater tuus rectissime valuit, cujus ego indolem eximiam esse judico; sed adhuc sum in ea sententia, ut vos educationis ejus eam curam quam decuit non habuisse existimem. Quoniam tantum jam ei libertatis concessum est, ut non sit futurum cuilibet facile eum sibi obsequentem reddere, si in ora Rhenana fuerit Wackerus, conabor ipsi persuadere, ut ejus curam suscipiat. Quod si id ab ipso impetrare non potero, vel forte procul abfuerit, adhibitis in consilium Lobbetio et Sturmio, eum deligam, qui ad ipsum instituendum maxime idoneus videbitur. Dabo autem operam, ne in eo amando à vobis superer, et ne minore studio quam vos id egisse videar, ut fecundus ager ita excolatur, ut uberri- mum fructum tandem proferat, quo ad vos rever- sus voluptatem adferre et patriæ utilis esse possit. Saluta, obsecro, meo nomine, illustrissimum tuum pa- rentem, cui nescio quâ ratione pro tantis erga me be- neficiis gratias agere possim. Saluta etiam genero- sum Dn. Dierum, cujus amicitia mihi est instar gem- mæ præciosissimæ quæ jam ad meos thesauros accessit. Scribam ad utrumque Antuerpiâ; jam autem non va- cat, nec audeo tam libere cum ipsis quam tecum inep- tire. Spero nos discessuros Antuerpiâ 16. die Martij, quare si voles eo ad nos scribere, id erit mature fa- ciendum. Tibi omnino scribendum erit per eos qui Francofurtum venient, quos puto intra dies quindecim Londino

Londino discessuros. Mittenda erit per eos syngrapha principis, ut pecunia quam ipsi mutuo dedistis vobis persolvatur. Scribendum etiam erit ad Doct. Lobbetium. Res Belgicæ sunt perturbatissimæ. Hispani excurrunt ad ipsam fere urbem Antuerpiensem. Lano-veus est in oppido Erenthals, quod non est munitum, tamen oportet eum primum impetum hostium sustinere, qui vicina loca obtinent. Clades quam nostri acceperunt interea dum in Anglia fuimus, fuit major famâ quæ ad nos tunc pervenit; fuerunt enim fusæ ab Hispanis tres aut quatuor nostrorum equitum cohortes, et perierunt in conflictu Comes à Slik, adolescens 19. annorum, duo Barones Putlizii, et supra quadraginta ex nobilitate. Non possum persuadere nostris ut eant Antuerpiam, quamvis Auraius et fere omnes id maxime expetant. Constituerunt vocare suos præfectos equitum Bergas, quod oppidum abest ab Antuerpia quinque miliaribus. Plura et certiora de iis rebus scribam Antuerpiâ. Hæc scribo multâ nocte, post convivium satis lautum, ad quod famelici et siticulosi accessimus; quare boni consules ea quæ parum sobrie scripta tibi videbuntur. Bene vale.

Fleissingæ, 27. die Febr. 1579.

LXXIV.

SI Rex Hispaniæ venisset in Zelandiam, florentibus rebus Belgarum, vix majore honore exceptus fuisset, quam jam fuit Illustrissimus Dux Joannes Casimirus, quem quodlibet Insulæ oppidum ad se invitavit, et nullum genus humanitatis erga ipsum prætermisit. Ipse vero præfectus Insulæ perpetuo nostro principi adfuit, excepit eum hospitio Midelburgi, et per aliquot dies magnifice tractavit. Hæc omnia facta sunt procurante

curante et mandante Auraico, ut mihi facti sunt ii qui nobis ista præstabant; quæ tamen humanitas nostrum erga ipsum animum nequaquam leniit. Misit ad Principem Casimirum nobilem virum, per quem ipsum in hanc urbem invitavit, multasque causas proposuit, ut id ipsi persuaderet. Deliberavit nobiscum princeps noster de ea re. Ego plane suasi ut huc veniret, quamvis scirem me id frustra facturum; nam dixerat mihi communis ille noster amicus quid ipse de ea re decrevisset; sed nescio assentari, et propterea mihi fugiendas esse video principum aulas. Si huc venisset, haud dubie exhibita ipsi fuisset summa humanitas ab Archiduce Matthia, ab Auraico, et ab aliis proceribus; populus autem variis modis testatus fuisset suam erga ipsum benevolentiam. Hæc licet forte per se sint exigua, profuissent tamen ad eluendam illam insignem infamiam quâ in Germania et apud alias gentes fumus aspersi. Vulgo enim iudicassent homines, sublatas esse omnes simultates, et nostrum diluissse ea quæ ipsi obijciuntur, et adversariis satisfecissse. Princeps postea seorsim apud me se excusavit, quod non esset secutus meum consilium, et quodammodo visus est mihi fateri se illud non improbasse. Judicabis me stulte facere, qui adversando offendam eos quibus adversor, cum tamen sciam me nullum operæ pretium facturum. Ego non possum dissimulare id quod rectum esse judico; et etiamsi non perficiam id quod cupio, forte tamen efficio, ut ii qui consilia meis contraria sequuntur, dubitent an recte faciant. Princeps noster solvit Midelburgo quartâ die hujus mensis, et inde Dordracum navigavit. Scripsit ad Auraicum, se in Gueldriam contendere, ut suo militi discedenti suadeat reditum in Brabantiam; nam miles Germanicus, qui Statibus militavit, ut nihil prætermitteret quod ad suam et suæ gentis

tis infamiam pertineret, ubi audivit Parmensem cum copiis accedere ad Antuerpiam, significavit ei, se dimissum esse à Statibus, et petiit ab eo literas conmeatus, seu salvi conductus, ut loquimur, quo posset per regiones, quæ ei parent, iter facere; quod facile impetravit, cum id maxime pertineat ad gloriam Parmensis, quem audio curasse Mosam jungi ponte, quo posset facilius trajici. Major fuit amor laudis et gloriæ in Gallis et Anglis, qui licet essent pauci numero, cum tamen audivissent Parmensem cum copiis adventare, huc ex Flandria properarunt, ut essent huic urbi præsidio. Secundâ die hujus mensis hostis eos invasit munientes pagum vicinum urbi in quem se receperant. Sustinuerunt hostis impetum diutius quam par esset, cum nullâ ex parte essent ipsi pares viribus, et Aurai-cus, spectans pugnam ex muro urbis, crebris nuntiis moneret eos ut ad urbem se recipèrent, quod ab ipsis tandem factum est, sed tardius quam fieri debuerit. Angli aliquot, nimiam ferociam elati, prodierunt ex locotutiore in patentem campum, ibique congressi cum hostili equitatu, sunt ab eo concisi. Ex Gallis et Anglis ducenti fere in conflictu ceciderunt, et multi sunt vulnerati. Ex Hispanis credo paucos cecidisse. Hæc tamen paucorum militum alacritas plurimum addidit animi his gentibus, cum præsertim Parmensis post conflictum longius se ab urbe receperit. Accedente hoste ad hæc loca, La Noveus, Mouy, et Norrisius, properarunt Herentalium, cum aliquot cohortibus Gallorum et Anglorum. Maxime metuebatur illi oppido, quod hinc abest quinque milliaribus, et credebatur hostis illud invasurus; quod tamen non fecit, quamvis per ea loca se receperit. Sperant aliqui hunc hostis ad urbem adventum fore in causa ut Belgæ posthac rationem diligentius incant, quâ suis rebus prospiciant. Sed de hoc conflictu nimis multa, de quo
plura

plura scies ex humanissimō Dn. Sufchio, qui ei interfuit. Literæ tuæ fuerunt gratissimæ Principi Auraico. Nondum ab eo petii responsum, non tantum enim mihi fuit otii; sed non dubito quin sit rescripturus; nam te magnificat. Cole, obsecro, amicitiam cum eo, et præsta ei quæ poteris officia; ego enim judico non esse præstantiorem virum in orbe Christiano. Mecum de variis rebus locutus est, ac etiam meam sententiam exquisivit, cum tamen suam prius protulisset; quam semper ita sum admiratus, ut nihil haberem quod ad eam adjicerem. Id ei plane accidit quod moderatis viris plerumque accidere solet, nempe, ut utrinque vapulent. Populus conqueritur de eo, et dicit se ab eo contemni; nobilitas vero dicit eum esse infensissimo animo in nobilitatem; quasi vero, dicebat mihi, ego sim patre rustico natus. Fratrem tuum humanissime excepit, et in prandio voluit federe inter conjugem et filiam, et sibi è regione. Feci etiam ut salutaret Dominum Lanoveum, qui ei sua officia prolixè detulit. Heri Gandavi perpetratum est facinus, quod metuo ne sit his provinciis exitiosum. Aiunt concionatorem Pontificium interfectum esse concursu populi in ipso templo, et reliquos sacerdotes Pontificios esse urbe ejectos, et eorum domos direptas. Metuimus autem ne quid aliud atrocius sit commissum. Vereor ne id sit in causa, ut nostri cum Pontificiis committantur, sicut est factum in Gallia, et mutetur status causæ, et bellum non pro libertate, sed pro religione postea geratur; quod si fiat, Pontifici haud dubie se Hispanis adjunctent. Sunt qui dicant nostrum reditum ex Anglia præbuisse causam huic malo, quod utinam non sit verum. Dicunt deliberari in senatu Statuum, de præficiendo copiis, quas constituerunt colligere, fratre Regis Galliæ. Credo ad vos dudum pervenisse famam de Albano, filio ejus Frederico, et Secretario Alba-

ni, traditis custodiæ mandato Regis Hispaniæ, quibus, aiunt, postea adjectos, Ferdinandum, Albani filium naturalem, quem magnum Priorem nominant, et quendam Franciscum de Vacas. Quædam dicuntur de conjugio, quo Rex est offensus, quod longum esset scribere. Alii putant graviores aliquam causam fuisse, ob quam vir tantæ dignitatis et authoritatis, quantæ est Albanus, sit affectus eâ infamiâ. Si quid certius de iis rebus postea habuero, id ego diligenter perscribam. Bene vale, et boni consule hæc raptim scripta, multis me perpetuo interpellantibus.

Antuerpiæ, 11. Mart. 1579.

LXXV.

Vide quantam infamiæ notam sibi et patriæ inusserint nostri equites, hoc est Casimiriani. Obtulerunt Principi Parmensi supplicem libellum, in quo nominant eum Inferioris Germaniæ Gubernatorem, et ut ab eo impetrarent transitum per ea loca quæ subfunt ejus imperio, promiserunt se intra tres menses rebellibus Statibus non militaturos, et ipsius Parmensis clementiam erga se perpetuo prædicaturos. Hoc autem ipsorum factum eo turpius est, quod reliqui equites Germani, non petita veniâ à Parmensi, trajecerunt Mosam ad Graviam, quod oppidum est in potestate Statuum, et invitis Hispanis, ipsum etiam Rhenum superaverant. Nostri vero trajecerunt Mosam ad Ruremondam. Quæ Gandavi acciderunt, ita varie narrantur, ut nesciam quid de iis mihi sit scribendum. Ipse Princeps Auraicus fatetur se nihil adhuc certi de iis rebus habere. Aiunt non esse interfectum, sed tamen graviter vulneratum, concionatorem illum Pontificium,

cium, de quo antea scripsi. Inde ortum esse tumultum illum dicunt, quod Pontificii suæ religionis concionatores in urbem induxissent, nostri vero dicerent in transactione nuper facta ipsis concessum esse solum jus celebrandi sua sacra, et non concionandi. Sunt traditi custodiæ aliquot ex primariis civibus. Quidam hodie affirmabant eos imitari nostræ gentis furores, et jam coepisse demoliri templa Pontificiorum. Dn. Daniel Rogersius certiora forte de his rebus sciet, antequam hinc discedat, quæ tibi narrabit. Ego eum tibi commendo. In Zelandia aliquid audivimus de morte filii Illustrissimi Saxonix Electoris; sed quia id incertâ famâ ferebatur, non credebam esse verum. Jam vero metuo, ne non sit nimis verum, cum aliquot amicorum ad me literis ea fama confirmetur. Vix nostrâ ætate vixit princeps, cui ita omnia ex animi sententia successerint ac Illustrissimo Saxonix Electori; omnem autem ejus felicitatem inopinatus hic casus ita evertit, ut jam credam eum esse omnium principum miserrimum, cum jam nulla supersit ipsi spes suscipiendi liberos ex conjugē. Filius agebat annum decimum nonum ætatis. Ego ex animo doleo vicem parentis, à quo plurima accepi beneficia, et quem judico esse præstantem principem, etiamsi quædam fecerit quæ cuperem ipsum non fecisse. Sed hæc fecit persuasus ab aliquibus, à quibus est ipsi impositum. Hoc scio ipsum fere solum conservare pacem, et tranquillitatem in Germania, et dare operam, ut omnia turbarum initio opprimat, in eamque rem plurimum pecuniæ impendere. Ego vereor, ne frustra laboraveris, dum istic eramus pro communi nostro amico, et ne experiaris ea quæ ego tibi de eo dixi, esse nimis vera. Video tuum avunculum magnificasse illam amicitiam; quæ res utinam ex animi sententia ipsi succedat. Utinam
etiam

etiam simus memores ingentium illorum beneficiorum quæ apud vos accepimus, et nihil indignum illâ vestrâ erga nos humanitate committamus. Cum vero fueris primus conciliator istius sive amicitie sive conjunctionis, cui multa postea sunt superstructa, diligenter cavendum est tibi, ne impingas, et ne alienæ culpæ penam luas; nam scis homines plerumque judicare de rebus ex eventu. “Quem sua culpa premit, deceptus” omitte tueri.” Doleo vicem optimi illius principis, quo iste pro arbitrio abutitur; nam horum tumultuum Gandavensium culpa in nos etiam rejicitur. Talem gratiam retulimus pro exhibita nobis humanitate in Zelandia. Aiunt Denremondâ, Aldenardâ, et Dunkerkiâ, (alii mihi dixerunt non ita se habere de Dunkerkiâ), pulsos etiam esse sacerdotes Pontificios. Frater tuus recte valet, et est admodum præsentis animo. Feci, ut notitiam seu amicitie initia contraheret hic cum iis quos virtute excellere judicavi. Auracus Princeps et Lanoveus præ aliis sunt eum complexi, et Lanoveus, ut est humanissimus, heri quamdiu fuimus in arce, quicquid potuit humanitatis ipsi exhibuit. Principi et Lanoveo gratissimæ fuerunt tuæ literæ; uterque enim pro officio præstito in concilianda ipsi tua benevolentia mihi diligentissime gratias egit. Puto etiam ipsos suis ad te literis testatos esse, quam sit hoc ipsis gratum. Ego non possum satis mirari Auraci prudentiam et æquanimitatem in tanta negotiorum mole sustinenda, et ferendis tot injuriis, pro quibus interdum etiam gratiam refert, ut nobis accidit. Obsecro, respice ejus virtutem, et ne deterreat à colenda cum eo amicitia ejus fortuna, quæ tandem etiam forte magis læta affulgebit. Nostrum discessum in crastinum diem coacti fuimus differre, ob pecuniæ procurationem; nam Henricus Wit mihi tardius significavit,

vit, se nihil potuisse impetrare ab eo ad quem habebat literas. Bene vale.

Antuerpiæ, 16. die Marti 1579.

Hispani obsident Trajectum Superius.

LXXVI.

NON dubito quin tuus Stephanus tibi significaverit, nos Antuerpiâ discessisse 18. die superioris mensis. Postridie appulimus Dordracum, fatis commodâ navigatione usi. Inde duobus diebus Arnemum pervenimus, ubi tuus frater salutavit Comitem Joannem Nassavium, à quo humaniter est acceptus. Quoniam ibi est nobis significatum, Hispanos sæpe excurrere ad sinistram ripam Rheni, et recens diripuisse merces Antuerpiensium quæ adverso Rheno Coloniam vehabantur, relicto Rheno, conduximus currus, quibus huc quinque dierum spatio sumus vecti; sed admôdum incommode, cum terra, crebris pluviis resoluta, in profundius lutum curruum rotas ita devoraret, ut equis non sufficerent interdum vires ad emergendum ex luto, ac pluviæ et venti vehementiores toto fere itinere nos molestiâ afficerent. Fecimus iter ad dextram ripam Rheni, ut ab Hispanorum latrociniis essemus tutiores. Quoniam tuus frater noluit parere monentibus, ut se in itinere adversus cœli injuriam diligentius muniret, invasit eum catarrhus, qui per unum aut alterum diem eum languidiorem reddidit, sed statim restitutus est pristinæ valetudini et alacritati. Excepit nos hic aliud malum; nam ita intumuit Rhenus, ut per plures dies nemo posset eo adverso navigare, ita ut necesse fuerit nautis omnibus, qui merces ex Belgio vehabant Francofurtum, ad hanc urbem subsistere. Præterea

terea ex variis locis nunciabatur, ubique ita infestari itinera ab Hispanis, qui arcem Kerpen huic urbi vicinam obtinent, ut non esset tutum se committere itineri. Consului de ea re primarium hujus reipublicæ consulem, qui pridie reversus erat ab hujus urbis Archiepiscopo, ad quem missus fuerat à senatu, ut cum eo deliberaret, quâ ratione Hispanorum latrocinia reprimi possent. Is mihi fassus est non esse de nihilo hanc famam de latrociniiis Hispanorum, et me monuit ut mihi diligenter caverem. Vides quo redigantur res Germaniæ ignaviâ eorum qui reipublicæ administrationi præfunt. Manipulus furum Hispanorum, qui arcem Kerpen huic urbi vicinam obtinent, audent insultare Electori Colonienfi, Duci Clivenfi, et huic urbi; nec tamen audet quisquam eorum temeritatem reprimere, licet arx nequaquam sit munita, et ab omnibus partibus sit cincta ditione Colonienfis Electoris et Ducis Clivenfis. Hic autem non substitit nostra infelicitas; nam secundo die à nostro adventu in hanc urbem, invasit me gravissimus catarrhus, quo ita mihi intumuit sinistra gena, ut per aliquot dies vehementes dolores senserim. Factâ tandem suppuratione per cicatricem, quam in ea gena circumfero, nonnihil remissus dolor. Præterea Henricus Wit correptus est febre tertianâ. Quoniam autem mercatores, qui venientes Londino hac iter fecerunt, nihil à vobis ad nos literarum habuerunt, et destituimur pecuniâ, estque Francofurti persolvenda ea quam Antuerpiæ mutuo accepimus, ne fides nostra à mercatoribus accusetur, et est alia conquirenda ad iter Argentoratense; fui author fratri, et Henrico Wit, ut Francofurtum irent, et inquirerent, an aliquid ad nos literarum ex Anglia sit missum. Præterea dedi eis literas ad amicos, à quibus peto, ut nobis pecuniam conficiant, si forte nihil à vobis mittatur. Una fuisset profectus, si valetudo mea id ullo

modo permisisset. Adjunxi eos bonis viris, cum quibus mihi intercedit singularis amicitia, qui mihi promiserunt, se in itinere tui fratris diligentem curam habituros. Ego, Deo dante, eos cras aut perendie subsequar, etiam si amici et medici id vehementer dissuadeant; sed potior habenda est ratio officii quam valetudinis, cum etiam si properarem, venturus tamen sim Francofurtum sub finem mercatus, quo finito mihi foret difficile pecuniam conficere; doleam autem plurimum, si tuus frater, meæ fidei concreditus, in aliquas difficultates incideret. Non libenter eum à me dimisi, sed metuebam ne læderetur ejus valetudo, si diutius hic hæreret, cum sciam adolescentes odore pharmacorum offendi, quem evitare non potuit, cum hic anguste habitaremus ob multitudinem eorum qui ad hæc loca confluunt. Jam huc venerunt ii qui delecti sunt ab Imperatore ad componendas turbas Belgicas, et ad restituendam illis afflictissimis provinciis tranquillitatem. Sunt autem Trevirensis Elector, qui huc venit stipatus magnâ catervâ Jesuitarum, Colonienfis Elector, Episcopus Herbipolenfis, et legati Ducis Juliacenfis. Advenit etiam Dux de Terra Nova, et Comes Schwartzbergius, Imperatoris apud Belgas orator; et ne quid deesset ad turbandum hanc actionem de pace, missus est huc à Pontifice Romano Castanea Archiepiscopus Rossanensis, quem qui norunt, dicunt esse omnium veteratorum, quibus abundat aula Romana, vasserrimum, et plane dignum qui sepeliatur ubi nascuntur castaneæ. Nondum advenerunt Belgici legati. Si quæras quid de hac actione ego sperem, respondeo me nihil sperare, cum isti actores rerum Belgicarum exiguam notitiam habeant, et superstitionibus Pontificiis ita sint imbuti, ut aperte profiteantur, non posse in Belgio pacem constitui, nisi religio Pontificia ubique restituitur. Bene vale.

Coloniæ, 7. die Aprilis 1579.

F f

LXXVII.

LXXVII.

Disceffurus Coloniâ, scripsi ad te de morbo in quem ibi incidi, et de aliis nostris rebus, et præsertim quid me impulerit, ut huc fratrem tuum præmitterem. Is, Dei beneficio, huc incolumis perductus est ab iis quorum fidei eum Coloniæ concredideram. Æger adhuc commisi me itineri, quoniam ante finem mercatûs huc erat mihi veniendum, ad conquiendam pecuniam, quo possem eam dissolvere quam Antuerpiæ mutuo acceperamus, ac fratrem tuum ducere Argentoratum, et eum viatico instruere; nam de vestris ad nos literis nihil potuimus resciscere ab iis qui, Londino huc venientes, fecerunt iter Coloniâ. Veni huc ante paucos dies, ubi quidem reperi literas quas ad me dedisti 26. die superioris mensis, in quibus scribebas, te dedisse Cassiodoro Hispano syngrapham Illustrissimi Principis Casimiri; verum ubinam terrarum esset Cassiodorus, uxor ejus et amici plane ignorabant. Itaque cum jam instaret finis mercatûs, hinc inde apud amicos sumpsi mutuo pecuniam, in usus tui fratris; in qua re aliquid difficultatis sum expertus, quia plerique ex iis qui mihi sunt noti, antequam huc venirem, discefferant, vel suam pecuniam in merces coemendas impenderant. Id etiam aliquid impedimenti adferebat, quod ex morbo adhuc ita langueam, ut vix possim ambulare, et amici me perpetuis interpellationibus obruant. Principis Casimiri quæstorem hic compellaveram, qui mihi respondit, se pecuniam vobis debitam libenter persoluturum, modo ipsi principis syngrapha traderetur. Itaque nihil inde nobis sperandum fuit. Jam ad iter accincti eramus, cum præter nostram expectationem advenit Cassiodorus, qui

qui nobis literas vestras et syngrapham Principis Casimiri reddidit. Acceptâ syngraphâ, statim conveni quæstorem Principis Casimiri, qui mihi debitam vobis pecuniam p'folvit. Restitui itaque amicis eam quam ab ipsis mutuo acceperam; quibus cum aliquid pendere vellem pro damno, quod præstitum nobis officium ipsis adferebat, (potuerunt enim cum lucro merces suas pecuniâ emere), nihil accipere voluerunt. Sed de hac re puto Henricum Wit ad te diligentius scribere. De Wackero nobis nulla superest spes; jam enim agit in Italia. Facile erit reperire tuo fratri præceptorum non indoctum; sed plerique sunt rusticiores; et metuo si talis ei contingat, ne eum fastidiat, aut contemnat, et ne ei non bene conveniat cum ipsis ministris. Id me valde sollicitum habet, quoniam video in eo plurimum esse situm. Scripsi ad Lobetium, et ad alios amicos, ut de ea re diligenter cogitent. Ubi eum perduxero Argentoratum, scribam ad te diligentius de ratione studiorum ejus. De rebus publicis pauca habeo quæ scribam; nam Belgica tantum hic audimus, quæ vobis quam nobis sunt notiora. Imperator sibi et Austriacis faceffit negotium in causa religionis; et fane verendum est, ne quid magni mali inde oriatur; nam Austriaci contumaciter contemnunt edicta quibus Archidux Ernestus interdicat ipsis purioris religionis exercitum. Petit Imperator ab ipsis subsidium pecuniarium ad res Hungaricas, de qua re ut deliberarent, conventum indixerunt. Sunt qui existiment, Imperatorem vix quicquam ab ipsis impetraturum, nisi permiserit ipsis eam religionis libertatem, quâ, vivo ejus parente, fruebantur. Faceffit etiam negotium in religione Hungaris, sed ipsi eum minus curant. Audio plerosque ex nobilitate, et maxime ex iis qui cis Danubium habitant, esse propenso animo erga Regem Poloniæ, qui forte illis in locis aliquid moveret, nisi facefferet

cefferet ei negotium Moschus; nam nuper per legatum repetiit ab Imperatore oppidum Satmar, et arcem Zooloch, quæ dicit ad Transylvaniam pertinere. Jam celebratur Pragæ generalis (ut vocant) conventus regni Bohemici; ad quem non solum vocati sunt ordines Bohemiæ, sed etiam Moraviæ, Silesiæ, et Lusatia. Imperator petit ab ipsis, ut debita facta ab avo et parente ejus dissolvant, et ut collationes pecuniæ, quæ aliquoties ab ipsis fuerunt à patre impetratæ in conventibus, fiant perpetuæ. Vult præterea nova vectigalia instituire, cum tamen miseræ illæ provinciæ sint crebris exactionibus ad tantam paupertatem redactæ, ut pleraque oppida deferantur. Audivisti copias Moschi, quæ obsidebant arcem Wenden in Livonia, fuisse cæsas à Suecis et Polonis sub initium hiemis. Moschus, ut ulciscatur arreptam cladem, conscribit maximas copias, cum quibus putatur irrupturus in Lithuaniam. Jam apparet quanta sit Polonorum vanitas, qui perpetuo habent in ore, se habere ducenta millia equitum; eorum enim Rex petit ab Imperatore et ab Electoribus, ut sibi liceat militem conscribere in Germania; nec desunt qui dicant, Lithuanos velle transigere cum Moscho, ipso etiam Rege invito. Ignosce brevitati literarum; nam sum occupatissimus. Ego plura scribam Argentorato. Scribam etiam ad illustrissimum tuum parentem, et ad nostrum humanissimum Dominum Dierum, quos peto ut officiose meo nomine salutes. Si Andegavensem in Angliam admiseritis, id mihi mirum videbitur. Bene vale.

Frankofurti, 20. Aprilis 1579.

LXXVIII.

LXXVIII.

Disceffurus Francofurto, dedi ad te literas, in quibus scripsi, nobis tandem persolutam esse pecuniam quam mutuo dederatis Illustrissimo Principi Casimiro ex Anglia disceffuro. Huc venientes Francofurto, Neustadium defleximus, ut Principem Casimirum salutarem; coactus enim fuerat tuus frater id ipsi in Zelandia promittere. Diem unum tantum ibi mansimus; et huc, Dei beneficio, salvi et incolumes 28. die superioris mensis venimus. Statim ubi huc veni, deliberavi cum Doct. Lobetio, de hospitio in quod tuus frater diverteret, et de præceptore ei adjungendo; de quibus rebus ipsum Lobetium antea præmonueram, ne ad eum nostrarum rerum plane ignarum veniremus. Commode accidisse videtur, ut, paucis diebus ante nostrum in hanc urbem adventum, discefferint à Domino Sturmio illustres quidam adolescentes, qui per aliquot annos apud ipsum vixerunt. Itaque Doct. Lobetius et ego, cum judicaremus fore honorificum, et ob multas causas utile tuo fratri, apud ipsum vivere, egimus de ea re; proque eâ amicitia quæ cum ipso à multis annis intercedit nobis, facile impetravimus quod voluimus. De præceptore difficilior fuit deliberatio, quæ me per sex aut septem dies hic detinuit; et cum nullus occurreret qui nobis plane satisfaceret, conduximus juvenem Silesium, institutum Heidelbergæ à Doct. Zacharia Ursino, et qui postea docuit in schola Neuhausii prope Vormaciam, instituta à piæ memoriæ Electore Frederico Palatino, et jam eversa ab ejus filio. Ita autem est à nobis conductus, ut liceat nobis post quinque menses eum dimittere, si ita nobis videatur, quod ideo fecimus, ut interea possimus inquirere an
magis

magis idoneus haberi possit. Quam sit autem hic futurus idoneus, ad id præstandum quod ab eo requirimus, Dominus Sturmius et Doct. Lobetius postea ad nos perscribent. Constituimus ei mercedem suorum laborum, seu stipendium, ut vulgo loquimur, menstruos coronatos tres Hispanicos, seu quinque florenos Germanicos, præter victum et habitationem, quæ merces est ejusmodi, ut vix possit necessarias vestes eâ sibi comparare. Domino Sturmio quâlibet hebdomadâ numerandi erunt decem thaleri, pro victu et habitatione; tantundem enim ipsi numerarunt ii qui ante tuum fratrem apud ipsum vixerunt. Paulo minoris forte potuisset apud vulgarem civem vivere; sed non tam commode vixisset, aut habitasset; et quia cives solent plerumque ad eandem mensam plures convictores admittere, in quos nihil habent imperii, interdum solent rixæ inter ipsos exoriri, et sunt exteri semper magis obnoxii injuriæ quam ii qui in patria vivunt, et præsertim in his regionibus; quare consultius est, cum vivere apud virum, cujus auctoritatem revereantur ejus convictores, et coram quo petulanter aut insolenter nihil audeant facere. De studiis fratris, ac de minuendis sumptibus quos in eum facitis, postea diligentius scribam. Ejus indoles mihi magis ac magis placere incipit, et valde gaudeo, nullum esse hic Anglum præter ipsum et ejus ministros. Est hic quidam Scotus, cujus curæ commissi sunt filii Domini Andeloti ex secundo conjugio, qui si hinc abesset, ego non valde dolerem. Jam eo ad Dominum Schuendium, qui pluribus literis me ad se invitavit. In reditu hac faciam iter, et videbo quomodo studiorum initia tuo fratri succedant. Hinc proficiscar ad thermas Antoninas, seu Badenenses, valetudinis curandæ causâ; nam sum adeo languefactus morbis, quibus per hiemem laboravi, ut vix ambulare queam, et labores itineris, qui antea mihi

mihi jucundi esse solebant, jam mihi plurimum molestiæ adferunt, et difficulter eos perferre possum; et sane huc veniens Francofurto valde metui, ne me morbus aliquis invaderet, qui iter nostrum remoraretur; quod tui fratris causâ, magis quam meâ, metuebam. Jam cum sint res ejus utcunque constitutæ, longe minus metuo quam antea, quamvis non melius habeam. De rebus publicis nihil jam habeo quod scribam. Elector Palatinus dat, ut nôsti, filiam suam in uxorem Carolo, fratri Regis Sueciæ, quod omnes mirantur, cum tantum sit nata annos septendecim. Nuptiæ celebrabuntur die undecimâ hujus mensis. Quoniam ad te quibusdam de rebus scripturus sum, ubi Antuerpiam venero, mitto ad te annotata tria aut quatuor nomina in scheda quam his meis literis inserui. Peto ut vel schedam serves, vel ea nomina mandes memoriæ. Bene vale. Hæc scribo prorsus defatigatus, et animo plane perturbato.

Argentorati, 4. die Maii 1579.

LXXIX.

Superioribus meis literis significavi tibi fratrem tuum incolumem Argentoratum pervenisse, meque impetrasse à Domino Joanne Sturmio, ut eum ad se reciperet. Dedimus ipsi præceptorem, virum doctum, et, ut existimo, pium et bonum, de quo quid sentiam infra scribam. Ubi ipsi utcunque consultum esse existimavi, veni huc ut membra languidiora facta laboribus et morbis, cum quibus per hiemem sum confliktatus, dierum aliquot lotione in his thermis reficerem, et sane videtur recursurus morbus, quo laboravi Colonix, unde discessi antequam esset recte curatus. Ubi me nonnihil collegero, properabo Antuerpiam, etiam si
multi

multi id mihi diffuadeant, et in primis Dominus Schuendus; sed non sum is qui me ab eo quod decrevi facile abduci patiar. In itinere multa mihi venerunt in mentem, quæ ad te scribam ubi Antuerpiam pervenero. Sed ad fratrem tuum redeo, cujus ingenium exploravi, et affectus observavi, quantâ potui diligentia, totis fere tribus mensibus, quibus una viximus; quod ideo feci, ut tibi indicarem quâ ratione regi adolescentia et ei à vobis optime consuli possit. Tanta est in ipso celeritas et sagacitas ingenii, ut nesciam an quenquam alium adolescentem noverim, qui iis dotibus animi sit cum eo conferendus, si te unum excipiam. Ambitiose quidem incumbit literarum studiis; sed id quod cœpit minus constanter persequitur, et circa plurima vagatur. Tantum profecit in itinere, ut jam loquatur expeditissime Latine, et non incommode Gallice. Feci aliquoties periculum, quantum Latine scribendo posset, sed animadverti esse inexercitatum; quare monui ipsum, ut se scribendæ quotidie exerceret; et mandavi præceptori, ut ejus rei curam susciperet, ac etiam eum declamando exerceret. Nec Domino Sturmio nec mihi visum est consultum ut ad classes (ut loquuntur) accederet, cum ibi interdum adolescentes illiberaliter tractentur ab imperitis præceptoribus, sed ut audiat tantum publicos professores; cum præsertim habeat præceptorem, qui possit ipsum domi docere ea quæ docentur in classibus. Non est autem quod metuatis, ne severiore disciplinâ retundatur in eo animi alacritas, et fiat inepte verecundus; est enim eo ingenio, ut potius cavendum sit, ne peccet in alteram partem; nam est animosissimus, nec facile patietur sibi eripi eam libertatem quam ipsi indulerunt ei à quibus est educatus. Morum gravitate et verecundiâ nequaquam est tibi similis; quare cum eas virtutes præ aliis colant Germani, utile

tile erit ipsum aliquandiu in Germania vivere, et quidem apud Sturmium, cujus præsentiam cogetur revereri in mensa, ubi maxime solet esse locus levitati et petulantiae. Videtur futurus proclivior ad voluptates, à quibus nullâ ratione melius abduci poterit, quam si ipsi adjungatur aliquis, qui ingenio et morum facilitate authoritatem sibi apud ipsum acquirat, ac ipsum arte regat; post unum enim aut alterum annum non patietur sibi imperari, cum sit excelsò animo, et facile contemnet eos quos intelliget multa ignorare quæ ipse sciet: plurima autem mihi in itinere proposuit, ad quæ qui respondeant paucos in scholis reperiet. Præceptorem (ut dixi) habet bonum et doctum virum, qui fuit professor in Neuhausiana schola prope Vormaciam, sed qui nihil præter literas novit; quare vereor ne apud ipsum authoritatem suam tueri non possit. Monni tamen nostrum, fore ipsi indecorum præceptorem non revereri, et dixi Rolando et Simeoni, illustrissimum tuum parentem et te velle, ut ipsi obtemperent præceptori. Quoniam à me postulas, ut ad te scribam quid de Henrico Wit sentiam, in ea re tibi obsequar. Ego judico eum virum bonum, gravem, et modestum, et cupidum comparcendi; sed metuo ne rei œconomicæ non sit satis peritus, hoc est, ne sit interdum parcior ubi liberalitas aliqua requiretur, et liberalior ubi satius esset esse parcum; non habet autem eam peritiam Latinæ aut Germanicæ linguæ, ut possit eos excipere qui fratrem tuum interdum invisent, vel ipsum deducere ad eos qui erunt invisendi. Præceptor forte id posset præstare; sed meo judicio frater tuus alterius consiliis regetur. Mihi vero necessarium videtur, ut cum aliis illustribus adolescentibus notitiam contrahat, quo possit eorum consuetudine linguam et mores Germanicos addiscere; quod si omnium consuetudinem vitet, ea res ipsi odium con-

G. g

flabit.

flabit. Feci ut contraheret notitiam cum Carolo Zerotino, quem vidisti Brunnæ in Moravia apud Doct. Jordanum, qui nos postea ad ejus patrem deduxit. Is adolescens, omnium fere judicio, videtur superare ingenio et morum elegantia reliquos illustres adolescentes qui jam vivunt Argentorati. Dominus Schuendius sane ejus ingenium mihi valde commendavit. Cum nuper apud ipsum cœnaremus, toto cœnæ tempore in hoc intentus fuit, ut inferviret tuo fratri, quem postea sum hortatus, ut cum eo præcipue amicitiam coleret; nam eleganter loquitur Latine et Germanice, et est in eo insignis morum suavitas et elegantia. In turbam ministrorum, quas ipsi adjunxistis, multum impendetur; nec video quid inde utilitatis ad ipsum perveniat, nisi forte metuitis ne obliviscatur linguæ Anglicæ. Putarem satis esse ipsum habere præceptorem et famulum tantum, modo Wackerum aut aliquem ipsi similem habere possemus. Rolandi Wit ingenium, modestia, et sedulitas, mihi admodum probatur; quare esset ipsi relinquendus. Scripsi antea Wackerum esse in Italia. Superiore hieme vidi Gandavi, et postea Antuerpiæ, apud Dominum Plessium, quendam juvenem, qui, si recte memini, nominatur Sommerus vel Semerus, qui mihi valde placuit; visus est enim mihi prudens et multarum rerum peritus, et elegantissime Latine loqui; ad quæ accedebat morum facilitas et elegantia. Plessius et Villerius valde mihi commendaverunt ejus ingenium, eruditionem, et pietatem, et dixerunt ejus posse esse magnum usum in republica, si ad eam adhiberetur. Si est adhuc sui juris, et posset ab eo impetrari, ut nostri Roberti curam fusciperet, videretur mihi ad eam rem esse maxime idoneus. Natus est, ut audio, Gandavi, honestâ familiâ, unde discessit cum videret cæco quorundam impetu potius quam ratione rempublicam ibi administrari.

Notus

Notus est, ut existimo, ac etiam amicus Domino Danieli Rogerio, qui tibi certius quam ego indicabit quisnam is sit. Cum venero Antuerpiam, si eum reperero, pertentabo ejus animum, et quid de eo sperandum sit tibi significabo. Videbor forte tibi nimis multis ista de fratris institutione persequi; sed id indulgebis facile meo erga ipsum amoris; et sane video eam esse ipsius indolem, ut non solum deceat vos diligentem ejus curam suscipere, sed etiam necesse sit, ut id faciatis; nec est quod eum tuo pede ac modulo metiaris; nam in animum ejus possunt irrepere ea vitia quibus naturæ vehementiores sunt obnoxie; tu vero ab ipsa prima adolescentia fuisti adeo sedato ingenio, ut non solum potueris tuos affectus moderari, sed etiam eos, qui tibi inserviebant, coercere, si quid præter decorum ab ipsis fiebat. Bene vale.

Ex thermis Antonini seu Badenribus, 24. die
Maii 1579.

LXXX.

Nactus hanc ad te scribendi occasionem, tibi indicandum putavi, me jam utcunque valere, et constituisse pergere Antuerpiam, quo me contendente varii morbi hætenus sunt remorati; ita ut experiar jam plane fractam esse meam valetudinem. Hi sunt fructus laborum et molestiarum quas superiore hieme pertuli, dum, neglectâ mei curâ, alienis affectibus obsequor. Arbitri pacis Belgicæ huc missi ab Imperatore, brevi ad sua redituri dicuntur. Si serio id egerunt, ut tumultus Belgicos componerent, frustra totam æstatem hic contriverunt; quod si dederunt operam, ut foedus illud, quo conjuncti erant Belgæ, ad propugnandam suam libertatem adversus Hispanos, dissolverent,

rent, res ipsis ex animi sententia successit; jam enim sunt scissi in factiones, et inter se commissi Belgæ, cuius rei istos esse authores dicunt ordines Belgici. Proposuerunt conditiones pacis, non quidem iniquas Pontificiis; sed quibus minus libertatis in religione nostris conceditur, quam concessum sit ante triginta menses, pæce factâ inter Joannem Austriacum et ipsos ordines Belgicos. Jam mutabitur in Belgio status causæ, et qui conjunctis viribus antea de sua libertate adversus Hispanos pugnabant, posthac de religione inter se pugnabunt, ut est factum in Gallia, et se mutuis vulneribus conficient. Hæc est nostrorum regum insania, qui rerum suarum jacturâ, et provinciarum, quibus imperant, ruinâ, Pontificis imperium in se stabilire conantur. De tuo fratre sum admodum sollicitus. Jam discedet ab eo præceptor, quem ante quinque menses ei adjunxeram, usus in ea re consilio Domini Sturmii, et Doct. Lobetii. Necessè est, meo judicio, ut virum doctum secum habeat, à quo institutatur, et cujus consiliis regatur. Habet secum Henricum Wit, cui assuevit, quem cuivis præceptoris semper præferet. Ego sane Henricum magnifacio, et judico eum esse virum gravem, modestum, prudentem, et qui in multis rebus tibi usui esse poterit; sed tamen non puto esse idoneum ad regendam adolescentiam tui fratris; nam cum nullam peregrinam linguam ita calleat, ut possit cum exteris commode confabulari, vitat eorum consortia, quod est incommòdum tuo fratri, qui nisi Germanorum familiari consuetudine usus fuerit, non recte discet Germanicam linguam, et rerum Germanicarum ignarus ad vos redibit. Domi cum suis linguâ Anglicâ utitur, ut ad me scripsit Lobetius. Facile conjicere potes, de inanibus rebus eos plerumque inter se differere, quod minus solet fieri in colloquiis quæ habemus cum iis qui non sunt nostri populares,

lares, qui sæpe aliquid de suæ gentis moribus, vel institutis, referunt, quod nos erudit. Tu sæpe apud me conquestus es, tibi fere periisse tempus illud quo vixisti Argentorati; et sane si rationes tuas initio recte instituisses, non fuisset tibi difficile, in tanta ingenii et memoriæ felicitate, linguam Germanicam addiscere, quod ornamentum utinam ad tua reliqua accessisset. Videndum est itaque, ne ad eundem scopulum impingat tuus frater; et cum per ætatem sibi consulere non possit, oportet te ejus rei curam suscipere. Rescripsit mihi Patavio Dominus Wackerus, et significavit se jam non esse sui juris, sed se daturum operam, ut etiam cum suo incommodo se explicet, quo possit nobis gratificari, si tu et ego id ab ipso plane requiramus. Censeo non esse abutendum ejus humanitate; si enim id faceremus, non ignoras quanta obligatio inde nasceretur. Rogo, ut mihi significes quid ipsi rescribendum censeas; nam est omnino rescribendum. Ex iis qui mihi sunt noti, superest juvenis ille Gandavensis, qui apud Dominum Plesseium vivit, de quo antea ad te scripsi. Is mihi visus est cum eruditione et prudentia, morum suavitatem conjunxisse; sed ejus animum nondum exploravi; explorabo autem ubi Antuerpiam venero, si ita tibi videbitur. Potes de hac re agere cum Domino Belo, vel cum Domino Rogerio. Ii forte tibi indicare poterunt, aliquem ad hanc provinciam sustinendam idoneum. Hæc verbosius persequi me cogit amor, res (ut inquit poeta) solliciti plena timoris. Scio quantum tibi et illustrissimo tuo parenti debeam; et scio mihi habendam esse fratris tui curam, non solum propter meum erga ipsum amorem, sed quia vobis fui author, ut eum in Germaniam mitteretis, cujus rei me sæpe in suis literis monet, ut sim memor. Doct. Lobetius mihi indicaverat hospitis sui filium, adolescentem egregie doctum, et
qui

qui linguam Gallicam et Italicam tenet, et est moribus elegantioribus quam plerumque esse soleant Germani; sed quia vix superavit vicesimum ætatis annum, præceptoris auctoritatem tueri non posset. Ante tres menses incidi Lutreæ in Joannem Serranum, qui nuper Platonem in linguam Latinam vertit. Inscripſit opus Serenissimæ vestræ Reginæ, ad quam misit ejus exemplar elegantissime compactum. Tibi etiam unum misit. Cupit ex te scire, an Regina librum acceperit, et quid de eo judicaverit. Sapienti dictum satis est. Si diu fuerit superstes, meo judicio, habebitur inter clarissimos viros in re literaria; nam est adhuc juvenis, et insigniter doctus, et certe dignus est qui honorario aliquo à Serenissima Regina ornatur; opus enim istud multo labore et multis vigiliis ipsi constitit. Mitto ejus ad te literas, ad quas peto ut respondeas, et mittas tuas literas ad me Antuerpiam in ædes Christophori Plantini, typographi notissimi. Bene vale, et officiose meo nomine saluta illustrissimum tuum parentem, et humanissimum nostrum Dominum Dierum, ad quos scribam ubi venero Antuerpiam. Hæc noctu scribo cæcutiens.

Coloniæ, 24. die Septembris 1579.

LXXXI.

Disceſſurus Coloniâ, dedi ad te literas Ascanio, bibliothecæ Londinensi, quas puto te accepisse. Huc veniens, nostrum Clusium reperi accinctum ad iter, quem per unum aut alterum diem sum remoratus, ut de rebus vestris certiora ex eo scirem. Ex ipso, et ex tuis literis, certior factus sum de controversia inter te et Comitum Oxoniensem exorta, quæ res mihi magnum

gnum dolorem attulit. Etiamſi ſciam, inveteratâ conſuetudine in toto orbe Chriſtiano, nobilitati contumelioſum eſſe ejusmodi injurias non repellere, ego nihilominus tuæ infelicitati aſcribo, quod pertractus ſis in hanc contentionem, quamvis penes te nullam ejus rei culpam reſidere videam; nihil enim veræ gloriæ inde referre potes, etiamſi tuam induſtriam et animi magnitudinem omnibus probaveris; virtuti tuæ alio theatro opus erat, quod utinam tibi in his regionibus delegiſſes. Cave autem, ne à ferocioribus perſuaſus, innatæ tibi modetiæ fines tranſilias. In ipſa ſane contentione progreſſus es ulterius quam debueris; nam cum impactum tibi convicium obſecto mendacio à te rejeciſſes, debuisti conſiſtere; verum fervore animi raptus, provocationem adjeciſti, et ita tibi eripuisti armorum optionem, ſi quando duello decidenda erit hæc controverſia; nam ejusmodi duellis, quæ ſunt injuſtiſſima, ſua jura attribuerunt ii qui docere voluerunt, quomodo cum menſura inſaniendum ſit. Si obſecto mendacio conſtituiſſes, ejus erat te provocare. De duellis noſtrâ ætate ſcripſerunt aliquot jurisconſulti. Gulielmus Neuburgenſis, ſcriptor Anglicus, refert decreta cujuſdam ſynodi, quibus plane damnantur duella, et Chriſtianis interdiciuntur. Cum tuus adverſarius factioni Andegavenſi ſe addixerit, ſi veſter proculus ad vos redierit, ſtipatus multâ nobilitate Gallicâ, cavendum erit tibi, cum non ignores quanta ſit noſtrorum hominum temeritas. Gaudeo tuum Henricum Wit ad te redire, et cuperem te aliquot ei ſimiles habere; nam judico eum virum fortem, et modeſtum, et metuo ne cogaris te munire præſidio hominum, quorum mores tibi minime probabuntur. Oro Deum Omnipotentem, ut te ſervet incolumem, nec patiatur te aberrare ab ea virtutis ſemita cui hætenus conſtanter inſtituiſti.

Deprehenſæ

Deprehensæ sunt tandem imposturæ eorum quæ suis sceleribus “domûs charitatis” nomen obducebant. Rex eorum detinetur captivus in oppidulo Cliviæ, quod sesquimilliare Germanicum abest à Wesalia. Captus fuit ante biennium, ob suspicionem maleficii, sed ignorabatur quisnam esset. Nuper vero proditus fuit à puella, cui mandaverat, ut in urbe Wesaliensi puteos aliquot veneno inficeret. Habuit quatuor et viginti uxores, quarum duæ captæ sunt Wesaliæ; dicunt enim summum scelus esse cum muliere gravida concumbere, et propterea licere iis qui se continere non possunt, plures uxores ducere. Habuerunt suos magistratus, ac etiam carnifices, qui capite plecterent eos quos nocentes iudicabant. Dicunt rejectos esse à Deo, et tollendos, omnes principes et magistratus à quibus regitur orbis Christianus, et se esse mites illos beatos, quibus, apud Matthæum, terræ possessio promittitur, quam tandem, sublati injustis magistratibus, se consecuturos sperant. Cœperant grassari latrociniiis, et jam ruri aliquot nobilium domos diripuerant. De his rebus diligentius inquiram, et quæ habeo ad te perscribam; nam ab aliquot annis, animadverti te fuisse cupidum cognoscendi mysteria, quæ sub hoc nomine “domûs charitatis” latebant. De statu harum regionum scribam, ubi melius habuero; hic enim denuo incidi in morbum, quo ita discrucior, ut vix hæc scribere potuerim; et id mihi incommôdissime accidit, quod cogor ferre strepitum publici diversorii; nondum enim mihi privatum hospitium conduxî. Scripsi ad te Coloniâ de studiis tui fratris, de quo sane sum sollicitus, et iudico de præceptore ei mature prospiciendum esse, cum præsertim ab eo discesserit Henricus Wit, quem ego tibi commendo; nam de tuo fratre bene meritus est, ut etiam in suis ad me literis scribit Doct. Lobetius. Tuus frater mihi commendat Simeonem,

nem, dicitque sibi et diligenter et fideliter inservivisse. Bene vale, et apud illustrissimum tuum parentem, et Dominum Dierum, excusa quod non scribam. Ubi melius habuero, scribam ad eos.

Antuerpiæ, 14. die Octobris 1579.

Si voles ad me scribere, poteris literas tuas mittere ad Christophorum Plantinum, typographum, vel ad Georgium Gylpin, secretarium societatis mercatorum Anglorum.

LXXXII.

SPero te accepisse literas quas dedi Henrico Wit, hac iter facienti, ex quo intellexisti quæ fuerit mea valetudo, cum hinc discessit. Post ejus discessum, satis graviter conflictatus sum cum morbo, cujus vidit initia, quo tandem, Dei beneficio, sum liberatus. Sollicitudo de tuo fratre me admodum exercet. Excidimus spe quam conceperamus de Jacobo Somero Gandavenfi. Scripsi ad eum quod esset tuum de eo judicium, et quid de eo constituisses, et petii ut suum animum vel tibi, vel mihi, significaret. Rescripsit, se habere tibi gratiam pro honorifico de eo judicio, et cupivisse tibi obsequi in ea re quam ab ipso petebas, sed obstare parentum voluntatem, quibus inconsultis nihil ausus fuit de tanta re decernere; audio id agi, ut minus aliquod in republica fuscipiat. De alio sane cogitandum erit; nam mihi non videtur consultum, ut tuus frater moderatore et informatore adolescentiæ diu careat, præsertim extra patriam; quamvis ne in patria quidem id ei esset utile. Tu vide an aliquem istic nancisci possis, qui sit ad eam rem idoneus. Consulam bonos viros, et videbo an aliquis hic sit qui

H h

vobis

vobis usui esse possit. Ex literis quas Henrico Wit ad te dedi, intellexisti, me eas accepisse in quibus facis mentionem controversiæ exortæ inter te et Oxoniensem Comitem. Scriptum est etiam de ea re, ad Illustrissimum Principem Joannem Casimirum; nam nuper ad me scripsit, se magnum dolorem ex ea re cepisse. Petit autem, ut videas, an aliquid ab ipso proficisci possit, quo juvari queas; tibi enim sua officia nequaquam defutura pollicetur. Jussit ut hæc tibi significarem, quare poteris per occasionem ei gratias agere pro ista significatione benevolentiae erga te. Beutterichius etiam omne suum studium, et suam operam, tibi defert. Etiam si (ut inquit poeta) quas credis esse has, non sint veræ nuptiæ, ista tamen simulatio apud vos excitavit factiones, quæ non facile sopientur, in quas metuo ne pertraharis. Ad id, de quo meum judicium exquiris, sic respondeo. Non puto in orbe Christiano inter homines illustres vivere quenquam Auraico principe prudentiorem. In La Novei animo plurimæ virtutes certant inter se de principatu, ad quas accedit ea rei militaris peritia, ut ipse princeps, et alii qui hic sapiunt, eum rerum suarum columnen existiment. Nuper in Galliam ire volentem, ita tamen, ut se post aliquot menses reversurum promitteret, multis precibus obtestati sunt ne iret, affirmantes ipsius operam sibi jam esse necessariam. Quamvis sine magno detrimento rei familiaris, ut ipse mihi est fassus, non potuerit illud iter intermittere; prætulit tamen publica commoda suis privatis, et passus est sibi persuaderi ut maneat. Jam cum imperio missus est in Flandriam. Sunt hic plures tribuni, et præfecti militum, Angli, Scoti, Galli, et indigenæ, qui habentur viri fortes, et rei militaris periti, sed conjungi non possunt, si absit La Noveus, nullus est enim inter eos qui alterius imperio subesse velit; La Noveo autem parent

parent omnes libenter. Horum duorum virorum, quos ita commendo, tibi parata erit amicitia et familiaritas, si huc veneris; nam uterque jam te diligit, et de te præclare sentit. Agam tecum libere meo more; nam sum persuasus, nostram amicitiam eo devenisse, ut alter alterius libertate offendi non debeat. Fuit mihi jucundum, superiore hieme, videre te gratiâ florentem, et in magna apud omnes existimatione; sed, ut nihil dissimulem, visa sunt mihi minus mascula vestræ aulæ exercitia quam cupivissem, visque sunt mihi plerique ex proceribus potius sibi quærere laudem ex affectata comitate, quam ex iis virtutibus quæ sunt salutare reipublicæ, et quæ generosos animos, ac illustri loco natos homines, maxime decet. Dolebam itaque, et mecum alii tui amici, te in ejusmodi rebus istum tuæ ætatis florem deterere, et metuebam ne eximia illa tua indoles tandem retunderetur, et consuetudine tibi placerent ea quæ animos nostros emolliunt. Si Oxoniensis, arrogantia et protervia sua, te ex eo somno excitavit, minus in te peccavit quam ii qui erga te hactenus indulgentiores fuerunt. Sed jam ad institutum redeo. Perpende tecum diligenter quid tuis rebus conducatur, antequam aliquid constituas; nam ubi aliquid constitueris, illud erit constanter exequendum. Scis te superiore anno fecisse hic aliquibus spem tui adventûs in has regiones. Etiam si nullâ tuâ culpâ factum sit, ut non veneris, si tamen denuo idem accideret, multi in te animi constantiam requirerent, nec satis foret te esse extra culpam; quare in ea re cautum te esse oportet. Si illustrissimo tuo parenti, et aliis tibi necessitudine conjunctis, tuus è patria discessus nihil incommodi attulerit, bene tuis rebus consultes, si huc veneris, quantum quidem conjecturâ assequi possum. Vix autem inter incommoda numero molestias, quas ob vehementem amorem quo te profe-

quantur ex tua absentia sentient; nam spero te rerum usu ac cognitione auctum, et existimatione florentem, ad ipsos ita reversurum, ut sibi ipsis sint gratulaturi, quod ab ipsis discesseris, et tuum consilium laudaturi. Ipsorum vero auctoritatem absens, non minus quam præsens, tueberis, si te rei militari plane addixeris, et præsertim si in ea successus aliquos habueris. Quod si eximia illa virtutum semina, animo tuo à Deo infusa, diligenter excolueris, et rei militaris peritiam et auctoritatem apud milites adeptus fueris, quod futurum confido, perpende tecum, quanto usui ac etiam præsidio patriæ in rebus dubiis esse poteris; et sane opus erit vestræ reipublicæ hominibus non vulgari virtute præditis, ad avertenda mala quæ post mortem Reginæ ei impendere videntur. Ego quidem ex animo oro Deum Omnipotentem, ut ipsam vobis diu incolumem servet; sed tamen cum sit homo, et jam ad senium vergat ejus ætas, non malè de republica merebuntur, qui maturè cogitabunt, quâ ratione malis post ejus mortem impendentibus occurrì possit. Ubi de tuis rebus aliquid certi constitueris, si illud mihi significare voles, dabo operam, quantum in me erit, ne hic sis privatus, sed ut aliquo munere orneris, quod te deceat; suspicor autem me non esse exosum quibusdam, qui hic non parum possunt. Videretur tibi initio maxime convenire ala seu cohortis equitum præfectura, quo posses ex publico gratiam aliquam referre tenuioribus amicis, qui te comitari volent, et aliis tuis clientibus. Cogitandum autem tibi esset de legato, seu vicario, rei militaris perito, cum hætenus in castris non fueris; sed ex La Noveo poteris parvo tempore addiscere ea quæ ad tuum munus pertinebunt. Vester Norrifiſius eum maximè colit, et nunquam fere ab ejus latere discedit, quæ res ei auctoritatem parit. Saluta, obsecro, amicos, et ignosce quod de rebus publicis
jam

jam non scribam, sum enim occupatissimus, nec admodum rectè valeo. Mihi nunc est excurrendum Coloniæ, quo venturus est noster Andreas Paulus, jussu Illustrissimi Saxonie Electoris, ut mecum de quibusdam rebus conferat; sed quid illud sit ego ignoro. Jam dimitto tabellarium ob eam rem ad me missum. Huc statim recurram.

Antuerpiæ, 14. die Novembris 1579.

LXXXIII.

Vellem tecum paucis deliberare, an conducat tuis rebus huc venire, ut rei militari des operam; nam si vulgo innotuerit, te de ea re deliberare, et tandem judicaveris, consultius esse apud tuos manere, poterunt malevoli istam tuam deliberationem calumniari. Pleffæus noster scripsit ad me Gandavo, se nunquam tibi fore authorem, ut jam ex patria discedas. Proximis meis literis scripsi ad te quid mihi de ea re videretur. Si vel patriæ, vel parentibus, vel iis qui tibi arctiore necessitudine sunt conjuncti, necessariam esse tuam præsentiam judicas, consulo ne tuo præsidio eos destituas. Si nihil ejusmodi te istic detinet, ego sane judico, ad eas virtutes, quibus animum excoluisti, te nihil adjicere posse, quod tibi majore ornamento et præsidio esse queat, quam rei militaris peritiam; nam judico hominem, illustri loco natum, sine ea non posse auctoritatem comparare, quæ non facile convelli possit. Nisi quis autem à primâ juventute in ea se exerceat, vix unquam magnos progressus facit. Ea apud vos jam fere negligitur; nec hoc miror, cum jam per multos annos altâ pace fruamini, et vulgo homines adjiciant animum ad eas artes quibus in republica, vel apud principes viros, auctoritatem et gratiam se posse sibi

fibi comparare sperant. Optandum quidem esset, ut vobis sit perpetua illa pax et tranquillitas, et ut semper sint in pretio illæ artes, in quibus vestri homines se exercuerunt; sed quia ista non perficiuntur votis, bene merentur de patria, qui cogitant, quâ ratione propulsari bellum, aut malis quæ secum trahit, occurrî possit, si forte ista vestra pax turbetur. Tu de his rebus tecum deliberabis, et pro tua prudentia constitues. Spero nos brevi visuros catastrophem istius fabulæ, quæ jam apud vos agitur, ita ut non necesse habeas tua consilia ad eam attemperare. Credo Dominum Pleßæum eo respicere. Jam hic deliberatur, de conditionibus pacis quas proposuerunt ordinibus harum regionum ii, qui jussu Imperatoris convenerunt Coloniz. Rejicientur haud dubie illæ conditiones; sed ii à quibus sunt propositæ, petunt ab ordinibus, ut, si eas non probaverint, alias proponant, quæ si nihil iniqui contineant, promittunt se daturos operam, ut Rex Hispaniæ eas accipiat. Difficilis est hæc deliberatio, cum non idem sentiant provinciæ confœderatæ, et præsertim in causa religionis. Quædam sibi nolunt eripi eam libertatem quam armis et suo sanguine se sibi comparasse credunt; alias vero diuturni istius belli, tantum tædium cœpit, ut quaslibet conditiones sint admitturæ, modo illud componatur. Commodè accidit, quod La Novæus, cum imperio missus in Flandriam, die Lunæ proximâ fuderit malecontentorum copias, et eis eripuerit aliquot arces quas muniverant, ex quibus Flandriam infestabant et diripiebant.

Obsidebat La Novæus templum fossâ et aggere munitum, in quo erant duo signa peditum. Quoniam exiguum numerum militum secum habebat, malecontenti, quibus est id indicatum, constituerunt suis subvenire. Statim ubi nunciatum est La Novæo eos adventare,

ventare, magnâ celeritate progressus ei obviam cum quinque signis peditum et quatuor cohortibus equitum. Venit in conspectum eorum sub initium noctis, eosque, nullâ interjectâ morâ, invasit, et nihil tale metuentes facile profligavit. Cepit trecentos equos belatores, quibus maxime indigebat; suorum enim equi erant diuturno labore confecti, et pene inutiles redditi. Nox superveniens fuit in causa, ut pauciores ex hostibus sint interfecti. Hæc qualiscunque victoria tantum terrorem incussit malecontentis, ut statim deseruerint plurima loca quæ in illa vicinia muniverant. Jam itaque fere ex tota Flandria pulsi sunt hostes, et La Novæus cum suis copiis progressus est in agrum Insulanum. Quidam ex nobilitate Gallica et Metensi, ex quorum numero est Buyus ille, quem nobiscum in Anglia vidisti, temere irruerunt in Comitatum Burgundiæ, conceptâ spè, de occupandis aliquot oppidis proditione quorundam, cum quibus contulerant consilia; sed ut res erat temere cæpta, ita habuit infelicem successum. Cum autem audivissent, Hispanos et Burgundos magno numero adventare ex Ducatu Lucelburgenfi, judicarunt, ante eorum adventum, ex Burgundia sibi esse discedendum. Diviserunt se in tres turmas, quarum una recepit se in Episcopatum Metensem, altera in Montplicartensem Comitatum, quæ est patria nostri Beutterichii, tertia est in Alsatia prope oppidum Benfeld, quod abest quatuor milliaribus ab Argentorato. Sunt qui conentur persuadere Argentoratenfibus, istos struere insidias ipsorum urbi; quod non puto esse verum. Accusatur Beutterichius tanquam conscius, vel potius author, consiliorum insanorum istorum hominum; in qua re sibi fieri magnam injuriam ad me scribit. In Lithuania res feliciter succedunt Regi Poloniæ adversus

I

Moschum.

Moschum. Expugnavit oppidum Polotzko, quod Moschus ante sedecim annos Polonis eripuerat. Jam obsidet Smoleniskum ad Borysthenem. Aiunt Moschum habere quidem instructissimas copias; sed fluviorum inundationibus impeditum, non potuisse suis subvenire. Scriptum est huc Dantisco, Regem Sueciæ occupasse Narvam, oppidum Livoniæ maritimum, ad Sinum Veneticum, in quo fuit emporium satis celebre, ex quo pervenit in potestatem Moschi. Lambertus Danæus, Theologus Genevensis, misit ad me duo exemplaria libri tibi inscripti, quem "Geographiam Poeticam" nominat, quæ ego ante triduum accepi, et jam ad te mitto cum ipsius literis. In suis ad me literis petit, ut à te responsum exigam ad ipsius literas. Legi aliquot ejus opuscula; sed mihi non est de facie notus, nec quicquam commercii mihi cum eo unquam intercessit. Cum essemus Lutreæ, ante menses triginta, dixit mihi Saluardus, eum tunc in animo habuisse inscribere tibi commentarium in alteram ex epistolis Pauli ad Corinthios. Rogavi Saluardum, ut eum dehortaretur, quoniam audiebam in eo commentario ipsum differere de disciplina ecclesiastica, et esse in eam partem propensum, quæ vestræ aulæ non probatur. Vide ut aliquid scribas, quo possim istius hominis voluntati satisfacere. Bene vale.

Antuerpiæ, 21. die Novembris 1579.

Lobetius accusat tuam in scribendo negligentiam. Profecto tu illi viro plurimum debes; nam maximam curam tui fratris suscipit.

LXXXIV.

LXXXIV.

Superiore mense venit Coloniam præstantissimus vir, Doct. Andreas Paulus, tui amantissimus, eo missus ab Illustrissimo Saxoniae Electore; ut mecum de quibusdam rebus colloqueretur; quare mihi eo exturrendum fuit. In eo itinere, in quod impendi duos menses, incidi in magnas difficultates, et præsertim in reditu, cum nec navigare liceret, eo quod Rhenus obductus esset glacie; terrâ autem iter facere nemo audeat, eo quod omnia itinera sint infesta latrociniiis Hispanorum. Substiti Dordraci per dies quindecim, quoniam nec progredi nec regredi poteram. Conscensâ nave, bis sum tempestatibus rejectus in portum unde solveram; tandem tamen difficili et molestâ navigatione huc perveni. Redii huc vicesimâ die hujus mensis. Postridie mane accessi ad Principem, ut eum salutarem, et quædam ei indicarem, ac etiam de tuis rebus cum eo colloquerer. Mansi apud ipsum usque ad occasum solis, eo quod postridie hinc esset discessurus. Villerius tuas literas tradidit Principi ituro cubitum; qui, cum eas legisset, dixit, se nihil non tuâ causâ facturum. Jam est profectus in Hollandiam, ita ut nunc plura cum ipso agere non possimus. Tu interea cogita de tuis rebus, et scribe diligenter quid tuâ causâ nos velis facere. Alençonii adventum in has regiones non est quod reformides. Si veniet, vix ante autumnum veniet; tu vero, etiam si per paucos menses castra secutus fueris, magnum tamen ex ea re fructum referes, præsertim si Lanoveo factus fueris familiarior; nam cum in historiarum lectione diligenter sis versatus, longe citius quam ii qui earum sunt ignari, percipies quæ sit ratio disciplinæ militaris nostræ

ætatis. Laudo in eo animi tui magnitudinem, quod liberè Reginam et vestros proceres moneas, quid sit ex usu reipublicæ; sed tamen videndum est, ne tam procul progrediaris, ut sustinendæ invidiæ non sis par. Senes plerumque sunt iniqui æstimatores virtutis juvenum, quoniam eos plus quam se sapere sibi turpe esse putant. Cogita etiam te posse deferri à plerisque eorum qui jam tecum sentiunt; nam non dubito fore multos qui se ad felicius latus navis convertent, ubi animadvertent se voluntati Reginæ frustra adversari, aut eam suis adversationibus gravius offendi. Non hæc scribo, ut te ab honesto tuo instituto abducam; sed consulo, ut te intra eas metas contineas, ut amore reipublicæ, et non cujusquam odio, aut nimio vincendi studio, contendisse videaris; nec tamen desinas quamdiu sperabis te aliquid posse perficere quod sit ex usu vestræ reipublicæ. Verum ubi animadvertes, tuas adversationes tibi tantum odium et invidiam conflare, nec ad vestram rempublicam, nec ad te, nec ad tuos, ullam ex ea re utilitatem redire, consulo ut cedas necessitati, et te ad meliora tempora reserves; ipsum enim tempus tibi postea consilium et occasiones bene merendi de republica suppeditabit. Revoca in memoriam quid potuerit efficere Regina Maria post Regis Edwardi mortem, cum tamen initio admodum paucos secum sentientes haberet, et vestri homines tunc essent in re militari magis exercitati quam nunc sint. Andegavensis factio et autoritas hic augetur; cui si istic pervicacius adversatus fueris, vix hic et multo minus in Gallia tibi patebit receptus; religio autem arcet te ab Hispania et ab Italia. Sola igitur Germania tibi superesset, in quam te posses recipere, si tibi ex patria esset discedendum. Scripsi ad te quid de his nuptiis sentiam. Sum adhuc in ea sententia. Cave, obsecro, ne fervor ætatis te longius provehat, et ne aliquid

aliquid committas quod tibi et tuis sit damnosum. Suspectus est principibus, et præsertim illis in quibus non est magnitudo animi, excelsus animus in subditis, qui sunt illustri loco nati, et præcipue in juvenibus, quos putant facilius impelli posse ad aliquod facinus quam senes, et propterea eos premunt quantum possunt, ac eis fuscitant æmulos quos fovent. Si talis mutatio apud vos subssecuta fuerit, ut existimes, tibi non esse honorificum in patria vivere, vel forte à te impretrare non possis ut ibi vivas; nihil, meo iudicio, voluntario exilio magis honestum, prætexere potes, quam rei militaris studium, cum sis juvenis et cœlebs, et non solum privatus, sed etiam filiusfamilias. Ignosce, obsecro, quod tecum liberius agam. Hoc est vitium senum, ut aliis dare consilium velint cum sibi ipsis plerumque sumere non possint. Amor etiam et solitudo eodem vitio laborant. Facta est hic magna rerum conversio, interea dum ego absui; cui, ut existimo, causam præbuit reditus legatorum ordinum, qui actioni de pace institutæ Coloniæ interfuerunt; satis enim animadverterunt, eam actionem institutam fuisse, non ut harum regionum tranquillitati consuleretur, sed ut in iis dissidia sererentur, et qui antea erant concordēs, inter se committerentur; quod cum senatui ordinum seu statuum retulissent, existimarunt omnes imminentibus sibi periculis aliâ ratione occurrendum esse quam hætenus sit factum; et cum vobis hanc fabulam otiosè spectantibus, solus Andegavensis suam operam et auxilia ipsis deferat, cœperunt cum eo de suis rebus magis serio quam antea deliberare, eique proposuerunt conditiones, quas si admiserit, constituerunt harum regionum imperium in eum transferre. Rex Hispaniæ jam per multos menses ostentat suam pictam classē, sperans se eâ ratione his nostris, Lusitanis, et vobis, terrorem incutere posse; nec venit ei in mentem in om-

nium oculis versari militem ejus egentissimum, qui, eo quod non numerentur ipsi stipendia, cogitur se rapinis et latrociniiis alere; quæ res maxime testatur ipsius Regis inopiam, ac ipsum exosum reddit. Jam est ad urbem Leodientem miles Hispanicus, à qua dicitur flagitare duorum mensium stipendium; nam cum pars urbis Trajectensis ad Leodientes pertineat, ait æquum esse, ut etiam impensarum quæ in ejus obsidione sunt factæ partem persolvant. Cæperam superiore septimanâ ad te scribere, sed sub tempus quo discessit veredarius, advocatus fui cum Sanct. Aldegondo et Villerio, ita ut non potuerim cœptas literas absolvere. Mitto ad te literas Doct. Andræ Pauli. Bene vale.

Antuerpiæ, 30. die Januarii 1580.

LXXXV.

Conditiones, de quibus antea ad te scripsi, nondum sunt propositæ Andegavensi; sed tantum conceptæ sunt in senatu ordinum generalium harum provinciarum, ut ipsi proponantur, modo id non improbabent provinciæ quarum consensus est adhuc requirendus. Etiam si ipsi omnia ex sententia succedant, vix tamen poterit huc venire ante autumnum. Movebunt haud dubie Cælum et Acheronta Hispani, antequam patiantur harum regionum imperium sibi à Gallis eripi; et jam quædam barbarum initia ab ipsis in Gallia excitari videntur; in qua re utuntur operâ quorundam procerum, quos dicunt se adjungere illi factioni, quæ “malecontentorum” nominatur. Pindarus dicit facile esse turbare rempublicam, sed solum Deum posse turbatam priori tranquillitati reddere; cujus rei exemplum videmus in Gallia. Si sapitis, detergebunt vos nostræ calamitates

calamitates à contentionibus, quarum quædam initia apud vos facta esse videntur. Sunt qui existiment, Illustrissimum Principem Joannem Casimirum brevi suscepturum expeditionem in Galliam, de qua re forte ad te scripsit noster Beutterichius; nam significavit mihi se nuper ad te literas dedisse. Si plane decrevisti per hanc ætatem castra sequi, habes optionem; nam nec in Casimirianis, nec hic, deerunt tibi amici. Sed vereor ne patria tuam operam requirat, et tibi hanc optionem adimat. Quod si futurum conjicies, quamprimum id nobis significa, quo te possimus hic excusare; quod eo diligentius faciendum esset, quoniam videreris bis ad eundem lapidem impingere; scis enim quam spem tui adventûs his hominibus antea feceris. Licet autem nullâ tuâ culpâ factum sit, ut id quod promiseras non præstiteris, ea res tamen hæret in memoria hominum, et plerique non discernunt falsas causas à veris, quæ nos ad aliquid agendum induxerunt. Ne existimes me esse minus cupidum tibi interveniendi, quam infimum quemque ex tuis, nec est quod metuas, ne literas tuas cuiquam ostendam. Quæ in iis propalanda erunt, decerpam, ac eis ostendam cum quibus erit mihi agendum; reliqua vero apud me continebo. Si Gallicè ad me scriberes, posses eas minutias, de quibus inter nos interdum erit agendum, commodius exponere. Quoniam audio Doct. Lobetium Argentorato discessisse, sum de tuo fratre longè magis sollicitus quam antea fuerim. Oportet sane ei aliter prospicere quam hætenus sit factum. Vereor, ne non tantum profecerit in lingua Germanica, quantum profecisset si ab eo Angli abfuissent. Habet secum Oningum, qui tantum Anglice novit; et post discessum Henrici Wit, migrârunt in ædes Domini Sturmii alii duo Angli. Ex ejus etiam ad me literis conjicio, cum parum in lingua Latina proficere. De præcepto-

re

re qui ei adjungeretur, dudum cogitavi; sed nullus hactenus occurrit qui ad eam rem visus fit mihi idoneus. Jacobus Somerus factus est Syndicus urbis Gandavenſis, quæ est ejus patria. Doct. Wackerus videtur brevi ducturus uxorem. Video quidem multos factis doctos; sed in plerisque nihil est judicii aut prudentiæ. Credo me antea ad te scripſiſſe de filio Argentoratenſis Profeſſoris, apud quem vivebat Doct. Lobetius. Is videretur mihi ad id munus maxime idoneus, ſi eſſet paulo grandior; nam peritus eſt linguæ Græcæ, Latinæ, Germanicæ, Gallicæ, et Italicæ, et in philoſophia et jurisprudentia bene inſtitutus, nec exiguam habet hiftoriarum cognitionem. Eſt in eo præterea morum gravitas, et major elegantia quam in Germanis vulgo eſſe ſoleat. Poſſet ſuâ humanitatē et morum facilitate, ſibi ita conciliare fratris tui benevolentiam, ut etiam inter ludendum et jocandum multa eum doceret. Ego ſane nullum alium reperio quem vobis proponere audeam. Eſſet fratri adjungendus, non ut præceptor, nec etiam ut famulus, quo poſſet eum liberius ſui officii admonere; quamvis non dubitem, quin ſemper futurus eſſet paratus ad quamvis honeſta obſequia ipſi præſtanda. Tu quid de illo juvene ſentias, peto ut mihi ſcribas. Eſt et aliud de quo te moneam. Doct. Lobetius, antequam Argentorato diſcederet, ſcripſit ad me, ſe metuere, ſi Illuſtriſſimus Dux Caſimirus expeditionem in Galliam ſuſcipiat, ne tuus frater ſe ei adjungat. Eam autem ſuſpicionem inde Lobetius concipiebat, quod videret ipſum admodum anxie ex omnibus quærere, quid de ea re haberent. Huic rei mature occurrendum eſſet, ſi quid tale in animo haberet. Quid nempe hoc eſſet aliud, quam ad certum exitium properare? Scribam de ea re ad Beutterichium, ac etiam ad ipſum Illuſtriſſimum Principem Caſimirum, ſi comperero aliquid tale noſtrum meditari.

meditari. Consultum mihi videretur, ut jam eum mitteretis Lipsiam; nam facilius ibi addiscet linguam Germanicam quam Argentorati, aberit ab Anglis, et minores sumptus faciet. Discessus Doct. Lobetii est in causa, ut jam minus cupiam eum Argentorati vivere. Hæc essent tempore mercatûs Francofurtensis, qui jam instat, perficienda; saltem oportet de mittenda ei pecunia vos aliquid mature decernere. Nihil hic jam sit quod sit alicujus momenti, ob absentiam Principis Auraici. Archidux Matthias est huc reversus Dordraco. Malecontenti non sunt inter se satis concordēs. Quidam censent implorandum esse auxilium Hispanorum. Proceres, quibus ob oculos versatur Egmondani supplicium, ab Hispanis plane abhorrent. Sueci discefferunt ab obsidione Narvæ, suntque eorum duo millia cæsa à Moschis. Moschus dicitur esse cum maximis copiis ad Pleškoviam, cum quibus putatur irrupturus in Livoniam. Bene vale, et rescribe.

Antuerpiæ, 6. Februarii 1580.

LXXXVI.

VEreor, ne nimis crebro ad te scribendo tandem sim tibi molestus. Sollicitudo de tuo fratre jam me cogit scribere; nam necesse est, ut ipsi jam plane deserto consulatur; jam enim discessit Argentorato Doct. Lobetius, qui ei loco parentis fuit. Tu ipse nôsti quæ sit conditio eorum qui apud exterarum gentes vivunt, nullâ amicorum curâ aut benevolentia subnixi, et præsertim in ea ætate in qua est tuus frater. Scripsi ad illustrissimum vestrum parentem, mihi videri consultum, ut, propter multitudinem Anglorum qui confluunt Argentoratum, inde abducatur, et mittatur
Lipsiam,

Lipsiam, ubi à suis studiis minus avocabitur, et linguam Germanicam facilius addiscet, et sibi notitiam illius partis Germanicæ comparabit. Scripsi ad te superioribus meis literis, de juvene, quem ipsi posse adiungi putarem, quod sane feci nequaquam impulsus à Lobetio, cujus literas nudiustertius accepi, in quibus scribit, se de eodem juvene ad te scribere. Laudavit mihi Argentorati Doct. Lobetius ejus mores, ingenium, et eruditionem; et experientiâ tunc didici, rem se ita habere ut ipse mihi dicebat; sed quo minus eum tuo fratri adjungerem, sola ætas tunc obstitit. Ab eo tempore animadverti tuum fratrem non facile passurum sibi à quoquam præscribi; quare existimavi non esse adjungendum ei morosum aliquem, aut imperiosum, quibus vitiis sunt plerumque obnoxii ii qui in literarum studiis ætatem contriverunt, et nihil præter literas didicerunt; et cum nullum repererim literis, et simul prudentiâ aliquâ, vel morum suavitate, et elegantia, instructum, ad istum juvenem recurrendum esse putavi. Quicquid erit, necesse est ut de fratre jam serio cogites; nam scio eum destitui pecuniâ, nec est negligenda occasio mercatus Francofurtensis, qui jam instat. Si jam vobis non vacat ipsi prospicere, saltem scribite ad me ut id faciam, et ego in ea re cupide vobis obsequar. Nihil autem, vobis inconsultis, in ea re tentare audeo; suspicor vos habere in animo, eum revocare in Angliam, quod sane nollem à vobis fieri. Si eum miseritis Lipsiam, consulo ne quenquam Anglum ipsi adjungatis præter Rolandum. Minoris credo vivet Lipsiæ quam Argentorati. Princeps Auraicus nondum est ad nos reversus. Exorti sunt tumultus in Frisia, qui forte diutius eum illis in locis detinebunt. Fuit arx Levaria, quæ est primaria urbs Frisiæ occidentalis, quam cives occupaverunt, et, ut audio, jam diruunt. Occuparunt

cuparunt et alias vicinarum urbium arces, ex quibus præfectos quos habebant suspectos, et præsidia militum, eiecerunt.

Sunt qui dicant Comitem Rhennebergium, illarum regionum præfectum, non improbare Levardenfium factum; alii plane contrarium afferunt, et dicunt hæc id eo fieri à Levardenfibus, quia non fidunt ipsi Comiti, qui est ex Lalenia familia, et est plane addictus religioni Pontificæ. Spero nos intra paucos dies de his rebus habituros certiora; nam varie hic jam narrantur. Qui Nivellam occupaverunt, suis excursionibus impediunt, ne quid commeatûs ex Hannonia convectatur in eas urbes quas Hispani obtinent in Brabantia, quæ est plane devastata; et eo jam redegerunt Mechlinienses, ut petant pacem à Statibus, et promittant se libenter accepturos condiciones quas prius rejecerunt, et ad commune fœdus redituros. Idem cogentur paulo post facere Lovanienses, si Nivella in nostrorum potestate permanserit. Aiunt malecontentos constituissè eam obsidere, et ob eam rem Comitem Lalenium profectum esse ad Principem Parmensem, ut ab eo petat militem et pecuniam. Status parant se ad urbem defendendam, et eo mittunt militem, commeatum, et alias res necessarias ad ferendam obsidionem. Audio Atrebatenses petere à Statibus literas commeatûs, seu salvi conductûs, quibus permittatur ipsis huc mittere legatos, per quos de suis rebus cum ipsis Statibus conferant; vident enim sibi esse impossum ab iis, à quibus sunt persuasi ut ab ipsis Statibus se sejungerent. Vides Principem Auracum illâ suâ animi constantiâ et moderatione evertere omnia hostium consilia, ac ipsorum conatus eludere. La Novæus est Cameraci. Credo eum ibi expectare militem Gallicum, quem huc adducat. Audio Regi Hispaniæ res non satis succedere in Lusitania, et popu-

K k

lum

lum esse propenso animo in Antonium illum, quem Rex delirus in gratiam Hispani et Pontificis Romani opprimere voluit. Sed existimo vos istic de his rebus certiora habere iis quæ hic habemus. Bene vale.

Antuerpiæ, 13. die Februarii 1580.

LXXXVII.

NOstri mercatores, ituri ad mercatum Francofurtensem, intra unum aut alterum diem hinc discedent. Per eos scribam ad Wechelum, ut ad tuum fratrem pecuniam mittat; nam non dubito, quin nihil ei supersit ex ea pecunia quam ante annum à vobis accepit; et cum Doct. Lobetius Argentorato discefferit, vereor ne nemo illic satis diligentem ejus curam suscipiat. Scio hospitem ejus esse egentissimum, nec posse ei pecuniam credere. Princeps Auraicus nondum ad nos rediit, et propterea nihil hic rerum geritur. Profectus est ad Gueldros, qui nonnihil tumultuantur: nam aiunt monachos et sacerdotes recens pulsos esse Noviomago, quæ est primaria urbs illius regionis, in qua ante annum pauci admodum fuerunt qui puriorem religionem profiterentur; sed eam suâ prudentiâ et animi moderatione plurimum promovit Joannes Comes Nassavius, Principis frater, qui est illius provinciæ præfectus. Nobilitas visa est velle deficere ad Hispanos, sed ejus conatibus urbes persuasæ à Comite Joanne, se opposuerunt, et extrema sunt minatæ iis qui à communi fœdere discederent. Fama est hic ipsos Gueldros suo suffragio approbasse conditiones, quæ in senatu ordinum generalium conceptæ sunt, ut Andegavenfi Duci proponantur; quod vix credo esse verum; nam cum ante duos menses per eas regiones iter facerem, visi sunt mihi ab eo contilio plane alieni fere omnes ii cum quibus tunc ego sum collocutus. Si
id

id ab ipsis impetravit Princeps, facile, meo judicio, idem poterit à reliquis provinciis impetrare. Indictus est conventus ordinum Hollandiæ et Zelandiæ Hagam Comitum, cui intererit Princeps Auracus. Antequam tamen eo veniat, ex Gueldria iturus est Trajectum, et inde Amsterdamum, et Amsterdamo Harlemum. Credo ipsum ad eas urbes ideo accedere, ut eis proponat ea quæ sunt in conventu agenda, et persuadeat antequam suos legatos cum mandatis ad conventum mittant. Etiam si nusquam tanta sit ejus autoritas quanta apud Hollandos et Zelandos, multi tamen putant ipsum difficilius persuasurum illis hominibus, ut se Andegavenſis imperio subjiciant, quam reliquis. Flandri magnâ alacritate conditiones proponendas Andegavenſi comprobarunt, et de ea re decretum fecerunt; et ne populus postea dicat se incio omnia ista esse facta, conditiones, in linguam Flandricam converſos, curarunt typis evulgari.

Quanta hæc est Gandavenſium inconstantia? Ante annum acerbis conviciis et famosis libellis nomen et famam Andegavenſis proſcindebant, et ejus legati, urbe ſuâ ſub noctem cum ignominia pulſi, vitæ infidiati ſunt: jam vero omnium primi ſuo ſuffragio harum regionum imperium in eum transferunt. Puto Brabantos Flandrorum exemplum ſecuturos; nam magiſtratus, et primarii hujus urbis cives, videntur eo inclinare. Quantum autem momenti ad eam rem allatura ſit hujus urbis, in quam omnes conſectos habent oculos, autoritas, tu ipſe conjicere poteſ. Poſt reditum Auraci ex Hollandia, celebrabitur hic conventus omnium provinciarum conſœderatarum, in quo de tota hac re decerneretur. Malecontentis, qui ſe propugnatores religionis Catholicæ profitentur, et promiſerunt ſe non deſiſturos arma antequam has regiones ſub imperium

rium Pontificis Romani et Regis Hispaniæ reducere, res non satis ex animi sententiâ succedunt. Nuper cum in Flandriam irrupissent, sacerdotes et monachi cœperunt Brugis solito magis cristas erigere, ob istorum propinquitatem; quod indigne ferens populus, eos omnes urbe expulit. Pulsi sunt etiam nuper populari tumultu ex Frisia Occidentali, ubi non solum dicuntur arces extructæ in urbibus, ad continendum populum in officio, sed etiam omnes eæ quas extra urbes possedit nobilitas, quæ, factâ conspiratione cum Comite Rhennebergio, illarum regionum præfecto, conata est provinciam illam à fœdere Statuum Generalium abducere. Ipsum Comitem Rhennebergium aiunt profugisse Groningam, ubi nescio an sit sui juris. Scripseram ad Dn. Dierum antequam tuas literas acciperem. Scriptum est ad me ex aula Cæsarea, Reginam Elisabetham, Caroli Regis Galliæ viduam, decrevisse se cum aliquot nobilibus virginibus recipere Viam in Divæ Annæ monasterium, et ibi reliquum vitæ transigere, nec admittere quenquam compellantem eam de conjugio; et sic suâ spe excidet Dux Sabaudia. Bene vale.

Antuerpiæ, 27. die Februarii 1580.

LXXXVIII.

DE tuo adventu in has regiones jam liberius scribam, cum habeam cui possim literas meas concedere. Tui populares, exercendo inter se similitudines, et sibi mutuo obtruncando, contemptum sibi pepere-
runt, et harum regionum incolas à se valde abalienaverunt. Sunt impatientes disciplinæ, et contumaces erga suos duces, quæ res odium incolarum auget. Multum etiam decessit ducum existimationi: quare, si
huc

huc venires, omnes ad te confugerent. Sed mallem te habere militem tyronem, quam veteranum diuturnâ licentiâ corruptum, quem etiam sine invidia, et sine injuria eorum sub quibus hætenus militavit, non posses recipere. Cavendum tibi maxime existimo, ne videaris velle factionibus auctoritatem aliorum convellere, vel tibi comparare; nam id esset invidiosum; nec est tibi opus ejusmodi adjumentis, cum virtute et ingenio facile consequi possis, ut longè pluris fias quam reliqui tui populares. Nollem te à quoquam, præterquam à tua virtute, adferre commendationes, ne præmia, quæ virtuti tuæ tribuentur, ejusmodi commendationibus tribui videantur. Si paucos tecum habueris, poteris inter eos disciplinam facilius constituere: sed recte facies, si antequam ex patria discedant, eos præmonueris, te nolle eorum causâ dedecus et infamiam subire, et ne ægre ferant, si eos dimiseris, qui contra officium facient. Ut nihil diffimulem, metuo, ne ex virtutibus quæ in duce requiruntur, severitas sola tibi desit, cum naturâ et voluntate sis ad humanitatem plane compositus; et sane non potest sine severitate miles in officio contineri. Quoniam plane abiit in defuetudinem, nostra bella latrocinia potius nominari debent quam bella, cum nostri milites plus damni inferant iis à quibus conducuntur, quam eorum hostibus. Miror quam ob causam Andegavensis Dux istud odium adversus te conceperit. Si ideo tantum odit te, quia in patria es ei adversatus, facile tibi reconciliabitur; nec necesse est ut aliud dicas, quam te non id fecisse ejus odio, sed quia ex re patriæ esse judicasti. Cum tantæ dignitatis hominibus non est utile, nec honorificum, exercere similitudines. Si sint amici patriæ tuæ, colendi sunt; si inimici, adversandum est eis. Forte ex calumniis quæ sunt tibi ignotæ, ortum est illud odium; quod si ita est, posset huic malo mederi

ri Princeps Aunus, et resciscere quænam sint calamitatis illæ, si alter huc venerit. Habebis hic et alios amicos, qui aliquid forte in ea re præstare poterunt. Non ideo autem militabis, ut ipsi officium præstes, sed ut in re militari te exerceas, et has provincias quæ sunt fœdere et amicitia conjunctæ patriæ tuæ juves, adversus illos qui earum libertatem opprimere, et idolatriam in iis restituere, ac pios omnes opprimere, conantur. Maximum autem fructum hinc tecum reportares, si exacte disceres quis sit status harum regionum, quem vestri homines non satis intellexisse videntur, et propterea in multis est ab ipsis peccatum. Quidam amicus nuper ad me ita scribebat: "Postquam de rebus Belgicis hic desperare cœpimus, &c." Ego vero ei respondi, me non judicare Belgarum salutem in vestra spe consistere, aut eorum exitium in vestra desperatione. Meministi vaticinii mei Vindobonensis. Si patriæ consultum voluissetis, oportuit vos eo intendere animum, et vestras actiones dirigere; nam illa fuit unica ratio ita consulendi his provinciis, ut inde magna utilitas ad vos rediret. Si id nempe fiat, quod jam vix fieri poterit, quomodocunque res cadant, habebitis quod metuatis. Multa possent dici de hac re, quæ non est consultum literis committere. Utinam posses huc privatus venire, nam vix puto te venturum militatum, ea forte dicerem quæ essent in causa, ut te suscepti itineris nequaquam pœniteret. Gaudeo Henricum Wit ad tuum fratrem mitti, et vos decrevisse ut Argentorato migret Lipsiam. Poterit per ætatem videre insignes illas urbes Saxonie; et si Rex Daniæ sit Hassinæ, eo navigare; nam abest tantum unius diei navigatione à Rostokio. Habeo in aula Danica amicum, virum præstantissimum, ad quem de eo scribam, qui haud dubie exhibebit ipsi omnem humanitatem, si eo venerit. Est vir nobilis, qui supra triginta

ta annos functus est legatione in ea aula, nomine Regis Galliæ. Nomen ejus Carolus de Danzay. Metuone tibi tandem sit ingratum, quod me tuis et fratris tui rebus tam curiose immisceam. Id mihi extorquet immoderatus meus erga te amor; nam reliqui negligentiam in me reprehendunt. Habeo fratrem unicum, cui nunquam respondeo, quodocunque consilium in suis rebus à me petit. Parum refert, si me inepte facere judicaveris; modo tibi non sum molestus. Dominus Junius, qui jam est hujus urbis consul, te officiose salutatur. Scribam postea de rebus publicis. Bene vale.

Antuerpiæ, 12. die Martii 1580.

LXXXIX.

SCripfi antea, incolas Frisiæ Occidentalis corripuisse arma, cum sensissent Comitem Rhenebergium, suum præfectum, conferre consilia cum Principe Parmensi, et cum iis quos "malecontentos" vulgo nominamus; ipsum autem Rhenebergium profugisse Groningam. Visus est Princeps Auracicus credere literis Rhenebergii, per quas apud ipsum conquestus est de injuria sibi facta à Frisiis: nam cum memor esset Princeps, Rhenebergium suo beneficio adeptum esse præfecturam Frisiæ et Transisalanæ provinciæ, contra voluntatem Statuum, qui eam Comiti Bossuvio contulerant; non poterat sibi persuadere, eum fore ab humanitate adeo alienum, ut tanti beneficii memoriam abjiceret, et aliquid in ipsius perniciem moliretur. Itaque exposulavit cum Frisiis, eo quod tam temere sinistram opinionem de suo præfecto concepissent, et adversus ipsum insurrexissent. Profectus est autem ad loca vicina Transisalanæ provinciæ, et Rhenebergium, qui scripserat

scripserat se paratum esse reddere rationem eorum de quibus accusabatur, ad colloquium evocavit, quo possent unâ deliberare, quâ ratione tumultus in Frisia exorti componi possint. Significavit Rhenebergius se id maxime expetere, et petiit sibi indicari diem et locum, ad quem ipsi esset veniendum. Dictus est colloquio dies tertius hujus mensis, et placuit ut Elburgi convenirent. Elburgum autem est oppidum Gueldriæ, ad sinum, quem "mare Australe" vulgo nominant, plane vicinum Campis urbi, Transisalanæ provinciæ, ad ostium Isalæ sitæ. Verum eo ipso die qui dictus erat colloquio, Rhenebergius, stipatus iis quos in suam sententiam perduxerat, horâ tertiâ matutinâ prodiit armatus in publicum, ut eos qui ipsi adversabantur Groningæ opprimeret. Alii, audito tumultu, corripuerunt arma, et consule urbis se præbente eis ducem, Rhenebergium exceperunt. Satis diu inter ipsos est pugnatum, verum Rhenebergiani tandem superiores evaserunt. Cecidit in pugna, cum aliquot primariis civibus, consul, dux eorum qui Rhenebergio adversabantur, quem dicunt fuisse virum præstantem. Capti sunt à victoribus ad centum et quinquaginta; reliqui, reſerata portâ urbis, fugæ salutem consuluerunt. Hi qui remanserunt in urbe, sunt ejusmodi, ut alii sibi ab ipsis nihil esse metuendum putent. Ubi nunciatum est Auraico quid accidisset Groningæ, is se statim contulit in Transisalanam provinciam, quamvis amici ei suaderent, ne se committeret hominibus qui magis impetu quam ratione feruntur; verum metuebat, si non eo proficisceretur, ne in tota ea provincia idem accideret quod Groningæ. Profectus Daventriam, quæ est urbs illius provinciæ primaria, ordines eo evocavit, et tantum apud ipsos perfecit, ut Rhenebergius jam nullos hostes magis insensos habeat. Frisii Occidentales, ubi audiverunt Groningæ captos esse ad centum et quinquaginta

quinquaginta cives, ex eorum numero qui puriorem religionem profitentur, conjecerunt in vincula quingentos aut sexcentos Pontificios, et significaverunt Rhenebergio et Groningensibus, se eodem modo cum istis acturos quo ipsi cum iis quos captivos detinent. Auraicus mandavit Bartholomæo Leuo, viro militari, qui copiis Frisiorum per multos annos præfuit, ut daret operam, ne quid rerum ad bellum necessariorum conveheretur Groningam; quod non solum ab eo factum est, sed etiam occupavit arces et oppidula urbi vicina, et est jam cum suis copiis ad ipsam urbem; quæ cum sit populosa, nec dubium sit, quin multi ex civibus nequaquam id probent quod paucorum conspiratione est factum; eam non diu fore quietam speramus; cum præsertim nec à Parmensi, nec à malecontentis, à quibus longissime abest, auxilium sperare possit, et habitura sit inimicas et infestas vicinas omnes provincias, si bellum protrahatur. Statim ubi resciverunt Trajectenses, quo modo cum iis qui puriorem religionem profitentur actum esset Groningæ, expulerunt omnes sacerdotes et monachos, qui ut in urbe ampla, et quæ fuit antiqua sedes potentis Episcopatus, fuerunt apud ipsos magno numero. Idem factum est in aliis urbibus quæ ad Episcopatum pertinent. De Cortraco, à malecontentis occupato, non scribo, quia non dubito, quin id antea audiveris, cum ante multos dies acciderit. Fecerunt in ea re magnam jacturam Flandri; nam est urbs munita, et loco valde commoda sita, nec est exigua præda, quam ibi consecuti sunt malecontenti. Ab eo tempore sunt aliquot arces utrinque captæ; sed tamen plures cepit quam quisquam alius præfectus Tornacensis, qui aliquot signa Anglorum secum habet. La Novæus reversus est ex Gallia. Est exceptus valde honorifice Brugis, et postea Gandavi. Discessit nudiustertius Gandavo noctu cum septen-

L I

decim

decim signis peditum, et trecentis aut quadringentis equitibus; sed quid sit aggressus, nondum audivimus. Videtur per æstatem habiturus non contemnendas copias; nam audio Auraicum persuasisse equitibus Germanis, qui totum annum per ignaviam transegerunt in Gueldria, ut ad ipsum eant. Sunt ad duo millia, quibus præest Philippus Comes ab Hooloch. Venient etiam ad eum ex provinciis illis Transrhenanis triginta aut quadraginta signa eorum militum, qui toto hoc bello Auraico militaverunt. Præterea educuntur ex præfidiis Angli, Scoti, et Galli, ut se cum eo conjungant. Neufuillius, tribunus legionis, seu regiminis, cui antea præfuit Dominus de Mouy, relictus est in Gallia à La Novæo, credo ut conscribat ad trecentos aut quadringentos equites, et mille aut paulo plures pedites, ad supplementum cohortium Gallicarum quæ hic sunt, quas esse valde exhaustas audio. Habebit præterea La Novæus eum militem qui jam est in Flandria; et ita existimo, eum habiturum ad tria millia equitum, et sex aut septem millia peditum, quæ erunt copiarum non contemnendæ. Delibera tecum mature, quid tibi sit agendum; sed cave, ne dicas te huc venturum, nisi id facere certo constitueris; nam si dicas te venturum, et aliquid interveniat postea quod te remoretur, habebunt quidem te excusatum prudentiores, qui sciunt talia sæpe evenire, sed vulgus forte aliter de te judicabit. Si posses huc excurrere antequam provinciam aliquam in te reciperes, illud, meo judicio, esset optimum; nam posses melius judicare quam nos, quid tibi conducat; nec quicquam tibi præsentī denegaretur, et forte daretur tibi occasio navandi bonam operam patriæ. Tu jam illud nomen et illam auctoritatem in vestra aula consecutus, ut ad eam conservandam necesse sit te non parum impendere; et vereor ne in te evehendo ad honores et dignitates, ratio tuæ ætatis, potius quam

tux virtutis, habeatur. Consultius mihi videretur, te per ætatem hic impendere id, quod alias tibi in patria impendendum erit; nam eâ ratione tibi faciliorem viam ad dignitates parares, et animum variarum rerum cognitione instrueres, et amicitias contraheres, quæ tibi in rebus dubiis olim usui esse possent. Ii sane, si unquam antea, mihi jam sapere videntur, qui dant operam ut se iis bonis instruant quæ à fortuna ipsis eripi non possunt: nam ita mihi ad ruinam propendere videntur res orbis Christiani, ut nihil sit tam miserum quod non metuendum esse putem, cum in principibus nihil videam virtutis aut indolis quæ imminenti illi ruinæ objici possit. Etiam si Andegavenfi Duci ex animi sententia omnia successerint, vix tamen poterit huc venire ante autumnum; nam ut proponantur ei conditiones, siue illæ ipsæ quas vidisti, siue aliæ, decernendum erit in conventu ordinum generalium provinciarum, quæ in vetere fœdere permanent; qui conventus celebrari non poterit ante festum Resurrectionis Dominicæ, cum nondum ad nos redierit Auracus, nec adhuc sciamus quando sit reversurus. Postea instruenda erit splendida aliqua legatio, quæ ei conditiones proponat, et de tota re cum eo transigat; quod in Aula Gallica fieri oportebit; nam necesse erit, ut Regis consensus interveniat. Ego, ut nihil apud te dissimulem, suspicor Andegavensem non facile à fratre impetraturum ea quæ isti ab ipso petent; nam Hispanus et Pontifex Romanus habent in aula Gallica validas factiones, quæ nihil intentatum relinquent, quo possint rebus Andegavenfis impedimentum aliquod objicere; nec in ea re ulli pecuniæ parceret Hispanus. Mutatio religionis quæ fit in his regionibus, res etiam Andegavenfis reddet difficiliore. Ad hæc accedit, quod Rex sit amans otii, et non satis instructus rebus ad bellum necessariis. Ordines vero

harum regionum, qui iudicabunt se Gallis maximum beneficium deferre, si videant eos non eâ alacritate et cupiditate, quâ deceret, illud amplecti, facile mutabunt animum, et alia consilia sibi ineunda esse iudicabunt. Sed obsecro, ut apud te hæc contineas; nam de his rebus ad te solum scribo. Bene vale.

Antuerpiæ, 17. die Martii 1580.

XC.

EX hisce cognosces quis hic sit rerum status. Princeps Aulicus nondum ad nos rediit. Hollandia cum adhuc detinet. Inde navigaturus est in Zelandiam. Post ejus ad nos reditum, celebrabitur hic confœderatarum provinciarum conventus; in quo de summa rerum deliberabitur, videlicet, an sint proponendæ Andegavensi conditiones quas vidisti. Si decerneretur proponendas esse, instruenda erit splendida legatio, quæ ad eum mittatur, ut cum eo, et cum Rege, ejus fratre, de toto hoc negotio transigat; ad quæ perficienda longo tempore opus erit. Sed de iis antea. Superioribus diebus Egmondanus Comes venit Ninovam, quæ ad ipsum pertinet, et abest à Gandavo septem aut octo miliaribus, et à Bruxellis quinque. Venerat eo spe occupandi Bruxellas proditione quorundam quos secum sentientes in urbe habebat. La Novæus tunc temporis erat Gandavi; qui ubi rescivit, Egmondanum venisse Ninovam sub initium noctis, quæ secuta est diem 29. superioris mensis, eduxit Gandavo militem, quem tunc ad manum habuit, et, adjunctis sibi in itinere aliquot aliis, contendit Ninovam quantâ potuit celeritate, sperans se eo ante auroram perventurum; quod tamen non est factum. Licet autem jam esset sol exortus cum eo pervenit, existimavit

stimavit sibi fore parum honorificum, nullâ re tentatâ, inde discedere; quare constituit vi aggredi id quod insidiis perficere prius in animo habuerat. Audiverat oppidum ab una parte humili aggere et fossâ plenâ aquâ cinctum esse, interque fossam et aggerem erectam esse sepem ex palis quernis. Eam partem judicabant munitissimam qui erant in oppido, et à nulla sibi minus metuebant. Significatum erat La Novæo, aquam quæ erat in fossâ, tres tantum pedes altam esse; quare existimavit, oppugnationem oppidi ab ea parte tentandam esse. Ut vero inde amoveret militem qui erat in oppido, imperavit aliquot ex suis, ut oppidum à parte huic adversa magno clamore invaderent; quod cum ab ipsis esset factum, et eo accurrerent præsidarii milites, ut recte conjecerat La Novæus, jussit eos quos secum retinuerat, in fossam descendere, et hastis unco ferreo munitis, quas ad eum usum paratas habebat, sepem ex palis quernis diruere, et, eâ dirutâ, in oppidum irrumpere; quod est ab ipsis impigre factum, et ita oppido sunt potiti. Captus est ibi Egmondanus Comes, cum aliquot ex nobilitate Atrebatensi qui eum comitati erant; quos omnes perductos esse Gandavum aiunt. Credo unâ cum Egmondano fuisse ejus conjugem, quam proximâ hieme duxit. An in oppugnatione oppidi multi ex militibus La Novæi ceciderint, nondum audiui. Capti sunt Bruxellis aliquot ex iis qui cum Egmondano conspiraverant, et ut socios conjunctionis prodant cum ipsis agitur. Instituta etiam fuerat Viluordæ proditio, cujus aliquot conscii ante non multos dies conjecti fuerunt in vincula. La Novæus jussus est ab ordinibus harum provinciarum conscribere cohortem equitum cataphractorum, cui ipse præsit. Etiam si promiserint ordines, se equiti ab eo conscripto stipendia bonâ fide soluturos, ejusmodi promissioni tam parum fidei adhibet, ut noluerit militem

ex

ex Gallia evocare, ne conqueratur se ab eo deceptum, si non suo tempore ipsi numerentur stipendia; sed eum hic colligit, et antequam admittat, significat ei quam sit hic difficile stipendiorum solutionem impetrare. Hispaniæ Regi non succedunt res ex animi sententia in Lusitania. Nobilitas est ei addictior, sed populus ab eo plane abhorret. Constituit autem armis persequi jus illud quod dicit se ad regnum habere; et Ducem Albanum præfecit copiis quas jam paratas habet. Exterorum mercatorum nautas et naves retinet, ut iis in bello utatur, quod etiam fieri dicunt à Lusitanis. Hinc à mercatoribus vehuntur arma in Lusitaniam magnâ copiâ. Sed de iis rebus existimo vos istic certiora habere quam hic habeamus, et propterea supervacaneum esse de iis scribere. Nata est, ut aiunt, recens filia Regi Hispaniæ. Quidam ex Gallia scribunt, Rupellenses cepisse navem Hispanicam, quæ multum vehabat pecuniæ, et palam fateri se ut eam caperent habuisse mandatum à Duce Andegavenfi. Si quid vobis nos hic tuâ causâ facere, mone nos mature. Bene vale.

Antuerpiæ, 2. die Aprilis 1580.

XCI.

Quoniam de tuo adventu in has regiones sæpius inter nos contulimus, scribam ad te libere quid jam consilii iniverim, vel potius in qua re alienæ voluntati mihi sit obsequendum. Petierunt à me Aurai-cus Princeps et illustrissima ejus uxor, ut curam susceperem procurandi in Gallia quasdam privatas ipsorum res, et eo me conferrem, cum oratoribus qui jam à Flandris ad Andegavensem mittuntur, quo tutior sim adversus pericula quibus obnoxii sunt ii qui jam per Galliam

Galliam iter faciunt: nam bella civilia ibi recrudescere non est dubium. Ego me huc contuli, ut quiete, et consuetudine bonorum virorum, ac etiam fructu nostræ amicitiae, ex propinquo fruerer; et jam sum ob ætatem minus patiens laborum qui in longinquis itineribus sunt necessario perferendi, nec ignoro quæ mihi fubeunda sint pericula; non tamen volui meam operam denegare viro, quem omnium quos ego novi sapientissimum judico, et cujus summam erga me humanitatem sæpius experior. Nihil mihi gravius est, quod hinc mihi sit discedendum sub id tempus quo te huc venturum speravi; nam audio illustrem tuam sororem feliciter enixam pulchro filiolo beasse maritum, et vos omnes qui ipsi propinquâ necessitudine estis conjuncti. Gaudeo ipsam periculo, et vos anxietate, esse liberatos, et gratulor vobis eam lætitiâ quâ vos jam esse perfusos non dubito. Ejus sane lætitiæ pars aliqua ad me pervenit; nam ejus eximia virtus, et liberalitas erga me ignotum, fuerunt in causa, ut de ea non parum essem sollicitus, antequam nuntium de felice ejus partu ad me adferretur. Sed jam ad illud iter meum redeo, in quod, ut existimo, ad duos menses impendam. Si huc interea veneris, tibi parata erit benevolentia Principis Auraici, La Novæ, et Villerii, cum quibus de te diligenter egi. Villerii consilio in tuis rebus uti poteris. Nullus est qui plus possit apud Principem. Bene meo judicio tibi confules, si in has regiones veneris, etiamsi per duos aut tres menses tantum hic manseris. Nihil hic fere geritur dignum quod scribatur. Vestri Angli, expugnatâ Mechliniâ, in uno saltu, ut loquitur Erasmus, ceperunt duos lepores, gloriam et pecuniam. Plus quidem gloriæ consecuti fuissent, si se moderatius gessissent, sed forte minus pecuniæ. Milites ubique tumultuantur ob non soluta stipendia; nec melior est in ea re conditio adversariorum quam nostra.

stra. Miles Hispanicus subsistit in Lotharingia, et negat se ulterius progressurum, antequam debita ipsi stipendia perfolvantur. Germani eandem ob causam tumultuantur in Ducatu Lucelburgenfi. Malecontenti credebant Principem Parmensem, venientem ad Montes Hannoniæ, secum adferre pecuniam, quâ ipsis numerarentur stipendia; {postquam autem animadvertērunt, sibi ab eo verba tantum dari, cœperunt Hannoniæ hostili more deprædari. Aiunt matrem ejus redire ex Italia, ut his regionibus præsit, sicut antea præfuit. Ego miror Hispanos existimare mulierem illam pacaturam has provincias, quas in pace retinere non potuit, cum essent pacatæ. Jacta est alea, nec unquam Hispanis reconciliabuntur hæ provinciæ; nunquam enim fidem iis habebunt, quotquot religionem diversam à Pontificia profitentur: eorum autem arbitrio omnia hic administrantur. Indictus est huc conventus omnium provinciarum, in quo de summa rerum deliberabitur; hoc est, an ab Hispano ad alium transferendum sit harum regionum imperium. Bene vale, et ignosce brevitati mearum literarum, sum enim occupatissimus, ut solet accidere iis qui se parant ad iter.

Antuerpiæ, 6. die Maii 1580.

XCII.

Disceffurus Antuerpiâ, dedi ad te literas, quas tibi redditas esse spero. Post meum disceffum allatæ sunt Antuerpiam literæ generosi tui fratris et Beutterichii ad me, quas amici mei huc ad me miserunt. Beutterichius scribit, fratrem tuum plurimum profecisse in lingua Germanica. Literæ tui fratris ante plures

res dies erant scriptæ. Significabat se esse accinctum ad iter quod Lipsiam suscepturus erat, quo cum jam pervenisse existimo.

Adjunxerat sibi adolescentem Argentoratensem, quem Doct. Lobetius et ego tibi commendavimus. Incidi hic in Doct. Lobetium, qui mihi dixit, se ad te scripssse, sibi videri æquum, ut adolescenti dentur annui quadraginta coronati pro præmio laborum suorum, quo possit sibi vestes et alias res necessarias coemere, et petiit ut meam de ea re sententiam ad te scriberem. Id non esse iniquum existimo; nam existimo te vix habere ministrum, in cujus vestes non tantundem quotannis impendas. Spero illius adolescentis consuetudinem fore tuo fratri utilem; plurimum enim valet ingenio, et magnos progressus in optimarum disciplinarum studiis fecit, et est in eo quædam morum facilitas et elegantia, quâ sibi eorum, cum quibus vivit, benevolentiam facile conciliare potest. Quid infortunii La Novæo acciderit, puto vos dudum audivisse. Doleo vicem præstantissimi viri, ac etiam eorum quos suâ virtute adversus hostium injurias tuebatur, quibus difficile erit reperire, quem ei sufficiant. Iter à me susceptum mihi parum feliciter hætenus successit. Rheda quâ huc vehebar, eversa est non procul ab hac urbe. Decidit in faciem meam gladius ejus qui mihi affidebat, et me in gena dextra ita vulneravit, ut ex vulnere plurimum sanguinis effluerit. Quoniam necesse fuit obligare vulnus, et quia non cupivi multis innotescere, non prodii in publicum hoc biduo quo hic fui. De rebus publicis nihil aliud audi, quam quod Rex det operam, ut excitatum incendium belli civilis restringatur. Aiunt fratrem Regis ab ipso Rege constitutum esse arbitrum controversiarum quæ huic malo initium dederunt. Vix tantum

M m

otii

otii mihi concefferunt crebræ amicorum interpellationes, quantum fatis fuit ad hæc raptim ad te scribenda. Bene vale.

Lutetiæ, 22. die Maii 1580.

XCIII.

NON infeliciter iter meum Gallicum absolviffè vifus fuiffem, nifi me in reditu vehemens febris corripuiffet, quæ me valde excruciauit, et omnes corporis vires plane labefactavit. Convenimus in Turonibus Ducem Andegavensem, à quo fuimus comiter excepti. Sæpius et de variis rebus sum cum eo collocutus; et, si licet ex ejus sermonibus de eo judicare, vifus est mihi ingenio potius propenso ad humanitatem, quam ad superbiam, aut crudelitatem. Videbatur velle se constituere arbitrum controversiæ ortæ inter Regem fratrem et Navarrenum; nec videbatur Rex abhorreere à pace, nisi Navarrenus, interea dum de ea agitur, Cadurcorum urbem occupassèt, quam, meo judicio, Regi eam repetenti non facile restituet; est enim urbs ampla, et loco valde opportuno sita. Necessaria tamen erit pax Andegavensi, si harum regionum imperium ipsi deferetur; nam Galliâ ardente bello civili, non possunt Belgæ auxilia quæ sunt ipsis necessaria inde sperare. Ex quo huc sum reversus, indictus est aliquoties conventus omnium ordinum hujus urbis. In iis conventibus acriter, ac etiam contentiose, disceptatum est de rebus Andegavensis. Plerique hujus urbis cives transferri ad Gallos harum regionum imperium, nequaquam consultum esse existimant, et ab ea re abhorreere videntur. Princeps Auraicus conatur ipsis persuadere, id esse plane necessarium; et propterea ad eorum conventus aliquoties accessit. Intra paucos dies quid de ea re futurum sit videbimus. Auraicus cogitur

tur se adjungere Gallis, quia nulla spes auxilii ipsi sit aliunde: Rex autem Hispaniæ nullas jam pacis conditiones proponit, nec vult in causa religionis quicquam cedere; quare videtur obfirmato animo in harum regionum exitium conspirasse. Cum vero summæ rerum hic præsent ii qui puriorem religionem profitentur, malunt mutare dominum quam in gratiam Hispanorum perire. Vos autem estis harum rerum otiosæ spectatores, perinde ac si ad vos nihil pertinerent. Principi Condæo summam humanitatem hic exhibuit Auræicus. Jam reversus est in Germaniam, cum tribus aut quatuor itineris comitibus. Doleo vicem miseri et generosi principis, quem adversariorum iniquitas cogit à patria exulare, et inopem per loca vagari, in quibus sunt qui ejus vitæ insidientur. Rex Hispaniæ dicitur in Lusitaniam irrupisse cum viginti armatorum millibus, et quasdam urbes occupasse. Ejus classis solvit Gadibus 25. die superioris mensis, ut referunt mercatores qui inde advenerunt. Aiunt eum in Cantabris aliam classem instruere. Vereor ne Lusitani opprimantur; nam expeditio in qua Rex ipsorum periit, satis testatur quam imbecillæ sint ipsorum vires. Audio ipsos præfecisse suo equitatu Afrum Mahometanum, qui fuit dux copiarum Regis, quem in regnum Fessanum restituere voluerunt. Mitto ad te literas fratris, quæ mihi nudiustertius hic fuerunt redditæ. Scribit se sumpsisse mutuo Norimbergæ ducentos florenos. Consulueram, ut proficiscentes Argentorato Lipsiam, facerent iter Francofurto, quæ est brevissima et tutissima via; et promiseram me missurum ad Wechelum commendatitias literas ad amicos quos habeo Lipsiæ, quas ipsis esset traditurus; verum profecti sunt Norimbergam; nec Wechelum, ad quem literas meas ipsis tradendas miseram, de suo itinere admo-
nuerunt. Ita factum est, ut Wechelus, ignarus quo-

nam ipsi pervenissent, literas meas apud se retinuerit; ipsi vero ignoti Lipsiam pervenerint. In aliis tamen literis eos Doct. Andreæ Paulo commendavi; sed tunc abfuit à Misnia. Frater tuus ad me scripsit, sed breviter. Credo ipsos de suis rebus ad te diligentius scribere. Intra paucos dies Londino discedent mercatores, qui profecturi sunt Francofurtum. Obsecro, ut mihi scribas quid me tui fratris causâ facere velis. Scribunt ad me amici eum expedite loqui Germanice, quod mihi est valde gratum. Existimo consultum fore, ut proximo vere mittatur Lutetiam, si res in Gallia tranquillæ fuerunt. Bene et feliciter vale. Plura scribam ubi melius habuero.

Antuerpiæ, 24. die Julii 1580.

XCIV.

QUI tibi has meas literas reddet, vir est præclare doctus, et variarum linguarum cognitione excultus, sed cui suarum facultatum usum ademerunt infelicia hæc bella; quorum dum finem per multos annos frustra expectat, ut suorum prædiorum proventibus tandem frui possit, absumpsit quicquid antea comparerat, et quicquid ab amicis sine ipsorum molestia corradere potuit. Jam vero, cum horum malorum finem nullum prospiciat, ac de recuperandis suis facultatibus pene desperet, constituit vestram beatam Angliam tanquam domicilium quietis et humanitatis adire, ut videat, an navando operam Serenissimæ Reginæ, vel alicui ex vestris proceribus, tantisper apud vos consistere possit, donec hic spes aliqua pacis et tranquillitatis affulgeat. Quoniam autem, ex multorum sermonibus est ipsi nota tua virtus, et humanitas, et scit te à me coli, et me à te diligere, si ipsum tibi commendarem, id sibi profuturum existimavit. Eum itaque tibi
commendo,

commendo, et peto, ut eum tuâ commendatione juves apud eos quibus ejus eruditionem et industriam usui esse pôsse existimabis, quo possit adversus fortunæ iniquitatem subsistere, donec felicior aura hic aspires. Bene vale.

Antuerpiæ, 3. die Augusti 1580.

XCV.

TUÆ erga me benevolentia non levem fructum in eo percipio, quod ex iis quos tibi tuâ virtute devinxisti, nullus fere hic fit, qui non ideo mecum amicitiam contrahere cupiverit, quia me tibi carum esse sciret. Quotquot autem sunt, mirantur te diuturno isto secessu delectari, quem licet facile credant jucundissimum tibi reddi consuetudine eorum qui tibi sunt carissimi, an tamen tuæ dignitati conveniat, tantum istic delitescere, tibi diligentius perpendendum esse existimant. Metuunt, ne ii quibus minus nota est animi tui constantia, suspicentur cepisse te tædium laboriosæ illius vitæ, qua ad virtutem contenditur, quam tanto studio antea colueris. Verentur etiam, ne diuturni secessus suavitas acres illos tuos impetus, ad capeffendum res præclaras, remissiores reddat, et amor otii, quod antea contempnisti, in animum tuum sensim irrepat. Sæpius itaque à me petierunt, ut de ea re ad te scriberem; quod me facturum, hætenus semper negaveram, ac dixeram, mihi perspectam esse animi tui constantiam, et non esse, quod metuant, ne otio ejus vis et acrimonia emolliatur; quod si quas falsas suspensiones de te vulgus hominum temere conciperet, te posse eas postea facile eluere. Etiam si hæc et alia ejusmodi sæpius ipsis responderim, ac etiam me mirari quod ipsi ad te non scriberent, si id tantopere necessarium

rium esse judicarent, non tamen destiterunt urgere, ut scriberem, et ad ea quæ ego adferebam, responderunt, meas literas plus ponderis quam suas apud te habituras. Passus sum tandem, non quidem mihi persuaderi, sed à me extorqueri, ut in gratiam ipsorum ineptirem; nam scio nihil à me adferri posse ad te persuadendum, quod non antea tibi in mentem venerit. Cum una viveremus, ita admiratus sum in te adhuc adolescente ingenii acumen, judicii gravitatem, et excelsum ac ad virtutem propensum animum, ut non dubitaverim, si te Deus diu superstitem esse vellet, patriæ tuæ in rebus dubiis non parum præsidii in tua virtute repositum fore; cum præsertim viderem, ad præclaras istas tuas animi dotes accedere natalium splendorem, formæ dignitatem, magnarum solum spem, necessariorum tuorum in vestra republica auctoritatem et potentiam, et reliqua quæ fortunæ bona vulgo nominantur. Solebas interdum dicere, te ab aulæ strepitu et illecebris naturâ plane abhorrere, et tibi in patriam reverso, nihil fore jucundius quam in liberali otio cum amicis vitam transigere, si quando id tibi concederetur. Verebar quidem, ne id à te serio diceretur, cum modestiam tuam considerarem, et quam alienus esses ab omni ambitione; sed judicabam, etiam si id tunc in animo haberes, te tamen cum ætate mutaturum sententiam, nec si in ea perseverares, passuram patriam, se defraudari tuæ virtutis fructu, quem sibi jure vindicare posset. Reversus in patriam, istis præclaris dotibus ornatus, et majore rerum cognitione instructus, quam tuæ ætas ferre videretur, in tui admirationem omnes rapuisti; quotquot autem ex vestra nobilitate ab ingenii liberalitate commendabantur, amicitiam tuam certatim expetere cœperunt. Accessit ad hæc Serenissimæ Reginæ erga te benevolentia, quæ, ut te ad virtutem contendentem magis incitaret, et ti-

bi

bi auctoritatem conciliaret, admisit te in suam familiaritatem, et te ornavit splendidâ illâ legatione ad Imperatorem, quâ ante tres annos cum magna laude perfunctus es. Quanti autem te faceret, testata est præclaro illo elogio, quod se ex ore ejus audivisse nobis retulit Illustrissimus Princeps Dux Joannes Casimirus, cujus te memorem esse existimo. Quantam voluptatem illustrissimum tuum parentem, et omnes qui te amant, percepisse existimas, cum in illo tuo aulico tyrocinio omnia tibi tam feliciter succedere animadverterent? Ego sane disceffi ex Germania, et ad hæc loca non satis pacata veni, ut tuorum successuum, in quibus meam felicitatem constituebam, spectator essem ex propinquo, ac me explerem eâ voluptate quæ fuit maxima quamdiu res tibi ex animi sententia successerunt. Verum præter meam expectationem accidit, ut huc veniens nescio quam nubem tuis rebus obductam compererim, quæ voluptatem illam quam jam spe hauseram, in mœrorem convertit. Perpende tecum, obsecro, quam tibi sit honorificum istic delitescere, interea dum patria eorum quos progeniit opem et auxilium implorat. Si consilia quæ suggessisti, ea esse patriæ salutaria existimans, non ita ut decuit sunt accepta, non licet tibi propterea succensere patriæ, cui omnes injurias boni cives condonare debent; nec propter illas à procuranda ejus salute desistere. Themistocli, in medium adferenti consilia quæ erant reipublicæ salutaria, minatus est verbera Euribides, nisi taceret; cui respondit Themistocles, “feri, modo audias.” Imitare Themistoclem, et libera ab errore vestros homines, qui putant deletas esse in animis Hispanorum injurias, quibus proximis annis à vobis sæpius sunt affecti; quæ si nullæ essent, odium tamen religionis quam profitemini, eos in vestram perniciem satis acueret. Errant sane qui judicant, non esse vobis formidandos

dandos successus eorum in Lusitania, et in his regionibus quibus ego ascribo, quod Pontificii res novas apud vos moliri cœperint. Scis legatos qui hinc sunt ad Andegavensem missi, ante mensem solvisse Fleffingiâ. Scimus eos incolumes ad ipsum pervenisse, quamvis nihil adhuc literarum ab ipsis acceperimus. Confilia hæc de accersendo Andegavensi, mirum in modum displicent vicinis gentibus, graviterque ab ipsis accusantur Princeps Auraicus et ordines harum provinciarum, perinde ac si in ea re grave aliquod piaculum committerent. Qui sunt otiosi spectatores alienorum periculorum, nec ullam opem periclitantibus adferunt, non satis iuste faciunt, si ideo accusent eos, quod illorum auxilium implorent, quorum ope confidunt se emergere posse ex periculis quæ suis viribus propellere non possunt. Hæ provinciæ sunt diuturnis his bellis ita attritæ, ut se suis viribus adversus Hispanorum vim tueri non possint; et sane magno bono earum factum est, quod Hispanus, bello Lusitanico implicitus, non potuerit adversus eos vires omnes suas convertere; quod facturus est, ubi Lusitanos oppresserit, ut testantur literæ Cardinalis Granvellani, recens interceptæ. Hi homines per multos annos exercuerunt inimicitias, et bella gesserunt cum gente Gallica, cujus vitia nequaquam sunt ipsis ignota; interea autem coluerunt amicitiam cum omnibus aliis sibi vicinis gentibus. Nemo itaque prudens non iudicabit, eos magnâ necessitate adactos implorare auxilium eorum quos solos hostes à multis sæculis habuerunt. Sævitia Albani fatis ostendit, Hispanos in animo habuisse has provincias in duram servitutem redigere; nec est in ea re excusandus Rex Hispaniæ; nam qui harum rerum sunt peritiores, affirmant, Albanum nihil perpetrassè quod à Rege ipsi mandatum non esset. Ubi vero Rex animadvertit, multis injuriis exacerbatos esse harum gentium

tium

tium animos, non hoc egit, ut levibus remediis eos sibi reconciliaret, sed conatus est injectâ spe pacis eos fallere, quo posset suam in eos crudelitatem exercere, postquam arma deposuissent. In ea re primum Maximiliani Imperatoris operâ uti voluit; sed princeps prudens, ipsi alias addictissimus, noluit ipsi navare operam, cum sciret non id agi, ut harum provinciarum saluti consuleretur. Mortuo Maximiliano, filius ejus minus cautus, faciliorem se præbuit Hispanis, et fuit author ordinibus harum provinciarum, ut cum Joanne Austriaco transigerent. Quâ sinceritate autem ageret Joannes Austriacus, constat ex ipsius et Escovedi literis, quæ sunt typis evulgatæ. Superiore ætate passus est Imperator se denuo in theatrum ab Hispanis pertrahi, ad agendam eandem fabulam. Quid autem accidit? Interea dum de pace agebatur Colonia, summo conatu oppugnatum est ab Hispanis, et tandem expugnatum Trajectum Mosæ. Perfectum est, ut Atrebates et Hannonii desciscerent à fœdere, quod pro tuenda patriæ libertate cum reliquis provinciis iniverant, et se Hispanis adjungerent. Qui vero constituti erant ab Imperatore pacis disceptatores, ubi animadverterunt Trajectensium clade consternatos esse eos qui in fœdere ordinum permanebant, proposuerunt conditiones pacis, quæ eo spectare videbantur, ut Pontificios cum iis qui puriorem religionem profitebantur committerent: nam nostris nullam suæ religionis libertatem concedebant, cum tamen scirent, controversiam de religione fuisse ab initio præcipuam causam motuum excitatorum in his locis, nec ignorarent, summam rerum hic esse penes eos qui puriorem religionem profitebantur, quos sciebant rejecturos condiciones quas proponebant. Sed id tantum ab ipsis agebatur, ut dissolveretur fœdus quod ii qui non sunt ejusdem religionis iniverunt inter se ad defendendam suam liber-

N n

tatem

tatem adversus Hispanos ; in qua re non omnino luserunt suam operam ; tunc enim Boscum Ducis, et Mechlinia, ejusmodi conditionibus illectæ, à communi fœdere desciverunt. Se autem ideo nullam religionis libertatem concessisse his provinciis, dicebant præclari illi pacis disceptatores, quia metuebant, ne eorum subditi eandem ab ipsis libertatem postularent. Quasi vero id ipsos præcogitare non oportuerit, antequam hoc munus in se reciperent. Ubi vero ita secum agi animadverterunt ii qui Coloniam missi erant à statibus, coram ipsis disceptatoribus testati sunt, se Ducis Andegavenfis auxilium imploratu-
 ros, si pergerent Hispani eos bello persequi, et eorum agros devastare, sicut ab ipsis antea erat factum ; et eo libentius se id facturos, quia audirent bonam esse spem de successu conjugii inter ipsum Andegavensem et Serenissimam vestram Reginam. Ita vides, vos etiam in hac re non carere culpâ, qui vestrâ dissimulatione Andegavenfi auctoritatem conciliaveritis, et quasi viam ipsi straveritis, qua facilius ad ea perveniret ad quæ contendebat. In eo etiam non levi injuriâ affecti sunt ordines, quod ex decem legatis quos Coloniam miserant, quinque persuasi sunt à ministris Regis Hispaniæ, vel ab ipsis disceptatoribus, ut eorum arcana à quibus erant missi proderent, et tandem etiam ut à suis deficerent. Nemo prudens et amans æquitatis, meo judicio, hos nostros accusabit, quod cum viderent, se pessimis artibus oppugnari, sibi-
 que deesse vires ad defendendam suam libertatem adversus vim Hispanorum, imploraverint auxilium Andegavenfis, nec voluerint perire in gratiam eorum, qui ipsis exitium procurabant, et simulato pacis studio, illudebant, quo possent facilius ferere inter ipsos discordias, et socios ad defectionem impellere. Ex his satis constare existimo, non aliam ob causam ordines harum provinciarum constituisse ju-
 gum

gum Hispanicum excutere, quam quod viderent ademptam sibi esse omnem spem pacis aut reconciliationis. Ego vero vereor, ne non sit his nostris fatis præsidii repositum in Andegavenſi; nam non est dubium, ipsum parum præstare posse, nisi fratris opibus adjuvetur: nec video quantum auxilii à fratre expectare possit, quamdiu bello civili ardebit Gallia, quod multi quidem existimant fore facile componere, sed ego vehementer metuo, ne ipsi fallantur. Occupavit Navarrenus urbes, quas non facile restituet; Rex autem nequaquam ei pacem concedet, nisi eas restituerit. Ubi legati qui hinc sunt in Galliam missi Andegavensem convenerint, poterunt forte conjicere quid de pace sperandum sit; sed, ut antea dixi, nondum quicquam literarum ab ipsis accepimus. Hic fere omnia jam nobis infelicitè succedunt. Sub initium hujus mensis, hostes eripuerunt nobis oppidum Hannoniæ Bouchanium, quod munitissimum esse judicabamus. Præterea nostræ copię fusæ fuerunt in Frisia, et alias oppidâ nobis erepta, quæ omnia accidisse dicuntur culpâ eorum qui præerant copiis, quamvis audiam vestrum Norriſium melius rem gessisse quam alios.

Ab aliquot diebus plurimi hic sunt conjecti in vincula, quos fama est habuisse in animo hanc urbem hostibus prodere. Idem etiam tentatum est Gandavi. Rex Hispaniæ proſcripſit Principem Auraicum, et curavit edictum, quod proſcriptionem continet, typis vulgari. Videtur mihi Rex eo edicto suam existimationem turpiter prostituere. Nemo mihi facile persuasisset, eum ad talia consilia deveniturum. Cras Norimbergæ convenient Imperator et Imperii electores. Quam ob causam convenient non audiui, sed suspicor eos deliberaturos de his provinciis. Accepi tardius literas quibus procuranda est tuo fratri pecunia. Miſi

quidem eas statim Francofurtum, sed metuo ne non eo perveniant ante finem mercatûs. Scripseram antea ad Wechelum, ut ipsi pecuniam procuraret, quod spero eum facturum. Dominus Rogerius nudius tertius huc venit. Iturus est ad conventum Norimbergensem. Fama est hic Regem Poloniæ à suis esse interfectum, quod utinam non sit verum; nam existimo, non fuisse præstantiorem principem in toto orbe Christiano. Mortuus est etiam Dux Sabaudix, qui nec ingenio nec industriâ caruit. Filius qui ei succedit est natus annos undeviginti. Bene vale, et clarissimum Dominum Dierum meo nomine officiosè saluta.

Antuerpiæ, 24. die mēsis Septembris 1580.

XCVI.

Literæ tuæ multis nominibus fuerunt mihi gratissimæ, sed eo maxime, quod intelligam te ex illis tuis latebris in lucem aulæ tandem prodiisse. Crede mihi, tempestates quæ nobis imminēt, cogent principes, nisi plane perire volent, uti consiliis eorum qui ipsis monstrabunt qua ratione impendentia mala averti possint, et præferre eos illis qui omnia sua facta et dicta eo tantum dirigunt, ut gratiam ineant, et suis privatis commodis consulant, parum alioqui de republica solliciti, à quo genere hominum ubique fere principes obsideri videmus. Gaudeo quod mihi significaveris qua ratione scriptum illud tuum de Andegavensi Duce ad plures pervenerit; nam antea existimabam, id à te factum esse, quo testareris te eum contemnere, nec ejus odium reformidare; quod mihi nequaquam tutum videbatur, ac etiam ab innata tibi modestia alienum; et propterea suspicabar te ad id scribendum impulsus esse ab aliquibus, qui vel non intel-
ligerent

ligerent in quas difficultates te conjicerent, vel tuis periculis parum afficerentur, modo id perficerent quod cupiebant. Cum vero scribere ista jussus fueris ab iis quibus necesse erat ut obsequeris, nemo nisi iniquus reprehendere potest, quod quæ salutaria vestræ reipublicæ existimabas libere protuleris, nec etiam quod quædam exaggeraveris, ut quæ putabas utilia facilius persuaderes : nam ejusmodi scripta sunt instar privatorum colloquiorum inter amicos, in quibus liberius proferre solemus quid de quolibet sentiamus ; interdum enim virtutes laudamus, aut vitia detestamur, prout aliquos in odium adducere, aut eis benevolentiam conciliare volumus ; quod si nobis coram pluribus de iis ferendum esset judicium, non eodem modo sermonem nostrum institueremus. De Andegavenfis ad vos adventu, et conjugio, idem sentio quod semper sensi. Quod si huc venerit, et ipsi reconciliari cupias, nihil erit facilius. Omnium optime id præstare poterit Princeps Auraicus, quem haud dubie parentis loco habebit et reverebitur. Sunt tibi amicissimi Sanct. Aldegondius, Pleffæus, et Villerius, qui haud dubie apud ipsum valebunt autoritate, et in tui gratiam nihil non facient. Si alii deessent, ego forte in ea re aliquid possem ; nam cum superiore ætate apud ipsum essem, non minus familiariter mecum loquebatur quam tu soleas. Quod si huc venires, et ei tua officia et obsequia deferres, id mihi et generosum et magnanimum videretur, et eâ re testareris, te, si quid adversus ipsum fecisti, non ejus odio fecisse, sed quia id utile patriæ tuæ esse judicares. Simierus in nulla jam est apud ipsum gratia, quare dici a te posset ejus culpâ factum esse, ut tu et alii ipû sitis adversati. Sanct. Aldelgondius, in suis ad nos literis, eum miris laudibus effert, et de ejus virtute nihil non sibi promittit. Ego metuo,

nes

nies harum provinciarum requirunt; nam nec facile componetur bellum quo jam ardet Gallia, nec facile Rex in gratiam fratris adversus Hispanum bellum suscipiet. Quod si destituamur auxiliis quæ inde speramus, metuo ne res nostræ pessum eant; nec sane vobis erit salutare nostrum exitium. Indictus est Hagam Holandiæ conventus provinciarum quæ in fœdere ordinum generalium permanent; in quo, ut existimo, deliberabitur, qua ratione Frisiæ, Transsylvaniæ provinciae, et Gueldriæ subveniri possit, quæ pene perierunt culpâ eorum, qui ibi summæ rerum præsumunt. Ad eum conventum ituri sunt Archidux Matthias et Princeps Auraisicus. Quidam suspicantur Archiducem Mattheum vix huc reversurum. Oportet sane in vestro Draco plurimum esse ingenii, virtutis, et industriæ. Magis mirum mihi videtur, quod potuerit tandiu necessaria ad victum sibi et suis parare, cum omnia hostilia ubique sit expertus, quam quod orbem terrarum circumnavigaverit. Perpetravit facinus, quod non solum ipsi, sed etiam toti vestræ genti, erit gloriosum, nisi forte istam vestram gloriam ingratitude erga ipsum commaculaveritis. Imperia nec metu nec ignaviâ constituuntur aut conservantur, et iis quos metuimus solemus plerumque nostram libertatem sensim prodere. Obsecro, si quid habes de ejus navigatione, ut nos ejus participes facias. Ego profecto virum illum etiam mihi ignotum colo et magnifacio, nec dubito quin ejus nomen futurum sit clarissimum ad posteritatem, et consulo ut cum eo amicitiam colas. Metuendum videtur, ne incendium excitatum in Hibernia vestram tandem Angliam corripiat; omnes nempe judicant, vos ibi bellum ita gerere, ut videamini potius velle illud alere quam opprimere. Qui de generoso tuo fratre ad me ex Germania scribunt, ejus probitatem, ingenium, et diligentiam in studiis, valde commendant. Aiunt eum felicissime

sime didicisse linguam Germanicam. In Latina cum plurimum profecisse animadverto. Scribit enim longe commodius quam antea. Jam iturus est in aulam Cæsaream, commendavi eum diligenter Aurelio Secretario Gallico, cui rationes illius aulæ sunt optime notæ. Cupit sub initium veris invisere Italiam, vestrum est mature ei significare quæ sit vestra de ea re sententia, quo possit se ad iter præparare. Dominus de la Val, quem vidisti Basileæ, venit huc ex Germania : puto eum apud nos hibernaturum. Doct. Niphus salutat te. Venit huc ob quædam sua privata negotia. Communis noster amicus, Dominus Daniel Rogersius, missus à Serenissima vestra Regina in Germaniam, captus est à prædonibus prope Cliviam oppidum, et abductus in arcem Blimbeck, quæ ad Martinum Schenck pertinet. Vestrum est procurare ipsi libertatem; nam Princeps Auraicus nihil in ea re potest; sunt enim ejus hostes infensissimi ii à quibus est captus. Peto ut clarissimum Dominum Dierum officiose meo nomine salutes.

Antuerpiæ, 22. die Octobris 1580.

XCVII.

HEri accepi literas quas ad me dedisti Colonienſi illi quem tibi commendaveram. Gaudeo, ut antea scripsi, te, deserto amœno illo tuo secessu, in lucem aulæ prodiisse; sed vereor ne te ejus fatietas cito capiat. Video istic honores et dignitates ætati et opibus potius quam virtuti et prudentiæ tribui, quare tibi, juveni et filiofamilias, non facile ad eas patebit accessus. Florem ætatis in nugis et otio aulæ conterere erit tibi admodum grave; nam occupationes eorum qui in aulis vivunt, nec ullo publico munere funguntur, raro circa res serias versantur. Ne patiaris igitur te in-

nibus

nibus spebus diu lactari, et tecum ac cum clarissimo Domino Diero, quem tibi amicum fidissimum, et virum prudentissimum esse compertum habes, de rebus tuis constituendis serio delibera, et aliquid constitue. Illustrissimo tuo parenti, et aliis tuis necessariis, jucundum est, frui tui ingenii præstantiâ et suavitate, quomodo-
 docunque id fiat; quibus licet plurimum debeas, et præsertim illustrissimo tuo parenti, puto tamen te adhuc plus debere patriæ, cui cum videantur imminere sævæ tempestates, tuum est te præparare ad eas aver-
 tendas quantum in te erit; nam puto non multos esse apud vos qui patriæ salutem privatis suis commodis præponant. Vides quantum vobis negotii faceßant turbæ in Hibernia, excitatæ ab aliquot nugatoribus. Quid puto futurum, ubi vestri procures factionibus dividuntur, et inter se committentur, et incendio, quod apud vos excitabitur, vicinæ gentes fomenta injicient. Crede mihi, non sedabunt ejusmodi tempestates sophismata, quæ omnem ingenuitatem et simplicitatem ex aulis orbis Christiani profligaverunt. Opus erit tunc animi fortitudine, quæ, nisi rei militaris peritiâ instructa fuerit, non poterit præstare patriæ ea beneficia quæ ipsi erunt necessaria. Novem dierum navigatione venerunt huc ex Lusitania naves, quæ referunt, nondum esse plane perditas res Lusitanorum, sicut antea fama, artibus Hispanorum dissipata, nobis persuaferat. Antonium, designatum à populo Regem, aiunt habere sub signis decem aut duodecim millia armatorum, quibus se recens conjunxerunt septingenti aut octingenti veterani, collecti ex præsidiis urbium quas Lusitani in Africa possident. Redegit nuper in suam potestatem urbem Porto Porto, ad quam appellere solent naves venientes ex Brasilia, quam aiunt omnium Lusitanicarum opulentissimam esse post Olyssipponem. Miserat Albanus filium cum copiis ad ea loca, ut obsessis sup-
 petias

petias ferret; sed fecerunt deditionem antequam adveniret. Referunt isti, Gallos, qui à Philippo Strozzi mittebantur auxilio Regi Antonio, ad ipsa usque littora Lusitanix pervenisse; sed repente coortâ sævissimâ tempestate, ab ipso littore repulsos esse, nec sciri quonam pervenerint. Audimus tamen in Galliam reversiones esse. De valetudine Regis Hispanix quædam referunt, quibus quantum fidei adhibendum sit nescio. Pacem esse factam inter Turcas et Persas, scriptum est huc Viennâ ad Archiducem Matthiam. Literæ scriptæ Constantinopoli idem innuunt, sed non plane affirmant. Addunt Imperatorem Turcicum mandasse Ochialo, ut plures novas triremes extrui curet, ita ut existimetur proximâ æstate aliquid tentaturus adversus Hispanos. Ejus sane plurimum interest, ne Lusitaniâ potiantur Hispani, ne adimant Ægyptiis navigationes in Indiam per sinum Arabicum. Interest etiam Venetorum, Massiliensium, et aliorum, qui Alexandriâ et Alcairi mercaturam exercent. Quæ de morte Regis Polonix audiveramus non sunt vera. Aiunt eum cum victore exercitu in mediam Moscoviam penetrasse, et Moschum supplicem ab eo pacem petere. Auraicus Princeps profectus est in Hollandiam. Eum cras, Deo dante, subsequar, jussus ab eo id facere. Non potui me ei comitem adjungere, eo quod mihi hic quædam necessario procuranda essent ante meum discessum. Gaudeo cum vestro Draco benignius agi quam existimaveras. Bene vale, et clarissimum Dominum Dierum officiosè meo nomine saluta.

Antuerpiæ, 28. die Octobris 1580.

INDEX NOMINUM.

Abondius. 19. 27. 44.

Agricola. 180. — Georgius Agricola. Natus Clauçæ, quæ Misniæ oppidum est : Medicus. Scripsit *de Re Metallica*. Ob. 1555.

Albanus. 10. 73. 205. 219. 220. 270. 288. — Ferdinandus Alvarus de Toledo, Dux de Alva. Belgio diu præfuit. Summâ arrogantiam infamis, nec minori crudelitate. Ob. 1582.

Albani fil. 219. 288. — Fredericus, Ferdinandi Albani filius. Ut paternæ severitatis æmulus, ita odii particeps. "Cum
" nobilem virginem stupro circumvenerit, in vincula
" conjectus." *Grotius, Annal. l. 2. p. 43.* Neque multum diversa sunt quæ Strada narrat, *l. 7. p. 271.* De Albano, et filio ejus Frederico, memoratu digna sunt quæ Bassompierre refert, *Journal, t. 2. p. 125.*
" Le Grand Duc d'Albe avoit mieux aimé encourir le
" crime de rebellion, tirant son fils Dom Fadrique de
" Toledo, en pleine paix, à coups de petard, d'un chateau
" où l'on l'avoit mis, pour le forcer, contre sa volonté,
" d'espouser une fille du palais, qui vit encore [1621],
" et est la vieille Marquise del Vallo, que de le laisser
" marier à une tres riche fille, et d'esgale maison à la
" sienne."

Albovius. 53. — Carolus de Lotharingia : Renati filius, Claudii nepos. Marchio, et deinde [1581] Dux, de Elbœuf. Ob. 1605.

Aldegendus. 285. 289. Vid. *St Aldegendus.*

Alençonius. 151. 211. 249. — Franciscus Hercules Dux de *Alençon*. Henrici II. Galliarum Regis filius natus minimus. Ob rerum novarum studium, animi levitatem, et pessimam in negotiis gerundis fidem, exteris æquè ac suis odiosus. Ob. 10. Jul. 1584.

Alexander, Lucretiæ pater. 57. — Alexander VI. Pontifex Romanus; Rodericus iste Borgia, Hispaniâ ortus. Ferunt eum cum Lucretia, filia sua, rem habuisse.

Alexander. 97. 194. — Vaivoda Valachiæ Transalpinæ.

Alexander. 97. — Moldaviæ Præfectus.

Amirallius. 51. 100. — Gaspar de Coligni, qui post res præclare gestas, Regis sui sacramento confusus, istibus sicariorum ab ipso Rege immisorum, occubuit 24. Aug. 1572.

Amirallius Castella. 181.

Amurates. 127. 141. 191. — Amurathes III. Turcarum Imperator, fratri Selimo successit 1575. Ob. 1595.

Andegavensis. 51. — Henricus Dux de Anjou regnum Poloniæ adeptus 1572. Carolo Galliarum Regi mortuo, successit. 1574.

Andegavensis. 228. 239. 251. 252. 258. 259. 261. 267. 268. 270. 274. 280. 282. 283. 284. 285. Vid. *Alençonius*.

Andeloti filii ex secundo conjugio. 230. — Franciscus Dominus de Tanlay, et Benjaminus Dominus de Sailly, Francisci Colignii, ex Anna Salmenfis Comitissæ filia, liberi.

Andrea. 186. — Jacobus Andrea, *Smidelinus* dictus. Natus Waiblingæ in agro Wirtembergico. Magni nominis

minis Theologus; et, si scripta expendas, gravissimus; libri quippe ab eo conscripti cxi. numerantur. Formula illa, quæ *Concordia* vocatur, unde tot lites ortæ sunt, eum auctorem habuit.

Anbaldinus. 181. — Joachimus Ernestus Princeps de Anhalt. Ob. 1586.

Antonius Portugallia Rex. 258. 288. — Ludovicus, Emanuelis III. Portugalliæ Regis filius, Antonium genuit, ex concubina, Violanta Gomez, Judæa. Mortuo Rege Henrico [1580.], Antonius sibi regnum vindicavit. Verum ab Hispanis victus bello, et in exilium pulsus est. Adversis rebus diu colluctatus, Parisiis tandem obiit. 1595.

Arausensis. Aarausius. Auraicus. 34. 38. 53. 62. 66. 74. 76. 174. 175. 189. 190. 191. 201. 203. 216. 217. 219. 220. 222. 242. 255. 256. 257. 258. 259. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 270. 271. 274. 280. 283. 285. 286. 287. 289. — Gulielmus de Nassau, Princeps Arausensis. Batavæ libertatis assertor et stator. A Baltazare Girardo Burgundo nefariè occisus 10. Jul. 1584.

Armenius. 97. — Johannes Armenius, pulso Vaivodâ, Moldaviam occupavit.

Armenius. 97. — Petrus Armenius, Johannis frater.

Ascanius. 238. Vid. *Remalme.*

Auberius. 102. — Johannes Aubri, bibliopola, Andreae Wecheli typographi gener; vel, forte, Anglus quidam quem Langueto Sydnæus commendaverat.

Aurelius.

Aurelius. 287. — Legati Gallici ad Imperatorem ab epistolis.

Austriacus, Johannes ab Austria. 10. 54. 59. 70. 71. 141. 174. 175. 192. 201. 212. 236. 281. — Caroli V. Imp. ex Barbara Blombergæ Ratibonenfi nothus. Ob. 1578. Quæ de matre ejus à Bælio narrantur, planè ridicula sunt; nec ab ullo scriptore, qui illa tempora attigit, memorata, excipias modo Brantomeum, fabellarum quotidianarum recitatore.

Avila. 54. — “ Sanctius de Avila, ab Duce Albano “ puer educatus ad bellum, ejusque perpetuus vel in “ obitu affectator.” *Strada*, l. 6. p. 212.

Balassi. 122. — Johannes Balassi, Hungarus.

Bannosius. 163. 173. 174. — Theophilus Bannosius, Theologus. Ejus opera feruntur, *Petri Rami, Philosophi Vita.* Francof. 1579, 8vo; et *De Politia civitatis Dei.* Francof. 1592. 4to.

Barlamontius. 74. — Carolus de Floion, Comes de Barlamont. Quem Belgæ, ob vile obsequium, et malas artes, oderunt; at Hispani, ob servatam fidem, collaudant. Ob. 1578.

Barlamontius. — Ægidius de Floion, Caroli filius, in obsidione Trajecti ad Mosam interemptus. 1579.

Bathorius. 120. 152. 153. 154. 155. 158. 159. 160. 163. 194. — Stephanus Bathori Transilvaniæ Princeps, Annam, Sigismundi Poloniæ Regis sororem, virginem ferè quinquagenariam, duxit. Poloniam strenuè ac feliciter rexit, ab anno 1575 usque ad annum 1586, quo, repentinâ morte, diem clausit supremum.

Bavaria

Bavaria Dux. 138. 204. — Albertus V. Ob. 1579.

Bekeffius. 114. 120. 121. 122. 123. 128. 129. 130. 131.
— Gaspar Bekeffius, Comes de Fogaraz in Moldavia.
Vid. *Langueti* epistolæ ad Camerarium, p. 209.

Bellebovius. 23.

Bellevraus. 90. — Pomponius de Bellievre. Verba ejus sepulchro inscripta Bellevræi mores ac res gestas breviter enarrant. “ Pomponio Bellevræo, Franciæ Cancellario, viro pietate, doctrinâ, magnitudine animi, summâ in principem fide clariss.; qui, sub quinque Regibus, honoribus amplissimis, ac variis laboriosissimisque legationibus pro rep. gestis, pace domi forisque constitutâ, cum legibus et sigillo principis. integerrimè præfuisset, gloriâ non opibus cumulatus, obiit anno salutis 1607. 5. Id. Sept. ætatis suæ 78.”

Belzenfis. 143. 144. — Johannes Sarius Zamoscius, Belzenfis Palatinus; magnus ille Zamoscius, rebus omnibus ornatus. Ob. 1605.

Belus. 169. 171. 172. 173. 180. 185. 186. 187. 188. 189. 197. 237. — Robertus Beale. De eo hæc habet Languetus, *Epist. ad Augustum Saxonem*, 23. Sept. 1577. p. 320. “ Est vir ingeniosus, et non parvæ auctoritatis; “ est enim *Secretarius* Arcani Concilii. Dedit operam “ literis Vitembergæ cum adhuc in vivis esset Philippus “ Melancthon.” Ob. 1601.

De la Beurte. De la Burthe. 93. 94. 100. — In aula Henrici Navarræ Regis Magister supplicum libellorum. Ejus ministerio usus est Henricus, post victoriam apud Coutras partam, ad Henrici Galliarum Regis amicitiam conciliandam.

Beutterichius,

Beutterichius. 183. 186. 189. 191. 200. 202. 207. 242. 247. 253. 254. 272. — Petrus Beutterichius, literarum æquè ac rei militaris laude insignis. J. Casimiro Palatino intimâ familiaritate conjunctus, ejus consiliis adfuit. Ob. 1587. Casimirus Beutterichio sepulchrum extrui curavit, his verbis inscriptis : “ Arte, sorte, Marte : exercituum ductori sacrum. Petrus Beutterichius Mom-
 “ belgartenfis, cum gentis suæ tenuitatem virtutis et e-
 “ ruditionis famâ illustrasset, prudentiæ et integritatis
 “ laudem ex variis legationibus retulisset, *Francorum*
 “ *Regem liberas voces ferre ac perferre docuisset*, Helve-
 “ tium militem industriè conscripisset, Gallorum cohors
 “ tem per hostes infestos Bonnam perduxisset, apertis
 “ occultisque inimicorum machinis invictus, sub ipsa
 “ Navarræ expeditionis contra impiæ conjurationis ty-
 “ rannos susceptæ initia, a ter Maximo Imperatore le-
 “ gatus emigravit. 1587. Prid. Id. Feb. ætat. 42. Jo-
 “ hannes Casimirus Comes et Administrator Palatinatus,
 “ Bavariz Dux, consiliario, legato, tribunoque meritissi-
 “ mo P. D.” De Beutterichio egregium testimonium
 perhibet Mezeræus. *Hist. Gall. v. 3. p. 434.* “ Vir ille, fer-
 “ vidi et audacis animi, *Regem* allocutus est, libertate usus
 “ planè Germanicâ.”

Bisetus. 107.

Bizarrus. 3. 54. 90. 163. — Petrus Bizarrus Sentinas. Libros quamplurimos edidit, sciz. de Imperio Persarum, de republica Genuensi, &c. Bizarrus Languetum impensè laudat. *Hist. S. P. Q. Genuensis*, ad. an. 1567. p. 577. Languetus tamen videtur cum non magni fecisse.

Bonnecortius. 200. — *Bonnecourt*. Gallus, in exercitu J. Casimiri Palatini tribunus militum.

Bosjuvius.

Bossvius. 263. — Maximilianus Comes *Bossv.* Ob. 1578. Vid. *Meterani* Belg. Hist. viii. 210. Nomen hoc reponi curavi pro *Bohemo*, quod, ex incitia scribæ, aut typographi errore, in Epistolas Langueti irrepperat.

à *Bouchan.* 181. — Henricus, Baro à Bouchan in Austria, à Nicolao Comite Salmenfi certamine singulari interfectus 1577. Tradit Languetus, Barones à Bouchan originem suam referre ad Comites à Bouchan [Buchan] in Scotia. Sunt vicissim inter nostrates qui originem suam in Germania quærunt, cum fabularum à longinquis regionibus ductarum major sit gratia, et uberior fides. Ea est vetustissima nobilitas cujus initia latent.

Bouchetollius. Bouchetellus. 42. 154. — Gallus. Credibile est, eum fuisse Vulcobii amanuenssem. Vid. *Vulcobius.*

Brandeburgensis. 162. 181. — Elector, Johannes Georgius. Ob. 1598.

Braunerus. 16. — Johannes Braunerus, *Aulicus consiliarius*, quem vocant, Rodolphi Hungarorum Regis.

Briquemaldus. 101. — Franciscus de Briquemault, ultimum supplicium subiit 22. Oct. 1572, una cum Cavagnio, falso crimine. Cui supplicio spectator adfuit Carolus IX. Galliarum Rex.

Bromius. 195. — Nicolaus Bromius, Augusto Saxoni, Rom. Imp. septemviro, à consiliis.

Bromius. 105. — Johannes Fredericus.

Brunsvicensis. 192. — Ericus Dux Brunsvicensis. Ob. 1584.

Bruschettus. 8. 17. 27. 47. 65. 72. 77. 83.

P p

Busus.

Buyus. 247.

Cambier. 195. — Robertus Cambier, bibliopola Londinensis.

Carolus Archidux. 204. 206. — Ferdinandi I. Imp. filius natus minimus. Uxorem duxit Mariam Bavaram. Ob. 1590. Ferdinandus, Caroli Archiducis filius, de quo hîc sermo, imperium suscepit 1619, Maximiliani II. stirpe masculâ præcisâ.

Carolus, Sueciæ Regis frater. 231. — Carolus IX. Sigismundo fratre exacto, regnum sortitus est 1604. Ob. 1611.

Casimirus. 16. 99. 166. 169. 171. 173. 174. 183. 184. 192. 199. 200. 207. 211. 216. 217. 226. 227. 229. 242. 253. 254. 279. — Johannes Casimirus Palatinus, Frederici III. Rom. Imp. septemviri, filius natus minor. Exercituum locator egregius. Ob. 1595. Uxorem duxit natam Augusti Saxonis Rom. Imp. septemviri, 1570.

Cassiodorus. 225. — Hispanus, mercator Colonienfis.

Castanea Archiepiscopus Rossanensis. 225. — Johannes Baptista Castanea, Romanus. Cardinalis S. Marcelli, et, mortuo Sixto V. Pontifex Romanus, Urbanus VII. vocatus, 1590. Paucis post susceptum imperium diebus extinctus est.

Cavagnius. 101. — Arnoldus de Cavagne, in senatu Tolosano iudex minoris ordinis, [conseiller du parlement de Toulouse], una cum Briquemaldo capite plexus 1572, reus istarum scilicet insidiarum quas Colignius, inermis, et gravi vulnere saucius, Regi Galliarum, et proceribus in unum congregatis, militibus etiam prætorianis, et omni denique populo Parisiensi, struxisse perhibebatur !

Cecilius.

Cecilius. 104. — Gulielmus Baro de Burghley, Edwardo VI. Anglorum Regi et Elisabethæ Reginæ ab epistolis fuit : ærario tandem regio præfectus, rempublicam ita administravit, vir frugi, et solers, et famæ integræ, ut nostrates etiamnum si quem ad gubernacula regni sedentem laudibus efferant, *Burghleium* illum *alterum* appellent. Ob. 1598. ætat. 77. Quæ Languetus tradit de amicitiiis cum Ceciliana domo conciliandis, neque viro sapienti conveniunt, neque bono digna sunt. Epistolas vidimus *peccare docentes*, avide conquiri, legi, laudari ; verum tamen cum exempla nihil ad mores faciant, ea quæ de simulatione Languetus præcipit, haud probo, immo quam maxime improbo.

Cenomanum Dux. — Carolus de Guise, Claudii f. secundo genitus, Dux de Maienne, sive Mayne ; fœderis illius princeps, quod, inverso vocabulo, *sanctum* fanatici appellabant. Ob. 1611.

Champagneus. 73. — Fredericus de Perrenot, Dominus de Champaigni, Cardinalis Granvelli frater, arcis Antuerpiensis præfectus.

Charitatis Domûs Rex. 240. — “ Advenæ ex Hollandia,
 “ feraci hæreticorum provincia, per id temporis, [1580.],
 “ pacem ecclesiæ et reipublicæ Anglicanæ turbare cœperunt, qui in imperitum vulgus singularis integritatis et
 “ sanctitatis specie se insinuarunt, et deinde damnatas
 “ hæreses, fidei Christianæ apertè adversantes, in animos
 “ instillarunt, portentoso et novo loquendi genere, à
 “ Christiana professione alienissimo, quod homines potius
 “ mirarentur quem intelligerent. Hi à *familia amoris*,
 “ sive *domicilio charitatis*, se nominarunt, sectatoribus
 “ persuaserant solos in illam familiam ascitos electos esse
 “ et salvandos, reliquos omnes reprobos et damnandos,
 “ illisque licitum esse negare jurejurando quicquid lux
 “ bet coram magistratu, aut quovis alio, qui non sit

P p 2

“ ex

"ex ipsius familia." *Camden*. *Elisabetha*. p. 351.

Christophorus Palatinus. 16. 54. 61. 66. 68. 76. — *Frederici III. filius*. Cæsus prope Neomagum. 1574.

Cisala. 127. — Genuensis; ejuratis Christianorum facris, Aga Janizzarorum, sive præfectus militum prætorianorum.

Clivenfis Dux. 224. — *Wilhelmus Dux Cliviæ, Juliæ, et Bergæ*. Ob. 1592.

Clusius. 111. 133. 151. 154. 163. 182. 238. — *Carolus Clusius*. Natus Atrebat[i] [Arras]. Horti Cæsariani præfæctus. De plantis et medicamentis libros quam plurimos edidit. Ob. 1609, annum agens 84. De eo vid. *Meursii Athenæ Batavæ*, p. 186.

Cœnalis. 29. — *Robertus Cœnalis* [Gallicè Ceneau] Episcopus Abrincensis [Avranches] in Normannia. Ob. 1560. Plurima effutivit de origine et rebus gestis Gallorum, Francorum, et Burgundionum, quas omnes ineptias *Historiæ Gallicæ* nomine vocari voluit.

Coloniensis Elector. 224. — *Gebrardus Truchses*, ex familia Baronum Valburgensium in Suevia. Ductâ uxore, in partes Protestantium abiit.

Commendator. 43. 53. 73. 76. 90. 91. — *Ludovicus Zuniga* à Requesenes; nomen *Zuniga*, à patre, à matre vero *Requesenes* habuit. Ordinis S. Jacobi Princeps, sive *Commendator Magnus Castellæ*. "Largitor et comis plusquam Hispanis solitum: peritiâ Albano impar; haud egenus tamen bellicæ laudis. Pars magna scilicet illustris ad Echinadas [Lepanto] victoriæ, sed "Granatæ etiam perdomitæ præ se famam ferens," &c. *Grotius*, *Annal.* l. 2. p. 43. Ob. 1576.

Conisbaux.

Conisbæus. 17. 27. — Thomas Coningesby, ut videtur, de Hampton Court, eques. Anna, Henrici Sydneii soror, nuplit Gulielmo Gulielmi [Fitzwilliams] de Milton equiti. Philippa vero, Gulielmi et Annæ filia, nuplit Conisbæo.

Cracoviensis Palatinus. 144. 145. — Stanislaus Nascovius de Mirow Cracoviensis Palatinus. Condæi et Colignii castra, tempore bellorum civilium, secutus est, Andegavensi regnum Polonicum ambienti pertinacius obstitit.

Crato. 48. 65. 143. 162. — Johannes Crato à Crafftheim, Natus Vratislaviæ Silesiorum. Ferdinandi I. Maximiliani II. et Rodolphi II. Imp. medicus primarius. Ob. 1586. De Cratone plura habet Camerarius *vit. P. Melancthon*, p. 254, 255.

Crucius. 17. 21.

Condæus Princeps. 16. 86. 89. 275. — Henricus de Bourbon, fil. Ludovici apud Jarnac cæsi 1569. Ob. 1588.

Constantiensis Cardinalis. 76. — Marcus Sitticus, Wolfgangi Theoderici Comitis de Hohenembs, filius natu maximus. Matrem habuit Claram Mediceam, avunculum vero Pium IV. Pontificem Romanum. Ob. 1595.

Corbettus. 80. 81. 82. 96. 98. 102. 142.

Custofus. 101. — Jurisprudentiæ Professor Argentorati. Gallus.

Daneus. 248. — Lambertus Danæus, [Daneau] Gallus. Genevæ V. D. minister; in academia Lugdunenfi apud Batavos S. S. Theologiæ Professor: tandem in patriam redux, ob. 1596.

Daniæ

Danie Rex. 161. 262. — Fredericus II. regnavit annos 29. ob. 1588.

Danzeus. 263. — Carolus Danzai, à Gallo ad Daniæ Regem legatus. Eum à sacris Pontificiis alieniorem fuisse credibile est. Vid. *Memoires du Mornay*, p. 97.

Delius. [male Delrius]. 22. 41. 71. 161. — Matthæus Delius Hamburgensis. Vid. *Melissi Schediasmata*, part. 3. p. 266. Scripsit *De arte jocandi, libros quatuor*, [Francof. anno 1578, 12mo]. Quos rectius nominasset *De urbanitate et lepore dicendi*; id enim præcipuum operis argumentum.

Desmond. 37. — Geraldus Geraldii [Fitzgerald] Hibernus, undecimus Comitum de Desmond. Post varia vitæ discrimina, in tugurio, ubi latebat profugus, occisus est, 1583. Caput abscissum et ad pontem Londinensem palo affixum.

Dierus. 214. 215. 228. 238. 241. 260. 284. 287. 288. 289. — Is est, ni fallor, Edmundus Dier eques; qui, variis legationibus probè administratis, nomen sibi peperit.

Dohna. Baro. 157. — Vid. *Thonau*.

Dracus. Franciscus. 286. 289. — Drake, natus in provincia Devoniam, ob res mari gestas celeberrimus; primus omnium Anglorum orbem terrarum circumvixit. Ob. 28. Jan. 1596.

Dudicius. 135. — Andreas Dudithius Sbardellatus ab Horchovisa; natus Budæ in Pannonia 1533. Reginaldi Poli Cardinalis Angli familiaritate usus. In urbe Pannoniæ, quæ *Quinque Ecclesiæ* vocatur, Episcopus. à Ferdinando I. Imp. ad Tridentinum Concilium legatus. Ductâ uxore, in Protestantium partes abiit. Vir expertæ probitatis,

probitatis, et Austriacæ domûs fidelis cliens. Hinc, licet sacra pontificia ejuraverat, à Maximiliano II. Imperatore ad Polonos missus est 1573, cum de novo Rege eligendo consilia fusciperentur. Dudithii vitam et res gestas descripsit Quirinus Reuterus. Vid. *Continuatio Sleidani*, t. 2. p. 766.—774. De Dudithio ait Languetus, *Epist. ad Camerarium*, p. 147. “Accessi ad eum, et de
“variis rebus collocutus, miratus sum ejus ingenium et
“facundiam et eruditionem multiplicem.”

Egmondanus. 268. 269. — Philippus l'Amoral Comes de Egmont.

Elisabetha. 260. — Maximiliani II. Imp. filia, Caroli IX. Galli uxor. Ob. 1595.

ab Empt. 76. 77. 78. 91. — Jacobus Annibal Comes ab Altenembs, sive Hohenembs, matrem habuit Claram Mediceam, Pii IV. Pontificis Romani sororem. Eum avunculus exercitui ecclesiæ Romanæ præfecit; Ferdinandus I. Imp. Comitibus Rom. Imp. ascripsit; Philippus vero II. Hispaniæ Rex, comitatu Galeratenfi in Infubria donavit, ob militarem operam navatam.

Entzesdorff. 65. — Wolfgangus de Entzesdorff.

Ernestus Archidux. 16. 20. 30. 89. 106. 112. 117. 143. 146. 180. 227. — Maximiliani II. Imp. f. Germaniæ inferiori præfuit Regis Hispani nomine 1594. Ob. 1595.

Escovedo. 281. — Johannes de Escovedo; Johannis Austriaci, à secretis epistolis. Eum Antonius Perez sustulit, 1578, Philippi II. Hispani mandatis obsecutus, ut perhibetur. “Homo astutissimus, quem putant ipsi Johanni Austriaco additum tanquam pedagogum.” *Langueti Epistolæ ad Augustum Saxonem*, 19. Aug. 1577.

Eyzing.

Eyzing. 64. — Baro ab Eyzing, inferioris Austriæ præfectus.

Ferdinandus Archidux. 204. — Ferdinandi I. Imp. fil. Maximiliani II. Imp. frater. Comitatum Tirolensem possidebat. Ob. 1595.

Ferdinandi Archiducis filius. 120. — Ferdinandus Philippinam Velferam legitimæ uxoris loco habuit, neque ab ejus consuetudine unquam divelli potuit. Ex ea suscepit Andreæ Rom. Eccles. Cardinalem, et Carolum Marchionem de Burgau, de quo hîc sermo est.

Ferdinandus Albani Nothus. 220. — Qui et *Magnus Prior Hispaniæ.* Concilio militari apud Hispanos præfuit.

Ferrariensis. 53. 96. 117. 118. 138. 143. — Alphonfus II. ex familia Estiensî. Ob. 1597.

Ferrerius. 21. 36. 92. — Armand du Ferrier, ortus Tolosæ, jurisconsultus. A Gallo Rege ad consilium Tridentinum legatus, mox ad rempublicam Venetorum; cum jam provectioris ætatis esset, se sacris Protestantium addixit. Henricus Navarræ Rex Ferferium in clientelam recepit, et eum *custodem Magni Sigilli* designavit, [Garde de Sceaux]. Mortuus est 1585, annos natus 79. De Ferrerio hæc habet M. de Montaigne, *Commentar. de peregrinatione sua*, vol. 1. p. 205. "Annum jam explevit 75, ut ipse ait, et senectute gaudet sanâ et hilari. Mores hominis et sermones *scholasticum* aliquid præ se ferunt, leporis atque argutiarum parum. Quoad res nostras, in novas Calvinianorum opiniones procliviores, haud incertis indiciis,prehendas."

Florentinus. 72. — Cosmus I. Etruriæ Dux, quem pictores collaudant et poetæ, de everfa republica minimè solliciti.

folliciti. Ob. 1574. " Numerabitur olim inter cautos et
" felices tyrannos." *Langueti Epistola ad Augustum Saxo-*
xonem, 1. Maii 1574.

Fossa. 79. — Fosse, Gallus quidam, cui Sydneius pecu-
niam mutuo dederat.

Foxius. 83.

Frater tuus. 215. 219. 226. 227. 231. 233. 234. 235. 236.
237. 240. 241. 248. 253. 254. 255. 258. 262. 263. 272.
273. 275. 276. 286. — Robertus Sydney eques, Hen-
rici filius natu minor. Stipendia meruit in Belgio, va-
riasque legationes administravit. A Jacobo Britanniarum
Rege in procerum ordinem evectus, titulo *Baronis Sydney*
de Penshurst addito 1603. Tandem *Comitis Leiceſtrien-*
ſis dignitas acceſſit 1618. Ob. 1626, ætat. 63. Vid.
Collins's Memoirs of the Sydney family, p. 114. — 120.

Furbifferus. 176. 177. — Martinus Frobisher, in agro E-
boracensi natus. Ob res mari gestas insignis. In oppug-
nando castro de Crodon, quod Britannicæ Armoricæ
est, fauciat, paucis interjectis diebus, obiit 1594. Fro-
bisherus in America Septentrionali magnam lapidum co-
piam collegit, " Quos," ait Camdenus, " *Minerales* esse
" putabat; e quibus quum nihil auri nec argenti, nec cu-
" jusvis alterius metalli elici potuisset, ad vias munien-
" das projici vidimus." *Elisabetha*, vol. 2. p. 307.

De metallo quod Frobisherus in Angliam intulit, quæ-
dam habet Languetus, *Epist. ad Augustum Saxonem*,
26. Aprilis 1578. " Scripsi antea ad V. Celsitudinem
" in insulis quibusdam septentrionalibus repertam esse ab-
" Anglis materiam quæ multum auri in se contineat;
" sed postea experienciâ compertum est, materiam mi-
" nus auri in se continere quam antea diceretur. Multi
" tamen suspicantur, Anglos metuentes ne vicini Reges
" illas opes ipsis invideant, ac eorum possessionem ipsis

Qq

" turbent.

“ turbent, studio spargere glebas minus esse feraces auri,
 “ sed facile credo hæc de Anglis invidiosè fingi. Mitto
 “ ad V. Celsitudinem duas glebas ex illa materia mihi ab
 “ amico in Anglia missas.”

Gallia Rex. 16. — Carolus IX. ob. 1574. “ Magni no-
 “ minis Rex, modo diutius vixisset; quod sanè Montlucus,
 “ Thuanus, et omnes fere rerum Gallicarum scriptores
 “ uno ore referunt;” *Mémoires de Sully*, t. 1. p. 84. not.
 (74.) Felicem Gallorum errorem, qui de regibus suis
 nunquam non optimè sentiunt!

Gandia Dux. 192. — Carolus de Borgia Gandiæ Dux,
 Patrem habuit Franciscum, quem Clemens X. “ Pontifex
 “ Maximus in Divorum numerum retulit 1671.” Jo-
 hannes, Caroli frater, erat legatus in aula Cæsarea à
 Rege Hispaniarum missus, librum, cui titulus *Empresas*
Morales, edidit 1581.

Gilpin. 213. 241. — Georgius Gilpin. “ Societatis An-
 glicæ quæ Antuerpiæ est Secretarius.” *Languet*. Postea
 ad provincias Belgii fœderatas legatus infimi ordinis,
 quem *Residentem* vocant. Simili etiam munere in Germa-
 nia functus, Philippi Marnixii librum, cui titulus, *Ec-
 clesiæ Romanæ Atquearium*, Anglicè reddidit. Ob. 1602.

Glauburgius. 105, 107. — Johannes Glauburgius juris-
 consultus.

Gonsius. 105. — Jacobus Gonsius Burgundus.

Gnesnensis Archiepiscopus. 112. 124. 135. 144. 153. 159.
 — Jacobus Ulschanus Archiepiscopus Gnesnensis.

Granvellanus. 73. 280. — Antonius de Perrenot, Cardi-
 nalis de Granvelle. Carolo V. Imperante, rebus præfuit,
 Ob. 1586, ætat, 70.

Grevillus.

Grevillus. 162. 215. — Fulke Grevil, eques. In ordinem procerum à Jacobo Britanniarum Rege evectus, addito titulo *Domini de Brooke*. Eum jam grandævum famulus quidam, neglecta officia ægrè ferens, fraude aggressus interemit, et protinus in suum ipse gladium incubuit, an. 1628. Grevilus vivens sibi sepulchrum fieri curaverat, his inscriptis, “ Fulke Grevil, Elisabethæ Reginæ famulus, Jacobo Regi à consiliis, Philippi Sydneii amicus.”

Griffinus. 30. 41. 107. 116. — Griffin Madox, Philippi Sydneii famulus.

Groningensis consul. 264. — Jacobus Hildebrandus. Rem ita narrat Winsemius, *Hist. Fris. l. 6. p. 466*. “ Ad nocturni clamoris auditum, et furentium infaniam, domo se effudit, auxiliisque suorum quos in comitatu habuerat nequicquam imploratis, velut manum conferturus, à Lalainii [Rennenburgii] famulo glande plumbeâ ictus occubuit.”

Guifus. 174. — Henricus de Lorraine Dux de Guise. 1588, fraude Henrici III. interemptus, quem carnificinæ consortem habuerat, 1572.

Gulielmus Ducis Bavarie filius, 204. — Alberti V. Ducis Bavarie filius natu maximus.

Hales. 214. — Is est, ni fallor, Jacobus Hales, de Dungeon in provincia Cantio, eques.

Hanaviensis Comes senior. 16. — Philippus Ludovicus, Munzenbergicus, quem, utpote gentis suæ principem, *seniorem Comitem* Languetus appellat.

Hanaviensis Comes. 6. 12. 20. 22. *et passim*. — Philippi Sydneii

Sydneii æqualis. Is est, ni fallor, Philippus V. ex familia Liechtenbergenfi.

Harlaus. 107. — Achilles de Harlay. Senatui Parisiensi præfuit. In adversis et dubiis temporibus rectus et fidelis. Ob. 1616, ætat. 80.

Harlay. 154. — Carolus de Harlay, Christophori Domini de Beaumont filius natus minor. Plurimas legationes administravit. "Harlaus secundo missus est in Germaniam à Rege Galliarum. Faxit Deus, ut ea res ipsi bene cedat, et *memor sit religionis quam nobiscum in Germania est professus.*" Vid. *Langueti Epist. ad Cameraarium*, 20. Oct. 1573. p. 210.

Harynnyay. 129. — Johannes Harynnyay, nobilis Transylvanus.

Herbipolensis Episcopus. 225. — Julius Episcopus de Wurtzburgh.

Hooloch. 266. — Philippus Comes de Hooloch five Hohenlo. "Mortuo Arausiensi [1584], vicariam potestatem accepit, qui plurimis armorum experimentis inclarus erat." Ita *Grotius, Annal. l. 4. p. 86.* At Reidanus Hohenlo morum planius describit, *Annal. l. 2. p. 33.* "Ipsi vastus et intrepidus animus, in vultu decora majestas; sed belli nec usus nec discendi cupidus; nihil prudentiæ, et ingenita securitas omnium; vinolentiæ et libidinum indomitus et immodicus, adeo ut sæpe quæ gerendis rebus tempora indixerat libidinibus intentus transmitteret. Exemplum ducis sequebantur tribuni, centuriones, militumque præfecti cæteri; quorum ut quisque flagitiis perjuriis maxime notabilis, tanto et virtute præstabilius habebatur, Pietas et morum integritas irrisui et pro ignavia errant."

Hungaria

Hungaria Rex. 7. 9. 16. 20. 35. 89. — Rodolphus, Maximiliani II. Imp. fil. mortuo patre 1576, imperium adeptus est. Ob. 1612.

Hunsdon, Baro. 38. — "Henricus Cary Baro Hunsdonius, aulæ Regiæ camerarius, Bervici præfectus, et ordinis Georgiani eques. Vir animo magno sed bilioso, qui è cognatione cum Regina, cui consobrinus, hos honores et opes modicas consecutus, nec magnas unquam consecutus." Ob. 1596. *Camden. Elisabetha*, p. 736.

Jacobus Dominus. 41. 63. — De Welspergero loqui videtur. q. v.

Imperator. 9. et *passim*, usque ad p. 162. — Maximilianus II. Imp. Imperium adeptus est 1564. Ob. 1576. Refert Johannes Crato à Craßheim, Maximilianum, pluribus audientibus, dixisse, "Nunquam gravius peccatur, quam ubi opinionibus hominum, in iis quæ ad religionem attinent, dominari volumus." *Orat. Funeb. Maximiliani II. Imp.* "Meminerunt etiam multi," ait Crato, "quid Principi regnum fugienti et eadem fugæ appetenti, [de Henrico III. Galliarum Rege loquitur], cum ad se divertisset, subridens dixerit, eos nimis mirum qui in conscientias sibi imperium sumunt, cæli arcem invadere, et non raro potestatem quam in terris habent, amittere." Vid. Epistolam quam Maximilianus Lazaro Suendio scripsit ap. *Goldastum, Constit. Imperat.* t. 1. p. 208. t. 2. p. 383.; ubi plura ejusdem argumenti habentur, verè Maximilianeæ, præclara et lectu dignissima.

Imperator. 162. et *passim*. — Rodolphus II. Maximiliani II. fil. Ob. 1612.

Jordanus. 151. 168. 169. — Thomas Jordanus, medicus,

cus. Viennam incoluit. "Vir ingeniosus doctus et prudens." *Langueti Epistolæ ad Joach. Camerarium*, p. 223. Aut patriâ Polonus, aut saltem cui hæreditas paterna in Polonia contigerat. *Ib.* p. 283.

Ismael Perfarum Rex. 157. 191. — Ismael II. patri Thamæ successit, 1576, veneno periit, 1578.

Juliacensis Dux. 225. — Vid. *Clivensis*.

Junius. 263. — Junius [de Yonge] consul Antuerpiensis, "vir auctoritate et doctrinâ insignis;" *Vie de Pb. de Moray du Plessis*, p. 59.

Kendi. 122. — Franciscus Kendi Transilvanus, quem Ferdinandus I. Transilvaniæ præfecerat.

Kendi. 122. 129. — Johannes Kendi, Nobilis Transilvanus.

Korfbachius. 169.

Koskovius, Koskovitius. 116. 118. 158. — Magnæ Lithuanæ Marechalculus.

Lalenius Comes. 257. — Philippus Comes de Lalain, Hannoviæ et Valencennæ præfectus.

Landgravius. 161. 169. — Gulielmus IV. Hassiæ Landgravius, cognomine *sapiens*. Ob. 1592.

Laskius. 124. 125. 144. 147. 153. 159. — Albertus à Lasco, Palatinus Siradiensis, Polonus. "1583, venit in Angliam Albertus à Lasco, Palatinus Siradiensis, vir eruditus, corporis lineamentis, barbâ promississimâ, vestitu decore et pervenuit, qui post quatuor menses ære alieno oppressus clam recessit;" *Camden, Elisabetha*, p. 400.

- p. 400. Quod Poloni Latinè loquerentur et barbas passerent, miratus est Camdenus rerum exterarum ignarus.
- Lautius*. 200. — In exercitu J. Casimiri Palatini tribunus militum. In Epist. Langueti ad Joach. Camerarium, p. 261. *Lanti* vocatur, typographi forsitan errore.
- Leicestria Comes*. 108. 169. 171. 190. — Robertus Dudley, Johannis Ducis de Northumberland filius natu secundus. Apud Elisabetham Angliæ Reginam gratiâ plurimum valuit, obstupescitibus posteris. Inerant enim in eo vitia non levia, raræ eæque ambiguarum virtutes. Ob. 1588.
- Leus*, 265. — Bartholomeus Leus. Is est, ni fallor, quem Meteranus, *Belg. Hist. l. 6. p. 172. Lofium* appellat: Winsemus vero, *Hist. Fris. l. 4. p. 271. Lufum*.
- Ley*. 165. — Nescio quis, in aula J. Casimiri Palatini degens. Virgo illa de cujus matrimonio hic sermo fit, obscurè licet, et per verborum ambages, videtur fuisse Urfula Palatina, Casimiri soror.
- Lhuid*. 29. — Humphredus Lhyid, natione Cambro-Britannus, medicus. Ob. circ. 1570. Liber, de quo jocatus est Languetus, hunc titulum habet, *Commentarioli, Britanniae descriptionis fragmentum*, Colon. Agrip. 1572.
- Lobetius*. 91. 102. 104. 107. 163. 173. 215. 216. 227. 229. 230. 236. 237. 240. 248. 253. 254. 255. 256. 258. 273. — Johannes Lobetius, jurisconsultus. H. Sydney, Philippi pater, eum *Doctorem Lubetyum* appellat. *Collins's Sydney papers*, i. 247.
- Lotharingia Dux*. 15. 79. 193. — Carolus II. Lotharingæ Dux. Ob. 1608.

Lublinensis

Lublinensis Palatinus. 144.

Ludovicus Nassaviensis. 16. 54. 61. 66. 68. — Gulielmi Araugiensis frater. “ Cum copiis quas fratri adducebat
 “ ut Hollandiæ hostem detraheret, prope Noviomagum
 “ cæditur, immodestiâ militis, qui, cum strictis mucroni-
 “ bus hostis instaret, æra ducem flagitabat. Is finis fuit
 “ duci ingenio manuque inter laudatissimos, fratri ipsius
 “ Henrico, et Christophoro Palatini Electoris filio.” *Grotius, Annal. l. 2. p. 43.*

Ludovicus Palatinus. 138. — Frederici III. fil. natus maximus.

Mahometes Bassa. 16. 54. 61. 66. 68. 141.

Matthias Archidux. 89. 106. 174. 181. 189. 192. 201. 202. 217. 255. 286. 289. — Maximiliani II. fil. Viennâ evocatus, ut Belgis fœderatis præfesset. Fratre Rodolpho mortuo, imperium adeptus est 1612. Ob. 1619.

Maximilianus. 143. 175. 202. 206. — Vid. *Imperator.*

Maximilianus. 86. 106. 281. — Maximiliani II. Imp. fil. natus minor.

Melancthon. 102. — Philippus Melancthon. Ob. 1560. ætat. 63. Mite ingenium Melancthonis inter furores fanaticos, et hominum religiosorum dissidia. — Nihil ille nisi justum ac lene suadebat, ideoque cunctis qui partes fovebant, invisus.

Moldaviæ Vaivoda. 121. 122. 128. 129.

Mollerus. 131. 157. — Joachimus Mollerus. Ni fallor, Hefsus natione : Ph. Melancthonis discipulus.

Monachus.

Monachus. 122. — Georgius Monachus, Episcopus Varadini.

Monavius. 63. 87. 143. — Jacobus Monavius natus Vratislaviæ Silesiorum, vir eruditus admodum et probus. Ob. 1603. “ Vir natus plane ad amicitias frequentī litterarum commercio, non conservandas modo, sed etiam augendas.” *G. Vossius, De rebus gestis F. à Dohna.*

Mondragonius. 53. — Christophorus Mondragon, Hispanus, tribunus militum. Ob. 1595.

Mongomerius. 81. — Gabriel de Lorge, Comes de Mongomeri, quem Catharina Medicea odio inextinguibili persecuta est, ob maritum casu fortuito occisum. Capite plexus. 1574.

Montmorancius. 46. — Franciscus Dux de Montmorency, Annæ Connestabilis filius natu maximus. Ob. 1579.

Montmorinus. 88. 90. 92. 95.

Moraviæ Marefchalcus. 117.

Morganus. 38. — Thomas Morgan, tribunus militum.

“ Qui Rogero Williams cognato morienti adfuit, evis etiam exemptus. Ille item Cambro-Britannus, eques auratus, et ætate provectior, ex insigni familia Morganorum de *Pencarn*, in eodem agro natus; qui bellicis studiis ab ineunte ætate innutritus, magnam laudem ex militari virtute et animi moderatione apud omnes, sed majorem apud Reginam ex intemerata fide, consecutus, postquam assignationem magnæ pecuniæ, sub Hispani manu ei factam ut in suas partes pelliceret, Reginæ in manus tradiderat, modico quod ab illa

R r

“ acceperat

“acceperat stipendio contentus.” *Camden, Elisabetha*, 707. Ob. Morganus 1595.

Moronus, Cardinalis. 156. 158. — Johannes Moronus, Mediolanensis, Mutinæ Episcopus, Cardinalis Sancti Vitalis. Ob. 1580. “Cardinaliam omnium sagacissimus, “et in fallendo exercitativissimus.” *Langueti Epistola ad Augustum Saxonem*, 17. *Maii* 1576.

Moschus, 10. 117. 118. 125. 135. 138. 143. 149. 153. 158. 193. 228. 248. 255. 289. — Johannes Basilii fil. [Ivan Basilowitz], Dux Moscoviæ. Per omnem sævitiam jus regium exercuit ab anno 1540. ad annum 1584.

Mouy. 218. 266. — Isaac Vaudié de Mouy. “Egregius “ille adolescens, paternæ virtutis imitator eximius;” *Hotsmani Epistola*, p. 135. “Aulæ valedico, aiebat “Mouius, dives amicitiarum et famæ bonæ.” [riche et honneur et es amis.]

Nassaviensis, Nassavius. 165. 172. 223. 258. — Johannes Nassovius, Gulielmi Araufii frater. Ob. 1606.

Navarrenus. 274. 283. — Henricus IV. Galliarum Rex.

Neufvillus. 266. — Neufville, Gallus, legionis tribunus.

Niphus. 163. 287. — Marcus Antonius, de eo hæc habet Languetus. *Epist. ad Augustum Saxonem*, 15. *Mart.* 1576. “Venit huc ex Italia Marcus Antonius Niphus, “nepos illius Augustini Niphi qui patrum nostrorum “ætate fuit valdè celebris in scholis Italicis. Hic Marcus Antonius per aliquot annos docuit philosophiam “in Gallia et Italia, cum maximo auditorum concursu, “et tandem factus est Patavii artis medicæ professor; “quoniam autem magno applausu audiebatur à studio-
“fis

“ sis adolescentibus, quidam ex professoribus, metuentes
 “ ne præ ipso in contemptum venirent, eum, tanquam de
 “ religione Pontificia non bene sentientem, detulerunt ad
 “ Inquisitionem; à qua est conjectus in carcerem; ex quo
 “ operâ quorundam adolescentum Germanorum evasit,
 “ et huc se contulit. Contraxi hic cum eo notitiam; et
 “ cum viderem eum esse moderato ingenio, et nihil esse
 “ in eo illius arrogantiae quâ raro carent Itali, et ex a-
 “ liorum sermonibus scirem ipsum esse insigniter doctum,
 “ percontatus sum ex eo, si forte vocaretur in aliquam ex
 “ scholis publicis vestræ Celsitudinis, an esset conditionem
 “ acceptaturus. A qua re cum viderem eum non ab-
 “ horrere, promisi ipsi me id V. C. indicaturum. — Est
 “ adhuc juvenis et valde facundus, *intelligit quidem*
 “ *impeffuras religionis Pontificiæ, sed in puriore religionè*
 “ *nondum est satis instructus*, quare cupit venire ad ea
 “ loca ubi possit institui.” Niphus ille in Angliam se
 contulit, inde in Belgium transfessus, Lugduni Batavo-
 rum paulisper hæsit, ac tandem, ni fallor, Parisiis geome-
 triam docuit.

Nivernensis. 16. 75. 77. — Ludovicus de Gonzaga;
 Mantuæ Princeps, Dux Nivernensis [Nevers]. Ob.
 1595.

Norrifius. 218. 244. 283. — Johannes. “ Vir sane mag-
 “ nus, et inter maximos nostræ gentis hoc ævo duces
 “ celebrandus; qui secundo-genitus Henrici Baronis
 “ Norrifii ex filia, et altera heredum Baronis Williams
 “ de Tama, prima militiæ tyrocinia in civili Gallorum
 “ bello sub Colinio Admirallo potuit, ordines in Hiber-
 “ nia juvenis sub Waltero Comite Essexiæ duxit, Chi-
 “ liarcha Generalis Anglorum sub Ordinibus in Belgio,
 “ Marefcallus exercitus ordinum sub Comite Hohenlo,
 “ Momoniæ Præses duodecim annos, etsi plurimum ab-
 “ fuerit, Generalis auxiliarium in Britannia Armorica,
 “ et cæteris, quæ dixi, bellicis muniis perfunctus, virtute

R r 2

“ meruit

“ meruit ut per omnes gradus ad summum militaris
 “ laudis fastigium ascenderet.” *Camdeni, Elifabetha*,
vol. 3. p. 755.

Novæus. 218. 219. 222. 242. 244. 246. 249. 257. 265. 266.
 268. 269. 271. 273. — Franciscus de la Noue ex Bri-
 tannia Armorica ortus Ab ipso Famiano Strada non
 semel laudatus. “ La Noue virtute, animi moderatio-
 “ ne, ac peritiâ rei militaris, inter Huguenotos longe ex-
 “ celluit.” *Langueti Epistolæ ad Augustum Saxonem*, 1.
Sept. 1577. Celebre illud de Novæo Henrici IV. dictum,
 “ Il estoit brave gentilhomme, et bon François ;” i. e.
 “ vir erat generosus, et strenuus manu, et patriæ a-
 “ mans.” In obsidione oppidi de Lambale cæsus est.
 1591.

Ochialus. 289. — Rei navali apud Turcas præfuit.

Oningus. 233. — Vox corrupta, ut videtur. De famulo
 quodam Sydneiorum agitur.

Opicius. 202. — Inter Protestantes Viennæ Auftriacæ
 Theologus.

Orangius. 11. 43. 160. 161. 198. — Vid. *Arausiensis*.

Ortenburgius. 168. — Joachimus Comes de Orten-
 burgh.

Oxonienſis Comes. 238. 241. 243. — Edvardus Vere, Co-
 mes de Oxford. De lite inter eum et Sydneium exorta
 vid. *Collins's Memoirs of the Sydney family*, p. 101. Fi-
 liam Ceciliæ uxorem duxit.

Palatinus Elector. 16. 229. — Fredericus III. Ob.
 1576.

Palatinus

Palatinus Elector. 161. 165. 172. 231. — Ludovicus IV. Frederici III. fil. J. Casimiri frater.

Parens tuus. 214. 228. 241. 243. 255. 279. 288. — Henricus Sydney, eques, Hiberniæ Prorex. Uxorem duxit Mariam Dudley, Johannis Ducis de Northumberland filiam natu maximam, Comitis Leicestrensis sororem. Ob. 1586.

Parmensis Princeps. 174. 218. 220. 272. — Alexander Farnesius, Parmæ Dux. Maximam reliquit sui famam, felicitate et virtute militari partam. Ob. 1592.

Parmensis Principis mater. 272. — Margarita Caroli V. Imp. filia. Octavii Parmensis uxor, Alexandri mater. Inferiori Germaniæ præfuit.

Patochi. 129. — Georgius Patóchi, Nobilis Transilvanus.

Paullus. 27. 45. 157. 158. 162. 168. 182. 194. 245. 249. 252. 276. — Andreas Paullus, "multis legationibus Germanicis, Polonicis, Italicis, pietate, ingenio, arte, "judicio, clarissimus. Electori Saxonæ carissimus." G. Vossius, *De rebus gestis F. à Dohna.* Ob. 1590.

Perrotus. 21. 40. 99. 102. — Franciscus de Mezieres, Parisiensis ortu. Venetiis in intimam amicitiam Pauli Sarpi pervenit; Genevam postea incoluit. Libello Italicè scripto, patrocinium Henrici IV. Galliarum Regis in se suscepit, cum à Pontifice Romano diris devoveretur. Opera Philippi Mornæi *de veritate religionis Christianæ*, et *de Ecclesia*, Italicè reddidit.

Petrasc. 47. — Ventila Petrasc. Moldaviæ *Vaivoda*, seu Provinciæ præfectus.

Petrus.

Petrus. 193. — Moldaviæ Vaivoda.

Pibracus. 90. 91. 92. 95. 101. 113. 117. — Guido de Faur, Dominus de Pibrac. Natus Tolosæ, illustri loco; jurisprudentiæ operam dedit: munia forensia gessit plurima simul et amplissima. Ob rerum usum et facundiam celebris apud suos. Ob. 1584. Libellus à Pibraco confcriptus, quem Sydnæius merito damnat, hunc titulum habet, "Epistola ornatissimi viri de rebus Gallicis ad Stanislaum Helvidium, Kalendis Octobris, anno 1572."

Plantinus. 238. 241. — Christophorus Plantinus. Natione Gallus. Antuerpiæ in libris excudendis operam navavit, summâ industriæ et humanitatis famâ. Ob. 1589.

Plessius, *Plesseius*, *Plessæus*. 167. 172. 234. 237. 245. 246. 285. — Philippus Mornæus Plessius. "Vir insigni facundiâ, et in explicandis negotiis solertiâ præditus." *Thuanus*, ad an. 1589. Ob. 1623. ætat. 74.

Plocensis Episcopus. 145. — Petrus Miscovius Plocensis Episcopus.

Podoliæ Palatinus. 143. 144. 159.

Pogebratius. 16. — Georgius Podiebrad, Comes Glacensis, nobilis Bohemus. Popularium suffragiis in regnum erectus 1458. Pontifici Romano infestus et invidus. Ob. 1461. Vid. *Æneæ Sylvii Epist.* l. 1. ep. 130.

Poloniæ Rex. 227. 228. 247. 284. 289. — Vid. *Stephanus Bathori*.

Portugalliæ Rex. 53. — Sebastianus, periit in Africano bello quod temere suscepit. 1578. "Pontifex Romanus
" nus

" nus mittit Pompeium Lanoium ad Portugallæ Re-
 " gem, per quem conatur ei persuadere, ut ineat foedus
 " cum Hispanis adversus Turcas, aut saltem eis auxi-
 " lium ferat. Mittit autem ipsi, tanquam munus ali-
 " quod eximium, unam ex sagittis quibus confectus di-
 " citur Divus Sebastianus. Haud dubie Rex munus id
 " magni faciet, cum nominetur ipse Sebastianus, et in-
 " eptis illis superstitionibus sit ad insaniam usque de-
 " ditus. Audita morte matris, conscendit in navem, in-
 " sciiis suis consiliariis, qui diu ignorârunt quonam avo-
 " lassent. Detruferat se in monasterium, ut solis mona-
 " chis consciis, quorum cucullum sumpserat, ad satieta-
 " tem usque lugeret." *Langueti Epist. ad Augustum Sa-*
xonem, 5. Dec. 1573,

Praga. 63. — Baro à Praga.

Princeps meus. 16. 136, — Augustus Saxonæ Elector. Ob.
1586.

Prutenorum Dux. 159.

Purkircherus. 1. 2. 182, — Posonienfis [Presburgh] periit
peste. 1577.

Putlizii. 216. — Barones ambo: prope Leviam in Bra-
bantia ab Hispanis capti. 1579.

Radzivilius. 116. — Nobilis Polonus.

Raphaelis. 194. 195. — Johannes Raphaelis, Avenio-
nenfis.

de Remalme. 194. — Ascanius de Remalme, bibliopola
Londinensis.

Renneburghius.

Renneburghius. 257. 260. 263. 264. 265. — Georgius Comes de Renneburgh à familia Lalaina. De quo Gro-tius, *Annal.* l. 3. p. 69. " Omisâ diffimulatione Gro-ningam, cujus potiebatur, regio adjecit imperio. — " Sed cum in Stenovicum, urbem Transisalanorum, " vim omnem belli quinq̃ue totis mensibus converteret, " à Nassavianis ducibus depulsus victusque, inter mise- " rabiles cogitationes quanta cum famæ jactura inte- " gras opes ad incerta redegisset, morbo finiit." 1581.

Retz. 16. — Albertus de Gondi, Dux de Retz. Ob. 1602.

Richardus. 95. 98. 102.

Rogerfius. 168. 169. 173. 182. 183. 184. 186. 189. 197. 213. 221. 235. 237. 284. 287. — Daniel Rogers, fil. Johannis illius Rogers, qui religionis ergo ultimum sup-plicium passus est, Mariâ regnante. *Concilii Secreti a-manuens.* Legatus missus ad Daniæ Regem. 1588. Ob. 1591.

Rokandorff. 64. 201. — Rectius *Rogendorff.* Austriæ *Ma-reschalcus*, quod vocant.

Bolandus. 233. 234. 256. — Rowland White, Sydneio-rum famulus : vir fidei probatæ, et patronis carus.

Romerus. 40. — Julianus Romerus apud Hispanos tri-bunus militum primarius; in Belgio stipendia meruit. Equo delapsus interiit. 1578.

Rouffellus. 129.

Rozenbergius. 117. 144. — Gulielmus Urfinus Rosem-bergius Bohemiæ *Burgravius.*

Ruberus.

Ruberus. 123. 130. 148.

Sabaudus, Dux Sabaudiaë. 192. 260. 284. — Emanuel Philibert, Sabaudiaë Dux. Ob. 1580.

Sandomiriensis. 143. — Koska Palatinus Sandomiriensis.

St Aldegondus. 252. — Philippus Marnix, eques. Natus Bruxellis, origine Burgundus : quem omnes fatentur primum fuisse virum. " Aldegondius et ingenio " et eruditione plurimum, et apud Araufionensem au- " doritatem valebat." *Grotius, Annal. l. 2. p. 44.* Ob. 1598.

Salmenfis, 181. — Nicolaus Salmenfis, Nicolai Salmenfis Comitissæ filius natu minimus, castris Canisiani præfectus. Ob. 1580.

Salzburgensis Archiepiscopus. 138.

Salvatus. 248.

Saxonia Elector. 249. et passim. Vid. *Princeps meus.*

Saxonia Electoris filius. 221. — Augusti, Septemviri fil. Ob. 1579, ætat. 19.

Sborowsky, Sborovius. 124. — Petrus Sborowski Palatinus Cracoviensis.

Schenck. 287. — Martinus Schenck de Grobbendonck, patriæ Gelrus. Vahali amne absorptus periit. 1589. Rem omnem Strada enarrat, *l. 10. p. 474.*; ubi de Schenkii rebus gestis et moribus quædam tradit lectu non injucunda. Videantur etiam *Haræus, t. 3. p. 425.*; *Reidanus, Annal. l. 8. p. 181.*; et *Grotius, Annal. l. 1. p. 134.*

S f

Schlick.

Schlick. 216. — Procopius Comes à Schlick de Havenstein, adolescens 19. annorum ab Hispanis prope Leuam in Brabantia cæsus. 1579.

Schwartzbergius. 225. — "Otto Henricus Comes de
"Schwarzenberg, Cæsareus Confiliarius intimus, con-
"filius Aulico-Imperialis Præses, aulæ supremus Maref-
"callus, Supr. aulæ et provinciæ Bavaricæ præfectus, le-
"gatusque Cæsareus ad pacificationem Belgii." *Imhoff*,
Notitia Procerum, l. 5. c. 10. p. 361.

Schwartzburgius. 192. — Guntherus Comes Schwartzburgius.

Scotia Regina. 44. 71. — Infelicissima illa Maria!

Scotia Rex. 17. 24. 81. — Jacobus, primus Britanniarum Rex.

Serranus. 238. — Johannes Serranus: Gallus. Platonem Latinè reddidit, confecit etiam Commentariorum de Statu Religionis et Reipublicæ in regno Galliæ libros xv. De ortu æque ac de fati hujus viri incerta omnia.

Sigismundus. 30. 145. 152. 158. — *Augustus* dictus, Poloniæ Rex. Ob. 1572.

Simeon. 233. 240. — Sydneiorum famulus.

Simanus Bassa. 75.

Simierus. 285. — Jacobus de Simier, Alençonio carus.
"Aulicus lectissimus; amatoris levitatibus, facetiis, et
"aulicis illecebris exquisitè eruditus." *Camden, Elisabetha*, p. 322. — "Regina Simierum Andini admini-
"strum, quem calumniis nonnulli onerârunt, ob pru-
"dentiam et modestiam collaudavit." *Ib.* p. 378. Si-
mieri

miſeri prudentia et, quod mireris, *modestia*, præconem habuerunt Elifabetham, ſapientiſſimam illam virginem !

Slavata. 31. 168. 170. 173. 182. — Michael Baro à Slavata, patriâ Bohemus.

Solimanus. 157. — II. Turcarum Imperator. Ob. 1566.

Solmenſis. 157. — Comes. Quisnam fuerit, ambigitur. Plurimi enim eâ tempeſtate *Solmenſes Comites* extiterunt, omnes bellicâ laude conſpicui, et à virtute Naſſaviæ domûs, unde originem ducebant, haud degeneres.

Somerus. 234. 241. 254. — Jacobus de Somere, Ganda-venſis. “ Struxit carmen *de podagra* ; et libellum “ quoque Thomæ Kempenſis *de imitatione Chriſti* heroicis verſibus expreſſit. Ob. 1623.” *Konig Bibliotheca*. Atqui tragicum illud carmen, cui titulus *Colica et Podagra tyrannis* auctorem habet Johannem Somerum *Hungarum*. Vid. *Delitiæ Poetarum Hungarorum*, p. 455.

Stephanus. 214. 223.

Stratagema Regis Gallia. 65. 75. 81. — i.e. “ Stratagema di Carlo IX. contra gli Ugonotti rebelli di “ Dio, da Camillo Capilupi, 4to, in Roma, 1572.”

Strigofa. 53. — e ſocietate Jeſu. Quæ de Strigofa habet Languetus incerta ſunt, ne dicam fide indigna. Damnantur Jeſuitæ, teſtibus tamen legitimis, non odio aut invidiâ.

Strozzi. 289. — Philippus Strozzi, Petri fil. ab ipſa pueritia inter arma verſatus. Res multas memoriâ dignas geſſit. Tandem prælio navali prope inſulam S. Michaelis.

lis superatus, et ab Hispanis captus, 28. Jul. 1583. necatur, violato belli jure.

Sturmius. 215. 229. 230. 231. 232. 233. 236. 253. — Johannes Sturmius. Natus Sleidæ, non procul à Colonia Agrippinæ. Academix Argentorati diu præfuit. Ob. 1589, ætat. 82. Vid. *Morboff, Polyhist. edit. pr. p. 329. &c.*

Suecia Rex, Suecus. 24. 37. 117. 118. 143. 231. 248. — Johannes III. Gustavi Wafæ filius natu minor. Imperio potitus 1568, uxorem duxit Catharinam, Sigismundi Polonorum Regis ex Bona Sfortia filiam. Mulier ea religiosa filium Sigismundum in sacra pontificia erudendum curavit, eventum parum prospero. Quæ hîc habet Languetus amplius explicantur in epistola quam scripsit ad Augustum Ducem Saxoniz, 8. Jan. 1574. p. 225. "Scribunt plurimi Româ et Venetiis, Regem Sueciz "velle se subicere ecclesiæ Romanæ, et petere à Pontifice sibi concedi communionem sub utraque specie, et "conjugium sacerdotum. Fama ejus rei jam est sparsa "per totam Italiam et Galliam, quam tamen ferè non "dubito esse falsam, et inde ortam, quod miserit legatum Romam ad Cardinalem Osium: uxor vero ad "Pontificem, quæ cum Pontificia sit, petit sibi indulgeri "communionem sub utraque specie. Ideo autem hæc "fabula est instituta, ut Pontifex intercedat apud Regem Hispaniæ pro Regina Sueciz, ut ei restituat ducatum Barensem, et comitatum Rossanensem, qui per-tinuerunt ad Bonam Sfortiam, Reginam Poloniæ, quæ "fuit ejus mater. Ego miror Suecos esse ita simplices, "ut sperent Hispanos velle ipsis restituere illos principatus, quos sane non restituerent, etiamsi Rex fieret "Jesuita, et uxor ejus monialis."

Suendius. 4. 85. 157. 180. 230. 232. 234. — Lazarus Schuendius, eques, natione Suevus, in bellis Hungaricis contra

contra Turcas gestis exercituum ductor, "Confilio, vigiliantia, fortitudine, disciplinaque militari inclytus," *G. Vossius, De rebus gestis Fabiani à Dobna*. Schuendium motuum Belgicorum auctorem fuisse Haræus tradit; *Annal*, t. 3. p. 11. Cum Egmondanum et Arausiensem hortatus esset, ut, omittis simultatibus, amicitiam mutuo colerent, his addit Nicolaus Burgundus, *Hist Belg.* l. 1. p. 33. "Nam et ipse Suendius armis inclytus, et magnatum amicitia subnixus, remoto Granvellano, altiore fortunam præsumebat animo, hunc unum sibi credens ad fastigium officere." Plura de Schuendio, vid. ap. Ph. Camerarium, *Meditationes Historicae*, cent. 2. p. 19. 83. 92.

Suschius. 219. — Anglus, ut videtur cui nomen *Zouche*, vir militaris.

Tautenburgh. 192. — Christophorus Baro à Tautenberg.

Taxis. 133. — J. Baptist. Stationariorum equorum procuracionem habuit in Belgio [Postmaster] "Nos certe, posterique omnes, Tassiorum genti non parum hoc nomine debemus, quod aucto per eos firmatoque transmittendarum commercio literarum, dispositis ex eorum designatione, certa per intervalla, tabellariorum cursumque stationibus, publicum factum est obvi-umque commodum, quod antea rarum, ac tantummodo potentiorum non sine magnis impensis proprium fuerat. Ut merito ipsi à Cæsaribus, atque ab regibus Hispanis jure potestateque in perpetuarios hosce nuncios acceptâ, amplissimam præfecturam, quæ tantam societatis humanæ partem amplectitur, soli per Austriacas provincias administrarent." *Strada*, l. 10. p. 443.

Taurica Rex. 143. — Rex Tartarorum Præcopiensium.

Terra

Terra Nova. 225. — Carolus Arragonius Dux de Terra Nova; olim in Sicilia Prorex. Ad conventum Coloniensem à Philippo II. Hispano legatus. 1579.

Teschen. 16. — Wenceslaus Adamus Dux à Teschen. Ob. 1579.

Thaddæus. 106. 107. 154.

Thammas. 157. — Persarum Rex. Ob. 1576.

Thonau. 87. — Fabianus Burgravius à Dohna, Fabiani fil. natu minimus. De cujus rebus gestis extat Commentarius, Gerardo Vossio auctore. "Ab Huberto Langueto "nunquam se Dhonanus abiisse professus est, quin "vel doctior vel melior rediret." Hæc *Vossius*. Ob. 1621. ætat. 72.

Thonau. 87. — Christophorus de Dohna, Fabiani frater, Witenbergenfis Academiæ rector; Rolhusii Hessi, qui equitum Germanorum turmas in Galliam duxit 1570, Condæo et Colignio auxilium laturas, vexillifer; sedem rerum ac fortunarum suarum in Dania posuit; Regi Danorum à consiliis, et, mortuo Ranzavo, copiarum præfectus. Eum Fabiani patrum fuisse Languetus falsò suspicatus est.

Tilius. 206. — Johannes Tillet, Episcopus Meldensis [de Meaux]. Ob. 1570. Scripsit, "Chronicon de regibus "Francorum à Pharamundo ad Henricum II."

Transhemius. 106. 109. 110. — Aulæ Cæsareæ præfectus.

Transilvanus. 117. 118. 143. 145. 146. 148. 149. — Vid. *Stephanus Battorius*.

Trevirensis

Trevirensis. 225. — Jacobus Elsius, Archiepiscopus Trevirensis, conventui Colonienfi interfuit. 1579.

Ugnadius. 75. 126. 127. — David Ungnadius à Maximiliano II. Imp. ad Turcarum Imperatorem legatus missus. 1573.

Ursinus. 103. 107. 229. — "Zacharias Ursinus, Wratislaviâ Silesius: Theologus. Diu Heidelbergæ Professor in Palatinatu, et Archiep. Colonienfi, sub Gerardo Truchsesio El. Reformat. Ob. Neapoli Nemetum 1583." *Hoffman*. "Musæo suo inscripsit, *Amice, quisquis hic venis, aut agito paucis, aut abi, aut me laborantem adjuva.*" *Hoffman*. Grave etenim ei videbantur salutantium molestiæ. Vid. *Bayle*, art. *Ursin*.

de Vacas. 220.

de la Val. 287.

Venetus. 152. — "Qui de Persis scripsit." Huic nomen *Ambrosius Contarenus*. 1472, legatus missus est à republica Venetorum ad Ozun Afem Beg, Persarum Regem. In patriam reversus, de peregrinatione sua Commentarios edidit linguâ Italicâ.

Villerius. 146. 234. 249. 252. 271. 285. — Petrus Lofeler de Villiers. "Qui subactum rebus forensibus ingenium ad religionem docendam, et hinc ad intima A-rausienfis consilia transtulerat." *Grotius*, *Annal*, l. 3. p. 71. De eo Camdenus asperius loquitur. "Pauperculus obtritâ lacernâ in Angliam venerat, sciens dico, et collatitiâ stipe, et prælectione theologicâ ditatus." *Elisabetha*, p. 297. Ob. 1593. De Villerii fati vid. *Brandt*. *Hist. Reform.* l. 15.

Vulcobius.

Vulcobius. 17. 19. 20. 21. 36. 42. 44. 52. 54. 65. 80. 81. 91. 95. 114. 154. — Malè *Volcobius*. Johannes Vulcobius, [Gallicè Vulcob], ait Languetus, *Epist. ad Augustum Saxonem*, 30. Aug. 1576. “*Vulcobius*, qui in aula Cæ-
“*saræ agit*, Regis [Galliarum] nomine.”

Wackerus. 60. 64. 79. 91. 107. 141. 154. 173. 182. 215. 227. 234. 237. 254. — Janus Wackerus Constantiensis, jurisconsultus. Post varias peregrinationes, tandem Wratislaviam Silesiorum incoluit.

Walsinghamus. 39. 103. 107. — Franciscus Walsingham, eques. Magni nominis apud suos; Elisabethæ Anglorum Reginæ ab epistolis. Varias legationes administravit summâ fide et diligentia. Qui, etsi quæstuosus procurationibus functus esset, rem paternam tamen immi-
nuit potius quàm auxit. Pecuniam enim propriam in usus quotidianos reipublicæ erogavit, raro moderationis exemplo. Ob. 1590. Unicâ relicta filiâ, quæ Philippo Sydneio nupsit 1583.

Waricensis Comes. 108. — Ambrosius Dudley Comes de Warwick, Comitæ illius Leicestriensis frater. Ob. 1589. Ei *Boni Comitæ* cognomen ob merita inditum.

Wechelus. 173. 258. 275. 284. — Andreas Wechelus, typographus Francofurti. Ob. 1581.

Welspergerus. 20. 23. 24. 63. 67. — Jacobus Welspergerus Comitæ Hanaviensis adolescentiam rexit. Eum Languetus sæpius laudat.

Wit. 222. 224. 227. 233. 236. 239. 240. 241. 242. 253. 262. — Henricus White, Roberti Sydneii famulus.

Witgenstein. 104. 107. 108. — Ludovicus à Sayn Comes à Witgenstein, aulæ Palatinæ præfectus. Ob. 1605.

Wottonus.

Wottonus. 103. 105. 107. 114. 127. 140. 142. 154. 195. — Edwardus Wotton, eques. Varias legationes obivit, regnante Elifabethâ, Anglorum Reginâ. — A Jacobo, Britanniarum Rege, inter procures relatus, addito titulo "Domini Wotton de Merley."

Wratislaviensis Episcopus. 117.

Zerotinus. 234. — Carolus Zerotinus, Johannis filius, Moraviensis. De eo adhuc juvene, optimè ominatus est Languetus; neque falsum augurium. Zerotinus magnam sibi peperit constantiæ famam. Inter motus Bohemos fidem Ferdinando II. Imp. datam egregiè servavit. Cum ab Imperatore peteret, ut Protestantibus Moraviensibus sacrorum faciendorum licentia concederetur, "Atqui," dixit Imperator, "non possum ferre prædicatores." "Neque ego iis destitui," respondit Zerotinus. Libera sane vox, et viro Germano digna. Ob. 1636.

Zindelinus. 46. — Wolfgangus Zindelinus. "Totis tribus lustris in Italia versatus, qui rerum gravissimarum momenta eâ Venere, iis expromebat Gratiis, ut dubium relinqueret, plusne ornamenti accederet rebus à dictione ejus lectissima, an orationi ponderis foret à rerum gravitate." *G. Vossius, De rebus gestis F. à Dohna*. Christophori Palatini Ephorus. Vid. Lud. Camerarium. *Epist. Dedic. ad Langueti Epistolas*, ubi plura de Zindelino habentur.

E R R A T A.

p. 195. l. 14. pro Nicolaus l. Nicolaus.

p. 130. Epistola XLVI. Epistolæ XLV. anteponi debuerat.

F I N I S.

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE OCT '66 H

1095-1018
CANCELLED

NOV 11 1968 ILL

2130 638

WIDENER
WIDENER
SEP 10 2000
BOOK DUE
CANCELLED

WIDENER
SEP 10 1997
SEP 20 1997
CANCELLED

